

E-ISSN:2630-631X

International Social Mentality And Researcher Thinkers Journal

Vol: 8 Issue: 58

Editor

Prof.Dr. E.Muge CETINER

2022

COMMUNICATION

www.smartofjournal.com

editorsmartjournal@gmail.com

FROM THE EDITOR / EDİTÖRDEN / ОТ РЕДАКТОРА

English

JOURNAL of SOCIAL MENTALITY AND RESEARCHER THINKERS JOURNAL (SMARTJOURNAL) journal began its publication in 2015. SMARTJOURNAL is an international, refereed fervent and online journal, that publishes academic studies in the field of social sciences.

We would like to thank you for your support to our advisory board, editorial board and arbitration board. We are also grateful to the scientists who share your study with us.

We are aware of the fact that we will be guided by stronger steps in the field of social sciences with the support you will give us in the future. For this reason, we are honored to see you in our broadcast, consultation or referee boards.

We would like to thank you for all the support you give in this way we are trying to become a social platform, and I offer respects.

Türkçe

JOURNAL of SOCIAL MENTALITY AND RESEARCHER THINKERS JOURNAL (SMARTJOURNAL) dergisi 2015 yılında yayın hayatına başlamıştır. SMARTJOURNAL, sosyal bilimlerde yapılan akademik çalışmaları yayınlayan uluslararası, hakemli ve e-dergidir.

Şu ana kadar danışma kurulu, yayın kurulu, hakem kurulunda yer alarak bizlere destek veren hocalarımıza teşekkür ederiz. Ayrıca çalışmalarınız bizlerle paylaşan bilim insanlarına da minnettarız.

Bundan sonraki zamanlarda da bizlere vereceğiniz destek ile sosyal bilimlerde daha güçlü adımlarla yol alacağımızın farkındayız. Bu nedenle sizleri yayın kurulumuz, danışma kurulumuz veya hakem kurullarımızda görmekten onur duyarız.

Sosyal bir platform haline gelmeye çalıştığımız bu yolda vereceğiniz her türlü destekten dolayı teşekkür eder, saygılar sunarım.

Русский

Журнал «ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНОЙ ПСИХИАТРИИ И ИССЛЕДОВАТЕЛЕЙ» (SMARTJOURNAL) начал свою публикацию в 2015 году. SMARTJOURNAL - это международный, справедливый и электронный журнал, который публикует научные исследования в области социальных наук.

Мы хотели бы поблагодарить вас за поддержку нашего консультативного совета, редакционной коллегии и арбитражного совета. Мы также благодарны ученым, которые разделяют вашу работу с нами.

Мы осознаем тот факт, что мы будем руководствоваться более сильными шагами в социальных науках с той поддержкой, которую вы нам дадите в будущем. По этой причине мы гордимся тем, что видим вас в наших вещательных, консультационных или судебных советах.

Мы хотели бы поблагодарить вас за всю поддержку, которую вы даете таким образом, мы пытаемся стать социальной платформой, и я предлагаю уважение. Мы хотели бы поблагодарить вас за всю поддержку, которую вы даете таким образом, мы пытаемся стать социальной платформой, и я предлагаю уважение.

Prof. Dr. E.Müge ÇETİNER

GENERIC PAGE / JENERİK / ОБЩАЯ СТРАНИЦА

JOURNAL ADMINISTRATION / DERGI YÖNETİMİ / УПРАВЛЕНИЕ ЖУРНАЛА		
Editor / Editör/Редактор		
Prof. Dr. E.Müge ÇETİNER	Istanbul Kultur University, Istanbul/Turkey	
Editör Yardımcısı / Editor Assistant/ Помощник редактора		
Assoc. Prof. Dr. Ekaterina YAGAFOVA	Samara State Academy of Social Sciences and Humanities	
Disciplines Editor / Disiplin Editörleri / Редактор дисциплин		
Prof. Dr. Shpresa HOXHA	Labour Economics	Prishtina University
Prof. Dr. Jean-Marc TROUILLE	Economics	Bradford University
Prof. Dr. Mustafa TALAS	Sociology	Omer Halisdemir Un.
Prof. Dr. Nauşabayeva HEKIMOĞLU	International Relations	Bitlis Eren University
Prof. Dr. Fatos UKAJ	Econometrics	Prishtina University
Prof. Dr. Dharm BHAWUK	Community Psychology	Hawaii University
Prof. Dr. Mieczysław W. SOCHA	International Advisory Board	Warsaw University
Prof. Dr. Ramazan ERDEM	Healthcare Management	Suleyman Demirel Un.
Prof. Dr. Sabahat GOK	Business Management	Pamukkale University
Prof. Dr. Abdikalık KUNİMJAN	Pedagogy	Kazakh State University
Prof. Dr. Fikret SOYER	Sports Science	Sakarya University
Prof. Dr. Namık Kemal ŞAHBAZ	Science Education	Mersin University
Prof. Dr. Beyhan ZABUN	Philosophy	Gazi University
Prof. Dr. H.Secil FETTAHLIOĞLU	Marketing	Kahramanmaras S.I.U.
Foreign Language Linguist/Yabancı Dil Uzmanı/ Иностранный язык Лингвист		
Dr. Anna KAMINSKI	Vladivostok State University	
Dr. ZHI Huan Menc Huang	Minzu University of China	
Index Supervisor / İndeks Sorumlusu/ Супервизор индекса		
Tatiana KORLOVA		
ADVISORY BOARD / DANIŞMA KURULU/ КОНСУЛЬТАТИВНАЯ КОЛЛЕГИЯ		
Dr. Abdimanap ZHOLDASBEKOV	M. Auezov South Kazakhstan State University	
Dr. Abdulhamit ŞUAYB	El Ezher University	
Dr. Ablimanat ZHOLDASBEKOV	H. Ahmet Yesevi International Kazakh-Turk University	
Dr. Afaq SADIKOVA	Baku State University	
Dr. Aizhan BAİMUKHAMEDOVA	Eurasian Research Institute	
Dr. Akhan BİZHANOV	Institute of Philosophy, Political Science And Religion Studies	
Dr. Altaiy ORAZBAYEVA	Kazakhstan Branch of the Moscow State University	
Dr. Alia R. MASALİMOVA	Al - Farabi Kazak National University	
Dr. A.S. KİSTAUBAYEVA	Al - Farabi Kazak National University	
Dr. Abdikalık KUNİMJAN	Kazakh State Women's Teacher Training University	
Dr. Alla A. TIMOFEVA	Vladivostok State University of Economics	
Dr. Amanbay MOLDİBAEV	Taraz State Pedagogical University	
Dr. Anatoliy LOGİNOV	Ukraine Shevchenko Lugan National University	
Dr. Ansi Rezeda SAFİÜLLİNA	Bulgarian Islamic Academy, Kazan Federal University	
Dr. A.S. KIDİRŞAYEV	Western Kazakhstan State University	
Dr. Ayslu B. SARSEKENOVA	Orleu National Development Institute	
Dr. Badriddin MAKSDOV	Tajik National University	
Dr. Bahit KULBAEVA	S.Baybesev Aktobe University	
Dr. Bakit OSPANOVA	H. Ahmet Yesevi International Kazakh-Turk University	
Dr. Bibiziya KALSHABAYEVA	Al-Farabi Kazakh National University	
Dr. Botagul TURGUNBAEVA	Kazakh State Women's Teacher Training University	
Dr. Cynthia CORREA	Sao Paulo University	
Dr. Dinarakhan TURSUNALİEVA	Rasulbekov Kyrgyz University of Economics	
Dr. Elena Belik VENIAMINOVNA	Vladivostok State University of Economics	
Dr. Fujimaki HARUYUKI	Tottori University	
Dr. Gulşat ŞUGAYEVA	Dosmukhamedov Atyrau State University	
Dr. Hasan KAYA	Erciyes University	
Dr. Jenishbek DUYŞEYEV	Toktomamatov International University	
Dr. Jun NAGAYASU	Tohoku University	
Dr. Kalemkas KALİBAEVA	Kazakh State Women's Teacher Training University	
Dr. Karligash BAYTANASOVA	Al - Farabi Kazak National University	
Dr. Latkin A. PAVLOVIC	Vladivostok State University of Economics	
Dr. Mahabbat OSPANBAEVA	Taraz State Pedagogical University	
Dr. Maha Hamdan ALANAZİ	King Abdulaziz Institute of Technology, Riyadh	
Dr. Mahbub Ul ALAM	Bangladesh Islami University	
Dr. Maira ESİMBOLOVA	Kazakhstan Narkhoz University	
Dr. Maira MURZAHMEDOVA	Al - Farabi Kazak National University	
Dr. Maryash KADRALİNOVA	Kostanay College of Social Adaptation	
Dr. Merina B. VLADIMIROVNA	Vladivostok State University of Economics	
Dr. Mavlyanov ABDİGAPPAR	Kyrgyzstan Elaralık Universitv	

Dr. Muhabbat KURBANOVA	Tashkent State University
Dr. Muhammed Asif YOLDAŞ	University of Eurasia
Dr. Muhammad Ismaeel RAMAY	Bahria University
Dr. Nadejda HAN	E.A. Buketov Karaganda State University
Dr. Nina KINDIKOVA	Gorno-Altai State University
Dr. Nobuaki TAKEDA	Sapparo City University
Dr. N.N. KERMANOVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Dr. Olga PAVLOVSKAYA	Kuban State Agrarian University
Dr. P.S. PANKOV	Kazakh State Women's Teacher Training University
Dr. Rövsen MEMMEDOV	Sumgayit State University
Dr. Ramazan KHALIFE	El Ezher University
Dr. Rustem KOZBAGAROV	M. Tınışbayev Kazakh Vehicle and Communication Academy
Dr. Ryo YAMADA	Sapparo City University
Dr. Talantaaly BAKCHİYEY	International Association of Manasologists
Dr. Vera ABRAMENKOVA	Institute of Family and Educational Studies in Russia
Dr. Vlademir VISLIVY	National Technical University of Ukraine
Dr. Wakako SADAHIRO	Sapparo City University
Dr. Wali RAHMAN	Sarhad University Of Science & Information
Dr. Yang ZITONG	Wuhan University
Dr. Zaki ALİBAYEV	Bashkir State Pedagogical University
Dr. Zaituna DUDAREVA	Bashkir State University
Dr. Zhazira NURSULTANKYZY	Bolashak University
PUBLICATION BOARD / YAYIN KURULU/ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ	
Dr. Aiman AKYNBEKOVA	Talas State University
Dr. Ansi Rezeda SAFİULLİNA	Bulgarian Islamic Academy, Kazan Federal University
Dr. Atif Muhammed El EKRET	El Ezher University
Dr. Bazarhan İMANGALİYEVA	K.Zhubanov Aktobe Devlet Bölge Üniversitesi
Dr. Bekzhan B. MEYRBAEV	Al - Farabi Kazak National University
Dr. Dzhakipbek A. ALTAEV	Al - Farabi Kazak National University
Dr. Dmitriy VASILYEV	Russian Academy of Entrepreneurship
Dr. George RUDIC	Montreal Pedagogical Institute
Dr. G.I. ERNAZAROVA	Al - Farabi Kazak National University
Dr. Gulmira ABDİRASULOVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Dr. Gulzar IBRAHIMOVA	Baku Eurasian University
Dr. Ghulam DASTGEER	Pakistan Air University
Dr. İsaevna URKİMBAEVA	Abilay Han International Relations University
Dr. K.A.TLEUBERGENOVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Dr. Keles Nurmaşulı JAYLIBAY	Kazakh State Women's Teacher Training University
Dr. Kenes JUSUPOV	M. Tınışbayev Kazakh Vehicle and Communication Academy
Dr. Kenjehan MEDEUBAEVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Dr. Kulaş MAMİROVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Dr. Maryam ARPENTYEVA	Ugra State University
Dr. Susın Haseneyn El-HUDHUDİ	El Ezher University
Dr. Shigeko KAMISHIMA	Sapparo City University
Dr. Şara MAJITAYEVA	E.A. Buketov Karaganda Devlet Üniversitesi
Dr. Takashi HASUNI	Sapparo City University
Dr. Tsendiin BATTULGA	Mongolia State University
Dr. T.O. ABİSEVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Dr. Tughral YAMIN	Pakistan National University Of Science
Dr. Ulbosin KIYAKBAEVA	Abay Kazak National Pedagogical University
Dr. Usam Faruk İMAM	El Ezher University
Dr. Yoshio KANAZAKI	Tohoku University
Dr. Zia Ur REHMAN	A/P National Defence University
INDEXED / İNDEKSLER / ИНДЕКСИРОВАННЫЙ	
	International Scientific Indexing (ISI)
	International Index Copernicus
	Google Scholar (Academic Google)
	SOBIAD Atif Dizini
	Scientific Indexing Services (SIS)
	Eurasian Scientific Journal Index (ESJI)
	Cite Factor Academic Scientific Journals
	ResearchBible (Academic Resource Index)

	Directory of Research Journals Indexing (DRJI)
	Root Society for Indexing and Impact Factor Service
	I2OR Indexing Services & Evaluation of Publication Impact Factor (PIF)
	Cosmos Impact Factor
	General Impact Factor
	Active Search Results Engineer (ASR)
	infoBase index
	Scientific World Index (SCIWIN)
	Directory of Indexing and Impact Fact (DIIF)
	Society of Economics and Development
	Social Science Research Network (SSRN)
	Science Library Index
	Sysyematic Impact Factor (SIF)
	ISSUU Journal Listings
	OCLC WorldCat

CONTENTS / İÇİNDEKİLER / СОДЕРЖАНИЕ**Ayşegül YETKİN TEKİN; Ömer YILMAZ & Atilla TEKİN**

The Relationship Between Academic Achievement And Perceived Social Support With Cyberbullying And Cybervictimization In University Students
Üniversite Öğrencilerinde Akademik Başarı İle Algılanan Sosyal Desteğin Siberzorbalık Ve Siber Mağduriyet İle İlişkisi

656-664**Ramazan BAYRAKTAR & Muammer YILMAZ**

The Effect of Strategic Note Taking on the Reading Comprehension Skills of 6th Grade Students
Stratejik Not Almanın 6. Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Becerilerine Etkisi

665-673**Aydın ÜNAL; Elham ANASORI & Onur ÇELEN**

Glass Ceiling Or Queen Bee Syndrome? A Study On Five Star Accommodation Businesses
Cam Tavan Mı Yoksa Kraliçe Arı Sendromu Mu? Beş Yıldızlı Konaklama İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma

674-683**Melih DİKMEN; Murat TUNCER & Müge VURAL**

The Relationship Between Digital Game Addictions and Academic Achievements of High School Students

684-693**Tansel TÜRKDOĞAN & Ayşe KARABAY TEKİN**

Bireysel ve Toplumsal Bellek Aktarımında Yadigar Nesne Okumaları
Keepsake Object Readings In Individual And Social Memory Transfer

694-699**Ensar YILMAZ**

Atatürk Dönemi (1923-1938) Türkiye’inde Demografik Yapının Öne Çıkan Özellikleri
The Prominent Features Of The Demographic Structure Of Turkey During The Atatürk Period (1923-1938)

700-705**Burcu SARI**

Okullarda Mobbinge Yönelik Yapılan Makalelerin İncelemesi (2016-2021)
Examination Of Articles Related To Mobbing In Schools (2016-2021)

706-711**Müge SARPER KAHVECİ; Gökhan ÇAKMAK & Elif KARAGÜN**

Profesyonel Sporcuların Teknoloji Bağımlılığına İlişkin Metaforları
Metaphors Of Professional Athletes About Technology Addiction

712-718**Abdulkadir AYDOĞAN & İbrahim SALKINI**

رأسة مقارنة للدستور الماليزي مع قواعد الدستور الإسلامي
A Comparative Study Of The Malaysian Constitution With The Rules Of The Islamic Constitution

719-725**Zafer ÇİL & Havva ELÇİOĞLU**

“Demirkırat: Bir Demokrasinin Doğuşu” Üzerine Bir Değerlendirme
An Evaluation on “Demirkırat: The Birth of a Democracy”

726-730**Ömer İLİKSU**

Para Aşkı ve Bireysel Kültürel Değerlerin Tüketicinin Etik İnanışlarına Etkisi: Ankara İlinde Bir Araştırma
Effect of Love of Money and Individual Cultural Values on Consumer Ethical Beliefs: A Field Research in Province of Ankara

731-744**Hatice TAMBAĞ & Rana CAN ÖZDEMİR**

Üniversite Öğrencilerine Uygulanan Psikososyal Akran Danışmanlık Programının Stresle Baş Etme ve Üniversiteye Uyum Düzeylerine Etkisi
Effect of Applied Psychosocial Peer Counseling Program of Stress Coping and University Adjustment Levels for University Students

745-752**Gülcan UZUN**

Bilgi Toplumunda Yaşanan Değişim Ve Dönüşümlerin Halkla İlişkiler Alanına Yansıması: Dijital Halkla İlişkiler
Reflection Of Changes And Transformations In The Information Society On The Area Of Public Relations: Digital Public Relations

753-759**Fatih SEZEK & Kemal DOYMUS**

Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Grafik Türü Tercihi, Okuma ve Çizim Becerileri
Graphic Type Preference, Reading and Drawing Skills of Science Teachers Pre-service

760-766**Asiye YÜKSEL & C. Gazi UÇKUN**

Öz-Liderliğin İnovatif Girişimcilik Üzerine Etkisinin Araştırılması: Bir Model Önerisi
Investigation of the Effect of Self-Leadership on Innovative Entrepreneurship: A Model Proposal

767-774**Şükran ADIGÜZEL COŞKUN & Nursen GEYİK DEĞERLİ**

Tekstil Sanatında Kırkyama Konfeti Tekniği Noriko Endo Örneği
Patchwork Confetti Technique In Textile Art The Example Of Noriko Endo

775-786

Nazmi ELCİM & Çisem ÖNVER ZAFER

Carl Philipp Emanuel Bach'ın Solo Flüt Sonatı Hakkında Bir İnceleme
A Review Of Carl Philipp Emanuel Bach's Solo Flute Sonata

787-795

Alperen YÜCEDAĞ & Çağrı GÜMÜŞ

Sosyal Farkındalık Bağlamında Trafikte Bisiklet ve Bisiklet Kurallarına İlişkin Sosyal Medya Gönderi Tasarımları:
"Trafikte Biz de Varız"
Social Media Post Designs Regarding Cycling in Traffic and Bicycle Rules in the Context of Social Awareness:
"We Are Also Counted in Traffic"

796-807

Cemile GÜR & Aygen ÇAKMAK

Ergenler İçin Yıkıcı Davranış Ölçeği Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması
Validity And Reliability Study Of Disruptive Behavior Scale For Adolescents

808-815

Barış YILMAZ

Anlamanın Belirsizleştiği Çağda Sanatta Kavram Arayışları
Concept Searches in Art in the Age of Uncertainty of Meaning

816-825

e-ISSN: 2630-631X

Article Type
Research ArticleSubject Area
Psychiatry

Vol: 8

Issue: 58

Year: 2022

Pp: 656-664

Arrival

19 January 2022

Published

30 April 2022

Article ID 58302

Doi Number

<http://dx.doi.org/10.3157/6/smryj.58302>How to Cite This Article

Yetkin Tekin, A.;
Yılmaz, Ö. & Tekin, A.
(2022). "The
Relationship Between
Academic Achievement
And Perceived Social
Support With
Cyberbullying And
Cybervictimization In
University Students",
International Social
Mentality and Researcher
Thinkers Journal,
(Issn:2630-631X) 8(58):
656-664

Social Mentality And Researcher
Thinkers is licensed under a
Creative Commons Attribution-
NonCommercial 4.0
International License.

INTRODUCTION

Widespread internet use can facilitate the fulfillment of daily human work. Nowadays, the internet has become an essential tool for social interactions among adolescents and adults. Although the internet has many other benefits, there are also negative consequences of internet misuse in our lives. One of the most significant negative consequences of internet and communication technology misuse is cyberbullying. Cyberbullying (CB) is a concept that has been more subject to research for two decades. Although it does not have a consensus definition, CB is known as a form of bullying (Kowalski et al., 2014; Smith et al., 2006). Patchin and Hinduja (2006) define CB as "willful and repeated harm inflicted through the use of computers, cell phones, or other electronic devices." CB actions can include insulting text messages or e-mails, intrusive and abusive phone calls, sending and spreading embarrassing images, accessing electronic devices and social accounts without permission (Nocentini et al., 2010).

Social support has been defined by Shumaker and Brownell (1984) as "an exchange of resources between at least two individuals perceived by the provider or the recipient to be intended to enhance the well-being of the recipient." Many studies have shown that social support has a protective effect against negative consequences of CB, and poor social support is associated with cyberbullying and cybervictimization (CV) among adolescents and adults (Hellfeldt et al., 2020; Olenik-Shemesh and Heiman., 2017; Navarro et al., 2015; Tennant et al., 2015; Fanti et al., 2012). For instance, Bowes et al. (2010) have reported that supportive parenting styles have been associated with buffering primary school students from negative consequences of

The Relationship Between Academic Achievement And Perceived Social Support With Cyberbullying And Cybervictimization In University Students

Üniversite Öğrencilerinde Akademik Başarı İle Algılanan Sosyal Desteğin Siberzorbalık Ve Siber Mağduriyet İle İlişkisi

Ayşegül YETKİN TEKİN¹ Ömer YILMAZ² Atilla TEKİN³

¹ Dr. Psychologist Counselor and Guide, Adıyaman, Turkey

² Clinical Psychologist Private Medicine Hospital, Istanbul, Turkey

³ Associate Prof.Dr.; Adıyaman University, Faculty of Medicine, Psychiatry Department, Adıyaman, Turkey

ABSTRACT

This study aimed to investigate the relationship of academic achievement and perceived social support with cyberbullying (CB) and cybervictimization (CV) in university students. 550 university students completed the Revised Cyberbullying Inventory for University Students (RCBI), Multidimensional Scale for Perceived Social Support (MSPSS), and a sociodemographic form. CB and CV scores were negatively correlated with MSPSS' family and friends subscale scores ($r=-.23$, $r=-.12$, $r=-.23$, and $r=-.34$, respectively). GPA level was negatively correlated with CB and CV scores ($r=-.38$ and $r=-.52$, respectively). Low perceived social support and low academic achievement level may be related to both CB and CV in university students.

Keywords: academic achievement, cyberbullying, cybervictimization, family support, perceived social support

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinde akademik başarı ve algılanan sosyal desteğin siber zorbalık (SZ) ve siber mağduriyet (SM) ile ilişkisini araştırmaktır. Çalışmanın örneklemini 550 üniversite öğrencisi oluşturdu. Her bir katılımcı Üniversite Öğrencileri için Revize Siber Zorbalık Envanteri, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve sosyodemografik formunu doldurmuştur. Katılımcıların SZ ve SM puanları ile aile ve arkadaşan algılanan sosyal destek alt ölçek puanları arasında negatif yönde ilişki saptandı (sırasıyla $r=-.23$, $r=-.12$, $r=-.23$ ve $r=-.34$). Katılımcıların genel not ortalamaları ile SZ ve SM puanları arasında negatif yönde korelasyon saptandı (sırasıyla $r=-.38$ ve $r=-.52$). Üniversite öğrencilerinde algılanan düşük sosyal destek ve düşük akademik başarı düzeyi hem SM hem de SZ ile ilişkili olabilir.

Anahtar kelimeler: akademik başarı, siberzorbalık, siber mağduriyet, aile desteği, algılanan sosyal destek

victimization. In a study conducted by Elgar et al. (2014), it has been shown that supportive family communication has a protective effect against CB-related harms in young people. Calvete et al. (2010) have reported that low perceived social support predicts CB in adolescents. According to the results of another study conducted with adolescents, it has been reported that strong family support is a protector both against CB and CV (Fanti et al., 2012). The results of a recent study have shown low perceived social support from family, teachers, or friends is related to CB and CV in young adolescents (Hellfeldt et al., 2020). The results of a current systematic review of meta-analyses have indicated that positive peer interaction is the most substantial protective factor against being a bully/victim (Zych et al., 2019).

Many researchers have emphasized the association of CB and CV on academic achievement in university students (Peled, 2019; Gardella et al., 2017; Alwagait et al., 2015; Kowalski and Limber, 2013). According to the results of a recent meta-analysis, both CB and CV are associated with higher school attendance and academic achievement problems (Gardella et al., 2017). Kowalski and Limber (2013) have reported a negative relationship between CB and CV and poor academic achievement in adolescents. The results of a meta-analytic review of 33 studies have shown a significant negative correlation between peer victimization and academic achievement in students (Nakamoto and Schwartz, 2010).

Due to the results of the studies mentioned above, it can be said that poor social support and low academic achievement are related to CB and CV among adolescents and younger adults. It was anticipated that CB and CV-related consequences could be critical social issues for adolescents and young adults. The relationship between perceived social support and CB and CV has been frequently investigated in children and early adolescents in the Middle East population, but has not been adequately studied in university students. Therefore, the primary aim of the present study was to evaluate the relationship of perceived social support and academic achievement with CB and CV among university students.

METHOD

Participants and Procedures

The study was both cross-sectional and correlational in design. The data of the study were collected from university students who continued their education at between November 2019 and February 2020. A web-based sample size calculator program was utilized for determining power (<http://www.raosoft.com/samplesize.html>). Accordingly, the study's sample size was calculated based on an error margin of 1% and a 99% confidence level in the population. A total of 550 volunteer university students (275 male and 275 female) formed the study sample. The participants were recruited to the study by using the sex-matching method. Each participant completed the Revised Cyber Bullying Inventory for University Students (RCBI), Multidimensional Scale for Perceived Social Support (MSPSS), and a sociodemographic form. All participants were informed about the study and signed the consent form in a face-to-face interview. All stages of the study (hypothesis, design and data collection, ethical standards) are approved by the Ethics Committee of University.

Materials

Sociodemographic form: The form includes the sociodemographic features of the participants, such as age, education level, and internet usage features.

Revised Cyber Bullying Inventory (RCBI) for University Students: The inventory is a newer revision of the Revised Cyber Bullying Inventory (Topcu & Erdur-Baker, 2010). The inventory measures cyberbullying (CB) and cybervictimization (CV) in two independent but parallel sections with 12 shared items. While the first section investigates cyberbullying perpetration, the second section examines cybervictimization. The items related to CB contain the meaning of "I did it," and other items related to CV contain the meaning of "It happened to me." The inventory is a Likert-type scale rated between 1 and 4 (1=never, 2= it happened once, 3= it happened two or three times, 4= more than three times). The internal consistency coefficients of CB and CV sections have been calculated as .86 and .77, respectively, with the exploratory factor analysis of the current study. Whereas the internal consistency coefficient is .80 for the cyberbullying perpetration section, it is .73 for the cyberbullying victimization section for the Turkish form of the scale (Tanrikulu and Erdur-Baker, 2019).

Multidimensional Scale for Perceived Social Support (MSPSS): It was developed by Zimet et al. (1988), and Turkish validity and reliability study was carried out by Eker et al. (2001). A Likert scale includes 12 items and three subscales, including support from families, friends, and significant others. Higher scores of the subscales indicate higher levels of perceived social support. The internal consistency coefficients of the Turkish form' subscales are .85 for family, .88 for friends, and .92 for significant others. The internal

consistency coefficients of support from family, friends, and significant others sections have been calculated as .79, .86, and .84, respectively, with the exploratory factor analysis of the current study.

2.2.4. Grade Point Average (GPA): GPA is a rating system used to determine the students' academic achievement. GPA represents the average value of the accumulated final grades achieved in courses over time. Turkish universities use the form of GPA based on a 0 to 4 scale for their student's academic achievement. It is used for students' academic progress, admission to advanced studies, and accreditation and quality assurance. Their official transcripts have confirmed the current GPA of the participants.

Statistical Analysis

All statistical analyses were conducted in the IBM SPSS 25.0. Descriptive data were presented as number, percentage, mean, and standard deviation. Normality distribution of variables was assessed according to skewness and kurtosis values. Due to the skewness and kurtosis values of the variables ranging from 2 to -2, parametric tests were used for data analysis (West et al., 1995). An independent sample t-test was performed to test the differences between gender groups. Pearson correlation analysis was used to investigate the relationship between CB, CV, MSPSS subscales scores, and GPA of the participants. Stepwise regression analysis was performed to evaluate for predictive effects of some independent variables on CB and CV scores. In the regression analysis, gender was coded as a dummy variable. For all analyses, $p < 0.05$ value is used for statistical significance.

RESULTS

All statistical analyses were performed with 550 university students (275 female and 275 male). The age of participants ranged from 18-31, and the mean age was 23.35 (SD = 2.5). Sociodemographic features of the participants are shown in Table-1.

The results showed statistically significant differences between gender groups on CB, CV, GPA, and MSPSS subscales. CB scores were higher in male participants (17.53 ± 6.22) than female participants (15.28 ± 4.75) ($t = -4.778$ and $p < 0.001$), and CV scores were higher in male participants (18.53 ± 6.22) higher than female participants (17.18 ± 6.16) ($t = -2.566$ and $p = 0.011$). GPA level of the female participants was higher than those of male participants ($t = 3.135$ and $p = 0.002$). MSPSS total scores of female participants (69.16 ± 12.79) were higher than those of male participants (64.94 ± 16.5) ($t = 3.343$ and $p = 0.001$). Furthermore, MSPSS' friends and significant other subscales scores of the female participants were statistically higher than the male participants ($t = 3.951$ and $p < 0.00$; $t = 3.525$ and $p < 0.001$ respectively) (Table-2).

According to Pearson's correlation analysis results, a positive and statistically significant relationship between CB and CV scores was found ($r = .45$). The relationships between CB score and MSPSS' family and friends subscales were negative and statistically significant (respectively; $r = -.23$ and $r = -.12$). CB score was negatively correlated with MSPSS total score ($r = -.18$). Furthermore, there were negative and statistically significant relationships between CV score and MSPSS' family, friends, and significant other subscales (respectively; $r = -.23$, $r = -.34$, and $r = -.16$). CV score was negatively correlated with MSPSS total score ($r = -.30$). Number of social media accounts was positively correlated with CB score ($r = .19$). GPA level was negatively correlated with CB and CV scores ($r = -.38$ and $r = -.52$, respectively). GPA level was positively correlated with MSPSS family, friends, significant other, and total scores ($r = .49$, $r = .51$, $r = .44$, and $r = .58$; respectively). (Table-3).

Stepwise regression analysis was performed to evaluate possible predictors of CB and CV (Table-4 and Table-5). Accordingly, MSPSS family score explained 14.8% of the variance in the CB scores in the first model. GPA was added to the second model, and the variance explained in CB increased to 21.1%. In the third model, gender was added, and the variance explained in CB score increased to 23.3% (Table-4). MSPSS family score explained 26.9% of the variance in CV scores in the first model. MSPSS-friends score was added to the second model, and the variance explained in CV score increased to 30.9%. In the third model MSPSS-significant other score was added, and the variance explained in CV score increased to 31.8%. In the fourth model, GPA was added, and the variance explained in CV score increased to 33.4% (Table-5).

DISCUSSION

The study's primary purpose was to investigate the relationship between CB, CV, and perceived social support among university students. It also aimed to test the relationship between CB, CV, and academic achievement in university students. The main result of the present study showed that low perceived social support is associated with CB and CV in university students. Additionally, it is found that both CB and CV are related to low academic achievement in university students.

Many studies have focused on CB and CV in adolescents and younger adults (Chan and Wong, 2019; Sorrentino et al., 2019; Zsila et al., 2019; Sun et al., 2016; Lazuras et al., 2013). Although most of them have reported that CB is more common among males, there are also studies reporting that CB is higher in females or there is no difference between genders. In a study conducted by Chan and Wong (2019), it has been reported that the levels of CB are higher in male adolescents than in female adolescents.

According to the results of a recent meta-analysis, cyberbullying actions seem more frequent among males than females (Sun et al., 2016). According to the findings of a multicenter study involving 4847 participants from eight European countries, men performed more CB than women (Sorrentino et al., 2019). Akbulut and Eristi (2011) have found that CB is more common among male university students than those females in the Turkish population. Similarly, in this study, it is found that the level of CB is higher among males than females. It is thought that the association between gender and CB can be explained by the relation of more social and physical aggression among males. Indeed, some studies have reported male gender is associated with more impulse control problems and cyberbullying perpetration. (Khoury-Kassabri et al., 2019; Arriaga and Aguilar, 2019; Björkqvist, 2018; Alizamar et al., 2018).

Another notable finding of this study is that the level of CV is higher among males than those females. Many studies have reported that CV seems more frequent among females because of their cultural and social roles (Sun and Fan, 2018; Sun et al., 2016). According to the findings of a multi-center study with 6260 participants aged between 11-23 from six European countries, the rate of CV in females was higher than males (Schultze-Krumbholz et al., 2015). Laftman et al. (2013) have reported that CV is more frequent among females in Scandinavian society. On the other hand, some researches have shown that there is no difference in CV between genders, or CV is higher among males. Mura and Diamantini (2014) have reported no difference in CV among male and female students aged between 14-19. Akbulut and Eristi (2011) have found that CV is more common among male university students in the Turkish population. It seems that the relationship between gender and CV is unclear. It is thought that it can be explained by cultural differences and cross-sectional natures of researches.

According to the results of the present study, a positive correlation between CB and CV is found among university students. Similarly, Kowalski and Limber have reported that CB is associated with CV in adolescents (2007). In a study conducted with 1285 middle-school students, it has been declared that 4.3% of them are perpetrator-victim. (Rice et al., 2015). It can be explained that the anger and aggression of cyber-victims can cause their cyberbullying perpetration. König, Gollwitzer, and Steffgen (2010) have reported that 41.4% of cyber-bullies chose their former perpetrator as their last victim of CB. König, Gollwitzer, and Steffgen (2010) explained the bullying of the victims with the motivation for revenge.

Another important finding of the present study is that low perceived social support level is associated CB and CV in university students. Calvete et al. (2010) have reported that poor perceived psychosocial support predicts CB in adolescents. The results of a recent study have shown that CV is related to poor social support in adolescents aged between 14-16 (Olenik-Shemesh and Heiman., 2017). According to the results of another cross-sectional study, low family support is associated with CV, and higher family support reduces mental distress (Worsley et al., 2019). Arato et al. (2021) have reported that social support from family and friends has a protective effect against cyberbullying perpetration in adolescence. The relationship of low social support and CV and CB can be explained by their parents' non-supportive attitudes that do not allow them to improve their social and emotional skills. Indeed, many studies show irresponsible, punitive, and demanding parental attitude negatively affects children's social, behavioral, and emotional development (Pontzer, 2010).

On the other hand, cultural differences may affect the perceived social support among young people. So, there are differences between the perceived social support of Asians, Asian Americans, and European Americans. Some studies have shown that Asians and Asian Americans demand less social support from their families and relatives than European Americans. Authoritarian family and social structure in Asian societies can make it difficult for individuals to express their need for social support (Chu, Kim & Sherman 2008; Taylor et al., 2004).

The present study results have shown that low academic achievement may be related to CB among university students. According to a recent study, poor academic performance is related to CB in undergraduate students (Peled, 2019). The findings of a study conducted on 931 individuals aged between 11-19 have shown that academic performance is lower in those with CB actions (Kowalski and Limber, 2013). Our results are consistent with previous research that indicated CB might be associated with low academic achievement. The relationship between CB and low levels of academic achievement can be explained by higher stress levels and more attention-concentration problems in individuals with CB actions (Ildırım et al., 2017). Additionally,

control problems over internet use may also negatively affect academic performance among these students. Controls problems over internet use are associated with attentional and motivational problems that cause low academic performance in university students (Truzoli et al., 2020). Also, cyberbullies may have lower emotional intelligence, and low emotional intelligence may be related to their low academic achievement (Martínez-Martínez et al., 2020).

Many studies have reported that there is a relationship between low academic achievement and CV in university students. Kowalski and Limber (2013) have reported that poor academic performance is related to CV in adolescents. The findings of a recent meta-analysis have shown that low academic performance is related to CV among high school students (Gardella et al., 2017). As in the previous studies, our results have indicated that CV may be related to low academic achievement in university students. The lower levels of academic achievement in cyber-victims may be related to high levels of depression, anxiety, and emotional problems in individuals exposed to CB. Some studies have shown that depressive and anxious complaints that negatively affect academic functionality are common in cyber-victims. Depressive and anxious symptoms such as loss of concentration and interest, worthlessness beliefs, and somatic complaints may decrease social and academic functionality in young adults. (Wright, 2016).

There are some limitations to the present study. Since the findings were obtained by using self-report scales, the reliability of results may be low. Secondly, the study's cross-sectional nature does not help determine cause and effect, and the timing of the snapshot is not guaranteed to be representative. Finally, some correlation coefficients between our variables are relatively more minor. Thus, there is a need for further study to examine the hypotheses.

CONCLUSION

To conclude, the present study results have shown low perceived social support may be related to both cyberbullying and cybervictimization in university students. Additionally, it can be said that both cyberbullying and cybervictimization are more frequent among university students with low academic achievement levels than those with high academic achievement levels. Informing families and teachers about the relationship between CB and CV and social support can help prevent their negative consequences in university students. It would be beneficial to hold social conferences on the importance of psychosocial support for the harms of CB. Psychosocial intervention programs can be developed in which victims and bullies can express their social support needs.

Funding

None

Declaration of competing interest

There is no conflict of interest declared by the authors.

REFERENCES

- Akbulut, Y. & Eristi, B. (2011). Cyberbullying and victimisation among Turkish university students. *Australasian Journal of Educational Technology*, 27(7), 1155- 1170. <https://doi.org/10.14742/ajet.910>
- Alizamar, A., Syahputra, Y., Afdal, A., Ardi, Z., & Trizeta, L. (2018). Differences in aggressive behavior of male and female students using Rasch stacking. *International Journal of Research in Counseling and Education*, 3(1), 22-32. <https://doi.org/10.24036/0051za0002>
- Alwagait, E., Shahzad, B., & Alim, S. (2015). Impact of social media usage on students academic performance in Saudi Arabia. *Computers Human Behavior*, 51, 1092-1097. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2014.09.028>
- Arató, N., Zsidó, A. N., Rivnyák, A., Péley, B., & Lábadi, B. (2021). Risk and Protective Factors in Cyberbullying: the Role of Family, Social Support and Emotion Regulation. *International Journal of Bullying Prevention*, 1-14. <https://doi.org/10.1007/s42380-021-00097-4>.
- Arriaga, P., & Aguiar, C. (2019). Gender differences in aggression: The role of displaying facial emotional cues in a competitive situation. *Scandinavian Journal of Psychology*, 60(5), 421-429. <https://doi.org/10.1111/sjop.12568>
- Björkqvist, K. (2018). Gender differences in aggression. *Current Opinion in Psychology*, 19, 39-42. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2017.03.030>

- Bowes, L., B. Maughan, A. Caspi, T. E. Moffitt, & L. Arseneault. (2010). Families promote emotional and behavioural resilience to bullying: Evidence of an environmental effect. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 51 (7):809-17. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2010.02216.x>
- Calvete, E., Orue, I., Estévez, A., Villardón, L., & Padilla, P. (2010). Cyberbullying in adolescents: Modalities and aggressors' profile. *Computers in Human Behavior*, 26(5), 1128-1135. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2010.03.017>
- Chan, H. C., & Wong, D. S. (2019). Traditional school bullying and cyberbullying perpetration: Examining the psychosocial characteristics of Hong Kong male and female adolescents. *Youth & Society*, 51(1), 3-29. <https://doi.org/10.1177/0044118X16658053>
- Chu, T. Q., Kim, H. S., & Sherman, D. K. (2008). Culture and the perceptions of implicit and explicit social support use. Poster presented at the annual meeting of the Society for Personality and Social Psychology, Albuquerque, NM.
- Eker, D., Arkar, H., & Yaldız, H. (2001). Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin Gözden Geçirilmiş Formunun Faktör Yapısı, Geçerlik ve Güvenirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(1), 17-25.
- Elgar, F. J., A. Napoletano, G. Saul, M. A. Dirks, W. Craig, V. Paul Poteat, M. Holt, & B. W. Koenig. (2014). Cyberbullying victimization and mental health in adolescents and the moderating role of family dinners. *JAMA Pediatrics*, 168 (11):1015-22. doi:10.1001/jamapediatrics.2014.1223.
- Fanti, K. A., Demetriou, A. G., & Hawa, V. V. (2012). A longitudinal study of cyberbullying: Examining risk and protective factors. *European Journal of Developmental Psychology*, 9(2), 168–181. <https://doi.org/10.1080/17405629.2011.643169>
- Hellfeldt, K., López-Romero, L., & Andershed, H. (2020). Cyberbullying and psychological well-being in young adolescence: the potential protective mediation effects of social support from family, friends, and teachers. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(1), 45. <https://doi.org/10.3390/ijerph17010045>
- Holfeld, B., & Sukhawathanakul, P. (2017). Associations between internet attachment, cyber victimization, and internalizing symptoms among adolescents. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 20(2), 91-96. <https://doi.org/10.1089/cyber.2016.0194>
- Gardella, J. H., Fisher, B. W., & Teurbe-Tolon, A. R. (2017). A systematic review and meta-analysis of cyber-victimization and educational outcomes for adolescents. *Review of Educational Research*, 87(2), 283-308. <https://doi.org/10.3102/0034654316689136>
- Ildırım, E., Çalıcı, C., & Erdoğan, B. (2017). Psychological Correlates of Cyberbullying and Cyber-Victimization. *International Journal of Human and Behavioral Science*, 3(2), 7-21. <https://doi.org/10.19148/ijhbs.365829>
- Khoury-Kassabri, M., Mishna, F., & Massarwi, A. A. (2019). Cyberbullying perpetration by Arab youth: The direct and interactive role of individual, family, and neighborhood characteristics. *Journal of Interpersonal Violence*, 34(12), 2498–2524. <https://doi.org/10.1177/0886260516660975>
- Konig, A., Gollwitzer, M., & Steffgen, G. (2010). Cyberbullying as an act of revenge?. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 20(2), 210. <https://doi.org/10.1375/ajgc.20.2.210>
- Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N., & Lattanner, M. R. (2014). Bullying in the digital age: A critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin*, 140(4), 1073-1137. DOI: 10.1037/a0035618
- Kowalski, R. M., & Limber, S. P. (2013). Psychological, physical, and academic correlates of cyberbullying and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health*, 53(1), 13-20. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2012.09.018>
- Kowalski, R., & Limber, S. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health*, 41(6), 22-30. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2007.08.017>
- Laftman, S. B., Modin, B., & Östberg, V. (2013). Cyberbullying and subjective health: A large - scale study of students in Stockholm Sweden. *Children and Youth Services Review*, 35(1), 112-119. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.10.020>

- Lazuras, L., Barkoukakis, V., Ourda, D., & Tsorbatzoudis, H. (2013). A process model of cyberbullying in adolescence. *Computers in Human Behavior*, 29(3), 881-887. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2012.12.015>
- Martínez-Martínez AM, López-Liria R, Aguilar-Parra JM, Trigueros R, Morales-Gázquez MJ, & Rocamora-Pérez P.(2020). Relationship between Emotional Intelligence, Cybervictimization, and Academic Performance in Secondary School Students. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(21):7717. <https://doi.org/10.3390/ijerph17217717>
- Mura, G., & Diamantini, D. (2013). Cyberbullying among Colombian students: An exploratory investigation. *European Journal of Investigation in Health, Psychology and Education*, 3(3), 249-256. <https://doi.org/10.3390/ejihpe3030022>
- Nakamoto, J., & Schwartz, D. (2010). Is peer victimization associated with academic achievement? A meta-analytic review. *Social Development*, 19(2), 221-242. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2009.00539.x>
- Navarro, R., Yubero, S., & Larrañaga, E. (2015). Psychosocial risk factors for involvement in bullying behaviors: Empirical comparison between cyberbullying and social bullying victims and bullies. *School Mental Health*, 7(4), 235-248. <https://doi.org/10.1007/s12310-015-9157-9>
- Nocentini, A., Calmaestra, J., Schultze-Krumbholz, A., Scheithauer, H., Ortega, R., & Menesini, E. (2010). Cyberbullying: Labels, behaviours and definition in three European countries. *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*, 20(2), 129-142. <https://doi.org/10.1375/ajgc.20.2.129>
- Olenik-Shemesh, D., & Heiman, T. (2017). Cyberbullying victimization in adolescents as related to body esteem, social support, and social self-efficacy. *The Journal of Genetic Psychology*, 178(1), 28-43. <https://doi.org/10.1080/00221325.2016.1195331>
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148-169. <https://doi.org/10.1177/1541204006286288>
- Peled, Y. (2019). Cyberbullying and its influence on academic, social, and emotional development of undergraduate students. *Heliyon*, 5(3), e01393. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2019.e01393>
- Pontzer, D. (2010). A theoretical test of bullying behavior: Parenting, personality, and the bully/victim relationship. *Journal of Family Violence*, 25(3), 259-273. <https://doi.org/10.1007/s10896-009-9289-5>
- Rice, E., Petering, R., Rhoades, H., Winetrobe, H., Goldbach, J., Plant, A., Montoya, J., & Kordic, T. (2015). Cyberbullying Perpetration and Victimization Among Middle-School Students. *American Journal of Public Health*, 105(3), e66. doi: 10.2105/AJPH.2014.302393
- Schultze-Krumbholz, A., Göbel, K., Scheithauer, H., Brighi, A., Guarini, A., Tsorbatzoudis, H., Barkoukakis, V., Pyzalski, J., Plichta, P., Del Rey, R., Casas, J.A., Thompson, F & Smith, P. K. (2015). A Comparison of Classification Approaches for Cyberbullying and Traditional Bullying Using Data from Six European Countries. *Journal of School Violence*, 14(1), 47-65. <https://doi.org/10.1080/15388220.2014.961067>
- Shumaker, S. A., & Brownell, A. (1984). Toward a theory of social support: Closing conceptual gaps. *Journal of Social Issues*, 40(4), 11-36. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1984.tb01105.x>
- Sjursø, I. R., Fandrem, H., & Roland, E. (2016). Emotional problems in traditional and cyber victimization. *Journal of School Violence*, 15(1), 114-131. <https://doi.org/10.1080/15388220.2014.996718>
- Smith, P., Mahdavi, J., Carvalho, M., & Tippett, N. (2006). An investigation into cyberbullying, its forms, awareness and impact, and the relationship between age and gender in cyberbullying. Research Brief No. RBX03-06. London: DfES.
- Sorrentino, A., Baldry, A. C., Farrington, D. P., & Blaya, C. (2019). Epidemiology of cyberbullying across Europe: Differences between countries and genders. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 19(2), 74-91. <https://doi.org/10.12738/estp.2019.2.005>
- Sun, S., & Fan, X. (2018). Is there a gender difference in cyber-victimization? A meta-analysis. *Journal of Media Psychology: Theories, Methods, and Applications*, 30(3), 125-138. <https://doi.org/10.1027/1864-1105/a000185>
- Sun, S., Fan, X., & Du, J. (2016). Cyberbullying Perpetration A meta-Analysis of Gender Differences. *International Journal Of Internet Science*, 11(1), 61-81.

Tanrikulu, I., & Erdur-Baker, Ö. (2019). Motives Behind Cyberbullying Perpetration: A Test of Uses and Gratifications Theory. *Journal of Interpersonal Violence*, 4:886260518819882. <https://doi.org/10.1177/0886260518819882>

Taylor, S. E., Sherman, D. K., Kim, H. S., Jarcho, J., Takagi, K., & Dunagan, M. S. (2004). Culture and social support: Who seeks it and why? *Journal of Personality and Social Psychology*, 87, 354–362. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.87.3.354>

Tennant, J. E., Demaray, M. K., Coyle, S., & Malecki, C. K. (2015). The dangers of the web: Cybervictimization, depression, and social support in college students. *Computers in Human Behavior*, 50, 348-357. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.04.014>

Topcu, Ç., & Erdur-Baker, Ö. (2010). The revised cyber bullying inventory (RCBI): Validity and reliability studies. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 5, 660-664. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.07.161>

Truzoli, R., Viganò, C., Galmozzi, P. G., & Reed, P. (2020). Problematic internet use and study motivation in higher education. *Journal of Computer Assisted Learning*, 36(4), 480-486. <https://doi.org/10.1111/jcal.12414>

West, S. G., Finch, J. F., & Curran, P. J. (1995). Structural equation models with nonnormal variables: Problems and remedies. In R. H. Hoyle (Ed.), *Structural equation modeling: Concepts, issues, and applications* (p. 56–75). Sage Publications, Inc.

Wright, M. F. (2016). Cyber victimization on college campuses: Longitudinal associations with suicidal ideation, depression, and anxiety. *Criminal Justice Review*, 41(2), 190-203. <https://doi.org/10.1177/0734016816634785>

Worsley, J. D., McIntyre, J. C., & Corcoran, R. (2019). Cyberbullying victimisation and mental distress: testing the moderating role of attachment security, social support, and coping styles. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 24(1), 20-35. <https://doi.org/10.1080/13632752.2018.1530497>

Zimet, G., Farley, G. K., Dahlem, N. W., & Zimet, S. G. (1988). The Multidimensional Scale of Perceived Social Support. *Journal of Personality Assessment*, 52(1), 30-41. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa5201_2

Zsila, A., Urban, R., Griffiths, M. D., & Demetrovics, Z. (2019). Gender differences in the association between cyberbullying victimization and perpetration: the role of anger rumination and traditional bullying experiences. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 17(5), 1252-1267. <https://doi.org/10.1007/s11469-018-9893-9>

Zych, I., Farrington, D. P., & Ttofi, M. M. (2019). Protective factors against bullying and cyberbullying: A systematic review of meta-analyses. *Aggression and Violent Behavior*, 45, 4-19. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2018.06.008>

TABLES

Table-1. Sociodemographic features of the participants

Variable		M±SD	n	%	Range
Age		23.35±2.5			18-31
Gender	Female		275	50	
	Male		275	50	
Mother's Education Status	Illiterate		7	1.3	
	Primary school		137	24.9	
	High school		221	40.2	
	University		185	33.6	
Father's Education Status	Illiterate		3	0.6	
	Primary school		91	16.6	
	High school		213	38.7	
	University		243	44.2	
Daily Internet Using (hour)	<3		101	18.4	
	3-7		313	56.9	
	>7		136	24.7	
Reasons for Internet Using	Research/Education		84	12.2	
	Game		52	6	
	Music or Video		94	16.9	
	Social Interaction		320	64.9	
Number of social media accounts		4.43±2.1			1-11
Grade Point Average (GPA)		2.91±0.44			1.6-4.0

Abbreviations and symbols:

M: mean, SD: standart deviation

Table-2. Comparison of sociodemographic features and scale scores of the female and male participants

Variable		Female (n=275) M±SD or n (%)	Male (n=275) M±SD or n (%)	X ² or t value	p
Age		23.9±2.6	23.1±2.4	1.283 ¹	0.205
Mother's Education Status	Illiterate	3 (1.1)	4 (1.5)	4.554 ²	0.200
	Primary school	67 (24.4)	70 (25.5)		
	High school	122 (44.4)	99 (36)		
	University	83 (30.2)	102 (37.1))		
Father's Education Status	Illiterate	0 (0)	3 (1.1)	3.494 ²	0.322
	Primary school	45 (16.4)	46 (16.7)		
	High school	111 (40.4)	102 (37.1)		
	University	119 (43.3)	124 (45.1)		
Daily Internet Using(hour)	<3	50 (18.2)	51 (18.5)	0.739 ²	0.691
	3-7	161 (58.5)	152 (55.3)		
	>7	64 (23.3)	72 (26.2)		
Reasons for Internet Using	Research/Education	39 (14.2)	45 (16.4)	3.052 ²	0.384
	Game	23 (8.4)	29 (10.5)		
	Music or Video	43 (15.6)	51 (18.5)		
	Social Interaction	170 (61.8)	150 (54.5)		
Number of social media accounts		4.57±2.2	4.28±2.1	1.529 ¹	0.127
GPA		2.96±0.37	2.85±0.5	3.135 ¹	0.002
MSPSS-Total		69.16±12.8	64.94±16.5	3.343 ¹	0.001
MSPSS-Family		22.76±5.4	21.84±6.2	1.852 ¹	0.065
MSPSS-Friends		22.68±4.6	20.88±5.9	3.951 ¹	<0.001
MSPSS-Significant Others		23.72±3.9	22.23±5.8	3.525 ¹	<0.001
CB		15.28±3.4	17.53±5.2	-4.778 ¹	<0.001
CV		17.18±5.1	18.53±4.9	-2.566 ¹	0.011

Abbreviations and symbols:

M: mean, SD: standart deviation, x²: Pearson Chi square value, t: t value for independent samples t test, GPA: Grade Point Average, MSPSS: Multidimensional Scale for Perceived Social Support, CB: Cyberbullying score, CV: Cybervictimization score

Table-3. Correlations between CB, CV, and MSPSS scale scores, and GPA of the participants

Variables	1	2	3	4	5	6	7	8
1. NSMA	1	.19*	.06	.09	.08	.10	.09	.05
2. CB		1	.45**	-.23*	-.12*	-.08	-.18*	-.38**
3. CV			1	-.23**	-.34**	-.16*	-.30**	-.52**
4. MSPSS-Family				1	.62**	.64**	.90**	.49**
5. MSPSS-Friends					1	.70**	.92**	.51**
6. MSPSS-Significant Others						1	.93**	.44**
7. MSPSS-Total							1	.58**
8. GPA								1

Abbreviations and symbols:

NMSA: Number of social media accounts, MSPSS: Multidimensional Scale for Perceived Social Support, CB: Cyberbullying score, CV: Cybervictimization score, GPA: Grade Point Average, *: p<0.05, **:p<0.01

Table-4. Stepwise regression analysis for the predictors of cyberbullying score

Model	R	R ²	Adjusted-R ²	SE	F change	df1	df2	p
1 ^a	.398	.152	.148	5.23	88.707	1	548	<0.001
2 ^b	.474	.219	.211	5.13	23.229	1	547	<0.001
3 ^c	.513	.247	.233	5.05	18.263	1	546	<0.001

a: Predictors: (Constant), MSPSS-Family

b: Predictors: (Constant), MSPSS-Family, GPA,

c: Predictors: (Constant), MSPSS-Family, GPA, Gender

Table-5. Stepwise regression analysis for the predictors of cybervictimization score

Model	R	R ²	Adjusted-R ²	SE	F change	df1	df2	p
1 ^a	.520	.270	.269	5.33	202.917	1	548	<0.001
2 ^b	.558	.311	.309	5.18	32.478	1	547	<0.001
3 ^c	.567	.321	.318	5.15	8.058	1	546	0.005
4 ^d	.582	.338	.334	5.08	14.181	1	545	<0.001

a: Predictors: (Constant), MSPSS-Family

b: Predictors: (Constant), MSPSS-Family, MSPSS-Friends

c: Predictors: (Constant), MSPSS-Family, MSPSS-Friends, MSPSS-Significant other

d: Predictors: (Constant), MSPSS-Family, MSPSS-Friends, MSPSS-Significant other, GPA

The Effect of Strategic Note Taking on the Reading Comprehension Skills of 6th Grade Students

Stratejik Not Almanın 6. Sınıf Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Becerilerine Etkisi

Ramazan BAYRAKTAR¹ Muamber YILMAZ²

¹ Master Student; Bartın University Graduate School of Education, Department of Basic Education, Bartın, Turkey

² Assoc. Prof. Dr. Bartın University, Faculty of Education, Department of Basic Education, Bartın/Turkey

ABSTRACT

In this study, the effect of the strategic note-taking method on improving the reading comprehension skills of 6th grade students was examined. The research was carried out on 38 students who were selected through impartial assignment at the 6th grade level in a secondary school in the city center of Bartın. The research was carried out with experimental and control groups. There were 19 students in both groups. Reading training was given to the experimental group by using the strategic note-taking method. The control group was given reading training with the traditional method. The study continued for 6 weeks. In the study, pretest and posttest evaluation lasted 2 weeks, and the application of reading training lasted 4 weeks. Experimental group students were given reading training with the strategic note-taking method for a total of 16 hours, 4 hours a week. A quasi-experimental model with pretest-posttest control group was used in the research. "Reading Comprehension Evaluation Rubric" was used as data collection tool. 5 reading comprehension questions related to each text were prepared. Expert opinion was taken in the preparation of the questions. All texts used in the research were selected from the 6th grade Turkish textbook approved by the Board of Education. In the research, "Velcro-Cırt Cırt" text selected from the 6th Turkish textbook was used to measure the reading comprehension skills of the students before the application, and "Be My Friend, Be My Teacher" text was used to measure the reading skills of the students after the application. Dependent and independent groups t-test was used in the analysis of the data obtained in the research. As a result of the research, the scores that the experimental and the control group students got in reading comprehension were compared and a significant difference was observed in favor of the experimental group. In this case, it can be said that the strategic note-taking method is effective in improving the reading comprehension skills of 6th grade students.

Keywords: Reading, Reading Comprehension, Skill, Strategic Note Taking Method, Student

ÖZET

Bu araştırmada 6. sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama becerilerini geliştirmede stratejik not alma yönteminin etkisi incelenmiştir. Araştırma Bartın il merkezindeki bir ortaokulda 6. sınıf düzeyinde yansız atama yoluyla seçilen 38 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Araştırma deney ve kontrol gruplarıyla yürütülmüştür. Her iki grupta da 19 öğrenci bulunmaktadır. Deney grubuna stratejik not alma yöntemi kullanılarak okuma eğitimi verilmiştir. Kontrol grubuna ise geleneksel yöntemle okuma eğitimi verilmiştir. Araştırmada 6 hafta devam etmiştir. Araştırmada öntest ve son test değerlendirmesi 2 hafta, okuma eğitimi uygulaması ise 4 hafta sürmüştür. Deney gurubu öğrencilerine haftada 4 saat olmak üzere toplam 16 saat stratejik not alma yöntemiyle okuma eğitimi verilmiştir. Araştırmada ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel model kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak "Okuduğunu Anlama Değerlendirme Rubriği" kullanılmıştır. Her metinle ilgili 5 adet okuduğunu anlama sorusu hazırlanmıştır. Soruların hazırlanmasında uzman görüşü alınmıştır. Araştırmada kullanılan tüm metinler Talim Terbiye Kurulu Başkanlığından onaylı 6. sınıf Türkçe Ders kitabından seçilmiştir. Araştırmada öğrencilerin uygulama öncesi okuduğunu anlama becerilerini ölçmek için 6. Türkçe ders kitabından seçilen "Velcro-Cırt Cırt", öğrencilerin uygulama sonrası okuma becerilerini ölçmek için ise "Benim Arkadaşım, Öğretmenim Olun" metinleri kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin analizinde bağımlı ve bağımsız gruplar t-testi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda deney ve kontrol gurubu öğrencilerinin okuduğunu anlamadan aldıkları puanlar karşılaştırılmış ve deney grubu lehine anlamlı bir farklılık görülmüştür. Bu durumda 6. sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama becerilerini geliştirmede stratejik not alma yönteminin etkili olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Okuma, Okuduğunu Anlama, Beceri, Stratejik Not Alma Yöntemi, Öğrenci

INTRODUCTION

Reading is the process of constructing meaning from texts after the symbols received through sense organs are sent to the mind by using their prior knowledge and passed through various stages in the mind. (Yılmaz, 2021, p. 79).

Reading is a difficult skill with physical and memory aspects such as vocalizing, distinguishing and interpreting the feelings and ideas in the text. (Kovacıoğlu, 2006, p. 4). Reading is a skill that allows us to update and increase our knowledge. It is to be in contact with the text. (Tazebay, 2005, p. 4).

Reading is a skill that gives us different perspectives and makes our lives meaningful. (Güneyli, 2008). It is a process that increases students' knowledge, makes their feelings and thoughts meaningful, and helps individuals' personality development. (Epçaçan, 2009, p. 207).

Reading comprehension is the process of obtaining new meanings by comparing the old information of the reader with the new information acquired from the text (Yılmaz, 2021). Reading comprehension is a skill that can be developed. The basis of being individuals who break the mold, question and judge is to understand what the students read and is to express themselves in a free environment. (Göğüş, 1978). There are some important stages in order to understand the text read. These are:

1. Preliminary speeches should be made about the text to be read.
2. The student's interest in the text should be increased.
3. If there are unknown words, their meanings should be given to the students.
4. After reading several times, it should be checked whether it is understood or not (Öz, 2001).

Reading and comprehension cannot be considered independently of each other. Students read to understand and they want to grasp and understand what they read (Demirel, 2002).

Readers with adequate vocabulary knowledge have a great advantage in vocalizing the words and understanding. Such readers read fluently and it becomes easier for them to understand the text as well (Yılmaz, 2008, p. 132).

Reading comprehension is divided into three as simple, interpretive and interrogative: Simple understanding: It includes sub-cognitive processes. What is written is perceived as superficial. Characters are identified and the structural plan of how the author composes the text is laid out. Interpretive understanding: It includes sub-cognitive processes. Interpretive comprehension mostly refers to the stages of comprehension and application from cognitive knowledge processes. In interpretive reading, the reader can describe what he has read in his own words. He can find the main idea of the text and summarize it. Interrogative understanding: It includes metacognitive processes. The reader compares the content of text with his own thoughts and subjects it to the process of interpretation and evaluation (Yılmaz, 2021).

Reading comprehension provides progress in language and thought. Students who do not understand what they read fail not only in language lessons but also in other lessons. (Yılmaz, 2008, p. 133). Difficulty in reading takes place at the root of the inability to understand what one reads. Students who cannot read fluently and often make reading errors while reading, usually have reading difficulties.

Since the word recognition skills of students with reading difficulties are not fully developed, they devote all their energies to vocalizing the word. Reading is a difficult task for them (Yılmaz, 2019).

In order for students to be able to read effectively, they need to apply reading strategies. They can become good readers by using these strategies before, during and after reading. Another condition of being a good reader is to determine the purpose of reading. Before reading, the student skim over the text and makes predictions about what the text wants to tell. While reading, the reader reads the whole text, can take notes and reviews their predictions. After reading, the reader evaluates the text and reaches a conclusion about the text (Epçaçan, 2008).

In the reading comprehension process, reading strategies should be used instead of traditional methods. In this sense, it can be said that the strategic note-taking method is an effective method that develops students' reading comprehension skills.

Strategic note-taking method included in reading comprehension strategies; involved in the entire reading process. It includes an application process that includes pre-reading, reading and also post-reading. In this process, the student makes predictions about the text before reading, takes classifying notes during reading, and thus, the process of establishing a relationship between the sections and making sense is supported. At the end of the reading process, the details of the subject are listed and sorted (Epçaçan, 2009, p. 216). The method of strategic note-taking should not be confused with note-taking in the margin of the text.

Note taking is among the methods used during reading and takes place during reading (Yılmaz, 2021). In this respect, the strategic note-taking method is more comprehensive as it takes place in the whole of the reading comprehension process.

The steps to implement the strategic note-taking method are as follows:

Pre-Reading Guessing: Before reading the text, students talk about the text. This talk can help readers focus their attention on the topic. Students look at the title of the text and related images and can make predictions. These studies are carried out to attract students' attention, arouse curiosity in students and improve understanding (Bayraktar, 2012). The reader's use of some of the attention strategies before starting to read the text can ensure that the attention is kept alive during the reading process and the text is understood (Yılmaz, 2021).

Taking Classifying Notes: Understanding the whole text, making connections, discovering the relationship of paragraphs with each other, finding the main and auxiliary ideas of the paragraphs, finding out what is said in the text, examining the visuals of the text, determining the structure of the text and moving to the summary stage are performed at this stage (Güneş, 2007). In the strategic note-taking method, the student is asked to reorganize the text they read and take notes both on the margins of the text and on a separate paper. It is possible for the student to take notes with his own words in the text that he deems important or to express what is explained in the relevant paragraph in a way that he or she can understand (Yılmaz, 2021). Strategic note taking; It enables students to realize the basic information and make a permanent sense of it. The student's use of note-taking method enables them to focus their attention on basic information, to associate old and new information, and to encode new learnings in the mind (Senemoğlu, 2005).

Summarizing and Evaluating: Before reaching this stage, the students read the text and produced ideas about the text. At this stage, they do summarization and evaluation studies. The important points of the subject, the main idea are listed, the summary of the text is written in articles. Summarizing after reading helps to understand the text in general (Epçaçan, 2009). This stage includes the studies of evaluating, questioning, criticizing, interpreting the information conveyed in the text, and determining the state of reaching the purpose of reading. Making a summary of the text is important in terms of checking whether the text is understood or not. In the summarizing and evaluation stage, students write down what they understand from the text on the activity papers. These summaries are shared with the class. The mistakes and deficiencies made by the students during the summarization stage are corrected by the teacher (Bayraktar, 2012).

Students whose reading skills develop will be individuals who think critically, discover the meanings of texts, and evaluate the ideas presented by the author in the text with their own mentality. The activities used by the student in the strategic note-taking method help him to concentrate his attention on the text he reads during the reading process. The fact that students do reading activities without a purpose in their education life may cause them to have problems in understanding what they read.

When the literature is examined, it is seen that the strategic note-taking method is effective in improving students' reading comprehension skills. Stevens (1988) stated in his research that strategy teaching made significant contributions to students' finding the main idea about the content. As a result of his research, Epçaçan (2008) determined that reading comprehension strategies have positive effects on the development of students' reading comprehension skills, their attitudes towards the Turkish lesson and their reading comprehension self-efficacy perceptions.

Lubawski and Sheehan (2010) stated in their study that reading strategies increase students' motivation, improve their self-confidence, and help students become more successful. For this reason, they emphasized that it would be beneficial for students to apply these strategies in lessons.

In addition, Stevens (1988) concluded in her study that the students to whom strategy teaching was applied were able to analyze the text better, their vocabulary knowledge increased, and they had no difficulty in identifying the main idea.

Palincsar and Brown (1983) and Palincsar and Klenk (1991) found out in their studies that students who use reading strategies got better results in reading comprehension tests. Doğan (2002) conducted a field research on teaching reading comprehension strategies in his study. At the end of the study, he concluded that using the strategy positively affects reading comprehension. In her study, Çöğmen (2008) observed that there is a positive and significant relationship between students' use of reading strategies and their academic success. In his research, Tekin (2018) concluded that Turkish teaching using the reading comprehension strategy is effective on reading comprehension.

When the studies in the literature are examined, it is seen that reading comprehension strategies have a positive effect on improving students' reading comprehension skills. From this point of view, the effect of taking strategic notes on reading comprehension skills of 6th grade students was examined in this study.

Aim of the Research

The aim of the study is to examine the effect of strategic note taking on 6th grade students' reading comprehension skills. In accordance with this general purpose, the answers were sought to the following questions this study:

a) In the 6th grade Turkish lesson, is there a significant difference between the pre-test scores of the experimental group, in which the strategic note-taking method was applied, and the control group, in which

the traditional teaching method (current teaching method) was applied, in the development of reading comprehension skills?

b) In the 6th grade Turkish lesson, is there a significant difference between the post-test scores of the experimental group, in which the strategic note-taking method was applied, and the control group, in which the traditional teaching method was applied, in the development of reading comprehension skills?

c) In the 6th grade Turkish lesson, is there a significant difference between the pre-test and post-test scores within the experimental group, in which the strategic note-taking method was applied, and within the control group, in which the traditional teaching method was applied, in the development of reading comprehension skills?

METHODOLOGY

In this section, information about the research model, study group, data collection tools, data analysis and experimental process is given.

Model of the Research

In this study, which aims the effect of the strategic note-taking method on reading comprehension, one of the real experimental models, "Pretest-posttest quasi-experimental model with control group" was used.

This model tests the effect of the experimental application on the dependent variable. Therefore, it is a powerful design that provides a high statistical power to the researcher (Buyukozturk, 2011).

Study Group of the Research

The study group of the research was formed with the easily accessible sampling method in accordance with the purpose of the research.

The easily accessible sampling method is a sampling method in which the person or persons who are close to the researcher and can be easily reached are selected in terms of speed and time to the research in unfavorable situations in terms of time and cost (Yıldırım and Şimşek, 2013).

The study group of this research consists of 38 students selected through impartial assignment from 6th grade students in a secondary school located in the central district of Bartın. 19 of these students were in the experimental group and 19 of them were in the control group.

Data Collection Tools

The data of the research were obtained through the scores the students which they got from the "Reading Comprehension Assessment Rubric". The reading comprehension assessment rubric was developed by the researcher.

The items of the reading comprehension assessment rubric were created by scanning the 6th grade Turkish curriculum and the relevant literature. Expert opinions in the subject area were taken for these items. In line with expert opinions, 3 of the draft items were removed and new ones were added. 2 items stated by the field experts were corrected with explanatory sentences in accordance with the aim of the rubric. After the corrections, their final form were given to the reading comprehension questions consisting of 5 items. The lowest score that can be obtained from the rubric is 5; the highest score is 15. Reading comprehension assessment questions are graded as follows:

Wrong = 1 point

Partially correct = 2 points

Correct = 3 points

In the research, "Velcro-Cırt Cırt" and "Be My Friend, Be My Teacher" texts selected from the 6th grade Turkish textbook were used to measure the reading comprehension skills of the students before and after the application. Students were asked 5 questions about each text, and their answers were evaluated according to the reading comprehension rubric.

During the application process, Students in the experimental group were given reading comprehension training with texts (The measure of love is to love without measure, Hasan Ali Yücel's Address to Turkish Youth at the Atatürk Teachers Union Convention, How the Sun Works, Magnificent Ants, Ours Turkish Love, Evliya Çelebi, Visiting the Grand Master) selected from the 6th grade Turkish textbook approved by the Head Council of Education and Morality.

Experimental Process

The implementation process of the research lasted for 6 weeks. Of this period, 2 weeks were reserved for the pre-test and post-test evaluation, and 4 weeks for the implementation of the research. The application was made in 2 sessions per week. Each session included 2 lesson hours. A total of 16 lesson hour training was given to the students. While the students in the experimental group were trained with the strategic note-taking method, the students in the control group were trained with the current curriculum. Training was given to the students in the experimental and control groups by the Turkish language teacher.

In practice, each paragraph of the texts that students would read was numbered so that they could classify between the paragraphs. All the steps of the application and the teaching process of the lesson were explained to the Turkish teacher who would take the lesson of the experimental group students by the researcher. The training given to the students was done with activities. The activities carried out during the implementation took place in 3 stages.

In the first activity, the content of the text was estimated by looking at the title and image of the text. In this activity, students were made to talk. Here, while the students are expressing their predictions, they also realize that there are different thoughts apart from their own predictions. The predictions made were written on the activity sheet. Then the students read the relevant texts silently.

The second activity consisted of three steps: In the first step, students were asked to find the keywords in the text. In the second step, students were asked to find the main idea and subject of the text. At this stage, the students wrote their own ideas on the activity tables given. Afterwards, the writings were examined by the teacher and the thoughts directly related to the text were written on the board and the main idea of the text was revealed. In the third step, the students found the related paragraphs with the help of the numbers given to the paragraphs and wrote the paragraph numbers in the activity table. Then the students wrote the common thoughts of the related paragraphs opposite the paragraph number.

In the third activity, students were asked to summarize the text in items. In this activity, students' ideas were also taken. Students were given the opportunity to share ideas among themselves.

In practice, the teacher provided feedback to the students about that activity at the end of each activity. The deficiencies and mistakes of the students were corrected. In addition, active participation of students in the text processing process was ensured.

Analysis of Data

In the study, the students in the experimental group were educated about the strategic note-taking method, and the students in the control group were trained according to the current program. In the analysis of the data, quantitative data analysis techniques were used by using the SPSS 22 package program. In addition, arithmetic mean, percentage, standard deviation, normality test and dependent-independent groups t-test were used in the analysis of the data obtained. The findings were presented and interpreted in tables.

The normality tests of the pre- and post-test scores of the students in the experimental and control groups are given in Table 1 below.

Table 1. Normality Test Results of Experimental and Control Groups Before and After Application

Groups	Dependent Variable	Shapiro-Wilk		
		Statistics	sd	p
Control Group	Pre-Test Scores	.916	19	.096
	Post-Test Scores	.940	19	.148
Experimental group	Pre-Test Scores	.917	19	.075
	Post-Test Scores	.910	19	.098

When the results of the normality test in Table 1 are examined, it is seen that the pre-test and post-test scores which the students obtained from the measurement tools in the experimental and control groups show a normal distribution ($p > .05$). Accordingly, the analysis of the scores which students took in the pre-test and post-test in the study was carried out using the t-test for unrelated (independent) samples from parametric tests.

FINDINGS

The findings obtained as a result of the research are shown in tables.

Findings and Comments on the First Sub-Problem

“In the development of reading comprehension skills in the 6th grade Turkish lesson is there a significant difference between the pre-test scores of the experimental group in which the strategic note-taking method was

applied and the control group in which the traditional teaching method (current teaching method) was applied?" Regarding this question, a t-test was performed for independent groups to determine whether the pre-test achievement mean scores differed according to the groups, and the analysis results are given in Table 2.

Table 2. Independent Groups t-Test Results According to Pre-Test Results of Experimental and Control Groups Before Application

Group	N	$\bar{X}$	S	Sd	T	p
Experimental	19	1.568	.372			
Control	19	1.652	.248	36	-.820	.418

*p>0.05

According to Table 2, it was determined that there was no significant difference between the pretest scores of the experimental and control groups [$t(36)=-.820$ $p>0.05$]. Accordingly, it can be said that the experimental and control groups are equivalent to each other.

Findings and Comments on the Second Sub-Problem

"Is there a significant difference between the post-test scores of the experimental group, in which the strategic note-taking method was applied, and the control group, in which the traditional teaching method was applied, in the development of reading comprehension skills in the 6th grade Turkish lesson?" About this question, t-test was conducted for independent groups to determine whether the post-test achievement mean scores for this question differed according to the groups and the results of the analysis are given in Table 3.

Table 3. Independent Groups t-Test Results According to Post-Test Results of Experimental and Control Groups After Application

Group	N	$\bar{X}$	S	Sd	T	p
Experimental	19	2.357	.487			
Control	19	1.684	.335	36	4.959	0.00*

*p<0.05

According to Table 3, a significant difference was found between the mean of scores which the experimental and control groups got from the post-test [$t(36)=4.959$, $p<0.01$]. It is seen that this difference is in favor of the experimental group ($\bar{x}$ experiment=2.357 $\bar{x}$ control=1.684). In this case, it can be said that the strategic note-taking method is effective in improving the reading comprehension skills of the experimental group students.

Findings and Comments on the Third Sub-Problem

"Is there a significant difference between the pre-test and post-test scores of the students in their own experimental group, in which the strategic note-taking method was applied, and in the control group, in which the traditional teaching method was applied, in the development of reading comprehension skills in the 6th grade Turkish lesson?" The dependent groups t-test was applied to the third sub-problem expressed as above. The results are presented in Table 4.

Table 4. Dependent Groups t-Test Results Related to Experimental Group Pre-Test-Post-Test Scores

Experimental group	N	$\bar{X}$	S	Sd	T	p
Pre-Test Score	19	1.536	.394			
Post Test Score	19	2.389	.408	36	-5.849	0.00*

*p<0.05

According to Table 4, it is seen that there is a significant difference between the pre-test and post-test scores of the students in the experimental group, and this difference is in favor of the scores which the students got from the post-test [$t(36)=-5.849$, $p<0.01$]. While the average of the scores of the students' reading comprehension skills before the application was $\bar{x} = 1.536$, it increased to $\bar{x} = 2.389$ after the application. With this finding, it can be said that the strategic note-taking method has a significant effect on improving the reading comprehension skills of the experimental group students.

Table 5. Dependent Groups t-Test Results Related to the Control Group Pre-Test-Post-Test Scores

Control Group	N	$\bar{X}$	S	Sd	T	p
Pre- Test Scores	19	1.652	.248			
Post Test Scores	19	1.684	.335	36	.307	.762

* p>0.05

According to Table 5, no significant difference was found between the pre-test and post-test scores of the students in the control group [$t(36)=-.307$, $p>0.05$].

DISCUSSION and CONCLUSION

The results from the research are:

1. In the 6th grade Turkish lesson, no significant difference was found between the pre-test scores of the experimental group, in which the strategic note-taking method was applied, and the control group, in which the traditional teaching method was applied (the current curriculum was applied), in the development of reading comprehension skills. Accordingly, it was concluded that the experimental and control groups were equivalent to each other.

2. A significant difference was found between the mean scores of the experimental and control groups from the posttest [$t(36) = 4.959$, $p < 0.05$; $p < 0.01$]. It is seen that this difference is in favor of the experimental group ($\bar{x}$ experiment = 2.357 $\bar{x}$ control = 1.684). In this case, it can be said that the strategic note-taking method is effective in improving students' reading comprehension skills.

3. It is seen that there is a significant difference between the pre-test and post-test scores of the students in the experimental group, and this difference is in favor of the students' scores from the post-test [$t(36) = -5.849$, $p < 0.05$; $p < 0.01$]. While the average of the scores of the students' reading comprehension skills before the application was $\bar{x} = 1.536$, it increased to $\bar{x} = 2.389$ after the application. This result shows that the strategic note-taking method has a significant effect on improving students' reading comprehension skills.

The results obtained from the study show similarities and differences with previous studies. As a result of the research, it was seen that the strategic note-taking method improved the reading comprehension skills of the students. As a result of the research, there was a statistically significant difference between the total reading comprehension achievement score of the experimental group students who studied with the reading strategy, and the total reading comprehension achievement score of the control group students who studied with the traditional method.

In studies conducted using different reading comprehension strategies; The reading comprehension strategies for the experimental group and the traditional method for the control group were compared, and a significant difference was found in favor of the experimental group. (Yılmaz & Top, 2015; Tekin, 2018; Kanmaz, 2012; Top, 2008; Akça, 2002; Çakır, 1995; Çerçi, 2005; Çöğmen, 2008; Demirel, 1996; Doğan, 2002; Demirel & Epeçan, 2012; Ortlieb, 2013; Kanmaz & Saraçoğlu, 2012). In this respect, the results of the research show parallelism with the results of the previous research.

In addition, Stevens (1988) stated in her research that strategy teaching made significant contributions to students' finding the main idea about the content. As a result of his research, Epeçan (2008) observed that reading comprehension strategies have positive effects on the development of students' reading comprehension skills, their attitudes towards the Turkish lesson and their reading comprehension self-efficacy perceptions.

As result of their research conducted on 69 students form 7th grade; Özyılmaz and Alıcı (2011) found that teaching with reading comprehension strategies did not have a significant effect on the reading comprehension achievement of seventh grade students. This result differs from the result obtained from the research.

When a general evaluation is made, the studies show that reading comprehension strategies have a positive effect on improving students' comprehension skills.

SUGGESTIONS

The following suggestions were developed for the findings obtained in this study, in which the effect of the strategic note-taking method on the development of reading comprehension skills was investigated:

1. It was observed that the reading comprehension skills of the students improved in the reading education using the strategic note-taking method. For this reason, strategic note-taking method should be used during the processing of the text in order to develop reading comprehension skills.
2. Informative seminars can be given to teachers on how to apply the strategic note-taking method in Turkish lessons.
3. The texts in Turkish textbooks can be studied by supporting with the help of strategic note-taking method. In this way, it can be ensured that students participate in the reading process both before, during and after reading.
4. Estimation has an important place in the strategic note-taking method. For this reason, students' predictions about the text can be listened during the text processing period. The estimation activity has importance in order to create the reading purpose of the text.
5. Taking small notes on the margins of the text for efficient reading of the text can support comprehension of the text.

6. Brainstorming environments can be created in which ideas are exchanged in the classroom so that students can identify the main and supporting ideas correctly.
7. The strategic note-taking method can be used not only in the text processing period in Turkish lessons, but also in the studying of other lessons.

REFERENCES

- Akça, G. (2002). *Hikaye haritası yönteminin ilköğretim 4. sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama becerileri düzeyleri üzerine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bayraktar, M. (2012). *Şematik öğrenme modelinin eleştirel okuma becerisinin gelişimine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Deneyisel desenler öntest- sontest kontrol grubu desen ve veri analizi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Çakır, Ö. (1995). *Büyükölçekli kuralların öğretiminin okuduğunu anlamaya etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çerçi, A. (2005). *Türkçe öğretiminde öğrenmeyi öğrenme stratejilerinin öğrencilerin anlama düzeylerine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Çöğmen, S. (2008). *Eğitim fakültesi öğrencilerinin kullandıkları okuduğunu anlama stratejileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Demirel, Ö. & Epçaçan, C. (2012). Okuduğunu anlama stratejilerinin bilişsel ve duyuşsal öğrenme ürünlerine etkisi. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 2(1), 71-106.
- Demirel, Ö. (2002). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Demirel, M. (1996). *Bilgilendirici metin türünün ve okuduğunu kavrama becerisinin altıncı sınıf öğrencilerinin öğrenme düzeyine etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Doğan, B. (2002). Okuduğunu anlama stratejilerinin öğretimi ile ilgili alanyazın taraması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 97-107.
- Epçaçan, C. (2008). *Okuduğunu anlama stratejilerinin bilişsel ve duyuşsal öğrenme ürünlerine etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Epçaçan, C. (2009). Okuduğunu anlama stratejilerine genel bir bakış. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 207-223.
- Göğüş, B. (1978). *Orta dereceli okullarda Türkçe ve yazın eğitimi*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Güneş, F. (2007). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Güneyli, A. (2008). Metin türlerine göre okuduğunu anlama becerisinin sınanması. *Milli Eğitim Dergisi*, (179), 82-92.
- Kanmaz, A. (2012). *Okuduğunu anlama stratejisi kullanımının, okuduğunu anlama becerisi, bilişsel farkındalık, okumaya yönelik tutum ve kalıcılığa etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Kanmaz, A. & Saraçoğlu, A. (2012). Okuduğunu anlama stratejisi kullanımının, okumaya yönelik tutum ve kalıcılığa etkisi. *E-Journal of New World Sciences Academy NWSA-Education Sciences*, 7(2), 764-776.
- Kovacıoğlu, Ş. N. (2006). *İlköğretim ikinci sınıflarda aile çevresi ve çocuğun okumaya karşı tutumu ile okuduğunu anlama becerisi arasındaki ilişkiler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Lubawski, M. & Sheehan, C. (2010). Reading comprehension across different genres: An action research study. *Action Research Seminar*.
- Ortlieb, E. (2013). Using anticipatory reading guides to improve elementary students' comprehension. *International Journal of Instruction*, 6(2), 145- 162.
- Öz, F. (2001). *Uygulamalı Türkçe öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Özyılmaz, G. & Alıcı, B. (2011). İlköğretim 7. sınıf öğrencilerine okuduğunu anlama stratejilerinin öğretiminin okuduğunu anlama başarısı üzerine etkisi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 4(1), 71-94.
- Palincsar, A.S. & Brown, A.L. (1983). Reciprocal teaching of comprehension monitoring activities. Technical Report No.269, Reading and Communication Skills. ERIC: ED225135.
- Palincsar, A.S. & Klenk, L.J. (1991). Learning dialogues to promote text comprehension. Teaching advanced skills to educationally disadvantage students, 24. ED 338724.
- Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim öğrenme ve öğretim*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Stevens, R. J. (1988). Effects of strategy training on the identification of the main idea of expository passages. *Journal of Educational Psychology*, 80(1), 21-26.
- Tazebay, A. (2005). *İlkokul öğrencilerinin okuma becerilerinin okuduğunu anlamaya etkisi*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi.
- Tekin, M. A. (2018). *Bağlantı kurma stratejisinin okuduğunu anlama üzerine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Top, M. B. (2012). *İşbirlikli tartışma sorgulama (its) stratejisinin ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama başarılarına etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yılmaz, M. & Top, M. B. (2015). İşbirlikli tartışma sorgulama (İTS) stratejisinin ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama başarılarına etkisi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(30), 78-97.
- Yılmaz, M. (2021). Okuma eğitimi. M. Yılmaz (Ed.), *Yeni gelişmeler ışığında Türkçe öğretimi* içinde (s.83, 90). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yılmaz, M. (2008). Türkçede okuduğunu anlama becerilerini geliştirme yolları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 9, 131 – 139.
- Yılmaz, M. (2019). *Okuma güçlüğü ve tedavisi*. Ankara: Gece Akademi.

e-ISSN: 2630-631X

Article Type

Research Article

Subject Area

Tourism

Vol: 8

Issue: 58

Year: 2022

Pp: 674-683

Arrival

21 February 2022

Published

30 April 2022

Article ID 62117

Doi Number

<http://dx.doi.org/10.3157/6/smryj.62117>How to Cite This Article

Ünal, A.; Anasori, E. & Çelen, O. (2022). "Glass Ceiling Or Queen Bee Syndrome? A Study On Five Star Accommodation Businesses", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 8(58): 674-683

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Glass Ceiling Or Queen Bee Syndrome? A Study On Five Star Accommodation Businesses

Cam Tavan Mı Yoksa Kraliçe Arı Sendromu Mu? Beş Yıldızlı Konaklama İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma

Aydm ÜNAL¹ , Elham ANASORI² , Onur ÇELEN³

¹ Associate Professor Dr. Sinop University, School of Tourism and Hotel Management, Sinop/Turkey

² Dr. Eastern Mediterranean University, Tourism Management Department, Famagusta, Cyprus

³ Lecturer Bursa Uludağ University, Harmançik Vocational High School, Bursa/Turkey.

ABSTRACT

Glass ceiling syndrome generally means an invisible upper limit that is thought to exist in businesses. It is a theory that refers to an artificial barrier in businesses that prevents female or minorities from rising to senior positions within the business. Queen bee syndrome, on the other hand, is defined as the fact that female in managerial or decision-making positions in the enterprise approach female who are their subordinates more critically or in some cases act as an obstacle. Queen bee includes that ambitious and successful female in businesses do not allow other female employees to be successful and use their seniority if necessary. Margaret Thatcher, Britain's first female prime minister, is described as a queen bee for not advancing the careers of other female in her cabinet and administration. In this study, it is aimed to determine the glass ceiling and queen bee syndrome perception levels of female employees working in five-star accommodation establishments and to determine which of these variables have more impact on female employees. In this context, the data obtained from 244 female employees working in five-star accommodation enterprises operating in Istanbul were analyzed through the SPSS statistical data program. As a result of the research, the glass ceiling syndrome dimensions were named as denial, withdrawal, resilience and acceptance and the queen bee syndrome scale dimensions were named as support, structure and competence. It has also been determined that all of the relevant dimensions have a certain level of effect on female employees working in accommodation businesses.

Keywords: Glass Ceiling Syndrome, Queen Bee Syndrome, Accommodation Businesses, İstanbul.

ÖZET

Cam tavan sendromu genel anlamda işletmelerde var olduğu düşünülen görünmez bir üst sınır anlamına gelmektedir. İşletmelerde kadınların veya azınlıkların işletme içerisinde üst düzey pozisyonlara yükselmelerini engelleyen yapay bir engele atıfta bulunan bir kuramdır. Kraliçe arı sendromu ise işletme içerisinde yönetici veya karar verme pozisyonundaki kadınların astları olan kadınlara daha eleştirel yaklaşması veya bazı durumlarda engelleyici davranması olarak tanımlanmaktadır. Kraliçe arı, işletmelerdeki hırslı ve başarılı kadınların diğer kadın çalışanların başarılı olmasına izin vermemesi ve bunun için gerekirse kademini de kullanmasını içermektedir. İngiltere'nin ilk kadın başbakanı Margaret Thatcher, kabinesindeki ve yönetimindeki diğer kadınların kariyerlerini ilerletmediği için kraliçe arı olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışmada beş yıldızlı konaklama işletmelerinde çalışan kadın çalışanların cam tavan ve kraliçe arı sendromu algı düzeylerinin belirlenmesi ve bu değişkenlerden hangilerinin kadın çalışanlar üzerinde daha fazla etkiye sahip olduğunun tespiti amaçlanmaktadır. Bu kapsamda İstanbul ilinde faaliyet gösteren beş yıldızlı konaklama işletmelerinde çalışmakta olan 244 kadın çalışandan elde edilen veriler SPSS istatistiki veri programı aracılığı ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda cam tavan sendromu boyutları inkâr etme, kaçınma, dayanıklılık ve kabullenme şeklinde kraliçe arı sendromu ölçeği boyutları ise destek, yapı ve yeterlilik şeklinde adlandırılmıştır. Ayrıca ilgili boyutların tümünün konaklama işletmelerinde çalışan kadın çalışanlar üzerinde belli bir düzeyde etkiye sahip oldukları da belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cam Tavan Sendromu, Kraliçe Arı Sendromu, Konaklama İşletmeleri, İstanbul.

INTRODUCTION

Intense competition between people in working life can cause a number of problems that people will have difficulty getting out of (Gündüz, 2018: 146). Especially women are trying to take part in working life around the world. However, compared to men, they have difficulties in taking part in business life (Karatepe & Arıbaş, 2017). Due to the gender roles assigned to women; women who try to be included in the labor market outside the home face some difficulties. Since the main duty of women is seen as domestic work, women are considered as a secondary workforce working only for additional income in the labor market (Bulut & Kızıldağ, 2017: 82). In general the global increase in the number of female employees should be accepted as a reflection of economic, social and cultural changes and developments. Reasons such as obtaining additional income for her family, proving that she can stand on her own feet, being satisfied with the work done and being happy have been effective in women's active participation in business life (Öğüt, 2006: 57).

Today, in the administrative field, although the number of female workforce has increased compared to the past, women are still employed in low-level jobs. Although women have half of the world's population, they have not had the same share in business life. It is thought that they lag behind men in business life and cannot

take part in important decisions (Örücü, Kılıç & Kılıç, 2007). Gender discrimination is at the forefront of the obstacles faced by women in working life to reach the senior management of the organization. The sum of the causes of gender discrimination has revealed the concept of "glass ceiling" (Kalkın, Erdem & Tikici, 2015). Faced with many obstacles in business life, women are forced to work under a "glass ceiling" that they cannot go beyond. The term glass ceiling, which was used for the first time in the Wall Street Journal in 1986, means that women are stuck with certain obstacles above a certain level. Therefore, what is meant by the use of glass ceiling is the uncertainty of the problems encountered (Yücelen & Özen, 2016).

The reasons for the formation of the glass ceiling syndrome are briefly stated as the intermittent participation of women in the workforce, the employment of women in certain areas where the probability of promotion is low, such as human resources and public relations, the discrimination applied by the senior management in hiring and promotion and the social role assigned to women (Korkmaz, 2014: 2). It is stated that there are three obstacles to women's inability to reach senior managerial positions in business life. These; Barriers placed by male managers, barriers placed by female managers and barriers put by women herself. The barriers placed by men are usually due to the prejudices about women that they do not have positive characteristics such as determination, perseverance and ability. The obstacles that women put against women are due to their inability to attract each other, called the "queen bee syndrome", the privilege of being alone in the senior management position, and their desire to maintain their position of success (Küçükşen & Kaya, 2016: 669). Glass ceiling barriers have been dealt with in different ways in the summer. In a study, it is classified as "obstacles placed by male administrators (such as difficulty in communicating with women), obstacles placed by female administrators (such as queen bee syndrome), and obstacles placed by the person himself (such as lack of desire for self-development)" (Yıldız, 2014: 74).

Glass ceiling and queen bee syndromes can be experienced intensively in various sectors. Glass ceiling and queen bee syndrome are thought to exist in the tourism sector, which is one of the most basic areas of the service sector. For example, although women make up 60% of over two million employees in UK travel and tourism, only 6% of senior executives in this sector are women. It is considered insufficient to explain the low rate of female senior executives with only the queen bee syndrome (Eren & Adıgüzel, 2015: 165). Therefore, determining the levels of glass ceiling and queen bee syndromes of female employees employed in accommodation businesses that come to mind first when tourism is mentioned constitutes an extremely important issue. Within the scope of the research, it was desired to carry out a quantitative research in order to determine the glass ceiling and queen bee syndrome levels of female employees in five-star accommodation enterprises operating in Istanbul. In the following parts of the research, the concepts that make up the subject, the methodology of the research, the findings obtained and the results in the context of the literature are given.

CONCEPTUAL FRAMEWORK

Glass Ceiling and Queen Bee Syndrome

Today, most of the human resources of organizations are provided by female but despite the increase in their participation rate, the number of their top management positions is small. Glass ceiling is a term used to describe artificial and invisible barriers caused by organizational prejudices and discrimination, and a perspective was invented; Barriers that in practice prevent female and racial minorities from reaching high positions in their career (Babic & Hansez, 2021). Although this term is more commonly used for female, but it's been also utilizing for minorities. Studies have tried to study this phenomenon in different environments (Aslanargun, 2012; Akpınar-sposito, 2013; Kılıç, 2017; Sever, 2021). As an example, Kılıç (2017) study in healthcare setting shows that, glass Ceiling syndrome is more common among female than men. It seems that the females organizational silence who experienced glass ceiling syndrome is also high (Sever, 2021). The glass ceiling barrier was found to have the significant effect on the entrepreneurial creativity among the career anchors of the employees (Uysal & Ak, 2020). Babic & Hansez (2021) also imply that although there is an interest for diversity in organizations still female are minorities in higher positions. Although studies made efforts to cover this issue so far (e.g, Aslanargun, 2012; Sever, 2021) but it seems that there is a need for more research on this phenomenon which exert a major effect on work environment (Babic & Hansez, 2021). To this end, the present study tries to investigate this issue further. Another phenomenon related to glass ceiling syndrome is queen bee syndrome.

'Queen Bees' are female who are in higher positions in compare to other female trying to gender stereotyping of other females. This might cause gender discriminations in societies, and is related to the successful female characteristics (Derks et al., 2011). Since the Industrial Revolution, female's participation in the labor force outside the home has increased in industrialized countries, especially in the twentieth century. Female in the workforce, seen primarily as an asset to the industrial community, Increased education among female led to

increased participation of female in various fields of work, it also allowed female to take on managerial roles and work in higher-level jobs.

Since men dominated female in the past, after the feminist revolution, female's rise to power in jobs seemed to improve the situation for them and reduce men's dominance over female. But this created a new phenomenon among female employees that is called the queen bee syndrome (Wuertele, 2017). Baykal (2020) study among Turkish female worker aimed to unveil queen bee syndrome of female employees on turnover intentions and found positive relation between them.

In queen bee syndrome, female supervisors or leaders do not tend to support their female assistants or subordinates, as they feel that their emotions were suppressed by male employees because of gender discrimination (Baykal et al., 2020). Studies implied this phenomenon effects in different settings such as educational and service industries (Johnson & Mathur-Helm, 2011) The queen bee syndrome affects female subordinates in different ways such as diminished work performance and turnover intentions. The queen bee syndrome can have a negative impact on organizational performance and bottom-line results as well as individuals (Harvey, 2018). Therefore, based on the above-mentioned literature, in the current study we aim to examine the effect of glass ceiling syndrome and queen bee syndrome on organizational performance.

Related Studies

As mentioned in the concept section, researchers in recent years have tried to study the phenomenon of the queen bee and the glass roof in different organizations and among employees at different levels of work, at different ages and at different levels of education and work (Johnson & Mathur-Helm, 2011; Öztürk & Cevher, 2015; Wuertele, 2017; Şengül et al., 2019; Uysal & Ak, 2020).

Derks et al. (2011) study through social identity theory examined the conditions that create and increase Queen bee syndrome. Data were collected through online survey from senior worker women in Netherlands. Their study results show that female workers with lower gender identification who received more gender discrimination tend to show queen bee syndrome more than those women who were highly known in their career when they started their job. Öztürk and Cevher (2015) studied the mobbing phenomenon among women in the organizations who exert mobbing on other women. To do so, they analyzed the contents related to mobbing and queen bee syndrome. Baykal et al. (2018) also indicated the critical role of the queen bee syndrome on women employees which contrary to popular belief, with the increasing role of women in sensitive and managerial jobs, this has not had a positive effect on their subordinates and women subordinates have been more negatively influenced by female managers than by male managers. In his study also he implied that women employees not also did not get support from their superiors but they have been excluded and suppressed by the superiors. This issue boosts the turnover intention among those women. Şengül et al. (2019) also conducted a study among nurses with at least one year organizational tenure and between 20-40 years old. Data collected through interview and findings show that female managers were less successful in problem solving issues but more skillful in communication. The study found that female managers would exert more pressures on other female workers or utilizing queen bee syndrome since they are looking to issues through more emotional attitudes.

METHOD

Purpose and Scale of the Research

Glass ceiling syndrome is defined as the inequality between female and men working in enterprises and the barriers perceived by female employees in promotion to higher levels (Büyükyaprak, 2015). Glass ceiling syndrome which is considered as a dimension of gender discrimination in working life; regardless of the success, competencies and qualifications of female in their business life, it is expressed as the whole of the uncertain but difficult to overcome obstacles that confront them in higher level promotions or appointments (Ayrancı & Gürbüz, 2012). Queen bee syndrome, on the other hand, includes female working as managers in enterprises, adopting the behaviors of male employees or managers in the enterprise and having a tendency to exhibit masculine behaviors towards female employees, beyond being an example to other female employees working under them. This situation can sometimes be caused by poor or insufficient communication between female employees and female managers and the parties not understanding each other's expectations sufficiently (Akdöl & Menteş, 2017). In this study, it is aimed to determine the perception levels of glass ceiling and queen bee syndrome in accommodation establishments where female are employed as managers and to determine which of these variables has more impact on female employees. Demographic characteristics of female employees in the research; it was tried to be determined in terms of marital status, age, education level, department type, position in the enterprise and managerial experience

variables. The number of studies that examine and measure the dimensions of "queen bee syndrome" perceived by female employees in enterprises with quantitative methods which constitute the scope of the research, is almost non-existent in the literature. Therefore, in this study, Akman İmamoğlu & Akman (2016), Eren & Aydın (2019) and Çelen & Tuna (2021) studies were used to determine the dimensions of queen bee syndrome and the perceptions of female workers regarding this variable. In order to determine the dimensions of the glass ceiling syndrome and the perceptions of female employees regarding this variable the adaptation scale developed by Smith et al. (2012) to measure the glass ceiling syndrome in Sarıoğlu (2018) study was used. The queen bee syndrome scale used in the research consists of 35 statements and three dimensions in total: support, structure and competence. Glass ceiling syndrome scale, on the other hand, consists of a total of 18 statements designed to measure the dimensions of denial, resilience, withdrawal and acceptance of female employees. Related phrases, it was arranged as a five-point Likert scale between completely agree (5)-strongly disagree (1). In order to ensure the content validity of the scales in the research, the scale form was examined by five academicians who are experts in their fields and eight human resources managers working in the private sector. Necessary revisions were made within the scope of content and editorial suggestions from academics and human resources managers and the data collection process was started by giving the scale a state.

Research Universe, Sample and Data Collection Process

The population of the research consists of all female employees working in five-star accommodation enterprises operating in Istanbul. The fact that Istanbul is one of the most touristic destinations in Turkey (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021) and the high number of female employees in five-star accommodation businesses operating in the destination were effective in the selection of Istanbul as the research area. Determining the number of samples that can represent the population dimension in the research is another important detail. In this context, although the officials of the Istanbul Provincial Directorate of Culture and Tourism and the Touristic Hoteliers, Operators and Investors Union officials were consulted to determine the total number of female employees working in the five-star accommodation establishments operating in the destination of Istanbul, complete and official statistical information could not be reached. In addition, during the data collection process of this research (October-December 2021), the number of female employees employed in the five-star accommodation establishments in the relevant destination was determined by the pandemic, labor turnover, etc. For various reasons, it could not be determined and the sample was limited to 244 numbers that were accessible and suitable for analysis. In the selection of the research sample, simple random sampling method one of the probability-based sampling methods was used due to the unique situation of the subject.

Research Analysis Process

The data obtained as a result of the research were analyzed in the SPSS statistical data program. Data on demographic variables and research propositions of female employees obtained from the research questionnaire were analyzed with percentage and frequency values. After frequency analysis, the reliability of the scale was tested with the Alpha method. Before moving on to other tests related to the scale, the normality test of the scale was performed. According to the results of the normality test applied in this study the skewness value ranged between -.448 and .651 and the kurtosis value between -.288 and .509. According to Tabachnick and Fidell (2013), the scale can be said to have a normal distribution since the relevant values are between -1.5 and +1.5. In the normality test, the significance level of the Shapiro-Wilks values of the data was found to be $p > 0.05$. This result shows that the scale is suitable for parametric tests (t-test, ANOVA, etc.). After the reliability and normality tests, explanatory (exploratory) factor analysis was conducted to test the construct validity of the scales regarding the evaluations of "queen bee syndrome" and "glass ceiling syndrome" of female employees. Difference tests (t-test and ANOVA) were conducted in order to determine the differences between demographic variables and research dimensions which were determined in the analysis part. In order to determine the differences between the variables and dimensions in the ANOVA tests the journal writing rules were taken into account, the tables of the variables and dimensions that gave meaningful results in order to simplify the tables were tried to be given in more detail and Schfée and Tamhane's analyzes were used when necessary to test the significance of the variables in the ANOVA analyzes.

RESULTS

According to the results of the frequency analysis regarding the sampling characteristics of the research (Table 1); 63,93% of female employees are single; 60,65% are between the ages of 31-65; 30,73% of them have undergraduate education; 24,19% of them work in the guest relations department; 42,62% of them work in the lower-level positions in their departments and 58,60% of them do not have any managerial experience.

Table 1. Distributions of Demographic Characteristics of Female Employees (n=244).

Demographic Features		Number (n)	Percent (%)
Marital Status	Single	156	63,93
	Married	88	36,07
Age	16-30	96	39,35
	31-65	148	60,65
	High School and Below	48	19,68
	Vocational High School	64	26,22
	Undergraduate	75	30,73
	Postgraduate	57	23,37
Department	Reception	28	11,47
	Housekeeping	42	17,22
	Service	34	13,94
	Kitchen	16	6,55
	Public Relations	31	12,70
	Human Resources	34	13,93
	Guest Relations	59	24,19
Position	Sub-Tier Employee	104	42,62
	Middle Level Employees	15	6,14
	Senior Employee	21	8,61
	Sub-Tier Manager	34	13,94
	Middle Level Manager	34	13,94
	Senior Manager	14	5,74
	Intern	22	9,01
Management Experience	Yes	101	41,40
	No	143	58,60
Total		244	100

In scientific research, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO-Sampling Adequacy Statistics) and Barlett's Test of Sphericity (Barlett Sphericity Test) values are obtained by factor analysis. Barlett test shows the level of relationship required between the statements in order to perform factor analysis ($p < 0.05$). Likewise, KMO Sample Sufficiency is used to decide whether the correlation between statements is sufficient for factor analysis. The KMO value occurs between 0-1, and it is desirable in scientific research that the KMO value is 1 or close to 1. The acceptable lower limit for KMO sampling adequacy is 0,50. Generally accepted KMO values; 0,80 and above are interpreted as excellent, 0,70-0,80 good, 0,50-0,70 moderate, 0,30-0,50 bad and less than 0,30 unacceptable (Durmuş et al., 2010). As a result of the explanatory factor analysis applied in this study shallow. (p)=at the 0,000-significance level the KMO value of the queen bee syndrome scale was ,884, the Barlett's Test of Sphericity-Sphericity Test result was 3897.121, the glass ceiling syndrome scale's KMO value was ,866 and the Barlett's Test of Sphericity-Sphericity Test result was 3234,398. detected. The level of these ratios obtained also shows that the sample dimension is sufficient and appropriate for factor analysis. Considering the 244 samples included in the study, it is necessary to examine the factor loads in order to reach a result at a significance level of 0,05. A factor loading of 0,3 indicates that the variance explained by the factor is approximately 9%. This level of variance is significant. In a scientific research, 0,30-0,59 factor loadings are considered as medium level and 0,60 and above are considered as high-level magnitudes (Büyükoztürk, 2002). In the study, the validity of factor analysis can be increased by excluding both the factor loadings and the suggestions with small coefficients (communalities).

As a result of these two procedures, it was decided to remove three of the 35 statements (female managers may tend to oppress their subordinates, female managers may behave like male managers, and female managers do not want their subordinates to be promoted and promoted) from the scale. As a result of factor analysis, three dimensions consisting of 32 propositions with an eigenvalue greater than 1 were determined. These dimensions explain 72,164% of the total variance. While determining the number of dimensions that emerge as a result of factor analysis in research, the number of factors that will enable to reach a certain total variance level should be preferred. In general, it is desirable that the level of variance explained in a study is not less than 60% (Altunışık et al., 2007). In this context, it can be said that the variance rate obtained in the research is at an acceptable level according to the scientific research literature. The 30 expressions determined as a result of the explanatory factor analysis and the three dimensions in which these expressions are collected form the queen bee syndrome scale (Table 2). The dimensions of the relevant scale are named as Support Dimension (SB), Structure Dimension (STB) and Competence Dimension (CB). Support dimension; "I don't want to

support female managers at my workplace, my point of view towards female managers is “female undermine female.” I can express my problems to female managers more easily, female managers have empathy and understand my problems, female managers are more moderate towards people they are close to, as a female, female managers can be effective in my coming to work, I support my female managers on issues that I have ideas and opinions on. There may be a racing environment in the departments where there are more than one, there may be power conflict in the departments where there are more than one female managers, and the female managers may be reluctant to support their subordinates”. The dimension explains 32,121 of the total variances and the reliability coefficient of the dimension was 0,863. Structure dimension; “female managers pay attention to details, female managers have a higher sense of responsibility, female managers are aesthetic and make the working environment beautiful, female managers express their thoughts openly, female managers are emotional, female managers do not gossip, female managers are generally not kind to their female subordinates, female managers are jealous female managers can sometimes be vindictive, female managers can be selfish sometimes, female managers can be biased, female managers can make false accusations against their subordinates, female managers can personalize work-related issues, and female managers can display offensive behavior towards their subordinates. The dimension explains 25,102 of the total variances and the reliability coefficient of the dimension was 0,882. Competence dimension; “female managers can provide authority in the working environment, female managers are sufficient to solve the problems in the working environment, female managers may not have sufficient communication skills in the working environment, female managers do not have enough experience in management, female managers can keep their emotions ahead of their logic, female managers are not planned and programmed, female managers are not competent in their jobs and female managers cannot reach the same level of competence as male managers”. The dimension explains 14,941 of the total variances and the reliability coefficient of the dimension was 0,824.

Table 2. Factor Analysis Results of the Scale Regarding the Evaluation of Queen Bee Syndrome by Female Employees (n=244).

Research Statements	(SB)	(STB)	(CB)	A. Mean. ($\bar{x}$)
Female managers may be reluctant to support their subordinates.	,744			4,06
I do not want to support female managers in my workplace.	,721			4,48
My perspective on female managers is “female undermine female.” close to the point.	,716			4,04
Female managers are empathetic and understand my problems.	,698			4,45
Female managers are more moderate towards those they are close to.	,676			4,44
As a female, female managers can be effective in my coming to work.	,660			4,38
I support my female managers on issues that I have ideas and views on.	,616			4,14
There may be a racing environment in sections where there is more than one female manager.	,602			4,20
There may be power conflicts in departments where there is more than one female administrator.	,598			4,50
Female managers may be reluctant to support their subordinates.	,586			4,43
I can express my problems more easily to female managers.	,574			4,26
Female managers pay attention to details.		,768		4,49
Female managers have higher sense of responsibility.		,743		4,00
Female managers are aesthetic and beautify the working environment.		,717		4,49
Female managers are generally not kind to their female subordinates.		,665		4,06
There may be jealousy in female managers.		,603		4,48
Female managers can sometimes be vindictive.		,578		4,04
Female managers express their opinions openly.		,551		4,45
Female managers are emotional.		,544		4,44
Female executives do not gossip.		,768		4,45
Female managers can sometimes be selfish.		,743		4,44
Female managers can be biased.		,717		4,17
Female managers may exhibit offensive behavior towards their subordinates.		,665		4,29
The communication skills of female managers in the working environment may not be sufficient.			,731	4,54
Female managers are sufficient in solving the problems in the working environment.			,718	4,26
Female managers cannot reach the same level of competence as male managers.			,702	4,47
Female managers do not have enough experience in management.			,689	4,02
Female managers can keep their emotions ahead of their logic.			,674	3,91
Female managers are not planned and programmed.			,661	4,20
Female managers are not competent in their jobs.			,644	4,05
Female managers can provide authority in the working environment.			,632	3,85
<i>Cronbach Alpha Values of Factors</i>	,863	,882	,824	
<i>Variance Values Explained for Factors (%)</i>	32,124	25,102	14,941	
<i>Total Explained Variance (%)</i>		72,164		
<i>KMO Sampling Measurement Competence</i>		,884		
<i>Barlett Global Test Value</i>		3897,121		
<i>p value – Probability Value</i>		,000		

As a result of the factor analysis applied to the glass ceiling syndrome scale, two of the 18 statements (female will take many years to reach equality with men in senior managerial positions and higher education qualifications will help female overcome discrimination) was removed from the scale. As a result of factor analysis, four dimensions consisting of 16 propositions with an eigenvalue greater than 1 were determined.

These dimensions explain 68,843% of the total variance. The 16 statements determined as a result of the explanatory factor analysis and the four dimensions (Table 3) in which these statements are collected form the organizational commitment scale. The dimensions of the related scale were named as Denial (DB), Resilience (RS), Withdrawal (WD), and Acceptance (AC). The dimension of denial; “female leaders are rarely given a chance to be successful, even highly talented and qualified female are not prioritized for promotions, female who start their careers today will face sexist barriers in the future, and in most organizations, female do not face barriers to promotion.” The dimension explains 21,112 of the total variances and the reliability coefficient of the dimension was 0,891. Resilience dimension; “female's inherent nurturing skills help them to be successful leaders, female do effective work when given the opportunity to lead, female have the power to overcome discrimination, and female are capable of making critical leadership decisions.” The dimension explains 17,641 of the total variances and the reliability coefficient of the dimension was 0,868. Withdrawal dimension; “female is more likely to be hurt than men when they take big risks for the success of the company, female leaders suffer more emotionally than men when there is a crisis in their team, female managers feel very uncomfortable when they have to criticize their team members and even very successful female can quickly lose their self-confidence”. The dimension explains 16,147 of the total variances and the reliability coefficient of the dimension was 0,821. Acceptance dimension; “for most female, motherhood is more important than career development, female often reject career advancement because they are more willing to continue their child-rearing role, female prefer a balanced life rather than pursuing high-paying careers and female are less concerned about promotions than men.” The dimension explains 13,943 of the total variances and the reliability coefficient of the dimension was 0,856.

Table 3. Factor Analysis Results of the Scale Regarding the Evaluation of Glass Ceiling Syndrome by Female Employees (n=244).

Research Statements	(DB)	(RS)	(WD)	(AC)	A. Mean. ($\bar{x}$)
Female leaders are rarely given a chance to succeed.	,735				4,26
Even highly skilled and qualified female are not considered a priority for promotions.	,693				4,36
Female who start their careers today will face sexist barriers in the future.	,676				4,11
In most organizations, female do not face promotion barriers.	,648				4,40
Female's inherent nurturing skills help them become successful leaders.		,744			4,05
When female is given the opportunity to lead, they do effective work.		,728			4,08
Female have the power to overcome discrimination.		,687			4,12
Female are capable of making critical leadership decisions.		,632			4,36
Female are more likely to be hurt than men when they take huge risks for the company's success.			,768		4,11
Female leaders experience more emotional pain than men when their team is in crisis.			,743		4,33
Female managers feel very uncomfortable when they have to criticize their team members.			,717		4,42
Even very successful female can quickly lose their self-confidence.			,665		4,25
For most female, motherhood is more important than career advancement.				,731	4,17
Female often reject career advancement because they are more willing to continue their child-rearing role.				,718	4,34
Female prefer a balanced life rather than pursuing a high paying career.				,698	4,17
Female are less concerned about promotions than men.				,685	4,29
<i>Cronbach Alpha Values of Factors</i>	,891	,868	,821	,856	
<i>Variance Values Explained for Factors (%)</i>	21,112	17,641	16,147	13,943	
<i>Total Explained Variance (%)</i>		68,843			
<i>KMO Sampling Measurement Competence</i>		,892			
<i>Bartlett Global Test Value</i>		4239,188			
<i>p value – Probability Value</i>		,000			

A sample t-test examines whether queen bee and glass ceiling syndrome dimensions are statistically different from the median value of 3 on a five-point Likert-type scale. The results of the t-test are given in Table 4. The mean value of all dimensions in the scales was higher than 3 at the $p < 0.05$ significance level. Queen bee syndrome scale dimensions; support dimension ($X=3,56$), structure dimension ($X=3,41$) and competence dimension ($X=3,38$) have the highest mean, respectively. Among the glass ceiling syndrome dimensions, acceptance ($X=3,58$), denial ($X=3,31$), resilience ($X=3,21$) and withdrawal ($X=3,16$) had the highest mean scores. Accordingly, it is possible to say that female employees perceive/experience the support dimension in queen bee syndrome and the acceptance dimension in glass ceiling syndrome at a higher level than other dimensions.

Table 4. A Sample T-test of Differences of Dimensions from Median 3 (n=244).

Dimensions	A. Mean ($\bar{x}$)	Standard Deviation	t-value	p-value
SB	3,56	,60941	4,889	,038
STB	3,41	,76833	5,361	,000
CB	3,38	,61783	2,987	,063
DB	3,31	,56732	8,687	,009
RS	3,21	,68814	5,896	,000
WD	3,16	,76871	7,666	,000
AC	3,58	,68689	6,328	,014

DISCUSSION AND RECOMMENDATIONS

Women have many roles and duties in societies. In addition to this situation, it is necessary for women to take more place in business life. However, while many steps need to be taken to ensure women's participation in working life, it is extremely important to determine the causes and effects of the queen bee syndrome, which is a reflection of the glass ceiling syndrome that women are exposed to by men, especially during their career advancement, and to express recommendations on the subject. Considering the literature review carried out in the context of the research, it is seen that the glass ceiling and queen bee syndrome exist in various sectors (Örücü, Kılıç & Kılıç, 2007; Derkes et. al. 2011; Johnson & Mathur-Helm, 2011; Ayrancı & Gürnuz, 2012; Akpınar- Sposito, 2013; Derks et. al, 2015; Er & Adıgüzel, 2015; Akman İmamoğlu & İmamoğlu, 2016; Akdöl & Menten, 2017; Eren & Aydın, 2019; Babic & Hansez, 2021).

Especially in the tourism sector, the fact that people are the ones who provide direct services to people, the people who will use and benefit from the goods and services offered, and the fact that it consists of many stages make us think that there are already various difficulties in the sector. In addition to the situations mentioned, various syndromes that women working in the sector are exposed to may also cause negative effects on their work performance and the goods and services they offer (Çelen & Tuna, 2021). The findings obtained within the scope of the research show that the queen bee syndrome also exists in five-star accommodation establishments, and the related condition may also be caused by the glass ceiling syndrome. The results obtained show similarities with other studies in the literature (Derks et al. 2011; Cevher & Öztürk, 2015; Derks et. al. 2015; Er & Adıgüzel, 2015). The findings obtained within the scope of the research are also similar to the dimensions of the scales used in the research. The findings obtained in the Support Dimension (SB), Structure Dimension (STB) and Competence Dimension (CB) dimensions, which consist of expressions in the queen bee syndrome scale, were analyzed by Akman İmamoğlu & Akman (2016), Eren & Aydın (2019) and Çelen & Tuna (2021). similar to the results. Similarly, similar results were obtained with the dimensions of Denial (DB), Resilience (RS), Withdrawal (WD), and Acceptance (AC) created by the glass ceiling syndrome taken from the study of Sarioğlu (2018).

Factors such as the fact that the tourism sector has a labor-intensive structure, the seasonality of tourism, the combination of intangible and tangible goods and services are the factors that make employment in the tourism sector difficult, and the difficulty of reaching the qualified workforce to be employed in the relevant sector can affect the quality of the goods and services offered. . It is extremely important that the organizations they work for are peaceful in order for people to continue their careers in the tourism sector (Çelen & Tuna, 2021: 2144). According to the information obtained in the context of literature and research, the following recommendations are presented:

- ✓ In order to prevent the glass ceiling syndrome, male employees and managers should be informed about the issue.
- ✓ Considering that women have many social roles and titles and that various obstacles are put in front of them according to their respective titles, it is extremely important to create and implement job descriptions that give priority to women in work environments.
- ✓ States should offer incentives to increase the number of women employed in the tourism sector and to come to management positions.
- ✓ It is extremely important that various non-governmental organizations become active to enable women to take part in business life and prevent them from encountering related syndromes.
- ✓ Various psychological support services should be provided in relation to the syndromes experienced by women.
- ✓ Necessary sensitivity should be shown in career planning activities for women.
- ✓ A merit system should be established and actively implemented in cases where women are recruited, promoted and similar.
- ✓ Male and female managers should not see their subordinates as a threat to them and should be willing to train them professionally.
- ✓ Employment of female employees in SMEs should be encouraged, various incentives should be provided and women can gain experience in business life.
- ✓ In order to increase women's employment in the tourism sector, financial support should be provided by the state and various NGOs, and thus women's participation in working life can be strengthened.

- ✓ Information training for female employees can be given by the employees of the human resources department.
- ✓ Periodic meetings with female employees of accommodation establishments can be made to listen to their problems and suggestions.
- ✓ Depending on the seasonality of the tourism sector, practices that enable women to be employed for 12 months should be implemented and job security should be provided.

It is requested that this study, which is carried out in relation to glass ceiling syndrome and queen bee syndrome, contributes to theory and practice. Regarding the limitations of the research, the low number of people participating in the survey technique and the selection of the research region can be said. In future research, the sample and application area can be kept wide. Other areas of tourism; Similar studies can be conducted on female employees and managers employed in travel agencies, tourist guides, entertainment and catering businesses.

REFERENCES

- Akdöl, B. & Menteş, S. A. (2017). Kadınların Yönetici Pozisyonlarında Yaşadıkları Zorluklar ve Lider Üye Etkileşiminde Cinsiyetin Rolü. *Business and Management Studies: An International Journal*, 5(3): 859-879.
- Akman İmamoğlu, G. & Akman, Y. (2016). Kraliçe Arı Sendromu Bağlamında Kadın Öğretmenlerin Kadın Yöneticilere İlişkin Görüşleri. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5(3): 748-763.
- Akpınar-Sposito, C. (2013). Career barriers for female executives and the Glass Ceiling Syndrome: The Case Study Comparison Between French and Turkish Female Executives. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 75, 488-497.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. & Yıldırım, E. (2007). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı (Geliştirilmiş Beşinci Baskı). Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Aslanargun, E. (2012). Do Female Principals Really Face with Barriers in Schools? Critics of Glass Ceiling Syndrome in Turkey. *International Online Journal of Educational Sciences*, 4(2), 255-264.
- Ayrancı, E. & Gürbüz, T. (2012). Considering Glass Ceiling in Turkey: Ideas of Executives in Education Sector Regarding Female in the Workplace. *International Journal of Human Resource Studies*, 2(4): 126-151.
- Babic, A. & Hansez, I. (2021). The Glass Ceiling for Female Managers: Antecedents and Consequences for Work-Family Interface and Well-Being at Work. *Frontiers in Psychology*, 12, 1-17.
- Baykal, E., Soyalt, E. & Yeşil, R. (2020). Queen Bee Syndrome: A Modern Dilemma of Working Female and Its Effects on Turnover Intentions. In: *Strategic Outlook for Innovative Work Behaviours* (pp. 165-178). Springer, Cham.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 32: 470-483.
- Büyükyaprak, F. (2015). Çalışan Kadın Personelin Kariyer Gelişimi Engellerinden Cam Tavan Sendromu: Millî Eğitim Bakanlığı Merkez Teşkilatı Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Türk Hava Kurumu Üniversitesi, Ankara.
- Çelen, O. & Tuna, M. (2021). Konaklama İşletmelerindeki Kadın Çalışanların Kraliçe Arı Sendromu Algılarının Ölçülmesine Yönelik Bir Ölçek Geliştirme Çalışması. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 2127-2148.
- Derks, B., Ellemers, N., Van Laar, C. & De Groot, K. (2011). Do Sexist Organizational Cultures Create the Queen Bee?. *British Journal of Social Psychology*, 50(3), 519-535.
- Durmuş, B., Yurtkoru, E. S. & Çinko, M. (2010). Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi (Tıpkı Üçüncü Basım). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Eren, R. & Aydın, A. (2019). Perceptions and Attitudes of Culinary Students Towards Food and Beverage Industry in Turkey, *Journal of Culinary Science and Technology*, 18(5), 371-395.

- Johnson, Z. & Mathur-Helm, B. (2011). Experiences With Queen Bees: A South African Study Exploring the Reluctance of Female Executives to Promote Other Female in the Workplace. *South African Journal of Business Management*, 42(4), 47-55.
- Harvey, C. (2018). When Queen Bees Attack Female Stop Advancing: Recognising and Addressing Female Bullying in the Workplace. *Development and Learning in Organizations: An International Journal*, 32(5), 1-4.
- Kılıç, T. (2017). Relationship Between Glass Ceiling Syndrome and Self-Efficacy: In Health Sector. *European Journal of Multidisciplinary Studies*, 2(3), 84-87.
- Öztürk, U. C. & Cevher, E. (2015). İşyerinde Tacizin Pembe Hali: Kadınların Kadınlara Uyguladığı Mobbing. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 34(1), 151-174.
- Sarıoğlu, B. Z. (2018). Cam Tavan Sendromu: Ölçek Uyarlama Çalışması ve Demografik Değişkenler Açısından Bir Analiz. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- Sever, H. (2021). The Relationship Between Glass Ceiling Syndrome and Organizational Silence of Female Employees in the Aviation Sector. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (47), 139-155.
- Şengül, H., Çınar, F. & Bulut, A. (2019). The Perception of Queen Bee Phenomenon in Nurses: Qualitative Study in Health Sector. *J Clin Pract*, 22, 906-912.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2013). Using Multivariate Statistics. Boston: Pearson.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2021). Turizm İstatistikleri. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html>, Erişim Tarihi: 18.09.2021.
- Uysal, H. T. & Ak, M. (2020). Invisible Barriers in Career Processes: Glass Ceiling Syndrome and Career Anchors. *Agathos*, 11(2), 255-285.
- Wuertele, R. (2017). The Influence of the Queen Bee Syndrome on the Attitudes, Behaviors and Emerging Leadership Styles of the Millennials, Unpublished Master Thesis, Linnaeus University, Sweden.

The Relationship Between Digital Game Addictions and Academic Achievements of High School Students

Melih DİKMEN¹ Murat TUNCER² Müge VURAL³

¹ Associate Professor Dr.; Firat University, Curriculum and Instruction Specialist, Elazığ, Turkey

² Prof. Dr. Firat University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Elazığ, Turkey

³ Graduate Student, Firat University, Elazığ, Turkey

ABSTRACT

Over the last decades, research into digital game addiction has grown increasingly. The present research aimed to examine the relationship between digital game addiction, and academic achievement of high school students. In addition, digital game addiction was examined in terms of some demographic variables of high school students. The research was designed according to the correlational research design, one of the quantitative research method. The participants of the research consisted of 994 students studying in the central district of Elazığ. For data collection, two different questionnaires were administered to the participants. The first of these was to determine some demographic characteristics (gender, socio-economic level, grade point average, etc.) of the participants. The other was the digital game addiction scale. The results of the study show that there is a negative significant correlation between digital game addiction and academic achievement. Moreover, it was determined that digital game addictions of high school students significantly negatively predicted their academic achievement. In addition, it was determined that digital game addiction differed significantly according to gender, class level, perceived income level and school type. Although the results of the study cannot demonstrate a causal relationship between digital game addiction and academic achievement, playing more digital games suggests that less time is spent on academic work. Some limitations and recommendations for future research are discussed.

Keywords: Digital game addiction, academic achievement, high school students

INTRODUCTION

The use of smartphones, which has become widespread with the development of technology, has left behind some habits such as playing outside, causing individuals to turn to mobile games and online games (Kuyucu, 2017; Kaysi, Aydemir & Yavuz, 2021). According to the research conducted by Gaming in Turkey in 2020, action-adventure games are the most popular game genres in Turkey with a rate of 49.2%, followed by puzzles with 46.2% and puzzle with 45.7%. racing games follow (Gaming in Turkey, 2020). With the spread of mobile and online games, the concept of "digital game addiction" has entered the literature (Griffiths & Hunt, 1998). This concept refers to excessive and uncontrolled playing of digital games, being indifferent to other activities, and being restless when not playing (Yalçın Irmak & Erdoğan, 2016).

There is a common understanding that excessive use of digital games causes some behavioral problems (Griffiths, 2005). Studies (Lemmens, Valkenburg & Peter, 2009) show that individuals with digital game addiction experience some social and emotional problems. However, as a result of spending too much time with digital games, it brings some negativities such as self-isolation from the real world, feeling of loneliness, psychological problems and behavioral problems. Moreover, digital game addiction also creates some behaviors that negatively affect academic achievement, such as indifference to lessons, not studying, not doing homework (Bülbül, Tunç & Aydil, 2018). In order to determine these effects, it is seen that there is an increasing trend in the number of studies (Sahin, Gümüş & Dincel, 2016; Haghbin, Shaterian, Hosseinzadeh & Griffiths, 2013; Brunborg, Mentzoni & Frøyland, 2014) examining the relationship between digital game addiction and academic achievement in the literature. When the studies in the literature (Zamani & Abedini, 2013; Göldağ, 2018; Baysan, 2019) are examined, it is seen that the studies examining the relationship between digital game addiction and academic achievement are conducted on students or adolescents studying at different school levels. When the studies conducted in Turkey were examined, no study was found that

examined the relationship between high school students' digital game addiction and academic achievement. In this context, the present study aimed to examine the relationship between high school students' digital game addiction and academic achievement. In this direction, the literature on the reasons for playing digital games and the positive and negative features of digital games has been reviewed, along with the definition and history of digital games in the following sections. Then, information about digital game addiction, the causes and consequences of digital game addiction was presented in the conceptual framework, and then information about the research was shared.

Digital Game Definition and History

With the development of globalization and technology, the games played in the garden have left their throne to the games played with technological devices (Yayman, 2019). Due to the disappearance of playgrounds with the increase in urbanization, the tendency of individuals to games played on the internet has accelerated (Karabulut, 2019). As a result of this situation, the places where children play games, the game tools and the types of games have begun to change. It can be said that children have started to prefer games that cause inactivity instead of games that require physical activity, that are played indoors instead of playing in gardens, and that are played individually instead of collective games (Şahin & Tuğrul, 2012). Digital games; It is also called computer, console and video game because it is played on many different platforms. These games are mostly played on a computer or with a console connected to the screen (Binark & Sütçü, 2008).

Although it is difficult to pinpoint the first digital game, it is stated that Nim, designed by John Makepeace Bennett in 1951 and made by engineer Raymond Stuart-Williams, is the first digital game (Digital Games Report, 2020). The period between 1960 and 1990 is called the new formation phase of video games. The digital game called 'Spacewar', which is considered to be the most effective computer game in this time period, has attracted the attention of users. Atari Inc., which will make an impact in this field in the early 90s, is seen as the first step towards the commercialization of the digital game industry. Shortly after, Atari started a new revolution in video games by releasing the widely accepted very popular video game 'Pong' (Digital Games Report, 2020). The years between 1990 and 2010 were called the golden years of the digital game market. Today, software such as Android, iOS and Windows have become a popular choice for digital gaming platforms along with smartphones (Digital Games Report, 2020; Kaysi, Yavuz & Aydemir, 2021). This has enabled digital games to be played without limits of time and place.

Reasons for Playing Digital Games

Since digital games have become an important communication tool for those who play constantly, even if they play to spend their free time at first, they have great effects on their lives in the future (İnal & Kiraz, 2008). When the literature is examined, it is seen that people turn to digital games for different reasons. It is seen that some of these are to spend their spare time, to meet their information needs, to communicate with the players in the game and to have fun (Tran & Strutton, 2013).

Sherry et al. (2006) argued that the urge to challenge and compete with other players is effective as the reason for playing digital games, while Yee (2006) argued that the attraction of social interaction and the sense of achievement are effective. Vahlo and Hamari (2019), according to the answers given by the participants in their research, are among the reasons why people play games; Enjoying interacting with others, playing because his friends are playing, the impulse of the challenge, the desire to get away from the outside world and immerse himself in the game in order to progress and reach the goals, to be affected by the story of the game, to feel good emotions while playing the game, to be a part of the game world, to feel relaxed while playing the game stated that they enjoy playing games, feeling good while playing games, experiencing a sense of independence while playing games, and being able to make their own decisions in games. Moreover, in the researches (Sağlam & Topsumer, 2019), it has been determined that some requests such as the pleasure that individuals get while playing games, the feeling of struggling with difficulties, stress, getting rid of troubles, creating a world of their own, seeing digital games as a popular activity and a sense of curiosity cause them to play more games.

Positive and Negative Features of Digital Games

Games are used not only for entertainment, but also for the acquisition of various skills. For example, when a child with diabetes is played a game about his own disease, he can gain self-care skills related to his disease (Uslu & Özkan, 2018). In education, it is aimed to learn while having fun by using digital games. By contributing to the cognitive development of individuals playing games; it also contributes to problem solving, strategic thinking and critical thinking (Irmak & Erdoğan, 2016). In addition, digital games contribute to the development of motor skills, can be used as a motivation and leisure tool, contribute to hand-eye-mind

coordination, help increase technology-related information (Ministry of Family and Social Policies, 2017). Moreover, digital games can contribute to the development of empathy skills by increasing the desire of the players to solve problems (Aleksic, 2018). At the same time, it is stated that being able to communicate with the stakeholders of the game in digital games played positively affects social behaviors (Dilmen & Ögüt, 2010). It has been reported that the players do not feel discomfort even if they are addicted to digital games because they avoid making friends, avoiding stress, providing sociability, feeling a sense of accomplishment, and avoiding emotional problems from the games they play (Çelebi, 2020). In a study (Öncel & Tekin, 2015), it was determined that students who are game addicts felt the sense of loneliness at a low level. In addition, it is stated that digital games can facilitate the teaching of various foreign languages (Ceylaner & Yanpar Yelken, 2017).

Despite the positive features of digital games, the negative features are too many to be underestimated. Spending too much time with games may cause them to isolate themselves from the real world, experience loneliness, decrease their achievement at school, decrease their social skills, decrease their sleep duration, gain weight, and experience back-neck pain (Mustafaoğlu & Yasacı, 2018). Studies (Berber, Karadibak & Uçurum, 2014) indicate that the risk of obesity is higher in individuals who play digital games for 5 hours or more a day. In addition, graphical transitions in digital games may cause epileptic seizures in children (Buluş, Benbir Şenel & Yeni, 2016). However, hyperactivity disorder may occur in individuals who are exposed to constantly changing scenes and violent images in the game (İşçibaşı, 2011). Another negative effect of digital games is that individuals avoid taking responsibility. Children and young people neglect their homework, avoid their responsibilities, and exhibit behaviors such as spending time in internet cafes in order to spend time in the game (Odabaşioğlu et al., 2007).

Digital Gaming Addiction

The concept of addiction is defined as a disease that causes people to continue to use the substances they are addicted to despite experiencing negative situations, and to feel deficient when they try to quit (Uğurlu, Şengül & Şengül, 2012). Alper, Aytan, and Ünlü (2015) defined digital game addiction as a kind of addiction in which people create their social environment in a virtual environment and move away from their environment in the real world without wasting time. Būdık (2018) similarly defines the virtual world as an addiction that causes users to prefer the real world. Addiction resulting from the use of various substances is called substance addiction; Addiction that occurs as a result of repetition of various behaviors without the use of a substance is defined as behavioral addiction (Kesici & Tunç, 2018). In 2018, the Ministry of Health's Digital Game Addiction Workshop Report drew attention to the fact that there are various behavioral addictions that have emerged with the advancement of technology and that these addictions are especially seen in children and young people. The Ministry of Health (2018) reports that there are studies on diagnosis and treatment methods for behavioral addictions such as excessive internet use, excessive shopping, excessive digital gaming, and excessive attention to the phone. Although such addictions are not as well known as substance addiction, they affect a person's life and cause various problems (Arslan, 2021).

Causes and Consequences of Digital Gaming Addiction

Although the etiology of digital game addiction is not fully known, some cases come to the fore in various studies. In studies (Sonay Kurt et al., 2014), it is stated that the individual's enjoyment while playing digital games and being away from the real world while playing games reduces the level of stress and this situation triggers digital game addiction with the desire to play more games. In the study conducted by Horzum et al. (2008), it is stated that when individuals encounter a problem that they cannot cope with in real life, they see digital games as an escape from these problems. On the other hand, Çağıltay and İnal (2005) state that digital game addiction occurs because the individual feels relaxed while playing games. The stress caused by some families applying too much pressure to children leads children to digital games to get away from this pressure for a moment. Some families, on the other hand, cause children who want to find themselves to be deceived by the attractive side of digital games and turn to these games because they leave their children too free (Sherry & Lucas, 2001). This situation shows the importance of balance to be established on children.

Current research

The aim of the study is to examine the relationship between high school students' digital game addiction levels and their academic achievement. In addition, in order to determine the factors underlying digital game addiction, digital game addiction status will be examined in terms of some demographic variables (gender, perceived income level, school type and class level). In this context, answers to the following questions were sought in the study;

- ✓ Is there a relationship between high school students' digital game addiction levels and their academic achievement?
- ✓ Does digital game addiction levels of high school students significantly predict their general academic achievement?
- ✓ Does digital game addiction differ significantly according to the gender of high school students?
- ✓ Does digital game addiction differ significantly according to the grade levels of high school students?
- ✓ Does digital game addiction differ significantly according to the perceived income levels of high school students?
- ✓ Does digital game addiction differ significantly according to the school type of high school students?

METHOD

This research was carried out according to the correlational research design, which is one of the quantitative research methods. Relational screening model aims to determine the relationship between two or more variables (Karasar, 2005). In the correlational research design, the event or situation in the research is presented as it is and the variables causing this situation are determined (Kaya, Balay, & Göçen, 2012).

Participants

The universe of the study consists of high school students studying in the province of Elazığ. In the process of determining the sample of the research, stratified sampling method was used. This sampling method is preferred if the research population is heterogeneous in terms of some characteristics (gender, socio-economic status, school type, etc.) and the size of each of these characteristics is different from each other in terms of groups (Balci, 2006). Research data were obtained from each school, namely Anatolian High School, Science High School, Vocational and Technical Anatolian High School, Imam Hatip High School and Private High School, through stratified sampling from this universe. Descriptive statistics about the students participating in the research are presented in Table 1.

Table 1. Descriptive Statistics of Participants

Variables	Statistics
Age	Age range: 15- 18; M = 16.04, sd = 1.69
Gender	Male= 477 (48%), Female= 517 (52%)
Sınıf Grade level	9th grade = 284 (28.6%)
	10th grade = 244 (24.5%)
	11th grade = 274 (27.6%)
	12th grade = 192 (19.3%)
School type	Anatolian High School= 507 (54.6%)
	Science High School = 168 (18.1%)
	Vocational High School= 121 (13%)
	Imam Hatip High School= 132 (14.2%)

As seen in Table 1, the ages of the students participating in the research range from 15 to 18, with 477 males and 517 females. In addition, students from all grade levels participated in the research. In addition, 507 students from Anatolian High School, 168 students from Science High School, 121 students from Vocational High School and 132 students from Imam Hatip High School participated in the research.

Instruments

In the research, a form containing demographic information and a digital game addiction scale were used as data collection tools. The students' gender, class level, perceived income level and previous year's grade point average were collected through the demographic information form.

In addition to the information form containing the general academic achievement and demographic information of the students, the digital game addiction scale developed by Lemmens et al. (2009) to determine the problematic digital game playing behaviors of adolescents between the ages of 12-18 was used. It is a seven-item short form of DOBÖ-21, which consists of 21 items and seven sub-dimensions, prepared by Yalçın Irmak and Erdoğan (2015). The validity and reliability values of the original DOCS-7 were found to be 0.92 for Cronbach's alpha, CFI=0.904, RMSEA=0.053 (90% CI=0.049 and 0.056), and it has been shown that it can be used in adolescents. The scale has a five-point Likert type, one-factor structure and scores between 1-5 (1=never, 5=always) (range: 7-35). In this study, the Cronbach's alpha value of the scale was determined as .89.

Data Analysis

The data obtained in the research were analyzed with the SPSS 22 package program. In the study, firstly, the normality of the data was tested. According to Tabachnick and Fidell (2007), skewness and kurtosis values

should be between -1.5 and +1.5 in order for the data to be accepted as normally distributed. In this context, skewness (.080) and kurtosis (.160) values revealed that the normality assumption was met. Therefore, independent groups t-test was used to compare two-group variables, and one-way ANOVA analysis was used to compare variables with more than two groups. Pearson product-moment correlation analysis was performed to examine the correlations between the variables. Correlation values were interpreted as .00 - .19 very weak relationship, 0.20 - 0.39 weak relationship, 0.40 - 0.69 moderate relationship, 0.70 - 0.89 high level relationship, and 0.90-1.00 very high level relationship (Kalaycı, 2006). In addition, for regression analysis, it was examined whether there was a multicollinearity in the data set. Accordingly, the variance inflation factor (VIF) was determined to be < 5.0 (Hair, Black, Babin & Anderson, 2010). In this context, it can be said that there is no multicollinearity problem. Finally, the linearity between the variables was examined in the Scatter Plot graph and it was determined that the data set was suitable for regression analysis. The findings were evaluated at the 95% confidence level at the 5% significance level.

RESULTS

In line with the purpose of the research, firstly, the relationship between high school students' digital game addiction levels and their academic achievement was examined. The obtained results are presented in Table 2.

Table 2. The Relationship Between Digital Game Addiction Levels and Academic Achievements

Variables	M.	sd	1
1: Digital Gaming Addiction (DGA)	2.17	.997	-
2: Academic Achievements (AA)	4.60	.82	-.347**

**<.001

As seen in Table 2, a moderately significant negative correlation was found between students' digital game addiction levels and their academic achievements ($p < .05$). This shows that as digital game addiction increases, academic achievement decreases. However, it was determined that the digital game addiction (DOB) of the students participating in the research was at the level of $(2.17 \pm .997)$. Based on these results, it can be said that the digital game addiction of the students is at a low level.

In order to better explain the significant relationship, found in the study, the predictive power of digital game addiction on academic achievement was examined by regression analysis. Accordingly, the findings obtained after determining that the assumptions of the regression analysis (normality, auto-correlation and linearity) were appropriate are presented in Table 3.

Table 3. Regression Analysis Results

Predictive	Predicted	R	R ²	B	SH	β	t	p	F	p
DGA →	AA	.35	.12	-.285	.025	-.347	-11.255	.000	126.67	.000

As can be seen in Table 3, digital game addiction predicts academic achievement negatively ($p < .05$). Findings show that digital game addiction predicts 12% of the variance in academic achievement. In this respect, it can be said that digital game addiction reduces academic achievement.

In line with the sub-purpose of the research, the level of digital game addiction was examined in terms of gender variable. The obtained results are presented in Table 4.

Table 4. Examination of Digital Game Addiction by Gender Variable

	Gender	N	M	sd	Sh _{$\bar{x}$}	<i>t test</i>		
						<i>t</i>	<i>Sd</i>	<i>p</i>
DGA	Female	487	1.94	.961	.436	-7.74	926	.00
	Male	441	2.43	.972	.046			

As can be seen in Table 4, a significant difference was determined in favor of women in terms of digital game addiction levels according to the gender of the students ($t(926) = -7.74$, $p < .05$). This situation can be accepted as an indication that male students have more digital game addiction.

Another independent variable considered in the study is grade level. In Table 5, digital game addictions of students according to their grade levels are compared.

Table 5. Examination of Digital Game Addiction by Grade Level Variable

	Grade level	N	$\bar{X}$	SS	F	p	Difference
DGA	9th grade	273	2.16	.899	4.600	.003	2>4, 3>4
	10th grade	235	2.23	1.003			
	11th grade	251	2.29	1.144			
	12th grade	169	1.94	.862			

1: 9th grade, 2: 10th grade, 3: 11th grade, 4: 12th grade

When Table 5 was examined, it was determined that there was a significant difference between digital game addiction and grade levels ($p < .05$). According to the Scheffe analysis performed to determine between which grade levels the significant difference was, it was determined that there was a significant difference between the 10th and 12th grades, and the digital game addiction levels of the 10th grades were higher than those of the 12th grades. However, it was determined that there was a significant difference between the 11th and 12th grades, and it was determined that the significant difference was in favor of the 12th grades. It is thought that this situation restricts the level of playing the game because the 12th grade students are preparing for the Transition to Higher Education (YKS) exam.

Another independent variable examined in the study is perceived income level. In this variable, students' perceived income levels were classified as low, medium and high. In Table 6, digital game addictions of high school students in terms of perceived income levels are compared.

Table 6. Examination of Digital Game Addiction by Perceived Income Level

	Income	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>sd</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	Difference
DGA	Low	62	2.40	1.312	3.284	.038	1>2
	Middle	754	2.13	.968			
	High school	112	2.31	.964			

Perceived Income Level 1: Low, 2: Medium, 3 High

As seen in Table 6, it was determined that the level of digital game addiction differed significantly in terms of perceived income level ($p < .05$). As a result of the Sheffee analysis conducted to determine between which groups the significant difference was, it was seen that the students with low perceived income level had a higher level of digital game addiction than students with a medium level of perceived income. In this context, it can be said that the income level is related to the digital game addiction level.

Another situation examined within the scope of the research is the comparison of digital game addiction levels of high school students according to the type of school they study. The findings obtained in this direction are presented in Table 7.

Table 7. Examination of Digital Game Addictions According to School Type

	School Type	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>sd</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	Difference
DGA	Anatolian High School	507	2.13	.877	11.654	.000	3>1, 3>2, 3>4
	Science High School	168	1.98	.854			
	Vocational high School	121	2.64	1.339			
	Imam Hatip Lis	132	2.16	1.110			

1: Anatolian High School, 2: Science High School, 3: Vocational High School, 4: Imam Hatip High School

When Table 7 is examined, the digital game addiction levels of the students differ significantly according to the type of school they attend ($p < .05$). In the Scheffe analysis conducted to determine between which groups the significant differences were, it was seen that the students studying at Vocational High School had higher digital game addiction levels than the students studying at other school types. This shows that the type of school where one is educated is an effective variable in terms of digital game addiction level.

DISCUSSION AND CONCLUSION

In the present study, the relationship between high school students' digital game addiction levels and academic achievement was examined. According to the results obtained from the research, a negative significant correlation was determined between the level of digital game addiction and academic achievement. Fox (2021) and Müller et al. (2014) concluded that digital game addiction negatively affects academic achievement. However, the results are similar to those of Durkin and Barber (2002) and Huge and Gentile (2003). The results may not be explained in terms of a causal relationship between digital game addiction and academic achievement. However, the results can be interpreted as high participation in playing digital games leaves less time to participate in academic studies and this reduces academic performance. In addition, the results of the research show that digital game addiction negatively predicts academic achievement. The results of the research show that digital game addiction dramatically reduces academic achievement.

Another result obtained from the study is that male students have higher digital game addiction levels than female students. When the literature is examined, it is seen that the gender variable is an important factor in studies on digital game addiction (Çiçek, 2021; Tilki, 2021; Barışık, 2021; Özdemir & Karaboğa, 2021; Dinçer and Kolan, 2020; Lermi & Afat, 2020; Wittek et al., 2016). Moreover, the fact that digital game addiction is higher in male students in the study conducted by Soyöz-Semerci and Balcı (2020) on high school students supports the findings of the current study. However, it was determined that the digital game addiction, which Erkılıç (2021) examined in terms of secondary school students, resulted in favor of female students. In

the literature, it can be said that it is the common finding of many studies (Kılıç, 2019; Lee & Kim, 2017; Müller et al., 2014; Li & Wang, 2013) that male students have higher digital game addiction than female students. Aktaş (2018) stated that this is due to the fact that men have the opportunity to play digital games outside the home environment (internet cafe, etc.) as they are more freed by their families. Although the research does not focus on the reasons why digital digital game addiction is higher in men, it is a finding in line with the literature that women's digital digital game addictions are significantly lower than men.

Another result obtained from the research is that digital game addiction differs significantly according to grade level. The results show that as the grade level increases, the digital game addiction decreases. Erkıılıç (2021) found in his study that digital game addiction differed significantly according to the class variable. Similarly, in the study conducted by Dinçer and Kolan (2020), it was determined that the class variable made a significant difference on digital game addiction. Eyyüpoğlu (2017) commented that the decrease in digital game addiction as the grade level increases may be related to the university entrance exam. In this context, it is thought that the decrease in digital game addiction as the grade level increases may be related to the increase in academic responsibilities.

Within the scope of the research, it was determined that the digital game addiction differed significantly according to the income level. The results show that low-income students have more digital game addiction. When the results of digital game addiction are examined in terms of perceived income level, it is seen that different findings have been reached in the literature. In the study conducted by Göldağ (2018), it was determined that students with higher perceived income levels had higher digital game addiction levels. Dinçer and Kolan (2020), on the other hand, found that there is no significant relationship between perceived income level and digital game addiction. Nergiz and Nergiz (2021) state that in parallel with the increase in income level, parents have more time to take care of their children. In this context, it is thought that in cases where the income level is low, parents' spending more time for financial gain and spending enough time with their children may have caused them to spend more time with digital games.

Another result of the study is that the digital game addiction levels of Vocational High School students are higher than students from other school types. When the literature is examined, there are many studies that show that school type has a significant relationship with digital game addiction (Eyyüpoğlu, 2017; Yayman, 2019). On the other hand, Taş, Eker, and Anlı (2014) and Uslu (2019) concluded in their study that the school type variable did not have a significant effect on the level of digital game addiction. There seems to be a limited number of studies examining digital game addiction in terms of school type. It is thought that the significant differentiation of digital game addiction according to school type may be caused by many factors such as the intensity of the lessons at the school and the expectations of the school from the students in terms of performance.

REFERENCES

- Aktaş, B. (2018). *Ortaokul öğrencilerinde internet ve dijital oyun bağımlılığının psikolojik sağlamlık ve saldırganlıkla ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kars.
- Aleksic, V. (2018). Early adolescents' digital gameplay preferences, habits and addiction. *Croatian Journal of Education* 20(2), 463-500.
- Alper, K., Aytan, N., Ve Ünlü, S. (2015). Görsel medya çağında çocukların video oyun bağımlılıkları. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 98-106.
- Arslan, A. (2021). *Ortaokul öğrencilerinde oyun bağımlılığı ile sorumluluk duygusu davranışı ve sosyal beceriler arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Sabahattin Zaim Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Balcı, A. (2006). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler* (6. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık
- Barışık, H. (2021). *Lise öğrencilerinin çevrimiçi oyun bağımlılığı ile akran ilişkileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Berber, M., Karadibak, D. & Uçurum, G. S. (2014). Adolesan dönemde ekrana bağlı aktivitelerin hamstring kas uzunluğu, reaksiyon zamanı ve vücut kitle indeksi üzerine etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 28(1), 1-6.
- Binark, M. & Sütcü, G. B. (2008). *Kültür endüstrisi ürünü olarak dijital oyun*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.

- Brunborg, G. S., Mentzoni, R. A., & Frøyland, L. R. (2014). Is video gaming, or video game addiction, associated with depression, academic achievement, heavy episodic drinking, or conduct problems?. *Journal of Behavioral Addictions*, 3(1), 27-32.
- Buluş, E., Şenel, G. B. & Yeni, N. (2016) Epilepsi hastalarında anket kullanarak refleks nöbet uyaran taraması. *Epilepsi*, 22(3), 108-113. Doi: 10.14744/Epilepsi.2016.58561
- Büdük, S. (2018). *Obez bireylerde obezite düzeyi ile akıllı telefon bağımlılığı ve çevrimiçi oyun bağımlılığı ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Bülbül, H., Tunç, T., & Aydil, F. (2018). Üniversite öğrencilerinde oyun bağımlılığı: kişisel özellikler ve başarı ile ilişkisi. *Omer Halisdemir Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(3).
- Ceylaner, S. & Yanpar Yelken, T. (2017). Ortaöğretim öğrencilerinin, dijital oyunların ingilizce kelime öğrenimine katkısına yönelik görüşleri. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 346-364.
- Çelebi, E. (2020). Oyun bağımlılığının sosyalleşme sürecine yönelik motivasyon üzerindeki rolü. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(1), 643-668.
- Çiçek, F. (2021). *Lise öğrencilerinin dijital oyun bağımlılığı ile psikolojik sağlamlık düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Digital Games Report (2020). *Dünya Dijital Oyunları Endüstrisinin Kısa Tarihi*. <https://www.guvenlioyna.org.tr/dosya/jVFeB.pdf>
- Dilmen, N. E. Ve Ögüt, S. (2010). Sosyalleşmenin yeni yüzü: Sosyal paylaşım ağları. *Marmara Üniversitesi Yeni Medya Ve Etkileşim Konferansı Bildiri Kitapçığı*, 237-242.
- Diñer, B., & Kolan, H.İ. (2020). Ortaokul Öğrencilerinin Bilgisayar Oyun Bağımlılığı Düzeyleri İle Sorumluluk Davranışı Arasındaki İlişki. *Kastamonu Education Journal*, 28(6), 2319-2330. Doi: 10.24106/Kefdergi.4004
- Dursun, A., & Çapan, B. E. (2018). Ergenlerde dijital oyun bağımlılığı ve psikolojik ihtiyaçlar. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 128-140.
- Erkılıç, E. (2021). *Ortaokul öğrencilerinin dijital oyun bağımlılığının yalnızlık ve benlik saygısı arasındaki ilişkisi ve dijital oyun bağımlılığının çeşitli demografikler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Eyyüpoğlu, E. (2017). *Lise Öğrencilerinin İnternet Ve Bilgisayar Oyun Bağımlılığı İle Asilik Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Gaming İn Turkey, (2020). *Türkiye Oyun Sektörü 2020 Raporu* <https://www.guvenliweb.org.tr/Dosya/PMXCP.PDF>
- Göldağ, B. (2018). Lise öğrencilerinin dijital oyun bağımlılık düzeylerinin demografik özelliklerine göre incelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (1), 1287-1315.
- Griffiths, M. D., & Hunt, N. (1998). Dependence on computer games by adolescents. *Psychological Reports*, 82(2), 475-480.
- Hagbin, M., Shaterian, F., Hosseinzadeh, D., & Griffiths, M. D. (2013). A brief report on the relationship between self-control, video game addiction and academic achievement in normal and ADHD students. *Journal of Behavioral Addictions*, 2(4), 239-243.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate Data Analysis* (7 ed.). Upper Saddle River, NJ, USA: Prentice-Hall, Inc.
- Horzum, M. B., Ayas, T., & Çakır-Balta, Ö. (2008) Çocuklar için bilgisayar oyun bağımlılığı ölçeği. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(30), 76-88.
- İlgaz, C., & İnci, A. B. A. Y. (2020). Türkiye’de yeni medya ortamı ve dijital oyun olgusu. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 4(1), 1-9.
- İrmak, A. Y., & Erdogan, S. (2019). Predictors for digital game addiction among turkish adolescents: A cox’s interaction model-based study. *Journal of Addictions Nursing*, 30(1), 49-56.

- Irmak, A. Y., & Erdoğan, S. (2015). Dijital Oyun Bağımlılığı Ölçeği Türkçe formunun geçerliliği ve güvenilirliği. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16(1), 10-18.
- İnal, Y. & Çağıltay, K. (2005). “İlköğretim Öğrencilerinin Bilgisayar Oyunu Oynama Alışkanlıkları ve Oyun Tercihlerini Etkileyen Faktörler” *Eğitimde Yeni Yönelimler II. Eğitimde Oyun Sempozyumu*, 14 Mayıs 2015, Özel Tevfik Fikret Okulları, 71-74, Ankara.
- İnal, Y. & Kiraz, E. (2008). Bilgisayar oyunları ideoloji içerir mi? Eğitsel ve ticari oyunlara bakış. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 523-544.
- İşçi, Y. (2011). Our children amidst computer, internet and video games. *Selçuk Communication*, 7(1), 122-130.
- Kalaycı Ş. (2006). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Asil Yayınları, Ankara.
- Karabulut, B. (2019). *Ortaöğretim öğrencilerinde dijital oyun bağımlılığı ve şiddet eğilimi ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, A., Balay, R., & Göçen, A. (2012). Öğretmenlerin alternatif ölçme ve değerlendirme tekniklerine ilişkin bilme, uygulama ve eğitim ihtiyacı düzeyleri. *International Journal of Human Sciences*, 9(2), 1303-5134.
- Kaysi, F., Aydemir, E., & Yavuz, M. (2021). Üniversite öğrencilerinin akıllı telefon bağımlılığına yönelik görüşlerinin incelenmesi. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 79-92.
- Kaysi, F., Yavuz, M., & Aydemir, E. (2021). Investigation of university students' smartphone usage levels and effects. *International Journal of Technology in Education and Science*, 5(3), 411-426.
- Kesici, A., & Tunç, N. F. (2018). The development of the digital addiction scale for the university students: reliability and validity study. *Universal Journal of Educational Research*, 6(1), 91-98.
- Kılıç, K.M. (2019). Ergenlerde dijital oyun bağımlılığı, zorbalık bilişleri ve empati düzeyleri arasındaki ilişkiler. *İlköğretim Online*, 18(2), 549-562.
- Kurt, A. S., İnce, P., & Arslan, F. T. (2014). İlköğretim ikinci kademedeki öğrenim gören öğrencilerin bilgisayara karşı tutumları. *The Journal of Pediatric Research*, 1(1), 22-27.
- Kuyucu, M. (2017). Y kuşağı ve teknoloji: Y kuşağının iletişim teknolojilerini kullanım alışkanlıkları. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(2), 845-872.
- Lee, C. & Kim, O. (2017). Predictors of online game addiction among korean adolescents. *Addiction Research & Theory*, 25(1), 58-66.
- Lemmens, J. S., Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2009). Development and validation of a game addiction scale for adolescents. *Media Psychology*, 12(1), 77-95.
- Lermi, U. & Afat, N. (2020). Ortaokul öğrencilerinde bilgisayar oyun bağımlılığının ebeveyn davranışları açısından incelenmesi. *İzmir Eğitim Dergisi*, 2 (3) , 122-136.
- Li, H., & Wang, S. (2013). The role of cognitive distortion in online game addiction among chinese adolescents. *Children and Youth Services Review*, 35, 1468-1475.
- Ministry of Family and Social Policies (2017). *Child and Family Guidance Workshop Final Report for Digital Games*. <https://www.guvenliweb.org.tr/Dosya/U93fp.Pdf>
- Mustafaoğlu, R. & Yasacı, Z. (2018). Dijital oyun oynamanın çocukların ruhsal ve fiziksel sağlığı üzerine olumsuz etkileri. *Bağımlılık Dergisi*, 19(3), 51-58.
- Müller, K.W., Janikian, M., Dreier, M., Wölfling, K., Beutel, M.E., Tzavara, C., Richardson, C. & Tsitsika, A. (2014). Regular gaming behavior and internet gaming disorder in european adolescents: Results from a cross-national representative survey of prevalence, predictors and psychopathological correlates. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 24(3), 565-574.
- Nergiz, H., & Nergiz, S. F. (2021). Çocuk, ergen veya gençlerde dijital oyun bağımlılığını araştıran ulusal lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 9(23), 53-80.
- Odabaşıoğlu, G., Öztürk, Ö., Genç, Y. & Pektaş, Ö., (2007). On olguluk bir seri ile internet bağımlılığı klinik görünimleri. *Bağımlılık Dergisi*, 8, 46-51.

- Öncel, M. & Tekin, A. (2015). Ortaokul öğrencilerinin bilgisayar oyun bağımlılığı ve yalnızlık durumlarının incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2(4), 7-17.
- Özdemir, M. & Karaboğa, M. T. (2021). Ortaokul öğrencilerinin dijital oyun bağımlılıkları ve sosyal eğilimleri, *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 12(5), 17-35.
- Sağlam, M., & Topsümer, F. (2019). Üniversite öğrencilerinin dijital oyun oynama nedenlerine ilişkin nitel bir çalışma. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 32, 485-504.
- Sahin, M., Gumus, Y. Y., & Dincel, S. (2016). Game addiction and academic achievement. *Educational Psychology*, 36(9), 1533-1543.
- Sherry, J. L., Lucas, K., Greenberg, B. S., & Lachlan, K. (2006). Video game uses and gratifications as predictors of use and game preference. *Playing Video Games: Motives, Responses, and Consequences*, 24(1), 213-224.
- Soyöz-Semerci, Ö. U., & Balcı, E. V. (2020). Lise öğrencilerinde dijital oyun bağımlılığı üzerine bir alan araştırması: Uşak örneği. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 10(3), 538-567.
- Şahin, C., & Tuğrul, V. M. (2012). İlköğretim öğrencilerinin bilgisayar oyunu bağımlılık düzeylerinin incelenmesi. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken/Journal of World of Turks*, 4(3), 115-130.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2007). *Experimental designs using ANOVA* (p. 724). Belmont, CA: Thomson/Brooks/Cole.
- Taş, İ., Eker, H., Anlı, G. (2014). Orta öğretim öğrencilerinin internet ve oyun bağımlılık düzeylerinin incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, 1(2) , 37-57.
- Tilki, M. (2021). *Ortaokul öğrencilerinin dijital oyun bağımlılığı ile sosyal duygusal öğrenme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Tran, G. A., & Strutton, D. (2013). What factors affect consumer acceptance of in-game advertisements?. *Journal of Advertising Research*, 53(4), 455-469.
- Uğurlu, T. T., Şengül, C. B., & Şengül, C. (2012). Bağımlılık psikofarmakolojisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(1), 37-50.
- Uslu, N., & Özkan, F. (2018). “Use of Digital Games in Disease Self-Management of Diabetic Children” International Child and Information Safety Congress, “Digital Games”, 11-13 April 2018, 11-13, Ankara.
- Vahlo, J., & Hamari, J. (2019). “Five-Factor Inventory of Intrinsic Motivations to Gameplay (Img)” Proceedings of the 52 nd Hawaii International Conference on System Sciences, January 8-11, 2019, 2476 - 2485, Hawaii, Usa.
- Witteck, C. T., Finserås, T. R., Pallesen, S., Mentzoni, R. A., Hanss, D., Griffiths, M. D., & Molde, H. (2016). Prevalence and predictors of video game addiction: A study based on a national representative sample of gamers. *International Journal of Mental health and Addiction*, 14(5), 672-686.
- Yalçın Irmak, A., & Erdoğan, S. (2016). Ergen Ve Genç Erişkinlerde Dijital Oyun Bağımlılığı: Güncel bir bakış. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 27(2), 128-137.
- Yayman, E. (2019). Ergenlerde sosyal medya bağımlılığı oyun bağımlılığı ve aile işlevleri arasındaki ilişkinin incelenmesi Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yee, N. (2006). Motivations for play in online games. *Journal of Cyberpsychology and Behavior*, 9, 772–775.
- Zamani, B. E., & Abedini, Y. (2013). Structural model of effect of parenting styles and computer games addiction on academic achievement in male students. *New Educational Approaches*, 8(2), 133-156.

e-ISSN: 2630-631X

Article Type
Research ArticleSubject Area
Fine ArtsVol: 8
Issue: 58
Year: 2022
Pp: 694-699Arrival
04 March 2022
Published
30 April 2022
Article ID 58293Doi Number
<http://dx.doi.org/10.3157/6/smryj.58293>**How to Cite This Article**
Türkdoğan, T. & Karabay
Tekin, A. (2022).
“Bireysel Ve Toplumsal
Bellek Aktarımında
Yadigâr Nesne
Okumaları”, International
Social Mentality and
Researcher Thinkers
Journal, (Issn:2630-
631X) 8(58): 694-699Social Mentality And Researcher
Thinkers is licensed under a
Creative Commons Attribution-
NonCommercial 4.0
International License.

Bireysel ve Toplumsal Bellek Aktarımında Yadigâr Nesne Okumaları ¹

Keepsake Object Readings In Individual And Social Memory Transfer

Tansel TÜRKDOĞAN ¹ Ayşe KARABAY TEKİN ² ¹ Prof.; Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, Ankara/Türkiye² Arş.Gör.Dr.; Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Mimarlık Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Grafik Sanatlar Bölümü, Sivas /Türkiye

ÖZET

Özne, nesne ilişkileri yaşam boyunca farklı koşullarda değerinin ötesinde yaşanmışlığın göstergesi olarak yer almaktadır. Yaşam içerisinde kimi zaman bireysel kimi zaman toplumsal anlatılara sahip nesneler zamanla yadigâr olarak nitelendirilip saklanmaya ve biriktirmeye başlanmaktadır. Kişiler dokundukları nesneleri kutsayarak hikâyelerini taşıdıkları özne üzerinden varoluş biçimlerini güncelin olanakları ile yeniden ele alarak gündeme getirmektedir. Bireysel ve toplumsal bellek üzerinden nesnelerin kullanım alanlarının geçmiş üzerinden yeniden ele alınışı hangi bağlamda kullanılır olması, güncelde nasıl ve nerede yer alıyor olduğu disiplinler sanat pratikleri çerçevesinde anlatılma fırsatı bulmaktadır. Sanatın sunmuş olduğu aktarım olanağı ile hayat içinde yer edinen nesnelere yüklenen anlam geçmişin imgelerini bugünün dinamizmi içinde sanat ile deneyimleme fırsatı sunar. Nesnelerin metaforlarla yüklü anlamını özgürce kullanma fırsatı bulan sanatçı, kendi perspektifinden pratikler aracılığıyla her birinin ayrı aidiyetliğin temsilcisi olan yaklaşımları ile izleyicilere farklı bağlamların kapılarını aralamaktadır. Bu çalışmanın amacı yadigâr olarak saklanan, kullanılan ve sergilenen nesnelerin bireysel ve toplumsal kullanımlarını, hatırlama ve unutma pratikleri bağlamında kavramsallaştırmaktır.

Anahtar Kelimeler: Bellek, Yadigâr, Nesne

ABSTRACT

Subject-object relations take place as an indicator of experience beyond value in different conditions throughout life. In life, objects with sometimes individual and sometimes social narratives begin to be stored and accumulated being considered keepsake loom over time. Individuals bring the objects they touch to the agenda by blessing, reconsidering with the possibilities of the current their existence forms through the subject they carry their stories. The reconsideration of the usage areas of objects over the past through individual and social memory, the context in which they are used, how and where they take place in the present, finds the opportunity to be explained within the framework of disciplinary art practices. The meaning attributed to the objects that take place in life with the transfer opportunity offered by art offers the opportunity to experience the images of the past with art within the dynamism of today. The artist, who has the opportunity to freely use the metaphor-laden meaning of objects, opens the doors of different contexts to the audience with his approaches, each of which is representative of a separate belonging, through practices from his own perspective. The aim of this study is to conceptualize the individual and social uses of objects stored, used and exhibited as keepsakes in the context of remembering and forgetting practices.

Keywords: Memory, Keepsake, Object

GİRİŞ

Bellek, disiplinler bir kavram olarak sosyoloji, felsefe, psikoloji, tarih, edebiyat, antropoloji, kültür alanlarının birlikteliğinde sözlü ve yazılı anlatımın yansira görsel anlatımın enstrümanları ile bireysel ve toplumsal geçmişi referans alan bir mecra oluşturmaktadır. “Yaşanmış deneyden kaynağını alan bellek son derece öznedir. Tanık olduğumuz olgulara, tanığı, hatta aktörü olduğumuz olaylara ve bunların ruhumuza kazıdığı izlenimlere bağlıdır.” (Traverso, 2009: 10).

Geçmiş deneyimlere ilişkin bilgiler zihinde yer edinip bu güne dâhil olarak, belleğin nesnelleştirilmesinde ve onun korunmasında önemli role sahip olmuşlardır. Bu bağlamda bellekte yer alan görüntüler, insanların yaşama dair ilişki kurduğu tüm alanlara ait anlatılar oluşturur. Geride kalan yaşama dair argümanların hatırlama unutma deneyimi üzerinden bireysel ve toplumsal bellekte yer edinmesi daha önce deneyimlediği anlatılardan oluşmaktadır.

“İnsanların bilinçlerinde iz bırakan olaylar, nesneler, kişiler bellek aracılığıyla saklanır ve hatırlanırlar. Diğer bir ifadeyle, bellek geçmişin hatırlanmasını sağlamaktır. Bireylerin ayrı ayrı belleklere sahip olmasının yanında, bu bireysel belleklerin toplamından meydana gelen toplumun tümüne ait, onlardan farklı bir geçmiş bilincinden bahsetmek de mümkündür. Toplumlara, gruplara, ailelere özgü ve kolektif olarak oluşturulmuş geçmiş bilinci toplumsal hafıza olarak nitelendirilmektedir. Ancak hafıza geçmişte

¹ Bu makale Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Heykel Anasanat Dalında Prof. Tansel Türkdoğan danışmanlığında yürütülen “Güncel Sanatta Bir Kültürel Bellek Olarak Terkedilmiş Alan” adlı Sanatta Yeterlik tezinden üretilmiştir.

olmuş olayların zihinde yeniden canlandırılmasından ziyade, içinde bulunulan anın dinamikleri tarafından belirlenen ve değişen bir süreçtir” (Bilgin ve Özyürek’ten, Aktaran Doğanay, 2016:24) .

Disiplinlerarası bir kavram olan belleğe farklı alanlardan yorumlarla yaklaşılr. Görevi hatırlamak sayılan bellek, sadece bireysel kullanımdaki bir mekanizma olmayıp her türlü toplumsal mekânın şekillendirilmesini destekleyen önemli bir araçtır. En öz tanımı ile kişilere ve toplumlara ait bir arşiv görevi üstlendiği söylenebilir.

İnsanlar, geçmişin görüntülerini diyalog kurdukları kişiler, yer, zaman, mekân, nesne, ses, koku gibi parametreler dâhilinde kurgularlar. Bu bağlamda zamana, mekâna, nesneye, bir gruba bağlılık ve kendine özgü süreç olarak belli başlı figürler, hatırlamada etkin rol oynar (İlbuğa, 2016:104). Hatırlama ve unutma deneyimi döngüsünde kişilere ait biriktirilen, korunan ve kutsanan nesneler bu deneyime yön veren en önemli tanıklar arasındadır. Hatırlama ve unutma deneyimi bireysel veya toplumsallığın dolaylı veya dolaysız olarak katıldığı bir edimdir. Birbiri ile ilişki içinde olan unutma deneyimi hatırlamaya ihtiyaç duyulanlar için gerekliliğini her zaman vurgular. Bu noktada bu günün benliği ile geçmişe ait nesnelerin gereksinimi bireysel ve toplumsal dokümantasyonunun oluşturulması anlamında önem kazanır.

Resim 1: “1953 Tıraş Kabı” 2018 (Ayşe Karabey Tekin Kişisel Arşiv)

Sıradan nesnelerle süslenen, yaşam içerisinde kişilere ait gündelik kullanım eşyaları gibi bir sıradanlığın artık bellek için özel bir alan olarak algınması duyular tarafından desteklenerek oluşacak yitimleri engeller.(Resim 1) 1953 yılına ait sıradan bir tıraş kabı yitirilmiş kişiyi hatırlamanın ötesinde bu kişiyle devam eden bir ilişkinin nesne tarafından somut hale getirilmesini açıkça gösterir.

“Eski nesneler sistem tarafından bir raslantı sonucu üretilmiş nesneler değildir, başka bir deyişle modern nesnelerin sahip oldukları işlevsellik özelliğinin yerini eski nesne düzeyinde tarihsellik almış olmakla birlikte bu sonuncu bir gösterge işlevine sahip olmayı sürdürmektedir”(Baudrillard, 2020: 101,102).

Sanat alanına yerleştirilen yadigâr nesneler; bırakma, unutma, affetme, kimlik, aidiyet, kültür, bellek gibi eylemlerin nesnelleştirici uygulamalar haline geldiği bir mecra oluşturur. Sanatçılar, anılardan sorumlu kişilere ait nesnelerin kaybolmamasını, bireysel ve toplumsal tarihin zaman akışında düzenin aktarımını hedefler. Aynı zamanda geçmiş ve bugün arasında arabuluculuk yaparak yaşanmışlıklara ve nesneler üzerindeki izlere ulaşmak istenir. Bu anlamda çalışmada yer verilen eserler yadigâr nesneler ve anlatılarına hitap eden örnekler arasındadır. Sanatçılar eskiyen ve yaşam süresince deneyimlere tanıklık etmiş olan bireysel ve toplumsal belleği canlı tutan nesne anlatımlarını izlemeye davet eder.

YADİGÂR NESNE VE BELLEK

Yaşam içerisinde bireysel ve toplumsal anlatılara sahip nesneler, gizlenen anlamları keşfedip önceki sahibiyle bağının kutsanmasıyla yadigâr olarak nitelendirilip biriktirilmeye başlanır. Anıların bellekte canlı tutulması sürecinde beden ve nesneler arasındaki iletişim karşılıklı olarak anı dilinin etkisi altındadır. Nesnelerin hatırlanması ile ilgili kişisel deneyimler örneğin babaya ait saate dokunduğunda nesnenin dokunsallığına ve yaşanmışlıklara atıfta bulunmak mümkün hale gelir. Bu anlamda farklı duyuların farklı duyuları uyandırması ve bellek üzerinde farklı etkiler yaratması olasıdır.

Bellek geçmişte yaşanmış olumlu ve olumsuz duyguların yeniden hatırlanmasını sağlar. Adorno hatırlamayan insanlık gibi korkutucu bir tasavvurun hiç de öyle kullanım süresi geçmiş atılacak bir ürün olmadığından bahseder. Hatırlayarak özgürleşmenin önemini vurgusunu yapıp unutmanın yaşamı tek boyutluluğa getirmesini anlatır. Tek boyutlu olmanın sadece modern dünyanın bir özelliği değil daha çok günlük yaşamın bir özelliği olmasından dem vurur (Assmann, 2015: 93/94).

Nesne ile kurulan doğrudan ve dolaylı deneyimler, teorik çerçevede yitim ile ilgili argümanlara uygun olarak anlatılar oluşturur. Geçmişin kullanılmış nesnesi insanların kaybolmadığını hatıraların deneyimi içinde geçmişin görüntüsünü bulmalarını sağlar. Sevilen kişiye dair bir olayı, olguyu hatırlatan nesne unutmaya deneyimine karşı hatırlatıcı olarak bellekte yerini alır. Bellek kutsanan nesneler aracılığı ile somutlaşırken bireysel ve toplumsala ilişkin gerçekleşen durumlarla güncelde hatırlama bağı oluşturur.

“Bellek yeniden kurma işlemine dayanır. Geçmiş bellekte olduğu gibi kalmaz. İlerleyen şimdiki zamanın değişken ilişkileri çerçevesinde sürekli olarak yeniden örgütlenir. Bellek sadece geçmiş kurgulamakla kalmaz, aynı zamanda şimdi ve geleceğin deneyimlerini de organize eder (Assmann, 2015:46/50).”

Geçmişe ait nesneler el üstünde tutulan, yeri doldurulamayacak olan ve aslında seri olarak üretilen nesnelerdir. Buna rağmen yaşanan yitimlerle kopyalarından farklı olan taşıdığı maneviyat sebebi ile sanatsal bağlamda ele alınıp şekilleri ile hatırlama deneyimini teşvik eder. “Nesilden nesile aktarılmış bir eşyanın hissettirdikleri hiçbir katı fizik kuralları çerçevesinde yerleştirilemez” (Denkel, 2003: 25).

Hatırlama deneyimi görselleştirilmiş hatıraların etrafında ailesel değerleri gizleyen nesne olmanın çok ötesinde bir anlatıya bürünmektedir. Tıpkı “Baba yadigârı ev” kavramı gibi sıradan nesnenin kavramını genişleterek farklı varoluşlara işaret eder. Evler bir ailenin geçmişinin en önemli anlatıcısı olarak içinde yaşayanların veya yaşamış olanların aidiyetinin ispatını kanıtlamaktadır. “Hep geri döneriz oraya, kuşun yuvaya, kuzunun ağıla dönmesi gibi, bir gün oraya geri dönmenin düşünüyü kurarız” (Bachelard, 2018:132).

Resim 2: “Oda” 2018 (Ayşe Karabey Tekin Kişisel Arşiv)

Bir kişinin (Resim 2) kültürel olarak inşa edilmiş, bireysel, tarihsel ve ailevi geçmişi ile ilgili bilgi kaynağı olan yer evidir. Bu bağlamda anıların maddi ifadesi olarak nereden geldiğinin ve nerede olacağını ifadesini oluşturmaktadır. Deneyimlenen mekân olarak ev ve evi oluşturan tüm detayların geçmişin, bireysel ve toplumsal bellekte oluşturduğu görüntüleri nesneler aracılığı ile yaşanmışlık ilişkisine bağlanarak saklı tutulur. “Kimi nesneler şimdiki zamanı, kimileri ise geçmiş anlamımıza yardımcı olurlar ister yeni isterse eski olsun her biri “eksikliği hissedilen” bir şeye tekabül etmektedir” (Baudrillard, 2020:114). Nesnelere ait sağlamlık duygusu, yitirilen sahiplerine karşı duyulan yokluk hissini aksine yeni anlamların inşasının fark edilmesine sebep olur.

BELLEĞİN BİR TEMSİLİ OLARAK SANATTA YADİGÂR NESNE

Sanat alanında modernizmin gündelik olana yer vermeyen tavrına aksi olarak sanatçıların post dönemde birlikte güncel sanatın kapılarını araladığı gözlemlenir. Böyle bir yaratım süreci sanatçının zincirlerinden kurtulup özgürleşmesini sağlar (Barret, 2015:300-301). Bu yaklaşımdan da anlaşılacağı üzere sanatçı için değişen sanat yaklaşımı yeni bağlamlar oluşturmak üzere yeni keşiflere yönlendirir. Post dönemin sunmuş olduğu sanatın kimlik, aidiyet, kültür, bellek gibi kavramlara olan yönelimi sanatçıların kendi bağlamlarını kurmalarına teşvik edici olmuştur.

Resim 3: “Saklananlar: Purim Bayramı”, 1989. Purim Bayramı için kostüm giydirilmiş çocukların 1939 yılına ait fotoğraflarının büyütülmüş halleri; giysiler. (<https://www.e-skop.com/skopbulten/pasajlar-olum-hafiza-ve-nesnelerin-hayati/5173>)

Sanat alanına taşınarak sanat nesnesine dönüştürülen nesneler geçmiş, gelecek ve şimdiki zaman çerçevesinde hatırlama, unutma deneyimi eşliğinde bellekte yaşamaya devam eder. Sanatçı Christian Boltanski (Resim 3) “Saklananlar: Purim Bayramı” isimli çalışmasında bir zamanlar yaşamış olan kişilere ait nesnelerin bir giyim eşyası veya bir fotoğraf arasında dolaylı bir ilişki olduğunu vurgular. İnsanların aile bireylerinden birilerini kaybettiklerinde giysilerini ve eşyalarını ne yapacaklarını bilememelerinden yola çıkarak insanların özel bağı olan kıyafetlerin ve eşyaların içlerinde artık hayat olmaması fakat bir yaşanmışlığı olması sebebi ile bu giysileri veya eşyaları sergilemenin onlara yeni bir hayat vermeye olanak tanınması vurgusunu yapar (<https://www.e-skop.com/skopbulten/pasajlar-olum-hafiza-ve-nesnelerin-hayati/5173>).

Bugün sanat eserleri bir nesnenin sahiplik olarak statüsünün yitimle yeniden yapılandırıldığını gösterir. Bir kişinin yitimi üzerine kişiye ait nesnelerin doğasını dönüştürme kapasitesine sahip olan sanat alanı hem yaşayanlar hem de yitirilenler için kutsanma arzusunun artırır. Nesnelerin kavramsal çerçevesinin belirleyicisi, koruyucu ve hatıra arasındaki yeni bir ilişkinin içinde yeniden yapılandırılarak sadece yitimden feragat etmek değil, aynı zamanda nesnelerle zenginleştirerek yaşıyor hale getirebilmesi durumudur.

Yadigâr nesnelerde şifrelenen ilişkilerin yaşanılan yitimle nasıl tanımlandığı ve bu tanımın neleri işaret ettiği önemli hale gelir. Sanat alanına taşınan nesneler sosyal ilişkileri nesneleştirir aynı zamanda yitirilenin ve ilişki içinde olanların enerjisini başkaları tarafından görülebilir hale getirir. “Bu “nesneler” ve bunlar kadar değerli kılınmış bazı başka nesneler olmasaydı, içsel yaşamımız içsellik modelinden yoksun kalırdı. Bunlar karma nesnelerdir, nesne-öznelerdir. Bizim gibi, bizimle bizim için bir içsellığe sahiptirler (Bachelard, 2014: 110).”

İnsanların yaşamlarına özgü değerlerin taşıyıcıları olan el üstünde tutulan, korunan nesneler dünyasında ailesel geçmişin izlerine ulaşmak mümkündür. Hem sahiplerinin hem de zamanlarının estetik değerleri, yaşanılan yitimlerle birlikte saklanma korunma ihtiyacı duyularak bireysel ve toplumsal bellek aktarımı için çekirdek oluşturur. Kültürel bir olgu olarak yadigâr nesneler geçmişle olan bağlantıları somutlaştırarak geçmiş ve bugün arasında yaşanan yitimler sonrası yeni anlamlar ve işlevler kazanır. Sevilen kişiden kalan, bir olayı veya olguyu hatırlatan nesne, unutma deneyimine karşın hatırlatıcı olarak yerini alır. Zihnin temel taşı olan nesnelerin anlatıları, sanatsal bağlamda disiplinler ile kurulan diyalog aracılığıyla sanatın özünde var olan anlatmak olgusu daha güçlü beslenerek doğrudan yaşamı anlatan, kendine ait görsel dilini oluşturur.

Resim 4: Harald Szeemann Grandfather: A Pioneer Like Us | New York Review Of Books (<https://www.swissinstitute.net/press/harald-szeemann-grandfather-a-pioneer-like-us-5/>)

Harald Szeemann (Resim 4) peruk yapımcısı ve perma makinesi icat eden bir kuaför olan büyükbabasına ait çeşitli nesnelerden oluşan koleksiyonunu, izleyicilere ailesine ait sıradan nesnelerin kişisel biyografi olarak okunabileceğini ifade eder (<https://www.swissinstitute.net/press/harald-szeemann-grandfather-a-pioneer-like-us-5/>).

Nesnelerin kültür ögesi olarak sanatsal bağlamda okunması sanatçıların kendi perspektifinden bakan yaklaşımlarla her biri ayrı birer sahiplenmenin temsilcisi olan anlatımların izleyicilere farklı yaşamların kapılarını aralar. Sanat alanına taşınan nesneler artık hatırlatan olarak önceki sahibinin yaşam tarzı hakkında çok şey anlatıp maddiyatını yeniden inşa eder.

“Nesnenin kışkırtıcı bir apaçıklık ile yalnızlığa terk edilmesi, ilk elde izleyicinin yorum hakkını sınırlayıp, imgelem gücünü zora koymasına rağmen tam da bu yüzden her şeyi yeniden düşünüp, görüntünün söz dilindeki, karşılığını bir kez daha sil baştan kurcalamayı bekler, orda öylece duran salt bakmaya karşı direnişe geçmek üzere, anlamsız kasıtlı biçimde kışkırtıcı hale getirirken, anlamı bizzat ve bütünüyle öznel yaşantı içeriğine göre bulmaya davet eder bizi” (Ergüven, 1999:42).

Resim 5: Nikolaus Lang, “Kunst aus Fundstücken” (<https://www.br.de/br-fernsehen/sendungen/lido/nikolaus-lang-100.html>)

İnsanların farklı kültürlerde farklı yerlerde nasıl yaşadıkları ve nasıl hayatta kaldıkları sorusu ile nesnelerle iletişime geçen Arkeolog ve etnolog Nikolaus Lang, kendi hayatından ipuçları sanata dâhil ederek nesnelerden oluşan yerleştirmelerini yaşama dair gizli hazineler olarak sergiler (<https://www.br.de/br-fernsehen/sendungen/lido/nikolaus-lang-100.html>).

“Belli bir nesne kategorisi, yani Barok, folklorik, egzotik, tuaf, eski nesneler çözümlediğimiz sistemin dışında kalmış gibidir. Bunlar, her bir unsuru belli bir işlevi yerine getirmek zorunda olan ve tanıklık etme, anı, özlem, hayal kurma gibi farklı taleplere yanıt veren bir düzene ait nesnelerdir. Bu nesneler sayesinde geleneksel ve simgesel düzen bir hayatta kalma mücadelesi verir gibidir. Ancak ne kadar farklı görünürlerse görünsünler sonunda bu nesnelerde modern yaşamın bir parçasına dönüşerek ikili bir anlama sahip olmaktadır”(Baudrillard,2020:101).

Farklı zaman ve mekânlara ait korunan nesneler arasında önceki sahibi veya başka bir aileye ait doğrudan veya dolaylı özel alana girilmesine müsaade eden yadigârlar, sanat alanına taşınarak anıları yeniden oluşturur. Böylece aynı zamanı ve alanı paylaşmayan insanlar arasında köprüler kurarak kültür kadar aile ve aidiyet fikri için de performans sergilerler.

SONUÇ

Kültüre özgü değerlerin aktarımını sağlayan yadigâr nesneler, anlatım açısından bireysel ve toplumsal bağlılığını sürdürerek güncel alanda sanatsal dilde yalnızca görüneni değil varlık, yokluk, yaşam, yitim gibi kavramların nedenini sanat pratiklerine aktarır. Aktarımların eşliğinde izleyenler tarafından sorgulamaların ve yorumların yapılması beklenir. Nesneler ve insanların ilişkileri bellekte saklı olan hatıralarla bir araya getirilerek hatırlama ve unutma deneyiminin sanatsal ifadeye taşınması en temel amaçlardan biridir. Hatırlamak olgusu sadece öznel bir kavram olarak değil yadigâr olanın belleksel değerinin ortaya çıkarması açısından önemlidir. Nesnelerin yaşanmışlığı sanat alanına bireysel, toplumsal ve kültürel bir metafor olarak dahil edilmiştir. Yadigâr olanın sergilenme biçimleri ve yöntemlerinin sanatçı bağlamında sanat üzerine anlatımsal ve yorumsal değerlendirmeler adına bir gözlem alanı oluşturur. Bu nesneler estetik, kültürel, sosyal, tarihsel ve geleneksel gerçekleri anıların özel bağlamlarından ayrıldıktan sonraki yaşamları ve yolculukları ile ilgilenir. Sanat alanında nesnelerin yalnızca bellek üzerindeki performatif yönün değil, aynı zamanda nesne, özne ilişki bağlamında yeniden okunması ve sanatçının nesneyi bir temsil olarak farklı kimliklere, kültürlerle ulaştırması amaç edinir.

KAYNAKÇA

- Assmann, J. (2015). Kültürel Bellek Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik. (çev. A. Tekin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin Orijinali 1997’de yayınlandı).
- Bachelard, G. (2018). *Mekânın Poetikası*. (çev. A. Tümertekin). İstanbul: İthaki Yayınları. (Eserin Orijinali 1957’de yayınlandı).
- Barrett, Terry. Neden Bu Sanat?. Çev. Esra Ermert. İstanbul: Hayalperest Yayınevi 2015
- Baudrillard, Jean. (2020). Nesneler Sistemi (Çev. O. Adanır, A. Favoro). Ankara: Doğu Batı Yayınları
- Doğanay, Gülmelek. (2016). “Unutma ve Anımsama Arasında Geçmişin Eril İnşası: Çaykara’da Kadın Olmak ve Geçmişin Reddi”, Fe Dergisi 8, no 1 s. 15-33. Erişim: 12.02.2022 <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/937930>
- Denkel, A. (2003). Nesne ve Doğası. İstanbul: Doruk Yayın
- Ergüven, M. (1999). Nesnelerin Gizemi ve Konrad Klapheck. Sanat Dünyamız (71):41-42. İstanbul: Y.K.Y. Yayınları
- İlbuğa, Uçar, E.(2016). Babamın Sesi ve Annemin Şarkısı Filmlerinde Belleğin İzinden Geçmiş ve Bugün. Global Media Journal TR Edition, 7(13), 101-114.
- Traverso, Enzo. (2009). Geçmişin Kullanma Kılavuzu (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Versus Kitap. (Eserin Orijinali 2005’de yayınlandı).

İnternet Kaynakçası

- <https://www.e-skop.com/skopbulten/pasajlar-olum-hafiza-ve-nesnelerin-hayati/5173> Erişim:15.02.2022
- <https://www.swissinstitute.net/press/harald-szeemann-grandfather-a-pioneer-like-us-5/> Erişim:15.02.2022
- <https://www.br.de/br-fernsehen/sendungen/lido/nikolaus-lang-100.html> Erişim:15.02.2022

Görsel Kaynakçası

- Resim3:<https://www.e-skop.com/skopbulten/pasajlar-olum-hafiza-ve-nesnelerin-hayati/5173> Erişim:15.02.2022
- Resim4:<https://www.swissinstitute.net/press/harald-szeemann-grandfather-a-pioneer-like-us-5/> Erişim:15.02.2022
- Resim5: <https://www.br.de/br-fernsehen/sendungen/lido/nikolaus-lang-100.html> Erişim:15.02.2022

e-ISSN: 2630-631X

Article Type
Research ArticleSubject Area
Social StructureVol: 8
Issue: 58
Year: 2022
Pp: 700-705Arrival
21 February 2022
Published
30 April 2022
Article ID 58301Doi Number
<http://dx.doi.org/10.3157/6/smryj.58301>**How to Cite This Article**
Yılmaz, E. (2022).
“Atatürk Dönemi (1923-1938) Türkiye’inde Demografik Yapının Öne Çıkan Özellikleri”,
International Social
Mentality and Researcher
Thinkers Journal,
(Issn:2630-631X) 8(58):
700-705Social Mentality And Researcher
Thinkers is licensed under a
Creative Commons Attribution-
NonCommercial 4.0
International License.

Atatürk Dönemi (1923-1938) Türkiye’inde Demografik Yapının Öne Çıkan Özellikleri

The Prominent Features Of The Demographic Structure Of Turkey During The Ataturk Period (1923-1938)

Ensar YILMAZ¹ ¹ Doç. Dr.; İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, İstanbul, Türkiye

ÖZET

Cumhuriyetle birlikte Türkiye çok önemli ve köklü bir değişim süreci içerisine girmiştir. Yaşanan siyasal, kültürel değişikliklerin yanında ülkenin sahip olduğu insan gücü, bunun niteliği gibi demografik unsurlar hakkında envanterlerin yapılması gerekliliği de ortaya çıkmıştır. Çünkü nüfus hareketleri, göç ve kentleşme gibi sosyal olgular üzerine politikalar üretebilmek hiç kuşkusuz eldeki demografik verilerden hareketle yapılacaktır. Türkiye Cumhuriyeti, imparatorluktan ağır bir demografik yapıyı miras almış; bir yandan hastalık ve yoksullukla boğuşurken, bir yandan da art arda gelen savaşlar nedeniyle erkek nüfusunda ciddi bir azalma olmuş, bütün bu olumsuz koşullara bir de cephedeki uzun kalma süreleri eklenince evlilik ve doğurganlık hızında gerileme yaşanmıştır. Doğaldır ki bu durum bize, üretici yaş grubunun gerilemesine koşut olarak bağımlı nüfus sayısının arttığını, bu da toplumdaki üretim-tüketim dengesinin bozulduğunu göstermektedir. Nüfus açıklarını telafi etmek ve düşük yoğunlukta da olsa ülke topraklarını besleyerek kalkınmanın itici unsuru olacak bir nüfus kaynağı oluşturmak, Cumhuriyet’in ilk dönemlerinde belirlenen ana politikadır. Bu politika gereği nüfusu artırmanın yolu bir yarıyla ölümlerin düşürülmesiyle, diğer yarıyla da doğumların artırılmasıdır. Bu politikanın başarılı bir biçimde hayata geçirilmesi toplum içinde yüksek doğurganlık eğilimini hızlandırmış, böylece ülke nüfusunun da hızla büyümesini sağlamıştır.

Anahtar kelimeler: Atatürk, Demografya, Göç, Kentleşme

ABSTRACT

With the Republic, Turkey entered into a very important and radical change process. In addition to the political and cultural changes experienced, the necessity of making inventories about demographic factors such as the manpower of the country and its quality has emerged. Because, to be able to produce policies on social phenomena such as population movements, migration and urbanization will undoubtedly be based on the demographic data at hand. The Republic of Turkey inherited a heavy demographic structure from the empire; While struggling with illness and poverty on the one hand, there was a serious decrease in the male population due to the successive wars, on the other hand, when the long stays at the front were added to all these negative conditions, there was a decline in the rate of marriage and fertility. Naturally, this situation shows us that the number of dependent population has increased in parallel with the decline of the producer age group, and this shows that the production-consumption balance in the society has deteriorated. Compensating for the population deficits and creating a population source that will be the driving factor of development by feeding the country's lands, albeit at low density, was the main policy determined in the early years of the Republic. As a requirement of this policy, the way to increase the population is on the one hand to decrease the deaths and on the other hand to increase the births. The successful implementation of this policy accelerated the high fertility trend in the society, thus enabling the country's population to grow rapidly.

Keywords: Atatürk, Demography, Migration, Urbanization

GİRİŞ

Cumhuriyetle birlikte Türkiye çok önemli ve köklü bir değişim süreci içerisine girmiştir. Yaşanan siyasal, kültürel değişikliklerin yanında ülkenin sahip olduğu insan gücü, bunun niteliği gibi demografik unsurlar hakkında envanterlerin yapılması gerekliliği de ortaya çıkmıştır. Çünkü nüfus hareketleri, göç ve kentleşme gibi sosyal olgular üzerine politikalar üretebilmek hiç kuşkusuz eldeki demografik verilerden hareketle yapılacaktır. Ama diğer yandan politik düzlemde ortaya çıkan nüfus politikaları, göç ve kentleşme olguları da dönüp demografik yapıyı etkileyecektir.

Nüfus sayımları demografi biliminin kaynağını oluşturur ve iki temel amacı taşır. Buna göre ilk amacı, nüfusun belli tarihlerdeki cinsiyet ve yaş durumunu, medeni halini, dinini vb. gibi niceliksel yapısını saptamaktır. Söz konusu bilgiler demografi bilimi için hayati bir öneme sahiptir. Sayımın bir sonraki aşamasını ise, nüfusun niceliksel ve niteliksel gelişiminin ve ilerlemesinin takibi oluşturur (Çakmak, 2007: 105).

Ulusların doğal ve ekonomik kaynakları ile kültürel varlıklarını doğru ve faydalı bir biçimde değerlendirebilmesinin yolu, var olan insan potansiyelinin nicelik ve niteliğini öğrenebilmesinden geçer ve bunun da tek bir yöntemi vardır, o da nüfus sayımıdır. Bu da, öncelikli olarak bir ülkenin belirli bir zaman aralığında tüm aile bireylerini içerecek şekilde demografik verilerin toplanmasıyla birlikte, söz konusu verilerin

işlenmeye hazır hale getirilmesi, belli amaçlara uygun şekilde düzenlenmesi ve yayınlanmasıyla mümkündür (Sertkaya Doğan ve Bostan 2019: 63).

Bir ülkede nüfusun nicelik ve niteliğini bilinmeden, o ülke devletin geleceğe yönelik kalkınma planları yapabilmesi de, toplumun gelişme potansiyelinin ortaya çıkarılabilmesi de mümkün değildir. Nüfus sayısı, toplum ve bireylerin coğrafik ve demografik dökümüdür ve yerleşim birimlerine ilişkin tek veri kaynağı olma özelliğini taşır. Çünkü nüfus, bir devletin zirai ve sanayi üretimini, vergi, ticaret, tüketim ve ordusuna ilişkin faaliyetlerinin özünü teşkil etmektedir ve potansiyelini, sürekliliğini oluşturur (Ural&Arslan, 2016: 503-504).

Siyasi, ekonomik, kültürel yapılarda olduğu gibi Türkiye'nin toplumsal yapısı açısından da Atatürk döneminin hem kurucu özellikler göstermesi, hem de kendisinden sonraki dönemleri etkileyecek olmasından dolayı sahip olduğu demografik yapısı, uyguladığı nüfus politikaları, nüfus hareketleri olarak göç ve kentleşme olgusunun temel özelliklerinin ne olduğunun bilinmesi önem kazanmaktadır.

NÜFUS HAREKETLERİ OLARAK 1923-38 ARASI TÜRKİYE'DE GÖÇ ve KENTLEŞME

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminde, tarım toplumundan modern topluma geçişte ve yaygınlaşmasında şehirler, aracı birimler olarak tasarlanmışlardır. Şehirlerin ve şehirlerde yaşayanların yaşama biçimleri, toplumsal ilişki ve işlevselliği bağlamında sosyal gelişmişliğin bir göstergesi olduğu için, kentsel alanlar, aydınlanma ve uygarlığın yüklenicisi olmuşlardır. Çünkü (Kaypak, 2014a: 122).

Türkiye, Milli Mücadele'yi başarıyla vererek Cumhuriyeti ilan etmiş, ancak henüz yolun başındayken karşısına iki önemli kentsel planlama meselesi çıkmıştır. Bu sorunların ilki, Anadolu'dan çekilen Yunan ordusu tarafından Batı Anadolu kentlerinin yakılması nedeniyle bu bölgenin planlanarak yeniden imar edilmesi sorunu; bir diğer sorun da, Cumhuriyet kadrolarını başkent ilan ettiği Ankara'yı büyük bir şehir planlaması iddiasına zorlamasıydı (Tekeli, 1998: 112). Yangın sonucu tahribata uğrayan yerlerin yeniden imar edilmesi aslında Osmanlı'dan miras alınan şehir planlaması uygulamasının ana alanıydı (Tekeli, 1998:113). Batı'ya özgü "bahçe kent" hayalinin Cumhuriyet Türkiye'sine izdüşümü olarak da yeni bölgelerde bahçeli evler fikri ön plana çıkmıştı. (Tekeli, 1998: 115).

Osmanlı yurttaşı olan soydaşlarımız, Balkan Savaşı'nın ardından Birinci Dünya Savaşı ve Ulusal Kurtuluş Savaşı'yla birlikte sınırlarımızın dışında kalmışlardı. Söz konusu dönemde nüfusu artırmak için başvurulacak yöntemlerin başını, sınırlarımızın dışında kalan soydaşlarımızın anavatanına getirilme çabası çekmiştir. Konuya ilköğrenimin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, CHP 4. Büyük Kurultayı'nda şu ifadeleri kullanmıştır: "Nüfusu artırma konusunda bizim bir diğer membaımız da göçmenlerdir. Memleket haricinde son zamanlarda bırakılan Türk unsurları gerek anavatanına iltihak etmek ve gerek bu memleketin sınırları içinde bir meslek tutarak yaşamak için memleketimize gelmek arzusunu göstermektedirler. Bunların miktarı toplu olarak 1 milyon 200 bin kadardır." Gelecek olan nüfusun iskânı da gerektiğinden, bu doğrultuda 14 Haziran 1934 tarihinde bir kanun çıkarılmıştır. 2510 sayılı İskân Kanunu'nun 3. maddesinde 'muhacir' olarak tanımlanan bu kişilerin, Türkiye Cumhuriyeti'ne yerleşmek amacıyla bireysel ya da topluluk halinde göç edecek, Türk kültürüne bağlılığı esas alınan kişiler olacağı ve Dahiliye Vekilliği'nin emriyle kabul edileceği vurgulanmıştır. Türk ırkına mensup olan ve hükümetten iskân desteği istemediğini yazılı olarak bildiren muhacir ve mültecilere ise, 7. maddenin A bendi ile, yurt genelinde istedikleri yere yerleşme hakkı verilmiştir. Öte yandan, iskân desteği talebinde bulunanlara da hükümetin göstereceği yerlerde ikamet etme mecburiyeti getirilmiştir (Aksoy, 2016: 36-41).

Yeni Cumhuriyet'in nüfusundaki artış, 1940 yılına kadar bu doğrultuda gerçekleştirilmiştir. İlk yıl kitlesel göçle gelenlerin büyük çoğunluğu Trakya'ya iskân edilmesinin ardından bölgede geriye alan kalmayınca 1936 yılında ikinci bir karar alınmış, göçmenler için iskân alanlarının sayısı birçok şehri kapsayacak şekilde artırılmıştır. Bu şehirler, yeni karar gereği; Antalya, Ağrı, Balıkesir, Aydın, Tokat, Isparta, Muş, İzmir, Elazığ, Burdur, Diyarbakır, Denizli, Kars, Manisa, Van, Sivas, Çorum ve Muğla olarak belirlenmiştir (Özdoğan, 2019: 185).

Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yıllardan 1950 yılına değin hızlı bir kentleşme süreci görülmediği gibi, kırsal alandan kentsel alana doğru yoğun bir göç hareketi de gerçekleşmemiştir. Bunun neredeyse tek istisnası Ankara'dır; çünkü başkent ilan edilmesinin ardından büyüyen ve göç almaya başlayan ilk kent olması hasebiyle Ankara, şehir planlamasından imar faaliyetlerine, şehirleşmeden şehre ilişkin yeni kanun ve uygulamaların hayata geçirilmesine değin bir dizi uygulamanın gerçekleştirildiği ilk yer olmuştur (Sağlam, 2016: 259).

Başkent olduğu için Orta Anadolu'dan ve memleketin her yerinden yoğun göç alan Ankara, sürekli olarak büyümesi nedeniyle bölgenin kentleşme sürecinin hızlanmasına da katkı sağlamıştır. Toplumda kent ve konut sorunları ülkenin değil de öncelikle Ankara'nın sorunuymuş gibi algılanırken, daha sonra Ankara'daki

gelişmeler bölgeyi de etkisi altına almıştır. Bu durum –Ankara’nın başkent olması–, yurt genelinde geliştirilecek altyapı sisteminde onu merkezi bir noktaya taşımıştır. Altyapı sistemi Ankara’ya bir biçimiyle ekonomik üstünlükler sağlaması ile sonuçlanmış, öte yandan bu durum ekonomik etkinliklerin niteliğini belirlemesine de neden olmuştur (Kaypak, 2014: 361).

Ulaşımı kolaylaştıran karayolları, aynı zamanda inşaatlarda çalışan köylülerin kent ile etkileşim içine girmesine yol açmıştır. Türkiye’de 1923 yılı itibarıyla uzunluğu 18.335 km olan karayolları, 1940’ta önce 40.932 km’ye ulaşmış, 1950 yılı itibarıyla da 47.080 km’ye çıkmıştır (Sağlam, 2016: 265-266). Toplumsal hareketliliğin artması ve kentleşme olgusunun ortaya çıkmasında karayollarının çok önemli bir payı vardır.

İlk modern kent planına ve ilk kamu konutlarının hayata geçirilmesine öncülük eden Ankara, ne var ki aynı zamanda ilk düzensiz kentleşmenin ve gecekondulaşmanın, ilk arsa vurgunculuğunun da ortaya çıktığı şehir olmuştur (Kaypak, 2014: 362).

ATATÜRK DÖNEMİ NÜFUS POLİTİKALARI

Nüfus, sürekli değişen bir olgudur. Ülke nüfusunun nicelik ve niteliğinin sürekli değişmesine neden olan, doğumlar, ölümler ve göçlerdir. Doğaldır ki devletler de buna göre pozisyon alıp bu doğrultuda politikalar oluşturmaktadır. Toplamların tarihinde hemen her dönem görülen salgın hastalıklar, savaşlar ve kıtlık gibi olumsuz koşullar toplu ölümlere sebep olduğu için bu durum siyasi iktidarları telaşa düşürmüştür; nüfus artış politikaları da dini, ekonomik, sosyal, siyasi veya askeri gerekçeler öne sürülerek hayata geçirilmiştir (Oktay, 2013: 32).

Cumhuriyet Türkiye’inde nüfus konusundaki politikaların dile getirilmesi, ilk kez Mustafa Kemal’in 1920’lerdeki Meclis konuşmalarında görülmektedir. Memlekette nüfus artışına ihtiyaç olduğunu, ülke genelindeki sağlık sorunlarının halledilmesi ve ölümlerdeki yüksek oranın düşürülmesi gerektiğini vurgulayan Atatürk, üretim alanında da bireylerin vasıflandırılmasının altını çizmiş, böylece “büyük millet olmanın gereği” olarak nitelediği nüfusun niteliksel yapısına da değinmiştir. Sonraki süreçte yine, henüz Cumhuriyet’in ilan edilmediği dönemde, 1922 ve 1923’teki 1 Mart tarihli Meclis açılış konuşmalarında da bu konuyu gündeme getirmiş, yurdumuzun en mühim sorunlarından birinin nüfus olduğunu ifade etmiştir (Gümüş, 2018: 202).

Dönemin Başbakanı İsmet İnönü de *Ülkü* dergisine verdiği bir beyanatta, 1935 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımı verilerini 1927 yılındaki sayım ile karşılaştırarak, 2.509.748 kişilik nüfus artışını bütün iktisadi sorunlara karşın ülkenin nüfus politikasının muvaffakiyeti olarak değerlendirmiştir. Aynı şekilde 1935 yılındaki ikinci sayımdan elde edilen veriler Falih Rıfkı (Atay) nezdinde de başarılı sayılmış, kendisine göre Cumhuriyet’in nüfus politikası onca hastalık ve isyana rağmen büyük oranda hedefini tutturmuştur (Erdal, 2011: 786).

Cumhuriyet’in kuruluşundan itibaren altı çocuklu ailelere ikramiye ve madalya verilmesi, memurlara çocuk zammı gibi nüfusu artırmaya dönük politikalara ilaveten, Türk Ceza Kanunu’na 1926 yılındaki bir düzenlemeyle isteyerek düşük yapmak ve 1936 yılındaki bir başka hükümle de “ırkın devamlılığını ve sağlığını tehlikeye düşürmek” suçları eklenmiştir (Gümüş, 2018: 202).

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, tıpkı Osmanlı Devleti’nin son döneminde olduğu gibi “eksik nüfus” meselesiyle baş başa kalmıştı. Balkan Savaşı’nın ardından gelen Birinci Dünya Savaşı’nı Ulusal Kurtuluş Savaşı izlemiş, ama on yıl içinde Anadolu coğrafyasındaki 18 milyon olan nüfus 13 milyona kadar düşmüş, yaklaşık olarak % 30’luk bir nüfus kaybı sözkonusu olmuştur. Üstelik bir de, 1920’lerin başları itibarıyla toplumda genel sağlık önlemlerinin yetersizliği nedeniyle çok sayıda kişi tifo, verem, dizanteri, sıtma, trahom ve frengi gibi bulaşıcı hastalıklara yakalandığı için ülkede yüksek ölüm oranları baş göstermiştir. Özetle, genç Cumhuriyet’in, ülke topraklarının genişliği de hesaba katılırsa, Osmanlı’dan çok az sayıda ve sağlıklı bir nüfusu devraldığını söyleyebiliriz (Duman, 2008: 24).

Açıktır ki, uzun yıllara dayanan savaşlar sonucunda dünya üzerinden silinme tehdidiyle karşı karşıya kalan Türk Milleti, Ulusal Kurtuluş Savaşı ile var olma savaşı vermiştir. Böylesi bir ortamda kurulan yeni Cumhuriyet’te Mustafa Kemal Atatürk için yapılacak öncelikli şeylerin başında Anadolu’da azalmaya başlayan Türk nüfusunun hızlı bir biçimde yeniden artışını sağlayacak bir nüfus politikasını hayata geçirmekti (Çakmak, 2009: 89).

Devletçi politikaların oluşturulmasına ilişkin temel veriler ile kalkınma yatırımları için ihtiyaç duyulan bilgiler, 1927 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımıyla elde edilmiştir. 1927 yılındaki sayımı bu denli önemli kılan ve ülkede bir seferberlik havasına girilmesine neden olan şey, Cumhuriyet tarihinin ilk nüfus sayımı olmasıdır. Ulusal ve uluslararası düzeyde ülke egemenliğine ilişkin meşruiyet tartışmalarının nihayete

erdirilmesi için nüfus sayımının doğru bir şekilde yapılması gerekiyordu. Dolayısıyla nüfus sayımının başarılı bir biçimde gerçekleştirilebilmesi maksadıyla sayım öncesinde vatandaşlar ve memurlar, dönemin bir numaralı kitle iletişim aracı olan gazeteler aracılığıyla bilgilendirilmiştir. O yıllarda nüfus sayısının ülke açısından bir beka meselesi olarak görülmesi nedeniyle bazı ön tahminlerde bulunulmuştur; buna göre nüfusun 12 ila 13 milyon civarında olması olumlu ve iyi, 10 milyondan az olması ise olumsuz ve kötü olarak değerlendirilmiştir. 4 Kasım 1927’de açıklanan nüfus sayımı sonuçları Türkiye nüfusunun 14 milyon olduğunu ortaya koyunca, ülkeye ve yöneticilere bayram sevinci yaşatmıştır. Uluslararası tartışmalara son vermek için de nüfus sayım sonuçlarının istatistik bilimine göre hesaplandığı belirtilmiştir (Aktel ve Saydam, 2019: 765-766).

Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk döneminde İtalyanlardan örnek alınan bir nüfus politikası uygulanmıştır. Bu bağlamda İstatistik Umum Müdürlüğü tarafından Türkçeye çevrtilerek yayımlanan ilk eser, 1931 yılında Prof. Gactano Zingali’nin İtalya’nın Roma kentinde düzenlenen Uluslararası Nüfus Kongresi’ne sunduğu “Nüfusun Kemiyyet ve Keyfiyyetçe İnkişafı için İtalya’da alınan Tedbirler” adlı eseridir (Oktay, 2013: 37).

1927 ve 1935 NÜFUS SAYIMLARI VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

1923 yılı Türkiye’inde nüfusun belli bir bütünlük içinde betimlenmesine olanak tanıyacak bir sayım, kayıt ya da araştırma verisi mevcut değildi. Osmanlı döneminde nüfus bilgileri düzenli ve karşılaştırılabilir olmadığı gibi, uzun yıllar süregelen savaşların demografik yapıyı belirlemesi nedeniyle de, ne nüfusun yapısı, ne de genişliği öğrenilebilmişti. Genç Cumhuriyet’in var olan insan kaynaklarından etkin ve verimli bir şekilde yararlanabilmesi için nüfusun uluslararası kriterlere göre sayılabilmesi hayati önemdeydi. İlk nüfus sayımı 28 Eylül 1927’de yapılmıştı ve bu sayımın anlamı, devam eden modernleşme sürecinin ve nüfus büyüklüğüne dayanan bir gücün temsiliydi (Tamer ve Bozbeyoğlu, 2004: 73).

Cumhuriyet tarihinde nüfus sayımına ilişkin ilk resmi hazırlık, Belçikalı istatistikçi Camille Jackquart’ın başına getirildiği, 1926 yılında İstatistik Umum Müdürlüğü’nün kurulması olmuştur. Ülkede sağlıklı ve sistematik olarak istatistiki veriler elde etmeyi amaçlayan kurum, kuruluşundan 1 yıl sonra da ilk nüfus sayımını 28 Ekim 1927 tarihinde yapmıştır (Tamer ve Bozbeyoğlu, 2004: 74).

İstatistik Umum Müdürlüğü’nün bu doğrultudaki ilk adımı, nüfus sayımına ilişkin çıkardığı 9 maddelik bir kanun olmuştur; 2 Haziran 1926 yılında çıkardığı bu kanundan yaklaşık altı ay sonra da, 1927 yılında kanuna ilişkin talimatnameler nüfus sayımının gerekçeleriyle birlikte *İstanbul Şehr-emaneti Mecmuası*’nda neşredilmiş; mecmuanın 29 numaralı Ocak sayısı ve 30 numaralı Şubat sayısında iki bölüm halinde yer almıştır. Ve Genel Nüfus Sayımı’nı 28 Ekim 1927 Cuma günü gerçekleştiren İstatistik Umum Müdürlüğü, bu sayede sadece ülke nüfusunu belirlememiş, sayımdan önce oluşturduğu bina cetvelleri ile memleketteki konut ve işyeri sayılarının yanı sıra, bunların dağılımı da kayda geçirmiştir (Tamer ve Bozbeyoğlu, 2004: 77).

1927 sayımlarına göre Türkiye’de 63 il, 328 ilçe ve 39 bin 901 köy olduğu tespit edilmiş, nüfusu ise 13.648.270 olarak belirlenmiştir. 1935 sayımlarına göre ise Türkiye’de 57 il, 356 ilçe ve 34 bin 67 köy bulunmaktadır ve nüfusu 16.158.018 olarak kayda geçmiştir (DİE, 1991: 2).

28 Ekim 1927’de gerçekleştirilen nüfus sayımında, sayım fişlerinin sınıflandırılmasıyla birlikte elde edilen verilere göre, ülke sınırları dahilinde erkek nüfusun 6.563.879 ve kadın nüfusun 7.084.391 kişiden oluştuğu görülmektedir, genel nüfus ise 13.648.270’tir (Çakıcı, 2014: 37).

Ancak ilk kez gerçekleştirilen 1927 sayımıyla elde edilen verilerin aksine, nüfus kütüklerindeki toplam rakam 14.154.751 kişi olarak gözüküyordu. Çünkü kütüklerdeki verilere göre, sayımda 500 bine yakın bir rakamın eksikliği sözkonusuydu. Bunun ana nedeni ise, köylerin ve özellikle ağıl, oba, dam, huğ, kom gibi dağınık yerlerin ve göçebelerin tam olarak tespit edilememesi ve sayıma dahil edilememesidir. Öte yandan, sayımın eksikliklerinden sayılabilecek diğer sorunlar arasında da, hâlâ bazı bölgelerde Kurtuluş Savaşı’nın etkisini sürdürmesi, doğuda Şeyh Sait İsyanı’nın sebep olduğu dalgalanmalar ile aşiretler ve köylerin bir ölçüde boşlanması gibi meseleler bulunmaktadır (Çakmak, 2009: 106).

1927 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımı verilerine göre, ülke nüfusunun sadece % 24,2’si şehirlerde, % 75,8’i de kırsalda yaşıyordu ve nüfusun büyük bölümü tarım ve hayvancılıkla iştigal ediyordu. Ne var ki nüfus yoğunluğundaki bu durum İkinci Dünya Savaş yıllarına değin sürmüştü, o tarihlere kadar şehir ve köylerde herhangi bir hareketlilik görülmemiştir (Gümüş, 2018: 211).

1935 yılında gerçekleştirilecek nüfus sayımı hazırlıklarına, 30 Mayıs 1934 tarihli nüfus sayımı kanununun ilanı ile birlikte geçilmiştir. Tıpkı 1927 sayımında olduğu gibi 1935 sayımında da, özel bir talimatnameyle daha bir sene öncesinden şehirlerden köylere, yol üzerlerine değin, kırlardan dağlara kadar tüm binalara ve hatta mağaralara, kovuk ve sabit çadırlara numara konulmaya başlanmıştır (Çakmak, 2009: 107).

O dönemin nüfus sayımı verilerini incelediğimizde, 1935 yılında erkek nüfusun 7.936.770, kadın nüfusun da 8.221.248 olduğunu görürüz; toplam nüfus ise 16.158.018'dir. Bu veriler, memleketin her yerinde yine coşkuyla karşılanmıştı. İlk sayımın yapıldığı 1927 yılının üzerinden sekiz sene geçmiş ve bu süre içinde Türkiye nüfusunda takriben % 18,4 gibi bir oranda büyük artış yaşanmış, Avrupa'da ise bu seviyede bir artış gözlenmemişti (Çakmak, 2009: 112).

Ancak ülke nüfustaki 2.509.748'lik rakamsal artışı ya da yıllık binde 21,1 oranındaki artışı bir tek basit doğum oranına bağlayamayız. Çünkü 1927-1935 arasında Balkan ülkeleri ve çeşitli ülkelere Türkiye'ye göçler olmuş, genel nüfusa toplam 527.339 kişi katılmıştır. Sonuç itibarıyla sözkonusu dönemdeki 2.509.748'lik artıştan aynı dönemde gelen göçmen sayısını düşüğümüzde geriye yalnızca 1.982.409'luk bir nüfus artışının olduğu görülür. Öyle ki Türkiye'ye gelen göçmen nüfusa karşın 1935'ten 1940 yılına kadar geçen sürede hem nüfusta hem de artış hızında bir azalma göze çarpmaktadır. Sözkonusu tarihler arasında ülkeye toplam 172.897 göçmen giriş yapmıştır. Bu rakama 208.000 kişilik nüfusuyla Hatay'ı da eklediğimizde anavatana katılan nüfusun toplamda 380.897 kişi olduğunu görürüz. Ayrıca bu rakamı 1940 yılındaki nüfus sayısından eksiltmemiz halinde, ülke nüfusunun gerçek artış miktarının biraz daha az olduğu anlaşılabacaktır (Aksoy, 2016: 33).

1927 sayımına göre 3.305.879 kişi, diğer bir deyişle nüfusun % 24,2'si şehirlerde; 10.342.391 kişi, yani nüfusun % 75,8'i köylerde oturmaktadır. 1935 sayımına göre ise 3.799.742 kişi, yani nüfusun 23,5'i şehirlerde; 12.400.952 kişi, yani nüfusun % 76'sı köylerde oturmaktadır (Çakıcı, 2014: 49).

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti, imparatorluktan ağır bir demografik yapıyı miras almış; bir yandan hastalık ve yoksullukla boğuşurken, bir yandan da art arda gelen savaşlar nedeniyle erkek nüfusunda ciddi bir azalma olmuş, bütün bu olumsuz koşullara bir de cephegedeki uzun kalma süreleri eklenince evlilik ve doğurganlık hızında gerileme yaşanmıştır. Genel nüfus içindeki bilhassa genç erkek nüfusun oranı alabildiğine düşmüştür. Doğaldır ki bu durum bize, üretici yaş grubunun gerilemesine koşut olarak bağımlı nüfus sayısının arttığını, bu da toplumdaki üretim-tüketim dengesinin bozulduğunu göstermektedir (Gökburun, 2020: 3).

Savaş şartları yüzünden ertelenen evlilikler Cumhuriyet'in ilk yıllarında yeniden hız kazanmış, bu da yüzeysel bir artış olarak değerlendirilmiştir. Evliliklerin teşvik edici mekanizmalarla desteklendiği bu dönemde, toplumda aile kurumunun kurulması ve yaşatılması olgusu öne çıkarılmıştır. Bütün bunlar, ortalama evlilik yaşının erkekler ve kadınlar arasında nispeten aşağı çekilmesiyle sonuçlanmıştır. O dönemde siyasi iktidar bir yandan doğan çocukları yaşatabilmek için sağlık alanında birtakım tedbirler geliştirirken, diğer yandan nüfusu artırabilme politikası doğrultusunda 15 Haziran 1938'de yeni bir adım atmış, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Türk Medeni Kanunu'nun 88. maddesini yeniden düzenleyerek 18 olan evlilik yaşını erkekler için 17'ye, kızlar için de 15'e düşürmüştür (Aksoy, 2016: 36, 36-41).

Erken Cumhuriyet döneminde nüfusu artırmanın en etkili araçlarından biri de elbette ki devletin sağlık alanına yönelik uyguladığı politikalar. Memleketin dört bir yanında sağlık ve doğum merkezleri ile bakım kuruluşları açılmış, doğum dönemi ve sonrasındaki süreçler izlenerek anne ve bebek sağlığı öne çıkarılmış, yurt sathında salgın hastalıklarla mücadele doğrultusunda tedbirler alınmıştır. Burada uygulanacak politika, çocuk ölümlerinin sıklıkla meydana geldiği Anadolu coğrafyasında, sağlık ve beslenme koşullarının iyileştirilerek uzun vadede nüfus artışını sağlayabilmektir. Bu doğrultuda gerçekleştirilen en önemli yasal düzenleme 6 Mayıs 1930 tarihindeki 1593 Sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'dur. Sözelimi devletin resmi kurumlarında doğum yardımının ücretsiz olduğu Hıfzıssıhha Kanunu'nun 153. maddesinde belirtilmiştir; fakir kadınların doğum süreçlerinde hükümet ve belediye tabipleri ile ebelerin ücretsiz yardımda bulunması ise benzer bir düzenleme ile 154. maddede şart koşulmuştur. Sözkonusu Kanun'da devlet, 3. maddenin 1, 2, 3, 4 ve 7. bentlerinde ve 15. maddesinde belirtildiği gibi, sadece doğumu artırmakla değil, anne ve çocuk ölümlerini düşürecek önlemleri almakla da yükümlüdür (Aksoy, 2016: 36, 36-41).

Nüfus açıklarını telafi etmek ve düşük yoğunlukta da olsa ülke topraklarını besleyerek kalkınmanın itici unsuru olacak bir nüfus kaynağı oluşturmak, Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde belirlenen ana politikadır. Bu politika gereği nüfusu artırmanın yolu bir yarıyla ölümlerin düşürülmesiyken, diğer yarıyla da doğumların artırılmasıdır. Bu politikanın başarılı bir biçimde hayata geçirilmesi toplum içinde yüksek doğurganlık eğilimini hızlandırmış, böylece ülke nüfusunun da hızla büyümesini sağlamıştır (Yılmaz ve Çitçi, 2011: 258).

Türkiye Cumhuriyeti'nde 1923 ile 1963 yılları arasında, doğrudan veya dolaylı bir biçimde nüfus artışını sağlamaya dönük birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Bu dönemde uygulanan nüfus ve aile politikaları ile gebeliği önleyecek usullerin ve araçların ithalatı, satışı ve reklamı engellenmiş, doğurganlığı azaltan veya

doğum oranlarını düşüren her türlü tutum ve faaliyet yasaklanmış, bu da nüfus artışının hızlanmasıyla sonuçlanmıştır (Gökburun, 2020: 9).

1923-1955 arası dönemde nüfus politikası çok boyutlu olarak ele alınmış; nüfusun artışı, sağlığı, eğitimi, istihdam olanakları; değişik sebeplerle memlekete yerleşmeye gelenlerin toplumsal düzene intibak etmesi ile topluluk ve grupların mekânsal dağılımı gibi çok sayıda meselenin çözümü bir arada yürütülmüştür. Bu dönemde nüfus meselesinin ulusal politika ekseninde ele alınarak çözülebileceği değerlendirilmiştir. Dolayısıyla Mustafa Kemal Atatürk ve ülkenin kurucu kadroları tarafından “büyük millet olmanın gereği”, ülkenin nüfusunun artırılması ve ölümlerin azaltılmasından, gençlerin nitelikli eğitimi ve yurt sağlığının korunmasından geçmektedir (Aksoy, 2016: 31).

KAYNAKÇA

- Aksoy, E. (2016). “1919-1955 Yılları Arasında Türkiye’nin Nüfus Yapısı ve Uygulanan Nüfus Politikaları”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 24, ss:27-44
- Aktel, M. & Saydam, S. (2019). “Türkiye’de Askeri Darbe Dönemlerinde Nüfus Politikalarına Yönelik Düzenlemeler”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:11, Sayı:30, Aralık, ss.764-783
- Çakıcı, N. (2014). “Trabzon’un Demografik Yapısı (1923-1950)”, *Yayınlanmamış YL Tezi*, KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon
- Çakmak, F. (2007). “Atatürk Döneminde Türkiye’nin Nüfus Politikası”, *Yayınlanmamış YL Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, AİİTE, İzmir.
- Çakmak, F. (2009). “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Nüfusu Kayıt Altına Almaya Yönelik Girişimler”, *CTTAD*, VIII/18-19, ss: 89-115.
- Die (2010). *İstatistik Göstergeler 1923-2009*, Türkiye İstatistik Kurumu(TÜİK), Yayın no 3493, Ankara.
- Duman, Ö. (2008). “Atatürk Döneminde Romanya’dan Türk Göçleri (1923-1938)”, *Bilig*, Sayı 45, ss: 23-44.
- Gökburun, İ. (2020). “Türkiye’nin Demografik Dönüşüm Sürecinde Nüfus Politikalarının Rolü”, *Gelecek Vizyonlar Dergisi*, 4 (Coğrafya Özel Sayısı), ss: 1-15.
- Gümüş, İ. (2018). *Türkiye’nin Nüfus Yapısı*, AYKAÇ, Mustafa (Der)., Türkiye’nin Toplumsal Yapısı içinde (197-216), İÜAUEF, İstanbul.
- Kaypak, Ş. (2014). “Atatürk’ün Kent Ve Kentleşmeye Bakışı; Örnek Olay: Ankara’nın Kentleşmesi”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 13, Sayı:27, ss.349-365.
- Oktay, E. Y. (2014). “Türkiye’de Cumhuriyet’in İlanından Günümüze Uygulanan Nüfus Politikaları”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 7, ss: 31-54
- Özdoğan, İ. (2019), “Ağrı İlinin Cumhuriyet Dönemi Nüfus Seyri (1923-2018)”, *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 5, ss: 177-206.
- Sağlam, S. (2016). *1923-1950 Yılları Arasında Türkiye’de Kent ve Kentleşme Olgusu*, *Sosyoloji Konferansları* (Editör: N. Güngör Ergen), Sayı 53, ss: 257-274
- Sertkaya Doğan, Ö.& Bostan, H. (2019). “Türkiye’nin Demografik Dönüşümü ve Nüfus Projeksiyonlarına Göre Fırsatlar”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt 24, Sayı 41, ss: 61-90
- Tamer, A.& Bozbeyoğlu, A. Ç. (2004). “1927 Nüfus Sayımının Türkiye’de Ulus Devlet İnşasındaki Yeri: Basında Yansımalar”, *Nüfusbilim Dergisi*, Sayı 26, ss: 73-88
- Tekeli, İ. (1998), *Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması*, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık içinde, *Tarih Vakfı Yayınları*, İstanbul.
- Ural, S. & Arslan, N. (2016), “Atatürk Dönemi Iğdır’da Nüfus Sayımları”, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı1, ss: 503-529.
- Yılmaz, E. & Çitçi, S. (2011). “Kentlerin Ortaya Çıkışı ve Sosyo-Politik Açından Türkiye’de Kentleşme Dönemleri”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 10, Sayı 35, ss: 252-267

e-ISSN: 2630-631X

Article Type
Review ArticleSubject Area
EducationVol: 8
Issue: 58
Year: 2022
Pp: 706-711Arrival
19 February 2022
Published
30 April 2022
Article ID 58296Doi Number
<http://dx.doi.org/10.3157/6/smryj.58296>**How to Cite This Article**
Sarı, B. (2022).
“Okullarda Mobbinge Yönelik Yapılan Makalelerin İncelemesi (2016-2021)”,
International Social
Mentality and Researcher
Thinkers Journal,
(Issn:2630-631X) 8(58):
706-711Social Mentality And
Researcher Thinkers is
licensed under a Creative
Commons Attribution-
NonCommercial 4.0
International License.

Okullarda Mobbinge Yönelik Yapılan Makalelerin İncelemesi (2016-2021)

Examination Of Articles Related To Mobbing In Schools (2016-2021)

Burcu SARI¹ ¹ Milli Eğitim Bakanlığı, İzmir/Türkiye

ÖZET

İşyerlerinin çalışma sistemi, düzeni ve verimliliğini etkileyebilen bir olgu olarak mobbing okullarda da önemli sorunlara kaynaklık etmektedir. Okullar hem bir iş yeri olarak hem de önemli bir toplumsal yapıyı oluşturan merkezlerdir. Bu nedenle okullarda yaşanan mobbing olayları, tüm paydaşlar için ekonomik, sosyal ve kültürel yönlerden dezavantajlar oluşturmaktadır. Bu çalışma, okullardaki mobbing sorununun incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ile son 5 yılda konuya ilişkin yayımlanan 17 adet makale belirlenmiş ve değerlendirilmiştir. Yapılan doküman incelemesi sonucunda, son 5 yılda okullarda mobbinge yönelik yapılan çalışmaların genel olarak yetersiz olduğu, yıllara göre dağılımının eşit olduğu, araştırma yöntemi olarak nicel çalışmaların ağırlıkta olduğu, araştırmaların daha çok öğretmen görüşlerine göre yapılandırıldığı, ağırlıklı olarak mobbinge yönelik genel algının incelendiği belirlenmiştir. Ayrıca ele alınan konular arasında okul müdürlerinin ve velilerin öğretmenlere uyguladığı mobbing, mobbing ile cinsiyet, eğitim düzeyi, yaş, performans gibi çeşitli değişkenler arasındaki ilişkinin araştırıldığı, mobbing ile başa çıkma yöntemleri ile ilgili çalışmaların azınlıkta olduğu belirlenmiştir. Sonraki çalışmalara yönelik araştırmacılara öneriler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Okul, Mobbing, Makale, İnceleme

ABSTRACT

As a phenomenon that can affect the working system, order and efficiency of workplaces, mobbing also causes important problems in schools. Schools are centers that form both a workplace and an important social structure. For this reason, mobbing events in schools create disadvantages for all stakeholders in terms of economic, social and cultural aspects. This study was conducted to examine the mobbing problem in schools. For this purpose, 17 articles published on the subject in the last 5 years were evaluated by document analysis, one of the qualitative research methods. As a result of the document review, it has been determined that the studies on mobbing in schools in the last 5 years are generally insufficient, the distribution is equal according to years, quantitative studies are dominant as a research method, the researches are mostly structured according to the opinions of teachers, and the general perception of mobbing is mainly examined. In addition, among the topics discussed, it was determined that the mobbing applied by school principals and parents to teachers, the relationship between mobbing and various variables such as gender, education level, age, performance were investigated, and studies on methods of coping with mobbing were found to be in the minority. Suggestions were given to the researchers for future studies.

Key words: School, Mobbing, Article, Examination

GİRİŞ

İnsanların çalışma hayatında olumsuz ve etik dışı davranışlara maruz kalması, bu tür durumların giderek yaygınlaşması, “mobbing” kavramının tanımlanarak, nedenlerini ve sonuçlarını araştırma ihtiyacını doğurmuştur (Çögenli ve Döner, 2015: 27).

Mobbing kavramı Latince kökenli “mobile vulgus” kelimelerinden gelerek günümüzde kullanılmaktadır. “Mob” teriminin Latince “çete”, İngilizcede ise “toplucu saldırmak, rahatsız etmek, kalabalık” anlamlarını taşımaktadır (Eser, 2009: 1). Mobbing kavramı ilk olarak Konrad Lorenz tarafından boz kazların davranışları incelerken kullanılmıştır. Avusturyalı bilim insanı, boz kazların, kendi alanlarına giren düşman hayvanları uzaklaştırmak amacıyla sergiledikleri davranışları tanımlamak için “mobbing” kelimesini kullanmıştır. 1980’li yıllarda Dr. Heinz Leymann ise “mobbing” kavramını çalışma ortamları için uyarlayarak, işyerlerinde kişilerin birbirlerine uyguladığı olumsuz davranışları tanımlamak amacıyla kullanmıştır (Leyman, 1996). TDK, mobbing kavramına Türkçe karşılık olarak “bezdiri” kelimesini türeterek “iş yerlerinde, okullarda vb. topluluklar içinde belirli bir kişiyi hedef alıp, çalışmalarını sistemli bir biçimde engelleyip huzursuz olmasına yol açarak yıldırma, dışlama, gözden düşürme” olarak tanımlamıştır (TDK, 2022). Literatürde genellikle mobbing, yıldırma veya psikolojik şiddet birbirlerinin yerine kullanılmaktadır.

Genel olarak mobbing; çalışanların duygusal, ruhsal ve fiziksel sağlıklarını olumsuz etkileyerek verimliliklerini düşüren bilinçli, kasıtlı ve sistematik kötü davranışlardır. Bu tür yıldırma davranışları, bir olaya ya da davranışa karşı değil, belir bir kişiye yöneliktir. Temel olarak bilinçli ve kasıtlı olarak, belirli aralıklarla tekrarlanarak uygulanır. Anlık değil, sürekli (Çelebi ve Taşçı Kaya 2014).

İşyerlerinde yapılan çalışmalara bakıldığında mobbinge maruz kalan kişilerin genel olarak işini özverili bir biçimde iyi yapan, örgütün misyonunu benimsemiş, kendini sürekli geliştirme çabası içerisinde olmuş çevresi tarafından sevilen fakat hak arama konusunda pasif kalan kişiler olduğu görülmektedir. Mobbinge sebep olan birçok faktör vardır. Davranışı uygulayan ve maruz kalan kişinin psikolojik durumu, organizasyonun işleyiş biçimi ve kültürel yapısı, toplumsal değerler ana sebepler arasındadır (Aracı ve Okçu, 2017). Ayrıca, bireysel performans yetersizlikleri, eğitim yetersizliği, fazla iş yükü, yöneticinin yetersiz yönetim bilgisi, yöneticilerin stres içinde olması, stresli iş arkadaşları, amirin mesleki yetersizliği, mobbingi uygulayan zihin dengesizliği gibi faktörler de mobbing davranışının ortaya çıkmasında etkili olmaktadır. Bazı durumlarda kişiler kendi yetersizliklerini ve eksikliklerini örtmek maksadıyla başkalarını eleştirmeye, çekiştirmeye ve kendilerinde olmayan meziyetlere sahip olduğunu düşündükleri kişiye karşı düşmanca bir tavır içine girmeye yönelebirlirler. Karşısındaki kişiye karşı kötü amaçlı ve taraflı olarak yapılan yorumlar iş ortamında dedikodu ortamının oluşmasına neden olur (Çobanoğlu, 2005).

Literatürde mobbing sürecini Leymann beş aşamaya ayırır; 1) Çatışmanın ortaya çıkışı, 2) sürekli saldırgan eylemler, 3) işletme yönetiminin devreye girmesi 4) yanlı kararlar ve damgalama 5) işten ayrılma (Leymann, 1996). Çalışanla konuşmanın kesilmesi, dışlama, yalnız bırakma, yok sayma, önemsiz görevlerin verilmesi, görevlerin kısıtlanması, anlamsız görevlerin verilmesi, sürekli yeni görevlerin verilmesi, niteliğin çok altında ya da çok üzerinde görevler verilmesi, oluşan zararın faturasının çalışana kesilmesi, çok zor görevleri yapmaya zorlanması gibi davranışlar sıralanmaktadır (Okçu ve Çetin, 2017)

Çalışma ortamlarında yaşanan mobbing davranışları, maruz kalan kişi için acı verici olmakla birlikte, tüm kurum çapında sağlıksız ilişkilerin ve giderek artan problemlerin ortaya çıkmasına neden olur. Mobbing, çalışma ortamlarında ahlaki ilkelere ve insani değerlere aykırı bir iletişim örüntüsüdür. Dünya çapında bu konuyla ilgili olarak yapılan çalışmalar, mobbing davranışının diğer şiddet türlerine göre daha yaygın olduğunu ortaya koymaktadır.

Okullarda, mobbing ve yıldırma davranışlarının, çalışma ortamındaki güven, saygı, stres gibi değerlere zarar vererek okul iklimini olumsuz etkiler. Öğretmenlere uygulanan yıldırma davranışları, öğretmenlerin üzerinde gerginlik, stres ve mutsuzluk yaratarak performansı düşürür. Öğrencileriyle olan etkileşimine yansır, daha kalıcı psikolojik sonuçlara yol açabilir. Bu olumsuz etkiler, toplumsal kültürün inşa edildiği yerler olan okullardan ülkenin her kesimine yansıma potansiyeli taşır (Kış, 2016: 464).

Mobbing türleri incelendiğinde işyerinde hiyerarşik üst kademede olan yöneticilerin astlarına uyguladığı bilinen yıldırma davranışlarının, gerçekte güç ilişkisinden kaynaklandığı bu sebeple de işyerlerinde her seviyede olabileceği belirtilmektedir. Üst kademedan alt kademelere veya alt kademelerden üst kademelere doğru yapılan davranışlara “dikey yıldırma” denirken, eşit statüde bulunanlar arasında gerçekleşen mobbinge ise “yatay yıldırma” adı verilmektedir. Kurumlarda genellikle hiyerarşi fazla ise mobbing çoğunlukla dikey, az ise çoğunlukla yatay yönde ortaya çıkmaktadır (Kızıltan, 2019: 31).

Okullarda mobbing ya da yıldırma, okul ortamındaki paydaşlar arasında farklı hedef kitlelere yönelik olabilir. Yöneticiye, öğretmene, öğrenciye, veliye ya da okulda çalışan diğer yardımcı personellere yönelik olabilir. Bunların her biri kendi sorun ve sonuçlarıyla birlikte gelir (Türk ve Kıröğlu, 2018). Son dönemlerde eğitim öğretim ortamlarında hedeflenen başarı düzeyi ve verimliliği elde etmek için gerekli bilgi ve becerilerin yanında; öncelikle çalışanların motivasyonunu artırıcı öneme sahip olan örgütün olumlu iklimin oluşturulması gerekir. Çalışanların birbirlerine karşı olumlu tutumları, iletişim kabiliyetleri, birlikte çalışma istekleri ve uyumları örgüt açısından son derece önemlidir. Bu nedenle okul içinde eğitim öğretim süreçleri devam ederken öğrenme paydaşlarının performansını ve iyi oluş durumlarını üst düzeyde tutmak için ortamda mobbingin farkında olup bununla başa çıkma gayretinde olmaları önemlidir (Yılmaz, Özler ve Mercan, 2008).

Bu araştırma ile tüm eğitim çalışanları için mobbing konusunda son 5 yıl içerisinde yapılmış olan mobbing konusundaki akademik makaleler derlenerek araştırmaların genel eğiliminin belirlenmesi, literatürdeki boşlukların farkına vararak böylece, sonraki çalışmalara yol göstermesi amaçlanmıştır.

Bu araştırmada “okullarda yaşanan mobbing olaylarına yönelik yapılan araştırmalar incelenmektedir. Bu bağlamda aşağıdaki araştırma soruları çerçevesinde araştırma biçimlendirilmiştir:

- ✓ 2016-2021 yılları arasında “okullarda mobbing” konusunu ele alan makalelerin yıllara göre dağılımı nedir?
- ✓ 2016-2021 yılları arasında “okullarda mobbing” konusunu ele alan makalelerin yöntemlerine göre dağılımı nedir?
- ✓ 2016-2021 yılları arasında “okullarda mobbing” konusunu ele alan makalelerin incelediği örnekleme göre dağılımı nedir?

- ✓ 2016-2021 yılları arasında “okullarda mobbing” konusunu ele alan makalelerin incelediği örneklem sayısına göre dağılımı nedir?
- ✓ 2016-2021 yılları arasında “okullarda mobbing” konusunu ele alan makalelerin içeriğe yönelik dağılımı nedir?

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, örnekleme, araştırmada kullanılan veri toplama aracı, veri toplama süreci ve verilerin analizi açıklanmaktadır.

Araştırma Yöntemi

Bu araştırmada 2016-2021 yılları arasında “okullarda mobbing” konusunu ele alan yayımlanmış makaleler, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman analizi, basılı veya elektronik yazılı belgeleri sistematik olarak incelemek ve anlamlı bilgiler çıkarmak amacıyla elde edilen bulguların yorumlanmasını içeren bir nitel araştırma yöntemidir (Kıral, 2020: 170).

Verilerin Toplanması

Araştırma, 2016–2021 yılında “okullarda mobbing ve yıldırma” konusunda yayınlanmış makaleler oluşturmaktadır. Dergipak, Google Akademik gibi veri tabanlarında, Türkiye’de yapılmış ve yayınlanmış, yapılan literatür taraması ile sınırlandırılmış tarama sonucunda konuyla ilgili son 5 yılda yayımlanmış 17 adet makale belirlenmiştir. Belirlenen makalelere ait yazar, makale başlığı, yayın yılı ve kodlar Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1. Belirlenen makaleler ve kodlar.

Kod	Yazar/Yazarlar	Yıl	Başlık
M1	Akpınar	2016	Öğretmenlerin mobbing algısının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi
M2	Kış	2016	Öğretmenlerin okulda karşılaştıkları yıldırma (mobbing) ilişkin medeni durumun etkisi: Bir Meta-Analiz
M3	Nanto ve Özan	2016	Öğretmenlerin Yaşadıkları Yıldırma Durumlarının İncelenmesi
M4	Aracı ve Okçu	2017	İlkokul ve ortaokulda görev yapan öğretmenlerin mobbing (yıldırma) yaşama algıları
M5	Aytaç	2017	Öğretmenlerin eğitim düzeyinin yıldırma algısına etkisi: meta-analiz çalışması
M6	Çınar ve Akpınar	2017	Mobbing ve iş performansına ilişkin öğretmen algılarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi
M7	Türk ve Kıroğlu	2018	Ailelerin sınıf öğretmenlerine uyguladığı mobbing davranışları
M8	Kıranlı Güngör ve Potuk	2018	Öğretmenlerin mobbing, örgütsel adalet ve örgütsel sessizlik algıları ve aralarındaki ilişki.
M9	Konan ve Umur Erkuş	2019	İlkokul ve ortaokul öğretmenlerinin mobbinge uğrama nedenleri ve başa çıkma yöntemleri
M10	Diñçal ve Başar	2019	Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin maruz kaldıkları veli kaynaklı yıldırma davranışları
M11	Yıldırım ve Bozkurt	2019	Yıldırma (mobbing) kavramına ilişkin kadın okul yöneticilerinin görüşlerinin incelenmesi
M12	Özdoğan	2020	Okul yöneticilerinin farklılıkları yönetme becerileri ile yıldırma arasındaki ilişki
M13	Göymen	2020	İş hayatında mobbing ve mobbinge başa çıkma yolları
M14	Akbaşı, Diş ve Durnalı	2020	İlkokul öğretmenlerin karşılaştıkları yıldırma davranışları işe motivasyon düzeyleri arasındaki ilişki.
M15	Özkuşçu ve İhtiyaroğlu	2021	Okul müdürlerinin ve öğretmenlerin mobbing davranışlarına yönelik algılarının incelenmesi
M16	Kazak ve Buldu	2021	Okul yöneticilerinin psikolojik şiddet içeren söz tutum ve davranışlarına ilişkin öğretmen görüşleri
M17	Temelli ve Güven	2021	Öğretim elemanlarının mobbing (psikolojik yıldırma) ve örgütsel sessizliğe ilişkin görüşleri

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında doküman incelemesi için derlenen makaleler, içerik analizi ile gözden geçirilerek kategorize edilmiş, bulgular yorumlanarak sonuçlarda sunulmuştur.

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın verilerine dayalı olarak elde edilen bulgulara ve bulgulara ait yorumlara yer verilmektedir.

Makalelerin Yıllara Göre Dağılımına Yönelik Bulgular

2016-2021 yılları arasında “okullarda mobbing” konusunu ele alan yayınlanmış makalelerin yıllara göre dağılımı Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2. Yıllara göre dağılım.

Yayın Yılı	Kodlar	N
2016	M1, M2, M3	3
2017	M4, M5, M6	3
2018	M7, M8	1
2019	M9, M10, M11	3
2020	M12, M13, M14	3
2021	M15, M16, M17	3
Toplam		17

Tablo 2’de okullarda mobbing konusunu ele alan makaleler son 5 yılda genel olarak yılda 3 makale olacak biçimde dağılmıştır. 2016, 2017, 2019, 2020 ve 2021 yıllarında 3’er makale, 2018 yılında 2 makale yayınlanmıştır.

Makalelerin Araştırma Yöntemlerine Göre Dağılımına Yönelik Bulgular

2016-2021 yılları arasında “okullarda mobbing” konusunu ele alan yayınlanmış makalelerin araştırma deseni ve araştırma yöntemlerine göre dağılımı Tablo 3’te gösterilmektedir.

Tablo 3. Makalelerin araştırma yöntemi ve desenine yönelik bulgular.

Desen	Yöntem	Kodlar	N
Nicel	Betimsel Tarama Modeli	M1, M4, M6, M9	4
	İlişkisel Tarama	M8, M10, M12, M14	4
	Meta-Analiz	M2, M5	2
Nitel	Durum Çalışması	M7, M16, M17	3
	Olgu bilim (Fenomenoloji)	M3, M11, M15,	3
Derleme		M13	1
Karma		-	0
Toplam			17

Tablo 3’te okullarda mobbing konusunu ele alan makalelerin son 5 yıldaki dağılımı nicel araştırma desenlerini kullanan 10 makale, nitel araştırma desenlerini kullanan 6 makale bulunmaktadır. 1 derleme makalesi belirlenmiş, karma yöntemi kullanan makale bulunamamıştır.

Makalelerin Örneklemine Yönelik Bulgular

2016-2021 yılları arasında “okullarda mobbing” konusunu ele alan yayınlanmış makalelerde mobbinge yönelik algısı incelenen hedef kitleye ait bulgular Tablo 4’te gösterilmektedir.

Tablo 4. Mobbing algısı incelenen hedef kitleye yönelik bulgular.

Hedef Kitle	Kodlama	N
Öğretmen	M1, M3, M4, M6, M7, M8, M9, M10, M12, M14, M15, M16	12
Okul Yöneticisi	M11, M12, M15,	3
Akademisyen	M17	1

Tablo 4’e göre 12 makalede çalışma gurubu öğretmenler, 3 makalede okul yöneticileri 1 makalede akademisyenlerin görüşleri alınmıştır. Hem öğretmen hem de okul yöneticilerinin görüşlerini inceleyen 2 makale (M12, M15) vardır.

Makalelerdeki Örneklem Sayısına Yönelik Bulgular

2016-2021 yılları arasında “okullarda mobbing” konusunu ele alan yayınlanmış makalelerde mobbinge yönelik algısı incelenen çalışma grubu/örneklem sayısına yönelik bulgular Tablo 5’te gösterilmektedir.

Tablo 5. Mobbing algısı incelenen hedef kitleye yönelik bulgular.

Örneklem Aralığı	Kodlama	N
10-20	M7, M11, M16	3
50-100	M6, M15, M17	3
100-500	M1, M3, M4, M8, M9	4
500’den büyük	M10, M12, M14	3

Tablo 5’e göre, araştırmalarda görüşü alınan kişi sayısı 10-20 arasında 3 makale, 50-100 arasında 3 makale, 100-500 arasında 4 makale, 500’den büyük 3 makale bulunmaktadır.

Makalelerin İçeriklerine Yönelik Bulgular

2016-2021 yılları arasında “okullarda mobbing” konusunu ele alan yayınlanmış makalelerin mobbingi ele alma biçimine yönelik bulgular Tablo 6’de gösterilmektedir.

Tablo 6. Mobbing algısı incelenen hedef kitleye yönelik bulgular.

İçerik Kategorisi	Kodlama	N
Mobbing algısı	M3, M11, M13, M15, M16, M17	6
Müdürlerin öğretmenlere uyguladığı mobbing	M12, M14, M16	2
Velilerin öğretmenlere uyguladığı mobbing	M7, M10	2
Mobbing değişkenlerle ilişkisi	M1, M2, M4, M5, M6, M8, M12, M14, M17	9
Mobbinge başa çıkma yöntemleri	M9, M13	2

Tablo 6'ya göre öğretmenlerin ya da müdürlerin mobbing kavramına yönelik genel algısını araştıran 6 makale bulunmaktadır. Dikey yönde okul müdürlerinin öğretmenlere uyguladığı mobbingi inceleyen 3 makale, velilerin öğretmenlere uyguladığı mobbingi inceleyen 2 makale, mobbing davranışı ile cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, performans vb. çeşitli değişkenler arasında ilişkileri inceleyen 9 makale olduğu belirlenmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Mobbing, özellikle çalışma ortamlarında çalışanların maruz kaldığı en yaygın psikolojik şiddet türlerinden biridir. Okullar, paydaşların demografik çeşitliliği ve kalabalık çalışma ortamları ile mobbing davranışının gelişmesine müsait kurumlardır. Okul müdürleri, öğretmenler, öğrenciler, veliler, okulda çalışan diğer personeller farklı kültür, eğitim, birikim ve deneyime sahip karma demografik yapılar gösterirler. Bir arada çalışmanın güçlüğü ile mobbing davranışının gelişmesine ortam sağlayan faktörler bir araya geldiğinde okul içinde farklı kişiler arasında yıldırma yönelik sistematik davranışlar ortaya çıkabilir. Kültürel yapının temellerinin atıldığı kurumlar olarak, mobbing gibi ahlak ilkelerine aykırı davranışların yaşanması kişiye özel olsa bile okul kültürünü olumsuz etkiler. Bu bağlamda, okullarda mobbing davranışının varlığına yönelik yapılan çalışmalar var olan durumu ortaya çıkarmak ve gerekli düzenleme ve tedbirleri almak açısından da önem taşır.

Bu araştırma kapsamında, okullarda mobbing davranışlarına yönelik son beş yılda yapılan çalışmalar derlenerek, araştırma yoğunluğu ortaya çıkarılmıştır. Akademik veri tabanlarında, 2016-2021 yılları arasında yayınlanmış “okullarda mobbing” konusunu ele alan 17 araştırma makalesi olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmalar genel olarak yıllara göre eşit dağılmıştır. Araştırma deseni bakımından nicel çalışmaların ağırlıkta olduğu, kullanılan araştırma yöntemleri arasında betimsel tarama modeli, ilişkisel tarama, meta-analiz, durum çalışması, olgu bilim (fenomenoloji) olduğu belirlenmiştir. Araştırma kapsamında en çok öğretmen görüşlerine ardından okul müdürlerinin görüşlerine başvurulmuştur. Velilerin öğretmenlere uyguladığı mobbing çalışmaları duruma farklı bir bakış açısı getirmekle birlikte durumu olduğu gibi ortaya koymak açısından yetersiz kalmıştır. Araştırmalarda, ağırlıklı olarak öğretmenler olmak üzere okul müdürlerinin mobbing kavramına yönelik genel algısı, okul müdürlerinin öğretmenlere uyguladığı mobbing davranışı, velilerin öğretmenlere uyguladığı mobbing davranışı, mobbing davranışı ile cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, performans vb. çeşitli değişkenler arasında ilişkilerin incelemesinin yapıldığı belirlenmiştir. Mobbinge başa çıkma üzerine yalnızca iki çalışma yapılmıştır.

Mobbing çok derin ilişki dinamiklerinin olduğu, ortamı ve kişileri doğrudan etkileyen bir öneme sahiptir. Şiddet olaylarının giderek arttığı bir dönemde toplumsal kültürün inşa edildiği okullarda mobbing olaylarının varlık düzeyi, temel sebepleri ve sonuçlarının belirlenmesi için daha fazla çalışmaya ihtiyaç vardır. Yapılacak her çalışma var olan durumu ortaya koymakla birlikte araştırmaya dahil olan kişilerin genel farkındalığının da yükselmesini sağlayacaktır. Bu bağlamda sonraki araştırmacılara yönelik bazı öneriler aşağıdaki gibi listelenmiştir:

- ✓ Mobbing algısına yönelik olarak okul müdürleri, öğretmenler, öğrenciler, veliler ve diğer okul personelinin görüşünü yansıtan daha fazla çalışma yapılabilir.
- ✓ Okulların farklı kademelerinde durumun nasıl olduğunu yansıtan daha fazla çalışma yapılabilir.
- ✓ Yatay ve dikey yönde uygulanan mobbinge yönelik daha çok çalışma yapılabilir.
- ✓ Mobbing ile diğer değişkenler arasındaki ilişkilerin incelendiği daha fazla çalışma yapılabilir.
- ✓ Örneklem sayısı ve uygulandığı şehirlere yönelik daha fazla çalışma yapılabilir.
- ✓ Okullarda yaşanan mobbingin kaynaklarına yönelik araştırmalar tasarlanabilir.

KAYNAKÇA

- Aracı, F. & Okçu, V. (2017). “İlkokul ve Ortaokulda Görev Yapan Öğretmenlerin Mobbing (Yıldırma) Yaşamaya İlişkin Algıları”, Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5 (10), 525-544.
- Aytaç, T. (2017). “Öğretmenlerin Eğitim Düzeyinin Yıldırma Algısına Etkisi: Meta-Analiz Çalışması”, Kastamonu Eğitim Dergisi, 25 (1), 1-16

- Başar, M. A. & Dinçkal, E. (2019). “Okul Öncesi Eğitim Öğretmenlerinin Maruz Kaldıkları Veli Kaynaklı Yıldırma Davranışları”, *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (5), 297-316.
- Çelebi, N. & Taşçı Kaya, G. (2014). “Öğretmenlerin Maruz Kaldığı Mobbing (Yıldırma): Nitel Bir Araştırma”, *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 5(9), 43-66.
- Çınar, O. ve Akpunar, E.N. (2017). “Mobbing ve İş Performansı Öğretmen Algılarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(37), 41-58.
- Çobanoğlu, Ş. (2005). *Mobbing İşyerinde Duygusal Saldırı ve Mücadele Yöntemleri*, Timaş, İstanbul.
- Çögenli, M. Z. ve Döner, E. (2015). “Türkiye’de Akademisyenler Üzerine Gerçekleştirilen Mobbing Konulu Lisansüstü Çalışmaların İncelenmesi”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (3): 27-46.
- Ertürk, A. (2005). “Öğretmen ve Okul Yöneticilerinin Okul Ortamında Maruz Kaldıkları Yıldırma Eylemleri”, *Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara*.
- Evcen Temelli, M. & Güven, S. (2021). “Öğretim Elemanlarının Mobbing (Psikolojik Yıldırma) Ve Örgütsel Sessizliğe İlişkin Görüşleri”, *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (26), 428-462.
- Göymen, Y. (2020). “İş Hayatında Mobbing ve Mobbinge Başa Çıkma Yolları”, *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 31-60.
- Güngör, S. K., & Potuk, A. (2018). “Öğretmenlerin Mobbing, Örgütsel Adalet Ve Örgütsel Sessizlik Algıları Ve Aralarındaki İlişki”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(3), 723-742.
- Kazak, E. & Buldu, M. (2021). “Okul Yöneticilerinin Psikolojik Şiddet İçeren Söz Tutum ve Davranışlarına İlişkin Öğretmen Görüşleri”, *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 40 (1), 206-230.
- Kıral, B. (2020). “Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 170-189.
- Kıranlı Güngör, S. & Potuk, A. (2018). “Öğretmenlerin Mobbing, Örgütsel Adalet Ve Örgütsel Sessizlik Algıları Ve Aralarındaki İlişki”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33 (3), 723-742.
- Kış, A. (2016). “Öğretmenlerin Okulda Karşılaştıkları Yıldırmaya (Mobbing) İlişkin Medeni Durumun Etkisi: Bir Metaanaliz”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(2), 463-478.
- Kızıltan, E. (2019). “Öğretmenlerin Maruz Kaldıkları Mobbing Eylemlerine Yönelik Nitel Bir Araştırma”, *Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük*.
- Konan, N., & Umur Erkuş, Z. (2019). “İlkokul ve Ortaokul Öğretmenlerinin Mobbinge Uğrama Nedenleri ve Başa Çıkma Yöntemleri”, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, 407-423.
- Leymann, H. (1996). “The Content and Development of Mobbing at Work”, *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 5(2), 165-185.
- Nanto, Z. & Özcan, M. B. (2016). “Öğretmenlerin Yaşadıkları Yıldırma Durumlarının İncelenmesi” *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2 (3), 112-128.
- Okçu, V. Ve Çetin, H. (2017). “Investigating the relationship among the level of mobbing experience, job satisfaction and burnout levels of primary and secondary school teachers”, *Universal Journal of Educational Research*, 5(1), 148-161
- Özdoğru, M. (2020). “Okul yöneticilerinin farklılıkları yönetme becerileri ile yıldırma arasındaki ilişki”, *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 3 (2), 73-85.
- Özkuşcu, E. & İhtiyaroğlu, N. (2021). “Okul Müdürlerinin ve Öğretmenlerin Mobbing Davranışlarına Yönelik Algılarının İncelenmesi”, *Erciyes Journal of Education*, 5 (1), 23-50.
- Türk, H. & Kiroğlu, K. (2018). “Ailelerin Sınıf Öğretmenlerine Uyguladığı Mobbing Davranışları”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (4), 2357-2389.
- Yıldırım, G. & Tekin Bozkurt, A. (2019). “Yıldırma (Mobbing) Kavramına İlişkin Kadın Okul Yöneticilerinin Görüşlerinin İncelenmesi”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (50), 413-426.
- Yılmaz, A., Özler, D. & Mercan, N. (2008). “Mobbing ve Örgüt İklimi İle İlişisine Yönelik Ampirik Bir Araştırma”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(26), 334-357.

Profesyonel Sporcuların Teknoloji Bağımlılığına İlişkin Metaforları

Metaphors Of Professional Athletes About Technology Addiction

Müge SARPİER KAHVECİ¹ Gökhan ÇAKMAK² Elif KARAGÜN³

¹ Arş. Gör.; Kocaeli Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi / Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, Kocaeli/Türkiye

² Arş. Gör.; Kocaeli Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Spor Yöneticiliği Bölümü, Kocaeli/Türkiye

³ Prof. Dr.; Kocaeli Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Rekreasyon Bölümü, Kocaeli/Türkiye

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, profesyonel sporcuların teknoloji bağımlılığına ilişkin metaforlarının incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda daha önceden belirlenmiş ölçütleri taşıyan bütün durumları gözden geçirmek olarak tanımlanan amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Bunun için de profesyonel seviyede herhangi bir spor branşını yapıyor olmak araştırmanın ölçütü olarak belirlenmiştir. Çalışmaya atletizm badminton, futbol, taekwondo gibi 17 farklı spor branşından gönüllü toplam 100 sporcu katılmıştır. Eksik veya anlamsız ifadeler kullanılması nedeniyle 21 katılımcının anketleri araştırmadan çıkartıldığından toplamda 79 anket değerlendirilmiştir. Veriler araştırmacılar tarafından anket formu aracılığıyla çevrimiçi ve yüz yüze toplanmıştır. İki bölümden oluşan anket formunun ilk bölümde katılımcıların sosyo-demografik özellikleri sorgulanırken; ikinci bölümde teknoloji bağımlılığı kavramına ilişkin metaforları belirlemek amacıyla "Teknoloji bağımlılığı benzer, çünkü....." şeklinde açık uçlu boşluk doldurmaları istenmiştir. Geçerli kabul edilen 79 cevap SPSS programı ile analiz edildiğinde 47 farklı metafor oluştuğu görülmüştür. Daha sonra katılımcıların teknoloji bağımlılığına ilişkin cevapları yüzde frekans analizine tabi tutulmuştur. Akabinde birbirine yakın olan cevaplar gruplandırılmış ve "bağımlılık", "olumlu durum" "olumsuz durum", "canlı varlık", "hastalık", "kötü ortam/nesne", "yiyecek" ve "hissizleşme" şeklinde 8 kategori oluşturulmuştur. Araştırma bulgularına bakıldığında; katılan sporcuların %55'i kadın, %45'i erkeklerden oluşmaktadır. Araştırmaya toplam 17 farklı branştan sporcu katılmıştır. Bu sporculardan %46,3'ü milli sporcu %73,8'i üniversite mezunu, %57,5'i günde 3-4 saatini sosyal medya kullanarak geçirdiği görülmüştür. Katılımcıların en çok kullandığı sosyal medya platformu Instagram'dır. Sporcuların teknoloji bağımlılığına ilişkin kullandıkları metaforlar incelendiğinde; en fazla "bağımlılık" kategorisi altında toplanan metaforları kullandıkları, ardından "canlı varlık" kategorisi, "kötü ortam/nesne" kategorisi ve "hastalık" kategorisi altında toplanan metaforları kullandıkları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Profesyonel, Sporcu, Teknoloji, Bağımlılık, Metafor, Milli Sporcu

ABSTRACT

The purpose of this research is to examine the metaphors of professional athletes about technology addiction. In accordance with this purpose, criterion sampling method has been preferred from the purposeful sampling methods defined as reviewing all the situations that carry the previously determined criteria. For this reason, doing any sports branches professionally has been determined as the criterion of the research. 100 volunteer athletes from 17 different sports branches such as athletics badminton, football, taekwondo has been participated in the study. Since the questionnaires of 21 participants have been excluded from the study due to being used of incomplete or meaningless expressions, 79 questionnaires have been evaluated in total. The data have been collected online and face-to-face by the researchers through the questionnaire. In the first part of the two-part questionnaire, the socio-demographic characteristics of the participants have been questioned while they have been asked to fill an open-ended gap in the form of "Technology addiction is parallel to because" in order to determine the metaphors related to the concept of technology addiction in the second part. When 79 answers considered valid have been analyzed with the SPSS program, it has been seen that 47 different metaphors have been formed. Then, the participants' answers about technology addiction have been subjected to percentage frequency analysis. Subsequently, the answers that are close to each other have been grouped and 8 categories have been created in the form of "addiction", "positive situation", "negative situation", "living being", "disease", "bad environment/object", "food" and "numbness". According to the results of the research; 55% of the participating athletes are women and 45% are men. Athletes who are from 17 different branches have been participated in the study in total. Of these athletes, 46.3% are national athletes, 73.8% are graduates, and it has been seen that 57.5% spend 3 - 4 hours a day using social media. The most used social media platform of the participants is Instagram. When the metaphors used by athletes about technology addiction are examined; it has been observed that they use metaphors that are most collected under the category of "addiction", followed by metaphors that are collected under the category of "living being", the category of "bad environment/object" and the category of "disease".

Key words: Professional, Athlete, Technology, Addiction, Metaphor, National Athlete

GİRİŞ

Bağımlılık, kişinin kullandığı nesne ya da madde üzerindeki kontrolünü kaybederek onsuz olamamanın yanı sıra iradesinin ortadan kalkması, kullanımında yaşamının önemli bir bölümünü kaplaması, zorunlu işler dışında kalan tüm zamanını ve gelirini bu madde ya da eylem için harcaması hali olarak tanımlanmıştır (Dinç, 2015). Bağımlılığın kökeninde ise; psikolojik- ruhsal, biyolojik ve sosyal kültürel nedenlerin yer aldığı

bildirilmiştir (Akkaş, 2019). Geçmişe bakıldığında; sigara, alkol, uyuşturucu benzeri maddelerin kullanılması bağımlılık olarak değerlendirilirken, son yıllarda kumar, egzersiz, yeme, uyuma gibi bazı davranışlar yine bilgisayar, internet, çevrimiçi oyun, tablet kullanımı, akıllı telefon gibi teknolojik aletler ya da uygulamalarla birlikte anılmaktadır ve bu teknolojilerin aşırı kullanım durumunun ise teknoloji bağımlılığına yol açtığı bildirilmiştir (Ektiricioğlu vd., 2020).

Teknoloji bağımlılığı, bilgisayar, internet ve televizyon bağımlılıklarını kapsayan genel bir kavram olarak ele alınmaktadır (Karadağ ve Kılıç, 2019). Hızla gelişen ve dijitalleşen dünyada, ekranların her yaş grubunun yaşamına gün geçtikçe entegre olması da bu bağımlılığı destekler bir hal almıştır. Dijital ortamlarda çok kısa sürede farklı kaynaklardan büyük hacimde veri üretilmektedir. Üretilen bilginin de git gide artması nedeniyle tüketicilerin dikkatini çekebilmek adına pazarda bulunan şirketler arasında ciddi rekabet yaşandığı bildirilmiştir (Ertemel ve Aydın, 2018).

Amerikan Psikiyatri Birliği'nin çıkarttığı ve Ruhsal Bozuklukların Tanı konmasında kullanılan el kitapçığına göre internet bağımlılığı belirtileri; zihinsel açıdan meşgul olma, geri çekilme belirtileri, giderek artan zaman, kontrol yitimi ve başarısız denemeler, olumsuz durumlara rağmen devam etme durumu, günlük aktivitelerden feragat, kaçınma durumları, uyarı durumları ve son aşamanın ise önemli süreçlerin ikinci plana atılması şeklinde belirlenmiştir. Dünya Sağlık Örgütü'ne (WHO) göre oyun bağımlılığı semptomları, oyun oynama sıklığı, oyun oynama yoğunluğu, oyun oynama süresi, aktiviteler arasındaki öncelik sıralaması ve olumsuz durumlara rağmen devam edilmesi durumu olarak belirlenmiştir (Küçükvardar ve Tıngöy, 2018).

İçerisinde pek çok unsuru bulunduran spor, bireyleri sağlıklı olmaya sevk eden en önemli araçlardan biridir. Bir yandan da aslında teknolojik gelişmeler ve kitle iletişim araçlarının sayesinde sportif olayları izleme ve erişim sağlama gibi durumlar kolaylaşmıştır. Bugün Japonya'da yapılan son olimpiyatların sadece Amerika'dan izlenme oranı 15.1 milyondur (Tang ve Cooper, 2022). Ancak bir yandan da sosyal medya vb. teknolojik olayların hızla gelişmesi özellikle genç ve orta yaş grubunu etkisi altına aldığı durumdadır. Hatta şirketler, davranışsal psikolojinin nimetlerinden de yararlanarak geliştirdikleri teknikler sayesinde alışkanlık yapan ürünler tasarlayıp kitlelerin ekran başında geçirdiği süreyi arttırmıştır (Eyal, 2014). Ergenler için de çağın hastalığı olarak nitelendirilmiştir (Ektiricioğlu ve ark. 2020). Tüm bu bilgiler ışığında dünyada artık bir problem olma yolunda görülme sayıları artış gösteren teknolojik araçlara yönelik bağımlılıklarda da artış olması nedeniyle sporcuların da teknolojik bağımlılığa ilişkin metaforları araştırılmak istenmiştir. Sporcular bütün olumsuzluklara rağmen içinde bulunduğumuz dönemde hareketsiz kalmak yerine, düzenli spor yapmayı tercih etmişlerdir. Artık sporun da dijitalleşmeye başladığı dönemde Spor profesyonellik düzeyde sürdüren bireylerin bilinç altında teknoloji bağımlılığına ilişkin düşünceleri metafor aracılığıyla ortaya konulması istenmiş ve ana amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

- ✓ Farklı branşlarda profesyonel olarak spor yapan bireylerin teknolojik bağımlılık kavramına ilişkin metaforları nelerdir?
- ✓ Profesyonel sporcuların “teknolojik bağımlılık” a ilişkin metaforlarında ortaya çıkan temalar nelerdir?

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılarak yapılmıştır. Fenomenoloji araştırmalarında genellikle bir olguya yönelik kişilerin algılarını ortaya çıkartma ve yorumlanmasının amaçlandığı belirtilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Metafor kullanılarak yapılan araştırmalar ise bir konu üzerindeki algı ve düşüncelerin ortaya çıkarılmasında kullanıldığı bildirilmiştir (Yetim ve Kalfa, 2019). Literatürdeki bu bilgiler göz önüne alınarak günümüzde çok fazla söz edilen teknoloji bağımlılığına ilişkin düşünceler de metafor kullanılarak araştırılmak istenmiştir.

Çalışma Grubu

Bu araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Ölçüt örnekleme daha önceden belirlenmiş ölçütleri taşıyan tüm durumları gözden geçirmektedir ve bu ölçüt ya da ölçütler araştırmacılar tarafından belirlenebilir (Başaran, 2017). Profesyonel seviyede herhangi bir spor branşını yapmış ya da yapıyor olmak araştırmaya dahil olma ölçütü olarak belirlenmiştir. Çalışma grubunu atletizm badminton, futbol, taekwondo gibi 17 farklı spor branşından olan ve gönüllü olarak araştırmaya katılmak isteyen toplam 100 katılımcı oluşturmuştur. Eksik veya anlamsız ifadeler kullanılması nedeniyle 21 katılımcının cevapları araştırmaya dahil edilmemiştir. Bu nedenle toplamda 79 anket değerlendirilmiştir.

Çalışma grubu 44'ü kadın (%55), 36'sı erkek (%45) katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcıların yaş ortalamaları 27,80±7,70 olup spor yılı ortalamaları ise 11,43±7,31'dir. Araştırmaya toplam 17 farklı branştan sporcu

katılmıştır. Bu sporculardan 37'si (%46,3) milli sporcudur. Katılımcıların çoğu (%73,8) üniversite mezunudur. Ayrıca %57,5'i günde 3-4 saatini sosyal medya kullanarak geçirdiğini beyan etmiştir. Katılımcıların en çok kullandığı sosyal medya platformu Instagram'dır.

Verilerin Toplanması

Veriler araştırmacılar tarafından anket formu aracılığıyla çevrimiçi ve yüz yüze toplanmıştır. Anket formu iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini (cinsiyet, yaş, sporcu geçmişleri vb.) öğrenmeye yönelik sorular yer alırken ikinci bölümde teknoloji bağımlılığı kavramına yönelik algılarını öğrenmek amacıyla hazırlanmış açık uçlu bir soru yer almaktadır. Anket formunun ikinci bölümünde katılımcılardan “*Teknoloji bağımlılığı benzer, çünkü.....*” şeklindeki soruda yer alan boşlukları doldurmaları istenmiştir. Bu bölümde ayrıca metafor çalışmasıyla ilgili bilgi verilmiş ve örnek oluşturması adına bir metafor cümlesi katılımcılarla paylaşılmıştır.

Verilerin Analizi

İçerik analizi tekniği kullanılarak veriler analiz edilmiştir. İçerik analizi, mevcut verileri açıklayabilecek kavram ve ilişkilere ulaşmayı amaçlamaktadır. Ayrıca içerik analiziyle nicel yöntemlerle anlaşılması kolay olmayan kavramları araştırmak mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu çalışmada da içerik analiziyle veriler kavramsal kategorilere ayrılmış ve oluşturulan örüntülerle bulgular yorumlanmaya çalışılmıştır. Katılımcılardan elde edilen ve geçerli kabul edilen 79 cevap analiz edilmiştir. Verilerin analizinde Microsoft Excel ve SPSS 25.0 paket programları kullanılmıştır. SPSS programı ile katılımcılara ait sosyo-demografik bilgiler analiz edilmiştir. Microsoft Excel programında ise araştırma sonucunda elde edilen metaforların sıralanması bir araya getirilmesi işlemleri yapılmıştır. Toplamda 47 farklı metafor olduğu görülmüştür. Daha sonra katılımcıların teknoloji bağımlılığına ilişkin cevapları yüzde frekans analizine tabi tutulmuştur. Akabinde birbirine yakın olan cevaplar gruplandırılmış ve kategoriler oluşturulmuştur. Bu işlem neticesinde cevaplar toplamda 8 kategori altında toplanmıştır. Bu kategoriler “bağımlılık, olumsuz durum, canlı varlık, hastalık, kötü ortam/nesne, yiyecek ve hissizleşmedir.”

Araştırmanın Güvenirliği ve Geçerliliği

Araştırmanın güvenirliliğini arttırmak ve yanlılığını azaltmak için tüm veriler araştırmacılar tarafından ayrı ayrı incelenmiş metaforlar ve metaforların yer alacağı kategoriler oluşturulmuştur. Ayrıca uzman görüşü alınmış ve oluşturulan kategoriler uzman görüşlerine göre tekrardan gözden geçirilmiştir. Araştırmanın güvenirliliğini hesaplanırken Miles ve Huberman (2019) tarafından geliştirilen (Güvenirlik= Görüş birliği / [Görüş birliği+Görüş ayrılığı] x 100) uyum yüzdesi formülü kullanılmıştır. Bu hesaplama sonrasında uyum yüzdesinin %80'in üzerinde çıkması durumunda araştırma güvenilir kabul edilmektedir (Miles ve Huberman, 2019). Yapılan hesaplama sonrasında uyum yüzdesi %90 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmacılar nitel araştırmayı bilen ve daha önce nitel araştırmalarda yer alan kişilerdir. Bu durum güvenirliliği arttırmaktadır.

Nitel araştırmalarda geçerlik, olguyu olduğu şekliyle ve objektif bir şekilde elde etmesi olarak ifade edilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırmanın geçerliliğini sağlamak için araştırma aşamaları tek tek ve ayrıntılı olarak açıklanmış ve hangi aşamalardan geçildiği açık bir şekilde ortaya koyulmuştur. Katılımcıların ifadeleri orijinalliği korunarak verilmiş ve oluşturulan kategorilere uygun olarak üçer örnek cümleye yer verilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde araştırmaya katılan sporcuların teknoloji bağımlılığına yönelik olarak oluşturdukları metaforlar, bu metaforlara ait kategoriler ve örnek cümleler tablolar halinde verilerek yorumlanmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların Teknoloji Bağımlılığına Yönelik Oluşturduğu Metaforlar

Metafor	n	Metafor	n	Metafor	n
Sigara bağımlılığı	17	Bataklık	1	Sakız	1
Madde bağımlılığı	9	Diken	1	Sanal parmaklık	1
Alkol	5	Dizi	1	Sosyalleşme	1
Kanser	3	Emzik	1	Sürü	1
Çukur	2	En sevilen yemek	1	Süt emen bebek	1
Tembellik	2	Hastalık	1	Şeker yemek	1
Zehir	1	Hipnoz	1	Tek başına bir adaya düşme	1
Sevgili	1	Hissizlik	1	Tuzlu çekirdek yemek	1
Kurtçuk	1	İnsan	1	Ucu bir yere bağlı olmayan bir zincire bağlı fil	1
İşkence	1	Kapitalizm	1	Uyku	1
Bitkisel Hayat	1	Karanlık	1	Virüs	1
Telefon	1	Karbonhidrat	1	Yalnızlık	1
Araştırma	1	Kene	1	Yemek yeme	1
At yarışı oynamak	1	Kör olmak	1	Yeni telefon almak	1

Bağımlılık	1	Obsesif Kompulsif	1	Yenilik	1
Başsız insan	1	Olumsuzluk	1	TOPLAM	79

Katılımcıların teknoloji bağımlılığına yönelik toplam 47 farklı metafor oluşturduğu görülmüştür. Bu metaforlardan en çok kullanılanlar sigara bağımlılığı (17), madde bağımlılığı (9), alkol (5), kanser (3), çukur (2) ve tembellik (2) metaforlarıdır.

Tablo 2. Anlamları Açısından Metafor Kategorileri, Kullanılan Metaforlar, Metafor Sayıları, Frekansları ve Yüzdeleri

Kategori Adı	Metaforlar	Farklı Metafor Sayısı	Frekans	Yüzde
Bağımlılık	Sigara bağımlılığı, madde bağımlılığı, alkol, telefon, at yarışı oynamak, bağımlılık, yeni telefon almak, dizi, emzik	9	37	%46,8
Canlı Varlık	İnsan, sevgili, başsız insan, süt emen bebek, sürü, kene, kurtçuk	7	7	%8,9
Hastalık	Kanser, obsesif kompulsif, hastalık, virüs, bitkisel hayat	5	7	%8,9
Hissizleşme	Tembellik, uyku, kör olmak, hissizlik, hipnoz	5	5	%6,3
Kötü Ortam/Nesne	Çukur, bataklik, zehir, karanlık, sanal parmaklık, diken	6	7	%8,9
Olumlu Durum	Yenilik, sosyalleşme, araştırma	3	3	%3,8
Olumsuz Durum	Kapitalizm, olumsuzluk, ucu bir yere bağlı olmayan bir zincire bağlı fil, tek başına bir adaya düşme, yalnızlık, işkence	6	7	%8,9
Yiyecek	Şeker yemek, tuzlu çekirdek yemek, en sevilen yemek, yemek yeme, sakız, karbonhidrat	6	6	%7,6
TOPLAM		47	79	%100

Tablo 2 incelendiğinde katılımcıların en çok bağımlılık kategorisi altında değerlendirilen metaforlar ürettiği görülebilir. Katılımcılar bağımlılık kategorisi altında 9 farklı metafor üretmiş ve toplamda 37 kez bu metaforlar tekrar edilmiştir. Bu sayı oluşturulan metaforların %46,8'ine tekabül etmektedir.

Tablo 3. Kategoriler ve Örnek Cümleler

Kategori	Örnek Cümleler
Bağımlılık	Teknoloji bağımlılığı at yarışı oynamaya benzer çünkü içerisine girdikçe çıkılmaz hale gelir. Teknoloji bağımlılığı alkol bağımlılığına benzer çünkü çok aşırısı bedene ve ruha zarar verir. Teknoloji bağımlılığı uyuturucuya benzer çünkü ondan kurtulmak imkansızdır.
Canlı Varlık	Teknoloji bağımlılığı süt emen bebeğe benzer çünkü engel olmadıkça ardı arkası kesilmez. Teknoloji bağımlılığı kurtçuğa benzer çünkü zamanınızı yer bitirir. Teknoloji bağımlılığı insana benzer çünkü bir şeye ne kadar fazla bağlı kalırsan o kadar zararda olursun.
Hastalık	Teknoloji bağımlılığı hastalığa benzer çünkü ölümcüldür. Teknoloji bağımlılığı kansere benzer çünkü kanserin vücudu ele geçirdiği gibi tüm beyni ele geçirir. Teknoloji bağımlılığı hastalığa benzer çünkü ölümcüldür.
Hissizleşme	Teknoloji bağımlılığı uykuya benzer çünkü geçen zaman anlaşılmaz. Teknoloji bağımlılığı duyusuzluğa benzer çünkü insanların algılarını kapatır. Teknoloji bağımlılığı tembelliğe benzer çünkü devamlı oylar.
Kötü Ortam/Nesne	Teknoloji bağımlılığı çukura benzer çünkü fark etmeden bizi içine çeker. Teknoloji bağımlılığı sanal parmaklıklara benzer çünkü oraya hapsolursunuz. Teknoloji bağımlılığı zehirli suya benzer çünkü ne kadar çok içersen o kadar çok kötüleşirsin. Teknoloji bağımlılığı yeniliğe benzer çünkü hep yenilenir.
Olumlu Durum	Teknoloji bağımlılığı sosyalleşmeye benzer çünkü günümüzün sosyalleşme ihtiyacı teknoloji yoluyla gideriliyor. Teknoloji bağımlılığı araştırmaya benzer çünkü araştırmadan bir şey öğrenemeyiz.
Olumsuz Durum	Teknoloji bağımlılığı kapitalizme benzer çünkü seni istediği gibi yönlendirme gücüne sahiptir. Teknoloji bağımlılığı bir adaya tek başına düşmeye benzer çünkü seni yalnızlaştırır. Teknoloji bağımlılığı işkenceye benzer çünkü canınızı yakar.
Yiyecek	Teknoloji bağımlılığı tuzlu çekirdek yemeye benzer çünkü dudakların pişer ama bırakamazsın. Teknoloji bağımlılığı sakıza benzer çünkü beyni eritir. Teknoloji bağımlılığı karbonhidrata benzer çünkü yedikçe yiyip kendi sonunu kendin hazırlarsın.

Tablo 3'te her bir kategoriye ait üçer metafor seçilmiş ve orijinallliği değiştirilmeden verilmiştir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırma bulgularına göre araştırmamıza katılan sporcuların teknoloji bağımlılığına yönelik olarak toplamda 47 farklı metafor oluşturdukları görülmüştür. Bu metaforlar anlamsal açıdan incelenmiş ve birbirine yakın olanlar bir araya getirilerek toplamda 8 farklı kategoride incelenmiştir.

Bağımlılık kategorisinde katılımcıların 9 farklı metafor ürettiği görülmüştür. Bu metaforlar “sigara bağımlılığı, madde bağımlılığı, alkol, telefon, at yarışı oynamak, bağımlılık, yeni telefon almak, dizi, emzik” şeklindedir. Bu kategori altında değerlendirilen toplam 38 metafor toplam metaforların %46,8'ini oluşturmaktadır. Bu kategoride oluşturulan metaforlar incelendiğinde araştırmaya katılan sporcuların teknoloji bağımlılığını bağımlılık yapabilen diğer şeyler ile benzer olduğu ve içinden çıkılması güç bir durum olarak gördükleri söylenebilir. Yapılan bir çalışmada ilkökul öğrencilerinin teknolojiyi sigara ve alkole benzettiği ve bağımlılık

yaratan bir unsur olarak gördüklerine yönelik metaforlar ürettiği görülmüştür (Özyurt ve Badur, 2020). Bir başka çalışmada ise katılımcılar teknolojiyi uyuşturucu bağımlılığı metaforu ile açıklamışlardır (Yılmaz vd., 2016).

Canlı varlık kategorisinde katılımcıların 7 farklı metafor ürettiği görülmüştür. Bu metaforlar “insan, sevgili, başsız insan, süt emen bebek, sürü, kene, kurtçuk” şeklindedir. Toplam metaforların %8,1’i bu kategoridedir. Bu kategoride oluşturulan metaforlar incelendiğinde araştırmaya katılan sporcuların teknoloji bağımlılığını canlı varlıklara duyulan bağımlılık ile benzeştirdikleri söylenebilir. Küçük ve Yalçın (2014) tarafından yapılan çalışmada öğretmen adaylarının teknoloji ile ilgili “kalp” ve “aşk” metaforlarını oluşturduğu görülmüştür. Bu kategori için verilen örnek cümleler incelendiğinde katılımcıların canlı varlıklarla ilgili olumsuz durumları belirttiği görülebilir.

Hastalık kategorisinde katılımcıların “Kanser, obsesif kompulsif, hastalık, virüs, bitkisel hayat” olmak üzere 5 farklı metafor ürettiği tespit edilmiştir. Toplam metaforların %8,1’i bu kategoridedir. Bu kategoride oluşturulan metaforlar incelendiğinde araştırmaya katılan sporcuların teknoloji bağımlılığını çeşitli hastalıklar ya da hastalık yapabilecek öğeler ile benzer gördükleri söylenebilir. Bu kategori altında verilen metaforlarda katılımcıların teknoloji bağımlılığını insan hayatını olumsuz bir şekilde etkileyen ya da tehlikeye sokabilecek hastalıklara benzettiği görülmüştür.

Hissizleşme kategorisinde katılımcıların 5 farklı metafor oluşturduğu görülmüştür. Bunlar, “tembellik, uyku, kör olmak, hissizlik, hipnoz” şeklindedir. Toplam metaforların %6,3’ü bu kategoridedir. Bu kategoride oluşturulan metaforlar incelendiğinde araştırmaya katılan sporcuların teknoloji bağımlılığını insanı hissizleştiren, kendinden uzaklaştıran bir unsura benzettiği görülmüştür. Batur ve Uygun (2012) teknolojik araçların aşırı kullanımının insanı tembelleştireceğini ifade etmiştir. Katılımcılar oluşturduğu metaforlar da bu bilgiyi destekler niteliktedir. Katılımcıların ifadelerinden yola çıkarak teknoloji bağımlılığının insanı bir akış haline soktuğu ve geçen zamanın farkedilmediği söylenebilir.

Kötü Ortam/Nesne kategorisinde katılımcılar 6 farklı metafor oluşturmuşlardır. Bu metaforlar “Çukur, bataklık, zehir, karanlık, sanal parmaklık, diken” şeklindedir. Toplam metaforların %8,1’i bu kategoridedir. Bu kategoride oluşturulan metaforlar incelendiğinde araştırmaya katılan sporcuların teknoloji bağımlılığını içinden çıkılması zor olan durum veya yerlere benzettiği söylenebilir. Teknoloji bağımlılığı ile birey farkında olmasa bile teknolojik araç-gereçlerden uzak kalamaz hale gelebilir. Bu noktada özellikle sanal parmaklık metaforu bir hayli anlamlı ve soyut bir metafor olması nedeniyle ilgi çekicidir. Bu metafora teknoloji bağımlılığı hapsolmak ile benzeştirilmiştir.

Olumlu durum kategorisinde “yenilik, sosyalleşme, araştırma” olmak üzere 3 farklı metafor oluşturulduğu görülmüştür. Toplam metaforların %3,8’i bu kategoridedir. Bu kategoride oluşturulan metaforlar incelendiğinde araştırmaya katılan sporcuların teknoloji bağımlılığını pozitif bir şekilde değerlendirdikleri görülebilir. Teknolojinin cazip yönleri bu kategoride ön plana çıkmıştır. Bakıldığında teknolojik gelişmelerin hayatımızı kolaylaştıran yeniliklere yol açtığı aşikardır. Özellikle sosyal medya platformları aracılığıyla insanlar birbirleriyle iletişim kurabilmekte ve birbirlerinden haberdar olabilmektedir. Bu durumun kişilerarası ilişkilerin kurulması, devam ettirilmesi ve bireyin topluma kazandırılmasında kritik katkılar sağladığı belirtilmiştir (Chayko, 2014). Ayrıca herhangi bir konuda bilgi edinmek istediğinizde arama motorları aracılığıyla çok rahat bir şekilde bilgiye ulaşılabilir. İnternetin yaygınlaşması da bir teknolojik gelişme olarak görülmektedir. Nitekim öğretmen adaylarıyla yapılan bir çalışmada teknolojinin yaşam kalitesini kolaylaştıran bir öğe olarak görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır (Gök ve Erdoğan, 2010).

Olumsuz durum kategorisinde katılımcıların 6 farklı metafor oluşturduğu görülmüştür. Bu metaforlar “Kapitalizm, olumsuzluk, ucu bir yere bağlı olmayan bir zincire bağlı fil, tek başına bir adaya düşme, yalnızlık ve işkencedir”. Toplam metaforların %8,1’i bu kategoridedir. Bu kategoride oluşturulan metaforlar incelendiğinde araştırmaya katılan sporcuların teknoloji bağımlılığını insana zarar verebilecek çeşitli olumsuz durumlar ile benzer gördükleri söylenebilir. Nitekim yapılan bir çalışmada teknoloji bağımlısı bireylerin kişilerarası ilişkilerde yalnızlaşma ve toplumdan soyutlanma problemleri yaşadığı vurgulanmıştır (Ögel, 2012). Ayrıca bu kişilerde sosyal bağıllığın zayıfladığı söylenebilir (Savcı ve Aysan, 2017).

Yiyecek kategorisinde katılımcılar “şeker yemek, tuzlu çekirdek yemek, yemek yeme, sakız, karbonhidrat, en sevilen yemek” şeklinde toplam 6 farklı metafor oluşturmuşlardır. Toplam metaforların %7,6’sı bu kategoridedir. Bu kategoride oluşturulan metaforlar incelendiğinde araştırmaya katılan sporcuların teknoloji bağımlılığını çeşitli gıda maddelerinin yarattığı bağımlılıklar ve verdiği zararlar ile benzer gördükleri söylenebilir. İnsanların hayatta kalmak için yemek yemesi gerektiği gibi mevcut bilgi toplumlarına katılmak için de belirli bir düzeyde teknoloji kullanımı gereklidir (Sutton, 2017). Ancak bu kategoride oluşturulan

metaforlar olumsuz durumları anlatmaktadır. Yiyeceklerin yarattığı tekrar tüketim arzusu ile teknolojinin yarattığı insanı kendine çekme durumu birbirine benzetilmiştir.

Sonuç olarak katılımcıların teknoloji bağımlılığı ile ilgili oluşturduğu 47 metafordan yalnızca 3 tanesinin olumlu yönde olduğu görülmüştür. Katılımcıların genel itibarıyla olumsuz metaforlar ürettiği görülmüştür. Olumsuz metaforlar incelendiğinde katılımcıların teknoloji bağımlılığını insan hayatına zarar veren bir bağımlılık türü olarak gördüklerini söylemek mümkündür. Sonraki çalışmalar için daha kalabalık bir örneklem grubuna ulaşarak farklı branşlardan sporcuların ürettiği metaforları birbirleriyle karşılaştırması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Akkaş, İ. (2019). Teknoloji Bağımlılığı, Eğitim Yayınevi, Konya.

Başaran, Y. (2017). “Sosyal Bilimlerde Örnekleme Kuramı”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(47): 480-495.

Batur, Z. & Uygun, K. (2012). “İki Neslin Bir Kavram Algısı: Teknoloji”, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5(1): 74-88.

Chayko, M. (2014). “Techno-Social Life: The Internet, Digital Technology, and Social Connectedness”, Sociology Compass, 8(7): 976-991.

Dinç, M. (2015). “Teknoloji Bağımlılığı ve Gençlik”, Gençlik Araştırmaları Dergisi, 3(3): 31-65.

Ektiricioğlu, C., Arslantaş, H. & Yüksel, R. (2020). “Ergenlerde Çağın Hastalığı: Teknoloji Bağımlılığı”, Arşiv Kaynak Tarama Dergisi, 29(1): 51-64.

Ertemel, A. V. & Aydın, G. (2018). “Dijital Ekonomide Teknoloji Bağımlılığı ve Çözüm Önerileri”, Addicta: The Turkish Journal on Addictions, 5(4): 665-690.

Eyal, N. (2014). Hooked: How to Build Habit-Forming Products, Penguin, New York.

Gök, B. & Erdoğan, T. (2010). “Investigation of Pre-service Teachers’ Perceptions About Concept of Technology Through Metaphor Analysis”, Tojet: The Turkish Online Journal of Educational Technology, 9(2): 145-160.

Karadağ, E. & Kılıç, B. (2019). “Öğretmen Görüşlerine Göre Öğrencilerdeki Teknoloji Bağımlılığı”, Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 11(Suppl 1): 101-117.

Küçük, M. & Yalçın, Y. (2014). “Turkish Elementary School Teacher Candidates’ Technology Metaphors”, Turkish Journal of Teacher Education, 3(1): 53-63.

Küçükvardar, M. & Tıngöy, Ö. (2018). “Teknoloji Bağımlılığının Semptomlar Temelinde İncelenmesi”, AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi, 9(35): 111-123.

Miles, M. B. & Huberman, A. M. (2019). Nitel Veri Analizi, (Çev.: Sadegül Akbaba Altun & Ali Ersoy), 3. Baskı, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.

Ögel, K. (2012). İnternet Bağımlılığı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Özyurt, M. & Badur, M. (2020). “İlkokul Öğrencilerinin Teknoloji Kavramına İlişkin Metaforik Algıları ve Öğrenme Süreçlerinde Teknoloji Kullanımları”, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 20(2): 1161-1177.

Savcı, M. & Aysan, F. (2017). “Teknolojik Bağımlılıklar ve Sosyal Bağlılık: İnternet Bağımlılığı, Sosyal Medya Bağımlılığı, Dijital Oyun Bağımlılığı ve Akıllı Telefon Bağımlılığının Sosyal Bağlılığı Yordayıcı Etkisi”, Düşünen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences, 30(3): 202-216.

Sutton, T. (2017). Disconnect or Reconnect: The Food/Technology Metaphor in Digital Detoxing, First Monday, 22(6): <https://doi.org/10.5210/fm.v22i6.7561>

Tang, T. & Cooper, R. (2022). “Olympics During the Pandemic: Predictors of Olympics Viewing Across Platforms During the Tokyo Games”, Communication & Sport. 0(0): 1-18.

Yetim, A. A. & Kalfa, M. (2019). “Üniversite Öğrencilerinin Sporla İlgili Metaforik Algıları ve Spor Etkinliği Dersi”, Spormetre, 17(1): 41-54.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, 11. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Yılmaz, Y., Altunçekiç, A. & Üstündağ, M. T. (2016). “Pedagojik Formasyon Sertifika Öğrencilerinin Teknoloji Kavramına İlişkin Algıları: Metafor Analizi Örneği”, 10. International Computer and Instructional Technologies Symposium (ICITS), 409-420, Rize.

e-ISSN: 2630-631X

Article Type
Research Article

Subject Area
Theology

Vol: 8
Issue: 58
Year: 2022
Pp: 719-725

Arrival
22 February 2022
Published
30 April 2022
Article ID 58303

Doi Number
<http://dx.doi.org/10.31576/smryj.58303>

How to Cite This Article

Aydoğan, A. & Salkini, İ. (2022). "A Comparative Study Of The Malaysian Constitution With The Rules Of The Islamic Constitution", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 8(58): 719-725

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

دراسة مقارنة للدستور الماليزي مع قواعد الدستور الإسلامي

A Comparative Study Of The Malaysian Constitution With The Rules Of The Islamic Constitution

Abdulkadir AYDOĞAN¹ Ibrahim SALKINI²

¹ Master's student at International City University, Malaysia

² Associate Professor at Gaziantep University-Faculty of Theology

ملخص

يتكون سكان ماليزيا من مجتمعات وأصول وديانات مختلفة، وقد أدرك المسلمون الذين يعيشون فيها أنه بعد الحروب الطويلة، كان عليهم اعتناق الإسلام من أجل حماية أنفسهم، كما أدركوا أنهم لا يستطيعون حماية حقوقهم وقوانينهم إلا إذا قاموا بتكييف أحكام الدين الإسلامي مع النظام المسمى بالدولة. احتل البريطانيون ماليزيا ثم دخلها اليابانيون والبرتغاليون والهولنديون... ويمكن القول إن ماليزيا دولة ذات موقع استراتيجي وأراضي خصبة لذا تريد الدول المستعمرة استغلال تلك الخيرات والثروات فيها، وكان المسلمون هم الذين عارضوا الاستغلال ولم يقبلوا الغزو الثقافي لدول عظمى مثل الصين. أسس الشعب المسلم الماليزي نظام حاكم بمجهود كبيرة في ماليزيا، يتميز هذا النظام بمرونته، ويستطيع المسلمون الحصول على حقوقهم التي تليق بالكرامة الإنسانية، ولا بد من لفت النظر إلى أن الدساتير المعدة في العديد من البلدان التي عاشت فيها الأمة الإسلامية بعد الحرب العالمية الأولى لم تسمح للمسلمين بممارسة حتى أبسط معتقداتهم في قانون الأسرة، لأن هذه الدساتير تم إعدادها بإشراف القوى العظمى والإمبرياليين؛ لم يرغبوا في أن يكون لدين الإسلام رأي في أي قضية تتعلق بالدولة ودستورها. يعتبر الدستور في ماليزيا مهماً للغاية حيث ضمن الحقوق الإسلامية للمسلمين وشعائهم، ونتيجة لأبحاثنا رأينا أن شعب ماليزيا كان قادراً على حماية سيادته الوطنية بسبب انعكاس معتقداته الإسلامية في الدستور.

إن مفهوم الدستور كعقد اجتماعي يتفق عليه الناس كان من المهم جداً أن الدستور الذي تم إعداده في ماليزيا مراعيًا لمطالب ورغبات الشعب، في حين أن العديد من الدول في العالم قد فرضت على الشعوب دساتير لم يكن لهم أي اختيار فيها.

مشكلة البحث:

إشكالية وجود تعارض بين تطبيق دستور إسلامي في أي دولة مسلمة أو غير مسلمة وبين المحافظة على حقوق غير المسلمين، سواء أكانوا أقلية أم أكثرية في تلك الدولة.

أهداف البحث:

1. بيان أوجه الشبه بين بعض المواد في وثيقة المدينة المنورة -والتي تتميز بخصائص العقد الاجتماعي الذي صاغه نبيها في المدينة والذي يعد في الواقع أول دستور مدني- وبعض مواد الدستور المكتوبة في ماليزيا.
2. بيان قابلية العقد الاجتماعي الذي وضعه نبيها لتمكين الرعايا المسلمين وغير المسلمين في الدولة التي أسسها من العيش في وئام، فإنه خاطب جميع القبائل التي تعيش في المدينة المنورة من خلال بيان حقوق القاطنين فيها، وبين قوانين كل من يعيش في المدينة بقوانين واضحة لا يعترضها الغموض. وفي هذا المقال نلقت الانتباه إلى دستور يهدف إلى ضمان حقوق المسلمين، يتسم بخصائص العقد الاجتماعي رغم أنه يحتوي على أديان وأصول عرقية مختلفة، كي نلقت انتباه المسلمين المضطهدين الذين لا يستطيعون الحصول على حقوقهم الإسلامية من الدول التي يعيشون فيها، والذين ليس لديهم حتى فرصة للتعبير عن حقوقهم. أردنا أن نظهر في هذا البحث أن الشعب الضعيف الذي أحاطت به الدول الاستعمارية كمالييزيا ونتيجة كفاحه السياسي والاقتصادي كان قادراً على حماية نفسه من خلال ضمان حقوقه الإسلامية في الدستور.

"وما توفيقي إلا بالله عليه توكلت وإليه أنيب" (سورة هود الآية 88)

الكلمات المفتاحية: دستور، الدستور الماليزي، الدستور الإسلامي، قانون دستوري

ABSTRACT

The Malaysian population consists of communities of different origins and religions. Muslims living in Malaysia realized that after escaping from long occupations, they had to embrace Islam in every way in order to protect their own selves. They realized that they could not protect their rights and laws unless they adapted the provisions of the religion of Islam to the system called the state. occupied by the British; The Japanese, the Portuguese, the Dutch... In short, Malaysia is a country with a strategic location and fertile lands that the colonial states constantly want to exploit. Malaysia is the country of Muslims who opposed exploitation and did not accept the cultural invasion of great states such as China. There is a system that the Muslim people have established with great efforts in Malaysia. In this system, Muslims are able to obtain their rights befitting human dignity. The constitutions prepared in many countries where the Islamic Ummah lived after the First World War, unfortunately, did not allow Muslims to practice even their simplest family law beliefs. Constitutions prepared under the supervision of superpowers and imperialists; They did not want the religion of Islam to have a say in any state-related issue. The constitution in Malaysia is very important in terms of ensuring that the Islamic rights of Muslims are also guaranteed in the constitution. As a result of our research, we saw that the people of Malaysia were able to protect their national sovereignty due to the reflection of their Islamic beliefs in the constitution. The concept of the constitution is accepted as a social contract. However, it is very important that the constitution prepared in Malaysia was prepared by taking into account the demands and wishes of the people, while many states in the world have imposed and enforced the constitutions they have prepared on their societies. Some of the articles in the Medina Document, which has the characteristics of a social contract drafted by our Prophet in Medina and which is actually the first civil constitution, and some articles in the constitution written in Malaysia are very similar to each other. Our Prophet had a social contract drawn up that would enable the Muslim and non-Muslim subjects of the state he founded to live in harmony. Our Prophet addressed all the tribes living in Medina and the religions in Medina; In the Medina Document he prepared, he recorded the rights and laws of everyone living in Medina with clear articles and gave assurances. Here, in this article, we drew attention to a constitution that wants to guarantee the rights of Muslims, which has the characteristics of a social contract even though it contains different religions and ethnic origins. Through this work, we wanted to draw the attention of oppressed Muslims who cannot obtain their Islamic rights and laws from the states they live in, and who do not even have the opportunity to express their rights. A powerless people surrounded by colonial states; We wanted to show that as a result of his political and economic struggle, he was able to protect himself by securing his Islamic rights in the constitution. 'And my success is only by God, upon Him I have relied, and to Him I repent.' (Surah Hud Verse 88)

Keywords: Constitution, Malaysian Constitution, Islamic Constitution, Constitutional Law

ومع أن أغلب الدول العربية والإسلامية تنص دساتيرها صراحة على أن الإسلام هو دين الدولة، لكن لم يطبق منه في أغلب الأحيان سوى رسمه في نص الدستور، وليس له أي أثر على الواقع، بل بقي هيكل الدولة الحديثة وشكلها هو الوعاء الجامع الذي تندرج تحته كل التصرفات السياسية بعيداً عن أحكام الإسلام وشرعيته. وظهرت الحاجة الملحة لفهم الدستور الإسلامي وتطبيقاته في الحياة المعاصرة التي أصبحت أكثر تعقيداً، وخصوصاً بعد ظهور مفاهيم وآليات دستورية وقانونية لإدارة الدولة لم تكن ظاهرة كما هي الآن، فكان لا بد من دراسة الموضوع من زوايا متعددة كي تستطيع الحركات الإسلامية بمختلف توجهاتها أن تكون فاعلة في المشهد السياسي والدولي.

المطلب الأول: لمحة عن الدولة الماليزية ودستورها:

ماليزيا: دولة اتحادية ملكية دستورية، تقع في شرق آسيا، فيها ثلاثة أقاليم وتتألف من ثلاث عشرة ولاية، ويصل عدد سكانها اثنين وثلاثين مليوناً، وهي دولة متعددة الأديان والأعراق والثقافات، فهم خليط من الملايو والصينيين والهنود، فإن المسلمين هم السكان الأصليون في البلاد، والإسلام هو الدين الرسمي في أغلب الولايات حيث يبلغ عدد المسلمين 60% من عدد السكان الإجمالي، كما تنتشر فيها الديانات البوذية والمسيحية والهندوسية وغيرها⁽¹⁾.

كان موضوع علاقة الدين بالدولة من أكثر المواضيع حساسية لأنها تمسّ المسلم وترتبط بدينه، فإن الدستور الماليزي تميز بمواد قلّ نظيرها في أي بلد آخر، فقد نصّ على ضمان الحريات والحقوق الدينية والثقافية لمختلف الطوائف، ووصف الدستور دين الدولة بأنه الإسلام، وعُدّ ملك ماليزيا راعياً للإسلام في البلد، ومنع غير المسلمين من نشر دينهم وسط المسلمين، لكنه سمح لهم بنشره وسط غير المسلمين، كما سمح للمسلمين بنشر دينهم وسط غيرهم من أبناء الأديان الأخرى⁽²⁾.

دخل الإسلام إلى ماليزيا مبكراً عبر التجار والدعاة المسلمين، ويتميز الشعب الملاوي بالخلق والهدوء والخس المرهف، واتسمت طبيعة الشعب الماليزي بالاعتدال والتسامح، فإنها تعاملت بإيجابية مع الإسلام والمؤسسات والرموز الدينية، لذا ترى انتشاراً للحجاب في أوساط نساء الحزب الحاكم، وظهور المذيعات المحجبات على شاشة التلفزيون، وإنشاء البنوك والشركات الإسلامية، ووجود الجامعات الإسلامية، وصدر قانون بمنع "الخلوة" بين الرجل والمرأة المسلمين، وكان من مظاهر اعتدال الحكم أن الدولة لم تلجأ إلى قمع التيارات الإسلامية السياسية أو مطاردتها، وإنما فضلت أسلوب التعايش والاحتواء⁽³⁾.

وبقيت ماليزيا تحت الاستعمار لأكثر من خمسمائة عام، وقد تناوب عليها الاستعمار البرتغالي ثم الهولندي ثم البريطاني، وقد نالت استقلالها من إنكلترا عام 1957م، كما بقي المسلمون طيلة هذه الفترة محافظين على دينهم ومناضلين لنيل كرامتهم⁽⁴⁾.

المطلب الثاني: المقارنة بين بعض مواد الدستور الماليزي والدستور الإسلامي:

الذي يقرأ مواد الدستور الماليزي الذي تمت كتابته بعد استقلال ماليزيا وفي تعديلاته المتتالية منذ عام 1957 وما بعدها يدرك أن الدين الإسلامي ببعض مفاهيمه قد أدخلت في هذا الدستور لدولة متعددة الأديان والثقافات، لذا سيقوم الباحث بعرض بعض المواد التي تتضمن هدفاً إسلامياً في الدستور الماليزي:

أولاً- الدين والدولة: ففي المادة الثالثة من الدستور وتحت عنوان "ديانة الاتحاد" تجد الفقرات التالية:

1. الإسلام دين الاتحاد؛ مع ضمان ممارسة الأديان الأخرى بسلام وتآلف في أي جزء من الاتحاد.
2. في كل ولاية، عدا الولايات التي لا يرأسها حاكم، يكون منصب الحاكم كرئيس للديانة الإسلامية في ولايتها الشكل وإلى الحد الذي يعترف ويصرح به دستور تلك الولاية،... فإنه يحق لكل واحد من الحكام الآخرين بصفته رئيساً للديانة الإسلامية أن يفوض حاكم الدولة لينوب عنه.

1. يجب أن ينص دستور ولايات "مالاكاويناغ وصباح وساراواك" على أن حاكم الدولة هو رأس الديانة الإسلامية في تلك الولايات⁽⁵⁾.

وبهذه الفقرات يدرك القارئ أهم الملاحظات التالية:

- الإسلام هو دين الدولة لأن الغالبية من السكان مسلمون.
- الأقاليم التي فيها أكتريّة مسلمة لا بد أن يكون حاكمها مسلم.
- الحرية الدينية التي تكفل لجميع السكان في ممارسة شعائرهم الدينية.
- كل الأحكام التي تتعلق بالمسلمين يقرها حاكم المسلمين في معاملاتهم وتعاملهم.

(1) كيا، عبد الوهاب الحاج، مسلمو ماليزيا، بين الماضي والحاضر، منشورات كلية الدعوة الإسلامية، طرابلس، ط1، 1993، ص 13.

(2) محسن صالح، النموذج السياسي الماليزي وإدارة الاختلاف، مقال منشور في موقع الجزيرة نت، 21 يونيو 2012. <https://studies.aljazeera.net/ar/issues/2012/06/201262111235327448.html>

(3) إندوت، محمد نوري الأمين، الحركة الإسلامية في ماليزيا، نشأتها، منهجها، تطورها، دار البيارق للنشر، بيروت، ط1، 2000، ص 11 وما بعدها.

(4) كيا، مسلمو ماليزيا بين الماضي والحاضر، ص 67.

(5) الدستور الماليزي، مادة (3) الفقرات: 1-2-3-4.

وهذا يتفق مع روح الإسلام ومضمون وثيقة المدينة التي نصّت: "قال ابن إسحاق: وكتب رسول الله ﷺ كتابا بين المهاجرين والأنصار وادع فيه يهود وعاهدهم وأقرهم على دينهم وأموالهم، واشترط عليهم وشرط لهم" (6).

وهذا نجده أيضاً في الدستور الماليزي، ففي المادة (11) التي تتحدث عن "حرية الدين"، نجد الفقرات التي تشرحها:

1. لكل فرد الحق في اعتناق وممارسة ديانته، وبحق له نشرها.
2. لا يجوز إكراه أي شخص على دفع أي ضريبة تخصص كل أو بعض عوائدها لأغراض ديانة أخرى تختلف عن ديانة هذا الشخص.
3. لكل جماعة دينية الحق فيما يلي:

أ. إدارة شؤونها الدينية الخاصة بها؛

ب. تأسيس ورعاية مؤسسات لأغراض دينية أو خيرية؛

ج. شراء وامتلاك المنشآت والاحتفاظ بها وإدارتها بموجب القانون.

4. بموجب قانون الولايات وفيما يتعلق بخصوصية الأقاليم الاتحادية كوالالمبور ولوبونوبوتراجايا، يجوز للقانون الاتحادي مراقبة وتقييد نشر أي من التعاليم والمعتقدات الدينية بين الأشخاص المعتنقين للدين الإسلامي (7).

وفي الفقرة الأولى مع إقراره بأن الإسلام هو دين الدولة إلا أنه أعطى الحرية لجميع السكان باختيار وممارسة شعائهم ليضمن حق الدين لغير المسلمين، وهذا نلمحه أيضاً في فعل الخليفة عمر بن الخطاب رضي الله عنه، عندما كتب عهداً مع أهل أيليا، والذي عُرف "بالعهدة العمرية"، ومن نصوصها: "هذا ما أعطى عبد الله عمر أمير المؤمنين أهل أيليا من الأمان؛ أعطاهم أماناً لأنفسهم وأموالهم، ولكنائسهم وصلبانهم، وسقيمها وبريئها وسائر ملتها، أنه لا تسكن كنائسهم، ولا تُهدم، ولا ينتقص منها ولا من حيزها ولا من صليبهم، ولا من شيء من أموالهم، ولا يُكرهون على دينهم، ولا يُضارَّ أحد منهم..." (8).

إذ تعدّ حرية الدين من أرقى أنواع الحرية والاختيار وأعلاها وأسمىها، فالإسلام منع الإكراه على الدين، واعتبره يناقض كرامة الإنسان من جانب، كما يناقض قيم الدين ونصوصه من جانب آخر، وعدم الإكراه والقبول بصاحب المعتقد الآخر هو استجابة لأوامر الدين والتزام بقيمه النبيلة، قال تعالى مخاطباً المؤمنين به: ﴿لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ﴾

[سورة البقرة: 256]، فال المطلوب إليهم هو ترك الحرية للناس، فالإكراه لا يجعل اليقين في قلب المرء ولا يحقق قناعة عنده، وإنما يخلق منافقاً مستتراً بين المسلمين (9).

يقول الفرنسي جوستاف لوبون: "لقد أدت السياسة الحسنة للعرب المسلمين في البلاد المفتوحة إلى إقناع أمم كثيرة باعتناق دينهم، ولغتهم، وثقافتهم، فقد تركوا الحرية للشعوب التي فتحوها أن تختار الدين الذي ترغبه، ولم يكرهوهم على اعتناق الإسلام، ولم يشذ عن ذلك أقدم الشعوب كالمصريين، والهنود، والفرس الذين رضوا أيضاً بمعتقدات العرب، وعاداتهم، وفن عمارتهم" (10).

وربما يعود ذلك إلى تميّز الدولة الإسلامية وسماحتها، يقول الأستاذ متز: "إن مما يميز المملكة الإسلامية عن أوروبا النصرانية في القرون الوسطى أن الأولى يسكنها عدد كبير جداً من معتنقي الأديان الأخرى غير الإسلام، وليست كذلك الثانية، وأن الكنائس والبيع ظلت في المملكة الإسلامية كأنها خارجة عن سلطان الحكومة، وألا تكون جزءاً من المملكة، معتمدة في ذلك على العهود وما أكسبتهم من حقوق، وقضت الضرورة أن يعيش اليهود والنصارى بجانب المسلمين، فأعان ذلك على خلق جو من التسامح لم تعرفه أوروبا في القرون الوسطى (11)". وهذا الدليل يتوافق مع ما نص عليه دستور المدينة.

وفي الفقرة الخامسة من المادة الثالثة:

5. بصرف النظر عن أي شيء آخر في هذا الدستور، يكون حاكم الدولة هو رأس الديانة الإسلامية في الأقاليم الاتحادية "لكوالالمبور ولوبونوبوتراجايا"؛ ولهذا الغرض يحق للبرلمان بموجب القانون أن يقر أحكاماً لتنظيم الشؤون الدينية الإسلامية وإنشاء مجلس لتقديم المشورة لحاكم الدولة في الأمور التي تتعلق بالديانة الإسلامية (12).

حيث تنص المادة على أن رئيس الدولة لا بد أن يكون مسلماً في الأقاليم الأساسية والتي يغلب فيها السكان المسلمون، وأن من مهامه تنظيم شؤون المسلمين وأحوالهم.

(6) ابن إسحاق، السير والمغازي، 501/1.

(7) الدستور الماليزي، مادة (11).

(8) الطبري، جعفر محمد بن جرير، تاريخ الرسل والملوك، دار المعارف، القاهرة، ط4، 436/4.

(9) أجياد، حقوق الآخر في ضوء وثيقة المدينة المنورة، 143-170.

(10) لوبون، جوستاف، حضارة العرب، ترجمة: عادل زعيتر، مكتبة هنداوي، القاهرة، 2013، ص628.

(11) عثمان، حافظ، الإسلام والصراعات الدينية، مكتبة الإسكندرية، د ت ط، ص258.

(12) الدستور الماليزي، مادة (3) الفقرات: 1-2-3-4.

وقد جاء في نص وثيقة المدينة: "وأنكم مهما اختلفتم فيه من شيء، فإن مرده إلى الله عز وجل وإلى محمد ﷺ" (13).

فالمرجعية العليا على اختلاف ما في الصحيفة يكون إلى النبي ﷺ لأنه الحاكم لدولة المدينة، وفي هذا المقام السياسي.

وهذا ما تؤكد المصادر التاريخية في الحكم الإسلامي لمصر، "لقد لعب المصريون دوراً لا يستهان به في إدارة البلاد في عصر ولاية الخلفاء الراشدين، وتشير بعض أوراق البردي إلى أسماء حكام أقاليم وموظفين من القبط منذ السنوات الأولى للحكم الإسلامي في مصر، ويرجع تاريخ هذه الأوراق إلى سنة 22هـ/ 642م وكل الدلائل تشير إلى اختيار ولاية مصر خلال هذه الفترة أقباطاً للعمل في مختلف الوظائف، فكان منهم الكتّاب، وعمال الدواوين، وحكام الأقاليم، بل وأيضاً عمال الخراج" (14).

ثانياً- الحرية الفردية: ففي المادة (5) والتي تتضمن "الحرية الفردية" والتي مقصودها عدم وقوع الظلم على المواطنين ومنع حرمتهم إلا إن تعدى المواطن على حقوق الآخرين واعتدى عليهم حينها يحاسب بموجب القانون، فقد جاء:

1. لا يحرم أي شخص من حياته أو حرمة الشخصية إلا بموجب القانون (15).

وهذا المعنى يؤكد الدستور الماليزي في المادة (6) حيث يحظر العبودية والظلم، فقد جاء في نصه:

لا يجوز استعباد أي شخص (16).

وهذا قد جاء معناه في وثيقة المدينة: "وأنة من تبعنا من يهود فإن له النصر والأسوة غير مظلومين ولا متناصر عليهم" (17).

حرية التعبير والتجمع وتكوين الجمعيات: ففي المادة (10) من الدستور الماليزي جاء ما نصه:

أ. لكل مواطن الحق في حرية الكلام والتعبير؛

ب. لجميع المواطنين الحق في التجمع السلمي غير المسلح؛

ج. لجميع المواطنين الحق في تشكيل الاتحادات (18).

وهذا المعنى نجده في وثيقة المدينة، فقد جاء فيها: "يثرب حرام جوفها لأهل هذه الصحيفة، وأن بين جميع المتعاقدين النصح والنصيحة والبر دون الإثم.... وأن ذمة الله واحدة، يجير عليهم أديانهم، وأن المؤمنين بعضهم موالي بعض دون الناس" (19).

قد ضمنوا في الإسلام حقوق المواطنة والحريات الدينية والثقافية، وأصبح ذلك نوعاً من "العقد الاجتماعي" الذي ارتضته مكونات المجتمع الماليزي، كما أن العديد من النصوص القانونية اتخذت شكلاً رمزياً، لا يمس جوهر النظام العلماني، وظلت التطبيقات القانونية الإسلامية محصورة، مثل معظم بلدان العالم الإسلامي، بقانون الأحوال الشخصية الذي لا يطبق على غير المسلمين (20).

وفي المادة (8) من الدستور بمساواة جميع المواطنين أمام لقانون، فقد جاء ما نصه:

1. جميع الأشخاص متساوون أمام القانون ولهم الحق في الحماية المتساوية التي يوفرها القانون.

2. ما لم يأذن الدستور بذلك صراحة، لا يجوز التمييز بين المواطنين على أساس الدين أو العرق أو النسب أو مكان الولادة أو الجنس في أي قانون أو تعيين في أي منصب أو وظيفة في سلطة عامة أو في إدارة أي قانون متعلق بشراء أو امتلاك أو التصرف في ملكية ما أو تأسيس أو القيام بتجارة أو مشروع أو مهنة أو عمل أو وظيفة، ما لم يأذن الدستور بذلك صراحة.

3. لا يجوز التمييز لصالح شخص لكونه أحد رعايا حاكم من حكام الولايات .

4. لا يجوز لأية سلطة عامة التمييز ضد أي شخص لأنه مقيم أو يعمل في أي جزء من الاتحاد خارج إطار ولاية هذه السلطة (21).

وهذه المعاني من أسس الإسلام الحنيف، قال تعالى: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَى وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ [النحل: 90].

(13) ابن إسحاق، السير والمغازي، 501/1.

(14) حسن، حسن علي، أهل الذمة في المجتمع الإسلامي، المجلس الأعلى، القاهرة، 1969، 130.

(15) الدستور الماليزي، مادة (5).

(16) الدستور الماليزي، المادة (6).

(17) ابن إسحاق، السير والمغازي، 501/1.

(18) الدستور الماليزي، مادة (8).

(19) ابن إسحاق، السير والمغازي، 501/1.

(20) محسن صالح، النموذج السياسي الماليزي وإدارة الاختلاف.

(21) الدستور الماليزي، مادة (8).

وفي الحديث القدسي: "يا عبادي، إني حرمت الظلم على نفسي، وجعلته بينكم محرماً، فلا تظالموا"⁽²²⁾.

وهذا ما فعله عمرو بن العاص في مصر مع الأقباط، فقد شعروا بالمساواة وأن حقوقهم محفوظة، فنظم المسلمون شؤونهم في الإدارة والقضاء، ووضعوا خطاً عادلة لجباية الضرائب على قاعدة العدل الذي التزم به، وعنوا عناية كبيرة بشؤون الري، وبناء المقاييس على النيل، وإنشاء القناطر، والجسور، والأحواض، فاكسب بذلك قلوب الأقباط، الذين رأوا عهداً جديداً من الطمأنينة، والحرية، وتعفف الحكام⁽²³⁾.

وهذه العدالة التي لمسها غير المسلمين في الدولة الإسلامية جعلتهم يشعرون بالانتماء الحقيقي لبلاد الإسلام.

ثالثاً- تنظيم الأحوال الشخصية: ففي المادة (8) من الدستور الماليزي جاء الحرية في التحاكم إلى الأحوال الشخصية بحسب المعتقد الذي ينتمي إليه المواطن، فقد جاء

أ. أي حكم ينظم قانون الأحوال الشخصية؛

ب. أي حكم أو ممارسة تحصر منصباً أو وظيفة متعلقة بشؤون أية ديانة أو بأية مؤسسة تديرها مجموعة تعتنق ديانة معينة بأشخاص يعتنقون هذه الديانة⁽²⁴⁾.

فقد جاء في وثيقة المدينة ما نصه: "وأنه ما كان بين أهل هذه الصحيفة من حدث أو اشتجار يخاف فساده فإن مرده إلى الله عز وجل وإلى محمد رسول الله ﷺ، وأن الله على أتقى ما في هذه الصحيفة وأبره"⁽²⁵⁾.

وهذا ما يؤكد أن أهل عمرو بن العاص قد عاهد أقباط مصر على حرية العبادة في معابدهم، فقد جاء ما نصه: "هذا ما أعطى عمرو بن العاص أهل مصر من الأمان وملتهم وكنائسهم وصلبيهم وبرهم وبحرهم. لا يدخل عليهم شئ من ذلك ولا ينتقص ولا يسكنهم النوب. وعلى أهل مصر أن يعطوا الجزية إذا اجتمعوا على هذا الصلح وانتهت زيادة نحرهم خمسين ألف ألف. وما عليهم ما جنى لصوتهم فإن أبر أحد منهم أن يجيب رفع عنهم من الجزاء بقدرهم. وذمتنا ممن أبي بريئة. وإن نقص نحرهم من غايته إذا انتهى رفع بقدر ذلك.

ومن دخل في صلحهم من الروم والنوب فله مثل ما لهم، وعليه مثل ما عليهم. ومن أبي واختار الذهاب فهو آمن حتى يبلغ مأمنه أو يخرج من سلطاننا عليهم ما عليهم أثلاثاً في كل ثلث جباية ثلث ما عليهم.

على ما في هذا الكتاب عهد الله وذمته وذمة رسوله وذمة الخليفة أمير المؤمنين وذمم المؤمنين.

وعلى النوبة الذين استجابوا أن يعينوا بكذا وكذا رأساً وكذا فرساً على أن لا يغزوا ولا يمنعوا من تجارة صادرة ولا واردة.

شهد الزبير وعبد الله ومحمد بناء وكتب وردان وحضر"⁽²⁶⁾.

حتى أن اليهود في المدينة كانوا يتحاكمون إلى النبي ﷺ، فقد ورد في الحديث عن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما، أن اليهود جاءوا إلى رسول الله ﷺ فذكروا له أن رجلاً منهم وامراً زنياً، فقال لهم رسول الله ﷺ: ما تجدون في التوراة في شأن الرجم؟ فقالوا: نفضحهم ويجلدون.. فقال عبد الله بن سلام: كذبت، إن فيها الرجم.. فأتوا بالتوراة فنشروها، فوضع أحدهم يده على آية الرجم فقرأ ما قبلها وما بعدها، فقال له عبد الله ابن سلام: ارفع يدك، فرفع يده فإذا فيها آية الرجم، فقالوا: صدق يا محمد، فيها آية الرجم.. فأمر بهما رسول الله ﷺ فرجما.. قال عبد الله: فرأيت الرجل يحنأ على المرأة يقيها الحجارة⁽²⁷⁾.

وبعد هذه المقارنة لبعض مواد الدستور الماليزي والقواعد العامة في الإسلام، نرى أن الدستور الماليزي تضمن مواداً إسلامية تدل على روح الإسلام في جوهرها العام.

النتائج:

وفي نهاية هذا البحث، فقد خلص البحث إلى عدة نتائج، أهمها:

1- أهم ما يميز دولة ماليزيا ودستورها أن دين الدولة مقبول كإسلام في الدستور. هذه المادة موجودة بالفعل في دساتير العديد من البلدان ذات الأغلبية المسلمة. حتى في الدستور التأسيسي الأول لجمهورية تركيا، في دستور عام 1921 وفي الدستور الذي أعيد كتابته عام 1924، من الممكن أن نرى بوضوح عبارة "دين الدولة هو الإسلام". أهم ما يميز الدولة الماليزية والدستور الماليزي عن الدول الأخرى هو أن المادة "دين الدولة الإسلام". وهي سارية على مستويات الدولة وفي الحياة الاجتماعية. إنه انعكاس للقوانين والنظام والإدارة.

(22) أخرجه مسلم، كتاب البر والصلة والآداب، باب تحريم الظلم، رقم (4802).

(23) دروزة، محمد عزة، عروبة مصر قبل الإسلام وبعده، المكتبة العصرية للطباعة، القاهرة، 1963، ص 94.

(24) الدستور الماليزي، مادة (8).

(25) ابن إسحاق، السير والمغازي، 1/640.

(26) الطبري، تاريخ الرسل والملوك، 109.

(27) صحيح البخاري، كتاب الحدود، باب أحكام أهل الذمة وإحصائهم إذا زنوا ورفعوا إلى الإمام، رقم 6450.

- 2- بالرغم من عدم صحة القول بأن الدولة الماليزية أو الدستور هو دستور إسلامي من جميع النواحي ، إلا أنه دستور يحتوي على البنود التي يجب تضمينها في الدستور الإسلامي من جوانب عديدة.
- 3- أعد نبينا وثيقة المدينة المنورة وهي عقد اجتماعي يشمل المشركين والمسيحيين واليهود وجميع قبائل المدينة المنورة. الناس من جميع مناحي الحياة ، من جميع الأديان في المدينة المنورة ؛ تحت قيادة نبينا ، وعد بالدفاع عن المدينة المنورة والعيش بسلام كأهل المدينة المنورة. يضمن الدستور الماليزي أيضًا العقد الاجتماعي وحقوق الإنسان والدينية للأشخاص من جميع الأديان والمعتقدات. في هذا الصدد ، فهي أكثر قيمة من الدساتير في أوروبا وفي العديد من الدول التي تعيش فيها المجتمعات الإسلامية.
- 4- أكبر مشكلة يواجهها المسلمون اليوم هي أن الدول التي ينتمون إليها تسن قوانين دون مراعاة العقيدة الإسلامية. يجد المسلمون صعوبة في تنفيذ أوامر وممارسات دين الإسلام ، سواء في عبادتهم أو في حياتهم الاجتماعية والسياسية. الإسلام دين يشمل جميع جوانب الحياة. الحفاظ على قانون الأسرة ؛ الاقتصاد والسياسة والحرب والسلام ، باختصار ، دين له رأي وأمر في كل قضية قد يواجهها الإنسان في هذه الحياة. الخضوع القسري لمسلم يؤمن بمثل هذا الدين للقوانين والقوانين المختلفة من قبل الدولة التي يعيش فيها ؛ إنه أمر مزعج للغاية للأفراد المسلمين.
- . وإعطاء مثال لهذه المشاكل: أحكام مثل الحجاب ، وقانون الأسرة ، والحياة التربوية ، والحياة السياسية ، والقانون الجنائي ، التي ورد ذكرها في القرآن كالصلاة والصوم ، والتي توصف بأمر الله وقدره ، لا يتم تنفيذها في العديد من الدول. لا يمكن للمسلمين تطبيق أحكام الدين الإسلامي التي يؤمنون بها في حياتهم. فيما يلي بعض الأحكام وبعض المواد في الدستور الماليزي التي تسمح للأفراد المسلمين أن يعيشوا حياتهم بحرية كما يؤمنون بالمجتمعات التي يعيشون فيها.
- 5- يمكن أن يكون دستور ماليزيا مصدر إلهام للمسلمين في جميع أنحاء العالم. يجب على المسلمين التعبير والدفاع عن ضرورة وجود أحكام في الدستور ، كما هو الحال في الدستور الماليزي ، حتى يتمكنوا من ممارسة شعائرهم الدينية في الدول التي عاشوا فيها. حتى المسلمين الذين يعيشون في دول ومجتمعات غير مسلمة يجب أن يستشهدوا بالدستور الماليزي كمثال وأن يطالبوا بحقوقهم وقوانينهم النابعة من معتقداتهم ، لأن الدستور هو نص عقد اجتماعي.
- 6- إذا كان المسلمون لا يطالبون بالضمانة الدستورية للإسلام مثل شعب ماليزيا. إيمانهم يضعف ، والحياة الاجتماعية تبتعد عن الإسلام. أكبر مشكلة يواجهها المسلمون اليوم هي خطر فقدان ثقافتهم ونمط حياتهم الإسلامي. بعد الحرب العالمية الأولى على وجه الخصوص ، حاصر الغزو الثقافي للدول الإمبريالية ، وخاصة الاستعمار البريطاني والفرنسي ، الجغرافيا الإسلامية بأكملها. ينزعج العلماء والمفكرون المسلمون بشكل خطير من حقيقة أن الشباب المسلم والأجيال الجديدة تنمو غير مدركة للثقافة والحضارة الإسلامية. على الرغم من كل جهود علماء المسلمين والمتحمسين ، فإن المجتمعات الإسلامية تبتعد عن دين الإسلام بسرعة كبيرة. إن ثقافة وأسلوب حياة الدول الاستعمارية تنشر بشكل شامل المجتمعات الإسلامية. والسبب الأكبر في ذلك هو عدم وجود مادة أو التزام في دساتير الدول التي خضعت لها الجمعيات الإسلامية فيما يتعلق بتنفيذ أحكام الإسلام وحمايتها.
- أكبر استنتاج توصلنا إليه من هذه الدراسة هو أن المجتمعات الإسلامية يجب أن تضمن دستوريًا حقوقها وقوانينها الإسلامية ، مثل المسلمين في ماليزيا. على الأمة الإسلامية ألا تغض الطرف عن طرد الإسلام من الحياة الاجتماعية والسياسية بحجة العلمانية.
- 7- عبر التاريخ ، أظهر دين الإسلام والمسلمين الاحترام لجميع المعتقدات والثقافات والعادات والتقاليد التي لا تتعارض معهم. في الواقع ، العديد من المجتمعات التي اعتنقت الإسلام ؛ كانوا قادرين على الحفاظ على ثقافتهم ولغتهم وعاداتهم وتقاليدهم. المسلمون في ماليزيا يحيطون أنفسهم بالفعل. لقد أرادوا أن يأخذوا دين وثقافة الإسلام تحت الضمان الدستوري من أجل الحماية من شر الدول الإمبريالية التي استعمرتهم لسنوات عديدة والوثنيين الذين هاجمهم بقسوة.
- هذه المطالب والنضالات حول هذه القضية ما زالت مستمرة. يمكن القول أنهم كانوا ناجحين تمامًا في هذا الصدد. ومع ذلك ، عندما ننظر إلى الجغرافيا الإسلامية بشكل عام ، حقق المسلمون في ماليزيا نجاحًا كبيرًا في العديد من القضايا من خلال تأمين حقوقهم وقوانينهم بموجب الدستور. في العديد من البلدان الإسلامية ، وخاصة في تركيا ، فإن أحكام الإسلام ، مثل الحجاب أو قانون الأسرة ، ليست مضمونة دستوريًا.
- 8- إن عبارة "الإسلام دين الوحدة" في دستور ماليزيا أكبر دليل على أن الإسلام يتعامل مع الأديان والأمم الأخرى بطريقة سلمية ومتناغمة. وفي هذا الصدد ، ذكرنا أن نبينا فضل العيش بسلام مع أناس من مختلف المعتقدات والأفكار لم يقاتلوه ، وقد صرح بذلك كتابة في وثيقة المدينة المنورة. من أهم سنن نبينا أنه وضع الدستور من خلال كتابة وثيقة المدينة ، وهي عقد اجتماعي.
- 9- رأى نبينا أن الواجب الأساسي للدولة نفسها هو ضمان أحكام الإسلام كتابة وتطبيق الأحكام الإسلامية في الحياة الاجتماعية بحماية الدولة وتأكيدها. هذا الموضوع في مقالنا ؛ لقد عبرنا عن ذلك من خلال الاستشهاد بمقالات من وثيقة المدينة المنورة. بصفتنا أمة محمد ، يجب أن نشعر بأننا محظوظون جدًا لأن نكون أمة نبي أقام دولة ونبيًا وضع دستورًا. نحن نرى أن دولة المدينة الإسلامية التي أنشأها نبينا ووثيقة المدينة التي أعدها ستوفران فوائد جدية للغاية فيما يتعلق بإدارة الدولة الحالية وإعداد الدستور. نوصي بأخذ هذه المسألة بعين الاعتبار من قبل خبراء دستوريين.

10- في عالم العولمة ، نتوقع أن تجتمع البشرية حول دستور واحد وتعيش في سلام. هنا ، يمكن أن تكون وثيقة المدينة المنورة بمثابة مثال لإعداد مثل هذا الدستور. أثبت المسلمون الماليزيون جزئياً أن الأشخاص من مختلف الأديان والجنسيات والأصول العرقية يمكنهم العيش في سلام بموجب دستور مشترك. لماذا لا يوجد هذا الجمال في ماليزيا في جميع أنحاء العالم؟

11. هناك مادة في الدستور الماليزي تنص على أنه في الأماكن التي يشكل فيها المسلمون غالبية ، يجب أن يكون الحاكم مسلماً أيضاً. ومع ذلك ، هناك مواد توفر الحرية الدينية لجميع الناس لممارسة عقيدتهم بحرية والالتزام بحمايتهم. هذه المواد مهمة للغاية من حيث ضمان حرية الناس في المعتقد. من خلال أخذ هذه المواد في الاعتبار في دساتير جميع الدول ، من أجل إجراء تحسينات فيما يتعلق بحرية المعتقد ، والشعوب من الدول التي ينتمون إليها ؛ يريدون حرية الدين. على وجه الخصوص ، يجب على المسلمين المطالبة بضمان حرية المعتقد دستورياً من الدول العلمانية العلمانية مثل الهند وتركيا والجزائر وتونس. الشعوب المسلمة يجب أن يعبروا عن أن الإيمان بالإسلام لا يقتصر فقط على العبادة في المسجد والتضحية والصيام. من خلال التعبير عن أن الإسلام يحتوي أيضاً على أحكام للحياة الاجتماعية والسياسية ، يجب أن يطالبوا دولهم بتهيئة بيئة وفرصة مثل شعب ماليزيا حتى يتمكنوا من عيش حياة اجتماعية وفقاً للإسلام.

المراجع والمصادر:

- كيا، عبد الوهاب الحاج، مسلمو ماليزيا، بين الماضي والحاضر، منشورات كلية الدعوة الإسلامية، طرابلس، ط1، 1993.
- محسن صالح، النموذج السياسي الماليزي وإدارة الاختلاف، مقال منشور في موقع الجزيرة نت، 21 يونيو 2012.
- إندوت، محمد نوري الأمين، الحركة الإسلامية في ماليزيا، نشأتها، منهجها، تطورها، دار البيارق للنشر، بيروت، ط1، 2000.
- ابن إسحاق، محمد بن يسار، السير والمغازي، تحقيق: سهيل زكار الناشر: دار الفكر، بيروت، ط1، 1978م.
- الطبري، جعفر محمد بن جرير، تاريخ الرسل والملوك، دار المعارف، القاهرة، ط4.
- جيا، خالد عليوي، حقوق الآخر في ضوء وثيقة المدينة المنورة، تأصيل لمبدأ التعايش، بحث محكم، مجلة رسالة الحقوق، جامعة كربلاء، السنة 4، عدد2، 2012م.
- لوبون، جوستاف، حضارة العرب، ترجمة: عادل زعيتر، مكتبة هنداوي، القاهرة، 2013.
- عثمان، حافظ، الإسلام والصراعات الدينية، مكتبة الإسكندرية، د ت ط.
- حسن، حسن علي، أهل الذمة في المجتمع الإسلامي، المجلس الأعلى ، القاهرة، 1969.
- دروزة، محمد عزة، عروية مصر قبل الإسلام وبعده، المكتبة العصرية للطباعة، القاهرة، 1963.
- البخاري، محمد بن إسماعيل أبو عبد الله، الجامع الصحيح، تحقيق: د. مصطفى ديب البغا، الطبعة الثالثة، دار ابن كثير، اليمامة، بيروت، 1987م.
- مسلم، أبو الحسين بن الحجاج القشيري النيسابوري، صحيح مسلم، تحقيق محمد فؤاد عبد الباقي، دار إحياء التراث العربي، بيروت، لبنان، بدون ت ط.
- صالح، محسن، النموذج السياسي الماليزي وإدارة الاختلاف، مقال منشور في موقع الجزيرة نت، 21 يونيو 2012.

e-ISSN: 2630-631X

Article Type
Review ArticleSubject Area
HistoryVol: 8
Issue: 58
Year: 2022
Pp: 726-730Arrival
03 February 2022
Published
30 April 2022
Article ID 61964Doi Number
<http://dx.doi.org/10.31576/smryj.61964>How to Cite This Article
Çil, Z. & Elçioğlu, H.
(2022). “Demirkırat: Bir
Demokrasinin Doğuşu
Üzerine Bir
Değerlendirme”,
International Social
Mentality and Researcher
Thinkers Journal,
(Issn:2630-631X) 8(58):
726-730Social Mentality And Researcher
Thinkers is licensed under a
Creative Commons Attribution-
NonCommercial 4.0
International License.

GİRİŞ

Tarihi belgeseller tarih öğretiminde farklı duyu ve organlara hitap ederek tarihimizin bugünden yaşanılır ve anlaşılır olmasını mümkün kılmaktadır. Geçmişle ilgili soyut bir içeriğe sahip tarih ilmini görsel ve işitsel malzemeler ile daha somut hale getirmek tarihi daha ilginç ve ulaşılabilir hale getirmektedir. Tarih ilminde teknolojik gelişmelerden faydalanılması bu disiplini daha etkin ve kalıcı bir bilim dalı yapmaktadır. Tarih öğretiminde soyut ve ezberci eğitim metoduna yönelik eleştirilere karşılık belgesellerin kullanılması bu alandaki olumsuz algıyı kırmaktadır. Görsel ve işitsel malzeme ile öğrenme imkânı veren tarihi belgeseller dönemi yaşayan ya da döneme bizi tanımlayan şahsiyetlerin anlatımıyla tarihin daha çekici ve zevkli bir ders olabilmesini sağlamaktadır. Tarih eğitiminde belgesel-filmlerin yeri ve hakkındaki tartışmalar devam ederken, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ya da Yakın Dönem Türk Tarihi araştırmalarında özellikle Türkiye’de çok partili siyasal hayata geçiş ve demokrasinin gelişim süreci hakkında “Demirkırat: Bir Demokrasinin Doğuşu” başlıklı tarihi belgeselden fazlasıyla yararlanmak mümkündür. Mehmet Ali Birand’ın¹ deyiimiyle yakın tarihimizin sayfalarını açan ve iki yıllık bir emeğin ürünü olan *Demirkırat*² adlı bu belgeselin değerlendirilmesine dayanan çalışmamızda internet kaynakları yanında birde belgesel kitaplar kullanılmıştır.³

¹ Türk yazar, gazeteci, köşe yazarı ve haber sunucusu aynı zamanda televizyon yapımcısı olan Mehmet Ali Birand 1941 yılında İstanbul’da doğmuş ve yine 2013 yılında İstanbul’da vefat etmiştir. Birand ilk eğitimini Erenköy Zihni Paşa’da almıştır. 1955 yılında Galatasaray Lisesi’ne girmiştir. Daha sonra İstanbul Üniversitesi Fransız Filolojisi’ne devam etmiştir. Cemre Birand ile evliliğinden bir çocuk sahibi olan Birand, Türk Basın tarihine adını yazdırmış değerli gazetecilerden biridir. Basın-yayın hayatı boyunca gerçekleştirdiği birbirinden değerli eserlele Yakın Dönem Türk Tarihi içerisindeki hakettiği yerini almıştır. 1991 yılında yapımında yer aldığı *Demirkırat* ilk belgeselidir. Yapım ve sunumunda emeğinin geçtiği diğer belgeseller sırasıyla şunlardır: 1: **12 Mart: İhtilalin Pençesinde Demokrasi** (1994), 2: **Vehbi Koç** (1994), 3: **12 Eylül** (1998) 4: **Kıbrıs’ın 50 yılı** (1999), 5: **Özalp Yılları** (2000), 6: **Unutulmaz Maçlar** (2005), 7: **100 Yüzyıllık Sevdâ** (2006), 8: **17 Mayıs** (2006), 9: **Latife Hanım** (2006) 10: **Son Darbe: 28 Şubat** (2012) (https://tr.wikipedia.org/wiki/Mehmet_Ali_Birand); Mehmet Ali Birand-Can Dündar-Bülent Çaplı, **Demirkırat: Bir Demokrasinin Doğuşu**, 8. Baskı, Doğan Kitapçılık, 1991, İstanbul; Mehmet Ali Birand-Can Dündar-Bülent Çaplı, **12 Mart: İhtilalin Pençesinde Demokrasi**, 1. Baskı, Can Belgesel, 1991, İstanbul.

² “*Demirkırat*” adlı belgesel için çalışmamın devamında, italik yazı biçimi kullanılmıştır.

³ Bu çalışmada, “*Demirkırat*” başlıklı belgeseli oluşturan bütün bölümlerin internet ortamında izlenmesiyle ortaya çıkmıştır.

“Demirkırat: Bir Demokrasinin Doğuşu” Üzerine Bir Değerlendirme

An Evaluation on “Demirkırat: The Birth of a Democracy”

Zafer ÇİL¹ Havva ELÇİOĞLU² ¹ Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Muş/Türkiye² Muş Alparslan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Lisans Öğrencisi, Muş/Türkiye

ÖZET

Bu çalışmada Mehmet Ali Birand’ın sunuculuğunu yaptığı 1991 yılı yapımı “Demirkırat: Bir Demokrasinin Doğuşu” isimli toplamda on bölümden oluşan belgesel incelenmektedir. Ünlü Video Paylaşım Platformu “Youtube” dan elde edilen videoların incelenmesine dayanan çalışmada, belgeselin konusu ele alınmıştır. Bu bağlamda nesnel içerik analizi yöntemi izlenerek elde edilen veriler doğrultusunda belgesel genel bir içerik değerlendirilmesine tabi tutulmuştur. Bu çalışma kapsamındaki belgeselin bölümleri kronolojik olarak ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Demirkırat, Belgesel, Demokrasi, Asker, Darbe.

ABSTRACT

In this study, the documentary, "Demirkırat: Birth of a Democracy", made in 1991 and which is hosted by Mehmet Ali Birand, consists of ten episodes in total, is examined. In the study, which is based on the analysis of the videos obtained from the famous Video Sharing Platform "Youtube", the subject of the documentary is discussed. In this context, the documentary was subjected to a general content evaluation in line with the data obtained by following the objective content analysis method. The parts of the documentary within the scope of this study are handled chronologically.

Key Words: Demirkırat, Documentary, Democracy, Soldier, Coup

TRT-MİLLİYET işbirliği ile hazırlanan Birand'ın bu belgeselinin her bölümünün başında nakarat gibi tekrarladığı sözler şöyledir: “*Demokrasi dünyanın en narin çiçeğidir. Onu yaşatan hoşgörüdür, uzlaşdır, diyalogdur. Size bu gece ülkemizde yetişen demokrasinin doğuş ve emekleme öyküsünü anlatacağız. Coşkulu, ancak güç bir dönemin örtüsünü açacağız. Başrolü oynayanlardan hiçbiri hayatta değil. Ancak kurup bize hediye ettikleri demokrasi hâlâ yaşıyor.*”

Belgeselin birinci bölümünün başında adeta bütün süreç hakkında genel bir çerçeve çizen açıklamalar şunlardır: “*... tam on hafta süreyle birlikte olacağız ve birlikte yakın tarihimizin sayfasını açacağız. Kimi zaman heyecanlanacağız kimi zaman hüünleneceğiz. Bazen ah keşke böyle olmasaydı diyeceğiz. Emin olun hep birlikte geçmişten dersler alacağız... Ülkemizin demokrasiye geçişi alışması kolay olmadı. Zaman zaman kesintilere uğradı... Bu belgeselle aslında işi başlangıcından alacağız ve ileride yapmayı planladığımız belgelerle bugüne kadar da getirmeye çalışacağız. Amacımız kimseyi yargılamak veya aklamak değil. Mümkün olduğunca tarafsız bir gözle bakmaya çalıştık. Tam iki yıllık çalışma ve incelemenin sonucunu göreceksiniz. Türkiye’de bugün kanıksayarak yaşadığımız çok partili rejim aslında yirmi üç yıllık bir mücadelenin ve arayışın ürünü...*”

Birand, *Demirkırat*’ın daha ilk bölümünde Yakın Tarihimize ışık tutan 12 Mart, 12 Eylül ve Özallı Yıllar gibi gelecekte yapımını gerçekleştirdiği belgesellerin müjdesini veriyor.

KONUSU

Bu belgeselde, çok partili siyasal hayata geçiş adımlarının ilk defa atıldığı 1920’li yılların ilk yarısından başlayarak, Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki ilk askeri müdahaleye olan 27 Mayıs 1960’a değin hatta Adnan Menderes’in idamına kadar geçen dönemin bir bütün halindeki resmini bulabilmek mümkündür. Bu belgeselde yine tarihimizin en tartışmalı dönemlerinden bir kesit olarak siyasi kavgaları, Demokrat Parti’nin doğuş, yükseliş ve gerileyişini, 27 Mayıs 1960 Askeri İhtilali’nin iç yüzünü, cuntada yer almış ve darbeye tanıklık etmiş şahsiyetlerin anlatımlarıyla izlemek mümkündür.

İÇERİĞİ

Belgeselin başından sonuna kadar incelediği dönem olan 1946-1961 yılları arası takip ettiği tarihi olayların kronolojik sıralaması dikkate değerdir. Gazeteci-yazar veya belgesel yapımcıları olan Mehmet Ali Birand, Can Dündar ve Bülent Çaplı’nın emeğinin geçtiği belgeselde Birand’a güvenerek en hassas konuları dahi açık bir şekilde belgelere dayandırarak anlatan kişisel görüş ve önerilerini ya da anılarını anlatan veya aktaran asker, siyasetçi, bürokrat, gazeteci, öğrenci, vb. ikili-çok taraflı görüşmeler şeklinde diyaloglar mevcuttur.

Belgeselin başından sonuna değin ele aldığı tarihi olaylardan bir bölümü başlıklar halinde şöyledir: Tek Parti Dönemi, Mustafa Kemal Atatürk’ün Yurt Gezileri, Cumhuriyet Halk Partisi, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Serbest Cumhuriyet Fırkası, Adnan Menderes’in Mebus Seçilmesi, Celal Bayar ve İsmet İnönü Mücadelesi, Toprak Reformu, Demokrat Parti, Millet Partisi, Türkiye’de demokrasinin sancılı doğuşu, 21 Temmuz 1946 Seçimleri, 14 Mayıs 1950 (Beyaz İhtilal) Seçimleri, Demokrat Parti İktidarı, Din ve Laiklik, Arapça Ezan, Kore’ye Asker Gönderilmesi ve Türkiye’nin NATO’ya katılması, 2 Mayıs 1954 Seçimleri, Celal Bayar’ın Amerika Ziyareti, 6-7 Eylül olayları, Albaylar Cuntası, Ekonomik zorluklar, Menderes’in Uçak Kazası, 27 Mayıs Askeri Müdahalesi ve Demokrasinin askıya alınması, Celal Bayar, Adnan Menderes ve Demokrat Parti Milletvekillerinin tutuklanması, Hukuk Profesörlerinden oluşan yeni anayasa komisyonu, Demokrat Parti’nin kapatılması, Yassıada yargılamalarının başlaması, Düşükler Yassıada Filmi, Ordu içinde çekişme ve 14’ler Olayı, Temsilciler Meclisi ve İnönü’nün meclise dönmesi, 1961 Anayasası, öğrenci olayları, Fatin Rüştü Zorlu, Hasan Polatkan ve Adnan Menderes’in idamı.

DEĞERLENDİRİLMESİ

Mehmet Ali Birand’ın bütün belgeselleri uzun uğraşlar sonucu meydana gelen titiz çalışmaların ürünüdür. Belgesellerin ön araştırma aşamasından ta yapım aşamasına kadar bizatihi rol oynayan Birand, Türk Basın Tarihi’nde “Mehmet Ali Birand Belgeselleri Ekolünü” oluşturmuştur. Kendisinden sonra gelen araştırmacı, yazar ve sunuculara ilham olmasını sağlamıştır. Günümüzde birçok Türk Tarihi Belgeselleri de “Mehmet Ali Birand belgesellerinden” izler taşımaktadır.

Belgeselin genel olarak resmi tarih ideolojisine uygun bir bakışı olduğu ve Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran resmi ideolojiyi destekleyen bir tutumu olduğu rahatlıkla iddia edilebilir. Hiç şüphesiz bir yapımcı olarak bu yaklaşım bir tercihtir, ancak belgeselin başındaki “tarafsızlık” iddiasının aksine özellikler barındırmaktadır. Konuları sunuş biçimi dikkate alındığı zaman Birand’ın, dolayısıyla *Demirkırat*’ın konuları veriş şeklinde ya da tercihlerinde çoğunlukla bazı kurum ve kuruluşlara önem atfettiği görülmektedir.

Bilimsel titizliğe riayet edilerek hazırlanan ancak akademik kaygıdan uzak bir şekilde ele alınan belgesel, her ne kadar objektif olunduğu iddia edilsede bir çok kez öznel bir bakış açısıyla izleyicisine sunulmuştur. Belgeselde kimi zaman nesnel ölçütlere dikkat edilmemiş olsada yer yer isabetli objektif değerlendirmeler de yapılmıştır. Parti ya da siyaset veya ideolojiler üstü bir duruş beklenirken daha çok resmi ideolojinin düşüncelerini aktaran bir sunum metodu benimsenmiştir.

Belgesel içerisinde yer yer ince detaylara kadar yer verilmiş fakat verilen bilgilerin güvenilirliğine dair farklı kaynaklar ile sağlıklı bir karşılaştırmanın varlığı şimdilik söz konusu değildir. Ancak diğer taraftan, görsel ve işitsel zenginlikte ise izleyicilerin olayları anlayabilmesi için arşiv çalışması yapılmıştır. Tarihi olsun ya da olmasın Türkiye’de çalışması yapılan çoğu belgesel Mehmet Ali Birand belgeselleri kadar çeşitli sesli-görüntü ve anlatılara yer vermemiştir. Bu bağlamda belgeselin sonunda verilen listede yararlanılan kaynaklar sırasıyla şöyle belirtilmiştir: VISHEWS- BBC- Mimar Sinan Üniversitesi-TRT- Milliyet Gazetesi- Cumhuriyet Gazetesi- İletişim Yayınları- Cumhurbaşkanlığı Arşivi- İnönü Vakfı- Kültür Ve Turizm Bakanlığı- Türk Tarih Kurumu- Milli Kütüphane- TBMM Kütüphanesi- Demokratlar Klübü Ve Kişisel Arşivlerden Toplanan Görüntüler.

Bütün bunlara rağmen, 20. Yüzyıl Türk Tarihi’nde askeri darbelerin basına yansımalarını incelemeyi amaçlayan belgesel-kitap ekolünü başlatan gazeteci yazar Birand’ın *Demirkırat*’ta ele aldığı tarihi konular ile izleyicisine adeta görsel bir demokrasi şöleni yaşıyor. İzleyicilerde o döneme dair merak uyandırması belgeselin puan hanesine yazılabilecek bir artısıdır.

Belgeselde karma anlatım metodu tercih edilmiştir. Bunlardan ilki döneme şahitlik eden şahısların anlatımlarından oluşurken, ikincisi ise sunucu tarafından gerçekleşen anlatım tarzıdır. Belgeselin anlaşılır olmak ile birlikte, gerçeğe müdahale etmeden ve konuşmacıları yönlendirmeden anlatı dili ile izleyici konu hakkında bilgilendirilmiştir. Aynı zamanda belgeselde döneme ait müziklere yer verilerek, belgesele canlılık katmak ve dönemi yaşatmak amaçlanmıştır.

Belgeselin eksik yönü konu fihristinin olmayışı ile göze çarpmaktadır. Bazen tarihsel bir olayı arayıp bulmak için belgeselin bölümlerini uzun uzun izlemek gerekiyor. Belgeselin başı ya da sonuna bir indeks konulması ile bu gereklilik giderilebilirdi. Her şeye rağmen bu kadar emeğin verildiği belgeseli uzun uzun izlemek zahmetine değiyor.

Belgeselde yaşanan döneme dair önemli olayların; görüntüleri, ses kayıtları ve fotoğrafları çeşitli müzikler ile desteklenmiştir. Bir ömürlük tecrübesi ve uzun yıllar televizyonculukla uğraşan Mehmet Ali Birand’ın usta sunumuyla belgesel hala izleyici tarafından büyük ilgi görmektedir. Birand’ın kullanmış olduğu dil son derece anlaşılır olmakla beraber, döneme şahitlik etmiş konukların kullandığı lisan daha zengindir.

Demirkırat belgeseli, toplumda tarihsel bilinç uyandırmakla beraber, tarih öğretimi açısından önem arz etmektedir. Bilhassa toplumsal belleğin oluşmasına katkı sağlamaktadır. Daha sonra yapılacak tarihi belgesellere önemli bir rol oynayacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda çeyrek asır sonra bile halen ilgiyle izlenebiliyor olması, belgeselin ne kadar kaliteli ya da nitelikli olduğunu bizlere göstermektedir.

Popüler video kanalı Youtube üzerinden erişim sağladığımız belgesel serisinin altındaki yorumlardan bile yola çıkarak, toplumsal geçmişi aktarma noktasında belgeselin ne kadar başarılı olduğu rahatlıkla görülebilmektedir. Eski ünlü ismiyle “Yeşilçam” olan Türk Film Sektöründe bile mizahi bir şekilde filmlere konu olan ve referans verilen *Demirkırat* hem güldüren hem düşündüren yönüyle dikkat çekmektedir. Belgesel bu yönden bile tek başıyla toplumsal hafıza oluşturmada övgüye layıktır.

Çalışmanın bütününden de anlaşılacağı üzere belgeselde Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde Celal Bayar’ın Cumhurbaşkanı ve Adnan Menderes’in Başbakan olduğu on yıllık Demokrat Parti iktidarına Orgeneral Cemal Gürsel’in başında olduğu 27 Mayıs 1960 yılında gerçekleştirilen Askeri İhtilal ile son verilen süreci anlatan *Demirkırat* ele alınmıştır. Gazeteci-yazar veya belgesel yapımcıları olan Mehmet Ali Birand, Can Dündar ve Bülent Çaplı’nın ortaklaşa yapımını üstlendiği bu belgeselde araştırma yöntemlerinden metod olarak çeşitli bir çok şahıs ve yakınları ya da aileler ile gerçekleştirilen Röportajlar kullanılmıştır.

SONUÇ

Tarihimizin Cumhuriyet Dönemine dair birçok bilginin yer aldığı *Demirkırat* belgeselinde, Türk Demokrasi Tarihine ait çeşitli sorunların dile getirildiği görülmektedir. Belgesel çok çeşitli özellikleri bünyesinde barındıran bir yapıt olarak Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı araştırmaları adına, önemli bir belgedir. Belgeselin taşıdığı bu özgün kimlik, Türkiye Cumhuriyeti Tarihini yansıtmaları bakımından önem arz etmektedir. Belgesel döneme ait ya da dönemi anlatan kaynaklar ile benzer özellikler taşıırken dinleyicisine sunduğu yeni bilgiler ile Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ile sınırlı kalmamıştır. Gerek ülkeden gerek dünyadan

verdiği birbirinden değerli haberler ile izleyicilerini birçok alanda bilgilendirmiştir. Bu bağlamda yerel bir belgeselden öte, uluslararası ölçekte izlenebilecek bir yapıt olma özelliğini taşımaktadır.

Türk Basın Tarihinde her yönden iz bırakmış bir birey olan Birand, gazetecilik alanında ülkemizin önemli simalarından biri olarak Türk Basın Tarihi içindeki yerini çoktan almıştır. Tarih ilmi çalışmalarında kullanılabilecek değerdeki Birand'ın kendine has üslubuyla sunulan *Demirkırat* belgeseli, daha önce bu yönüyle ele alınmadığından, çalışmamız bir ilk olma özelliği taşımakta ve bu alandaki boşluğun doldurulması hedeflenmektedir. Kullandığımız birinci elden kaynaklar ile tarih bilimi adına döneme ait yeni fikir ve görüşlerin kazandırılması beklenmektedir.

Türkiye’de çok partili siyasal hayata geçiş ve 27 Mayıs 1960 askeri darbesine giden süreçte tanıklık etmiş tarihi neslin mensuplarından biri olan gazeteci Mehmet Ali Birand’ın sunduğu *Demirkırat* belgeseli, yakın tarihimizi anlamak açısından önemli bir kaynak olma vasfını taşımaktadır. Türk Basın Tarihinin önemli şahsiyetlerinden biri olmayı fazlasıyla hak eden Birand’ın söz konusu bu belgeselinin incelenip gün ışığına çıkarılması tarihimiz adına büyük bir kazançtır. Türk Basın-Yayın Tarihinde her yönden iz bırakmış bir şahsiyet olan yazar Birand’ın sunuculuğunu üstlendiği bu belgesel, bu alanda yapılabilecek her türlü çalışma için araştırmaya değer bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Ünlü sosyal medya platformu Youtube ve belgesel kitaplarının incelenmesi sayesinde ortaya çıkan bu çalışma ile yakın tarihimizi daha iyi anlamak ve gelecekte yapılabilecek her türlü çalışmaya faydalı olabilmeyi temenni ediyoruz.

KAYNAKÇA

İnternet Kaynakları

<https://www.youtube.com/watch?v=sBPfjeWbp9Q>
https://www.youtube.com/watch?v=uFGz_hN-A94
<https://www.youtube.com/watch?v=wm8dOfQQ3Ns>
https://www.youtube.com/watch?v=_kVCHHB RuSE
<https://www.youtube.com/watch?v=gaCnPr9o4T4>
<https://www.youtube.com/watch?v=2Pgic6lTqZY>
<https://www.youtube.com/watch?v=IVPS6KSE1GU>
<https://www.youtube.com/watch?v=DzNr4rwXsq4>
<https://www.youtube.com/watch?v=lpVS7AcwX9s>
<https://www.youtube.com/watch?v=XQZJmACpU7w>
https://tr.wikipedia.org/wiki/Mehmet_Ali_Birand

Kitap

Mehmet Ali Birand-Can Dünder-Bülent Çaplı, **Demirkırat: Bir Demokrasinin Doğuşu**, 1. Baskı, Can Belgesel, 2016, İstanbul.

Mehmet Ali Birand-Can Dünder-Bülent Çaplı, **12 Mart: İhtilalin Pençesinde Demokrasi**, 1. Baskı, Can Belgesel, 2016, İstanbul.

EKLER

EK-1: Mehmet Ali Birand'ın Sunuculuğunu Yaptığı Belgeselden Bir Kare. Sağdan Sırasıyla: Adnan Menderes, Celal Bayar, Refik Koraltan, İsmet İnönü ve Sol Üstte Mehmet Ali Birand.

EK-2: Demirkırat: Bir Demokrasinin Doğuşu ve 12 Mart: İhtilalin Pençesinde Demokrasi Başlıklı Belgesel Kitapların Kapak Görselleri

Para Aşk ve Bireysel Kültürel Değerlerin Tüketicinin Etik İnanışlarına Etkisi: Ankara İlnde Bir Araştırma ¹

Effect of Love of Money and Individual Cultural Values on Consumer Ethical Beliefs: A Field Research in Province of Ankara

Ömer İLKSU ¹

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilimdalı, Kırıkkale, Türkiye

ÖZET

Tüketicilerin aşırı paraya sahip olma isteği ve kültürel özellikleri, etik dışı tüketim davranışlarını etkileyebilmektedir. Tüketicinin etik dışı tüketim davranışları ise işletmelerin başarısının önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Bu araştırmanın amacı para aşkı ve kültürel değerlerin tüketicilerin etik inanışlarına etkisini ortaya koymaktır. Araştırmaya konu olan birincil veriler, kolayda örnekleme yöntemi ile online ortamda toplanmış, istatistiksel analiz için SPSS 25.0 paket programından yararlanılmıştır. Araştırma kapsamında ilk önce araştırma elde edilen veriler üzerinde araştırma değişkenlerinin boyutlarını ortaya koymak ve yapısal geçerliliği incelemek üzere faktör analizi yapılmıştır. Ardından para aşkı ve bireysel kültürel değerlerin tüketici etğinin boyutlarına olası etkisine yönelik regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak, para aşkı değişkeninin başarı ve motive edici boyutları, tüketici etği değişkeninin yasa dışı faaliyetlerden fayda sağlama boyutunu anlamlı düzeyde etkilediği belirlenirken, para aşkının sadece başarı boyutu tüketici etğinin başkaları üzerinden pasif fayda sağlama boyutunu anlamlı düzeyde etkilediği görülmüştür. Ayrıca para aşkının zenginlik boyutunun ise tüketici etğinin zararsız kabul edilen davranışlar boyutunu anlamlı düzeyde etkilediği tespit edilmiştir. Bireysel kültürel değerler bakımından ise güç mesafesi ve toplulukçuluk boyutlarının tüketici etğinin zararsız kabul edilen davranışlar boyutunu anlamlı düzeyde etkilediği anlaşılmıştır. Son olarak araştırma bulguları yorumlanmış ve öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Para, Para Aşk, Bireysel Kültürel Değerler, Tüketici Etği

ABSTRACT

The desire of consumers to have excessive money and their cultural characteristics can affect unethical consumption behaviors. Unethical consumption behavior of the consumer is an important obstacle to the success of businesses. The aim of this research is to reveal the effect of love of money and cultural values on the ethical beliefs of consumers. The primary data, which are the subject of the research, were collected online with the convenience sampling method, and the SPSS 25.0 package program was used for statistical analysis. Within the scope of the research, first of all, factor analysis was performed on the data obtained from the research in order to reveal the dimensions of the research variables and to examine the structural validity. Then, a regression analysis was carried out on the possible effects of the love of money and individual cultural values on the dimensions of consumer ethics. As a result, it was determined that the success and motivating dimensions of the love of money variable significantly affected the dimension of benefiting from illegal activities of the consumer ethics variable, while the success dimension of the love of money significantly affected the dimension of providing passive benefit over others. In addition, it has been determined that the wealth dimension of the love of money significantly affects the harmless behavior dimension of consumer ethics. In terms of individual cultural values, it has been understood that the dimensions of power distance and collectivism have a significant effect on the harmless behavior dimension of consumer ethics. Finally, the research findings were interpreted and recommendations were developed.

Keywords: Money, Love of Money, Individual Cultural Values, Consumer Ethics

GİRİŞ

Paranın etik / etik olmayan kararları belirlemedeki rolünün ne kadar önemli olduğu sorusu kritik bir sorudur. 21. Yüzyılda, Enron, World Com ve Invesco veya Ebbes, Stewart ve Grasso gibi bir dizi skandal yaşanmıştır. Bu skandallar yüz binlerce iş kaybına, büyük bir muhasebe firmasının iflasına neden olmuştur (Vitell, vd., 2006: 117). Ayrıca yaklaşık 3,5 trilyon dolar (küresel yıllık gelirlerin %5'i) çeşitli yolsuzluk biçimleri veya etik olmayan davranışlar nedeniyle kaybedilmiştir. Bu gibi skandallar dünya çapında etkiye neden olmuş ve araştırmacıların ilgisini çekmiştir (Chen, vd., 2013: 197). Önemli araştırmalar, bu skandalların yöneticilerin zeka eksikliğinden değil, erdem eksikliğinden ve para aşkından kaynaklandığı sonucuna varmıştır (Elias, 2013: 3).

Araştırmalar, Amerikan iş adamlarının %56'sının şirket hedeflerine ulaşmak için etik olmayan davranışlar sergileme baskısı yaşadığını, %48'inin etik olmayan davranışlarda bulunduğunu kabul ettiğini, %31'inin etik suistimallere tanık olduğunu ve %29'unun terfi etmenin etik olmayan yolları kullanmaya zorlandığını

¹ Bu çalışma Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim dalında Doç. Dr. İbrahim Bozacı danışmanlığında gerçekleştirilen yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

göstermektedir. Firmalar, mağaza hırsızlığı başına 142,49 dolar, çalışan hırsızlığı başına 737,31 dolar ve silahlı soygun başına 2,41 dolarlık bir kayıp bildirmiştir (Tang ve Chiu, 2003: 14).

Öte yandan, mübadele sürecine dahil olan taraflarca gösterilen etik dışı davranışlar, uzun vadeli alıcı/satıcı ilişkisini tehlikeye atmaktadır. Etik literatürüne dikkatli bir inceleme yapıldığında genel bağlamda tüketici etiği konusuna görece daha az vurgu yapıldığı ve konunun daha sistematik olarak araştırılması gerektiği görülmektedir (Rao ve Wugayan, 2005: s.46-48). Bu noktada, tüketicilerin etik dışı inanışlarını etkilemesi olası olan “Para Aşk” (Love of Money, LOM) değişkeninin dikkat çekmediği görülmektedir. Para aşkı (LOM), kişinin duygusal, davranışsal ve bilişsel bileşenlerle paraya karşı tutumları, kişinin paraya atfettiği anlam, para arzusu, paraya verdiği değer, beklentisi, ihtiyacı, açgözlülüğü olarak tanımlanabilir (Tang, 2007: 379). Paraya olan ilginin aşk boyutu kazanması insanların bilinçli ve bilinçsiz olarak etik dışı tutumlar sergilemelerine neden olmaktadır.

Ayrıca kültürel özelliklerin, tüketici etiğine olası etkisinin de yeterince ilgi çekmediği görülmektedir. Ne yazık ki, kültürler arası etiğe kavramsal bir yaklaşım geliştirmek için çaba gösterilmesine rağmen, kültürler arası veya çok kültürlü etik üzerine çok az araştırma yapılmıştır (Tavakoli vd., 2003: 50). Daha önce yapılmış kültürler arası etik araştırmaları daha çok ülkelerin toplam nüfuslarına odaklanmış, ülke içindeki farklı alt grupları göz ardı etmiştir. Oysa, kültür, tüketicinin etik karar vermesini ve davranışını etkileyen önemli bir değişken olarak kabul görmektedir. Dolayısıyla, şirketlerin başarılı pazarlama stratejileri geliştirebilmeleri için o toplumdaki değerlerin ve ahlaki standartların kültürler arasında nasıl farklılık gösterdiğini ve kültürel farklılıkların tüketicileri nasıl etkilediğini anlaması gerekir (Swaidan, 2012: 202).

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Para Aşk

İnsanlar her zaman sahip oldukları paradan daha fazlasını isteme güdüsüne sahiptirler (Tang vd., 2005b: 6). Lea ve Webley’a göre (2006), para etkili bir araç olmasının yanında, bir güç unsuru ve bir uyuşturucudur. Uyuşturucu benzetmesine dikkat çeken Tang ve Liu’a göre (2012), para, bazı insanlar için işlevsiz fakat güçlü, bağımlılık yaratan ve doyumsuz bir uyuşturucudur (Tang ve Liu, 2012: 297). Uyuşturucu kullanan insanların her seferinde aynı haz seviyesini korumak için daha fazla dozda uyuşturucuya ihtiyaç duyması gibi paraya sahip olan insanlar da her zaman daha fazla paraya ihtiyaç duymuşlardır (Liu ve Tang, 2011: 719; Lemrova vd., 2013: 5; Elias, 2013: 3; Tang, vd., 2017: 7). Bu gibi etkilerinden dolayı paranın etik olmayan davranışları da teşvik ettiği düşünülmektedir (Tang ve Liu, 2012: 297).

Para Aşk (LOM); (1) kişinin duygusal, davranışsal ve bilişsel bileşenlerle paraya karşı tutumu; (2) kişinin paraya atfettiği anlam, (3) kişinin paraya olan arzusu, değeri, beklentisi veya özlemleri; (4) kişinin ihtiyacı (Belk, 1985: 266), açgözlülüğü veya materyalist olmaması; (5) duygusal (affective), davranışsal (behavioral) ve bilişsel (cognitive) bileşenleri olan çok boyutlu bir bireysel farklılık değişkenidir (Tang ve Chiu, 2003: 15; Tang vd., 2005a: 605; Tang vd., 2006a: 428; Tang vd., 2006b: 478; Tang ve Chen, 2008: 5; Tang vd., 2008: 870; Tang, 2010: 180; Sardžoska ve Tang, 2012: 375; Luna-Arocas ve Tang, 2014: 3). Bu alanda çok sayıda araştırmaya katkıda bulunan Profesör Thomas Li-Ping Tang, bir bireyin değerlerini ve arzularını ölçen Para Aşk Ölçeği (LOMS) adlı güçlü bir ölçeği onaylamıştır (Tang ve Chiu 2003; Singhapakdi, 2012: 3; Elias, 2013: 3; Wang ve Yang: 2015:2)

Tang and Tang (2012), parayla ilgili birçok ölçeğin olduğunu fakat para aşkı için odaklanılması gereken ölçeğin, duygusal (iyi ve kötü), davranışsal (bütçe) ve bilişsel (başarı, saygı ve güç) bileşenleri içeren Para Etiği Ölçeği (MES) (Tang 1992) olması gerektiğini belirtmiştir. Daha sonra bu yapı yani Para Etiği Ölçeği (MES) temel alınarak (Luna-Arocas ve Tang, 2004: 331) MES’in bir altkümüsi olan Para Aşk Ölçeği (LOMS) (Tang ve Chiu, 2003) elde edilmiştir (Lemrova vd., 2013: 1-2).

Tang ve çalışma arkadaşları, bazı mantıksal gerekçelere dayalı olarak Para Aşk Ölçeği’ni (LOMS) geliştirmişlerdir. Bu gerekçelerden ilki; kaynağı batılı ve dini bir ifadeden gelen “Para aşkı kötülüğün köküdür.” (1. Timothy, 6: 10; akt. Luna-Arocas and Tang, 2004: 331) ve “Zengin olmak isteyenler günaha düşüyor.” (1. Timothy, 6: 9; akt. Luna-Arocas ve Tang, 2004: 331) tezleridir ve çalışmalarına ilham kaynağı olmuştur. Dahası, gözlemlenemeyen para aşkı kurgusu günlük anlatımda ve popüler literatürde kullanılmış olsa da yönetim ve ödeme doyumu literatüründe ampirik olarak operasyonelleştirilmiş bir para aşkı ölçüsü yoktur. Dolayısıyla, LOMS boşluğu dolduracaktır. İkincisi, para aşkı yapısı ihmal edilmiş bir alandır ve özellikle yönetimde, uluslararası iş araştırmalarında önemli bir konudur. Üçüncüsü ise para aşkı; paranın anlamını, önemini ve paraya olan tutumu (kişinin paraya karşı kendi kişisel tutumu) değerlendirmede önemli bir ölçüttür. Dördüncü olarak, paranın bir kariyer hedefi olarak ve ABD’de ve dünyada bir araştırma konusu olarak öneminde önemli bir artış olmasıdır. Beşincisi, Para Etiği Ölçeği (MES) ve LOMS araştırmacılar

tarafından dünyada birçok jeopolitik alanda kullanılmıştır ve MES'e birçok dilde alıntı yapılmıştır. Altıncı olarak, insan kaynaklarını kültürler arasında etkili bir şekilde yönetmek için araştırmacıların ve yöneticilerin paranın anlamını, özellikle de para aşkını kültürler arası boyutta anlamaları gerekmektedir. Dolayısıyla, Tang, paranın farklı anlamlarını ölçen para etiği'nin belirli faktörlerini seçerek para aşkı ölçeği'ni (LOMS) geliştirmiştir. Bu nedenle, LOMS, MES'in yalnızca bir alt kümesidir (Tang vd., 2004b: 116; Du ve Tang, 2005: 284).

Araştırmacılar bu ölçeği birçok jeopolitik oluşumda uygulamış ve bulgularını Çince, İngilizce, Fransızca, İtalyanca, İspanyolca, Romence, Rusça ve diğer dillerde yayınlamış (Luna-Arocas ve Tang, 2004: 331; Du ve Tang, 2005: 284; Tang vd., 2006b: 477-478; Tang, 2007: 379) ve para aşkı ve etkilerine ilişkin bilimsel bilgi birikiminin artmasına katkı sağlamışlardır.

Hofstede'un Kültürel Değerleri

Hofstede, 1980 yılında toplam 40 ülkede IBM çalışanlarına uyguladığı 116.000 anket çalışmasıyla kültürel farklılıkları ölçmeyi amaçlamış (Dursun, 2013: 52) ve ampirik veri analizi çalışmasıyla “örgütlerin kültürel sınırlara sahip olduğu” kanısına varmıştır. Ayrıca bu ülkelerdeki kültürel farklılıkları analiz etmek amacıyla da dört kültürel boyut elde etmiştir (Wu, 2006: 33). Hofstede (1980), dünyamızın kültürlerini farklılaştırabilecek dört temel boyutu; “Güç mesafesi, belirsizlikten kaçınma, bireycilik ve erkeksilik” şeklinde kuramlaştırmıştır.

Hofstede'un dört kültürel boyutu olan “güç mesafesi, bireycilik, belirsizlikten kaçınma, erkeksilik”, kültürler arası araştırmalarda, tartışmalı olarak diğer rakip kültürel boyutlardan, “netliği, tutumlu ve ahenkli” olması açısından çok daha büyük bir etkiye sahip olmuştur (Tang ve Koveos, 2008: 1045). Hofstede'un kültürel boyutları; psikoloji, sosyoloji, pazarlama veya yönetim alanlarında en yaygın kullanılan ulusal kültürel çerçevedir. Bununla birlikte, Hofstede'un çalışması, ulusal kültür çalışma örneklerinin sayısı yönünden en kapsamlı ve sağlam olanıdır. Dahası, Hofstede'un çerçevesi, karşılaştırmalı kültürler arası çalışmalar için hipotezlerin formüle edilmesi açısından önem arz etmektedir (Soares, vd., 2006: 280). Hofstede'nun kültürel boyutlarını çalışmalarında kullanan araştırmacılar, bir toplumun demografik, coğrafi, ekonomik ve politik verileri ile kültürleri arasında anlamlı ilişkiler bulmuşlardır (Yoo ve Donthu, 2002: 94).

Hofstede'un ulusal kültür boyutlarından biri olan *güç mesafesinin* metodolojisi, farklı ülkelerde yaşamakta olan bireylerin cevaplarından yola çıkarak, yaşamlarında bulunan eşitsizliklerle nasıl başa çıktıkları ve nasıl tavrı aldıklarının cevabını bulmaktır (Hofstede, 1984a: 419).

Bireycilik boyutu, Hofstede'un ulusal kültürleri arasındaki güç mesafesi boyutundan sonra ikinci sırada yer alır. Bireycilik ve toplulukçulukta ilgili temel mesele, bir birey ile onun meslektaşları ya da diğer bireyler arasındaki ilişkiyi nasıl temsil ettiğiyle ilgili olmasıdır (Swaidan, 2012: 201). Bu ilişkinin boyutunu anlamak için iki uçlu bir ölçek hayal edersek; ölçeğin bir ucunda bireyler arasındaki bağların çok gevşek olduğunu (bireycilik) diğer ucundaysa bu bağların birbirine sıkı bir şekilde bağlı olduğunu (toplumculuk) resmedebiliriz (Hofstede, 1984a: 419).

Hofstede, insanların biyolojik ayrımında kullanılan erkek-kadın terimlerini, çalışmasında onların toplum içindeki sosyal rolleri olarak *erkeksi-dişil* olarak nitelendirmiştir. Bununla birlikte kullandığı terimlerin mutlak değil de göreceli olduğunu da eklemiştir. Çünkü bir erkek dişil, bir kadın da erkeksi davranışlar sergileyebilir, fakat bu gibi durumlar toplumun geleneklerinden sapılmış az sayıda vakadan oluşmaktadır (Hofstede vd., 2010: 137).

Hofstede'un dördüncü boyutu olan *belirsizlikten kaçınma*, bir kültürün mensuplarının belirsiz veya bilinmeyen olaylar karşısında kendilerini ne kadar tehdit altında hissettikleri olarak tanımlanabilir. Bu duygu, diğer belirtilerin yanı sıra, gergin stres ve öngörülebilirlik ihtiyacı (yazılı ve yazılı olmayan kurallar) ile ifade edilir (Hofstede vd., 2010: 191).

Tüketici Etiği ve Tüketici Etiği Ölçeği

Etik dışı tüketim oranlarının giderek arttığı sık sık dile getirilmektedir. Cowe ve Williams (2000), tarafından yapılan büyük çaplı bir çalışma, Birleşik Krallık'ta bulunan tüketicilerin üçte birinden daha çoğunun kendilerini "etik alıcılar" olarak tanımladıkları sonucuna varmıştır. Cowe ve Williams (2000), bu durumu “30:30 fenomeni” olarak adlandırmıştır, çünkü tüketicilerin yaklaşık %30'u etik kuralları önemseydiğini dile getirir de satın alımlarda sadece %30'unun bu kuralları yerine getirdiğini göstermektedir (akt. Bray vd., 2011: 597). Pazarlamacılar ve tüketiciler aralarında kârlı bir ilişki sürdürebilmeleri için, her iki tarafın da etik kurallara uygun davranışlar sergilemeleri büyük ölçüde önem taşır (Callen ve Ownbey, 2003: 99).

Etik kavramı hakkında yapılan anket çalışmalarında tüketiciler genellikle tüketici uygulamaları ile ilgili etik davranışlarından ziyade iş ve pazarlama uygulamaları ile ilgili etik davranışlara tabi tutulmuşlardır. Bu gibi bir

durum da tüketiciler açısından, etik dışı tüketici uygulamaları ile ilgili etik inanç ve tutumlar konusunda bir boşluk oluşmuştur (Vitell vd., 1991: 365). Etik literatürüne dair dikkatli bir inceleme yapıldığında genel bağlamda tüketici etiği konusunun görece daha az irdelendiği ve konunun daha sistemli bir araştırma gerektiği görülmektedir (Rao ve Wugayan, 2005: 46-48).

Etik konusu ile ilgili literatürde genişçe bir yer kaplayan çalışmaların hemen hemen hepsi alıcı/satıcı ikilisinin sadece satıcı tarafıyla ilgilenmiştir. Halbuki bu ikilinin alıcı tarafı yani tüketiciler tarafı da en az satıcı tarafı kadar önem arz etmektedir. (Vitell ve Muncy, 1992: 585).

Vitell (2003), 1990'dan beri araştırmalara konu olan tüketici davranışları ile ilgili birtakım araştırmaları gözden geçirmiştir. Dönemin ilk tüketici araştırmalarına Muncy and Vitell (1992) ile Vitell and Muncy'nin (1992) çalışmaları dikkat çekicidir. Bu araştırmalar ile yazarlar, bir tüketici etiği ölçeği geliştirmişlerdir. Muncy and Vitell, tüketicilerin şüpheli davranışlarında, kendilerinin etik olup olmadıklarına ne ölçüde inandıklarını ölçmüş ve bu tüketici davranışlarının etik inançlarını dört boyut ile açıklamışlardır: (1) yasadışı faaliyetlerden aktif olarak yararlanma (örneğin, bir süpermarkette fiyat etiketlerini değiştirmek), (2) başkasının üzerinden pasif olarak fayda sağlamak (örneğin, çok fazla değişiklik yapmak ve hiçbir şey söylememek), (3) aldatıcı (şüpheli) uygulamalardan aktif olarak yararlanmak (örneğin, süresi dolmuş bir kupon ile bir şey almak) ve (4) zararsız kabul edilen davranışlar (örneğin, satın alınmayan bir bilgisayar yazılımını kopyalamak ve kullanmak) (Kavak vd., 2009, s. 116).

Hipotez Geliştirme

Para Aşkıının Tüketicinin Etik İnanışlarına Etkisi

Parayı hayatında çok önemli bir noktaya koyan birey, aldatmaya ve etik dışı davranışlara eğilimli ve onlara karşı savunmasızdır (Esa ve Zahari, 2015: 175). Paraya karşı isyankar tutumlar sergilemek ister istemez tüketim ve tasarruf davranışlarını / niyetlerini etkileyecektir çünkü bunlar artan veya azalan parasal kaynaklarla ilişkilidir (Bozacı, 2021: 23). Diğer taraftan, yüksek para aşkına sahip olan insanlar, büyük olasılıkla yüksek oranlarda etik dışı davranış biçimlerine yol açacak olan manipülatif, sömürücü ve aldatıcı yöntemler kullanırlar (Tang ve Liu, 2012: 295-296).

Paraya olan ilginin aşk boyutu kazanması insanların bilinçli ve bilinçsiz olarak etik dışı tutumlar sergilemelerine neden olmaktadır. Para aşkıının bireyin etik dışı inaniş veya davranışına neden olduğunu gösteren araştırmaların yapıldığı görülmektedir. Literatüre bakıldığında:

Tang ve Chen (2008), işletme ve psikoloji öğrencileri ile cinsiyet faktörünü (erkek ve kadın) moderatör/düzenleyici olarak kullanıp çoklu grup analizleri gerçekleştirmiş ve para sevgisinin doğrudan veya dolaylı olarak etik olmayan davranışlarda bulunma eğilimi ile ilişkili olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca iş etiği müdahalesi alan işletme öğrencilerinin etik dışı davranışlarında önemli ölçüde değişmelerin meydana geldiğini ve hırsızlığa girme eğilimlerini azalttığını; müdahale almayan psikoloji öğrencilerinin ise böyle bir etki göstermediğini belirtmiştir.

Tang ve Liu (2012), insanların para sevgisi ile etik dışı davranış arasındaki ilişkiyi 266 yarı zamanlı çalışan süpervizörün kişisel bütünlüğünün ve karakterinin (arzunun) gerçekliğine ilişkin algılarını ne ölçüde etkilediğini araştırmıştır. Yüksek düzeyde arzu algılarına sahip kişilerin, yüksek para sevgisi yönelimine, yüksek benlik saygısına sahip oldukları ancak düşük etik dışı davranış niyeti ile ilişkili oldukları sonucuna varmışlardır.

Yeltsinta (2013), çalışmasında, para sevgisi düzeyi, etik akıl yürütme ve makyavelist muhasebe öğrencilerinin şüpheli eylemler üzerinde işleyiş düzeyi ile muhasebe ihlallerinde etik karar verme arasında bir ilişki olup olmadığını analiz etmiştir. Araştırmada öğrencilerin para sevgisi düzeyi ile etik muhakeme ve makyavelizm düzeyi arasında ilişki tespit edilmiştir.

Nkundabanyanga ve meslektaşları (2011), Uganda'da kozmetik sektöründe para aşkı ve performans baskısının etik olmayan pazarlama davranışı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla rastgele seçilen 169 pazarlamacıdan oluşan bir örneklem hakkında veri toplamak için bir anket uygulamıştır. Araştırma sonucunda satış görevlilerinin daha fazla para kazanabilmek için profesyonel davranmadıklarına ve bunun da etik olmayan pazarlama davranışlarına yol açtığı sonucuna varmışlardır.

Tang ve Chin (2003), Hong Kong'daki 211 tam zamanlı çalışan arasında gelir, para aşkı, ödeme memnuniyeti, örgütsel bağlılık, iş değişiklikleri ve etik dışı davranışları içeren bir modeli incelemiş, para sevgisinin etik olmayan davranışlarla ilgili olduğu sonucuna varmıştır. Dolayısıyla para aşkıının kötülüğün kökü olduğunu belirtmiştir.

Vitell, Paolillo ve J. Singh (2006), şüpheli tüketici uygulamalarına ilişkin çeşitli durumlarda tüketici tutumlarını/inançlarını belirlemede dindarlığın ve para etiğinin (para aşkının) oynadığı rolleri araştırdığı incelemesinde, “Para ahlakı (para sevgisi), tüketici etik inançlarının tüm boyutlarının (aktif/yasa dışı, pasif, yasal ve zararsız) olumsuz bir belirleyicisidir.” hipotezini öne sürmüştür. Çalışmalarında aktif / yasadışı boyut haricindeki tüm boyutların, para ahlakıyla ilişkili olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, konu hakkında daha fazla ampirik çalışma yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Görüldüğü üzere para ile etik konusu üzerinde yapılan birçok çalışmada para aşkının insanlarda etik dışı inanış veya davranışlara neden olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde para aşkının, tüketicinin de etik değerlendirmeleriyle ilişki olması mümkündür. Dolayısıyla bu tezde tüketici etik inanışlarını etkilediği düşünülen para aşkı, tezin bağımsız değişkeni olarak belirlenmiş ve tezin ana hipotezlerinden biri oluşturulmuştur:

H1: Para aşkı, tüketicinin etik inanışlarını etkilemektedir.

H.1.a: Para aşkı tüketici etiğinin yasa dışı faaliyetlerden fayda sağlama boyutunu etkilemektedir.

H.1.b: Para aşkı tüketici etiğinin başkaları üzerinden pasif fayda sağlama boyutunu etkilemektedir.

H.1.c: Para aşkı tüketici etiğinin zararsız kabul edilen davranışlar boyutunu etkilemektedir.

Bireysel Kültürel Değerlerin Tüketicinin Etik İnanışlarına Etkisi

Tüketicilerin etik inanışlarını etkileyen bir diğer faktörde kültür konusudur. Kültürün tüketici etiğini ve etik inanışlarını etkilediğini gösteren araştırmalarla karşılaşmaktadır. Swaidan (2012), kültür ve tüketici etiği çalışmasında modelini (kolektivizm, erkeklik, güç mesafesi ve belirsizlikten kaçınma) ve Muncy ve Vitell'i kullanarak tüketici etiğindeki kültürel boyutlardaki farklılıkları araştırmıştır. Çalışmasını, bu iki temel yapıyı kullanarak tüketici etiğini ampirik olarak araştıran ilk çalışma olarak nitelendirmiştir. Çalışmada geliştirilen dört ana hipotezi test etmek için 761 Afrikalı ve Amerikalı tüketici kullanılmıştır. Araştırmada yüksek puan alan tüketiciler ile Hofstede'nin dört kültürel boyutunda düşük puan alan tüketiciler arasında etikte önemli farklılıklar olduğu ortaya konulmuştur.

Belk ve meslektaşları (2005), çalışmalarında Avrupa, Kuzey Amerika ve Avustralya'daki varlıklı ve fakir ülkeler de dahil olmak üzere sekiz ülkede tüketici inançlarını ve davranışlarını incelemek için nitel yöntemler ve video etnografisi kullanmış; derinlemesine görüşmeler ve projektif yöntemler kullanarak, çevreye zarar veren ürünler, kötü çalışma koşulları ve taklit ürünler içeren üç farklı etik ürün seçeneğine değinmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda, kültürler arasında bu tür etik sorunlar için tüketicilerin genel bir kaygısı olmadığı görülmüştür.

Alas (2006), “Farklı Kültürel Özelliklere Sahip Ülkelerde Etik Boyutlar” adlı çalışmasında 12 ülkeden toplanan ampirik verilere dayanan farklı kültürel boyutlara sahip ülkelerdeki etiği karşılaştırmaktadır. Sonuçlar, ulusal kültürün boyutlarının, belirli bir toplumda arzu edilen etik standartların yordayıcıları olarak kullanılabileceğini göstermektedir. Yazar, toplumsal kültürel uygulamaları arzu edilen ve edilmeyen uygulamalara ayırmış ve araştırmada etiğin, bir toplumda arzu edilen bir duruma ulaşmak için bir araç olarak görülebileceğinden bahsetmiştir. Araştırmada son olarak, kültürel boyutların istenen etik standartlar üzerindeki etkisi için bir modeli önerilmiştir.

Tsui ve Windsor (2001), çalışmalarında, kültürel farklılıkların etik muhakemedeki değişimlerle ilişkili olup olmadığını incelemek için Kohlberg'in Bilişsel Ahlakî Gelişim Teorisi ve Hofstede Kültür Teorisi'ni temel almıştır. Avustralya ve Çin'den denetçiler için etik muhakeme düzeylerinin farklı olması düşünülmüştür. Çünkü Çin ve Avustralya'dan denetçiler de uzun vadeli oryantasyonun kültürel boyutları, güç mesafesi, belirsizlikten kaçınma ve bireycilik boyutları açısından farklılık göstermektedir. Keza sonuçlar, Avustralya'lı denetçilerin, Hofstede'un Kültür Teorisi tahminleriyle tutarlı olarak Çin'den daha yüksek etik muhakeme puanlarına sahip olduğunu göstermiştir.

Kültürün etik dışı davranışlarını veya inanışlarını etkilediğini gösteren ve tüketici etiğini etkilediğini gösteren bu araştırmalar göz önünde bulundurulduğunda araştırma modelinde kültürel değerlerin de olmasına karar verilmiştir ve Hofstede'un 1980 yılında kültürel farklılıkları ölçmeyi amaçladığı kültürel boyutlardan yararlanmak planlanmıştır. Hofstede, 1980 yılında toplam 40 ülkede IBM çalışanlarına uyguladığı çalışmasıyla kültürel farklılıkları ölçmeyi amaçlamış ve kültürel farklılıkları 4 boyutta ele almıştır. Bunlar: “Güç Mesafesi”, “Belirsizlikten Kaçınma, Bireycilik-Toplulukçuluk” ve “Erkeksi Kültür ve Dişil Kültür”dür (Dursun, 2013: 52).

Kültür, etik karar vermeyi doğrudan etkileyen bir faktördür. Fakat Hofstede'un çalışması üzerinde incelemeler yapıldığında; kimi araştırmalar bu ölçeği, farklı kültürel değerleri olan toplumlar üzerinde uyguladıkları zaman

geçerli sonuçlar alamadıkları için yetersiz görmüş ve bireysel kültürel değerler bağlamında tekrar düzenlenmesi gerektiğini dile getirmiş ve Hofstede'un bireysel kültürel boyutu ile geliştirmeye çalışmışlardır (Yoo vd., 2011: 92). Sonuç olarak tüm bu açıklamalar değerlendirildiğinde, kültürün tüketicilerin etik inanışlarını etkilediği fakat bu etik tutumlarında bireysel kültürel boyutlardan ayrı düşünülmemeyeceği düşüncesinden yola çıkarak tezin diğer ana hipotezi tasarlanmıştır:

H2: Bireysel kültürel değerler tüketicinin etik inanışlarını etkilemektedir.

H.2.a: Bireysel kültürel değerler tüketici etiğinin yasa dışı faaliyetlerden fayda sağlama boyutunu etkilemektedir

H.2.b: Bireysel kültürel değerler tüketici etiğinin başkaları üzerinden pasif fayda sağlama boyutunu etkilemektedir

H.2.c: Bireysel kültürel değerler tüketici etiğinin zararsız kabul edilen davranışlar boyutunu etkilemektedir.

UYGULAMA

Araştırmanın Amacı

Tüketici etiği veya tüketicilerin etik inanışlarının, işletmelerin başarısının önünde önemli bir engel olabileceği anlayışı kabul görmektedir. Ancak, tüketim haricindeki bağlamlarda, etik inanış ve davranışlarla ilgili olduğu görülen para aşkı ve kültürel değerlerin tüketici etiğine etkisinin yeterince dikkat çekmediği görülmektedir. Diğer taraftan etik inanışları etkileyen faktörleri bilmek sorunun çözümünü kolaylaştıracaktır. Geçmiş çalışmalara bakıldığında, para aşkının, bireysel kültürel boyutlar ile birlikte tüketicinin etik inanışları üzerindeki olası etkileri incelenmemiştir. Bu nedenle bu çalışmanın konuya açıklık getirmesi ve yazındaki boşluğun giderilmesine katkı sağlama potansiyeli adına önem arz edeceği düşünülmektedir.

Araştırmanın Yöntemi, Veri Toplama Aracı ve Ölçekler

Araştırmada, Google anket platformu üzerinden kolayda örnekleme yöntemi ile birincil veriler elde edilmiştir. Araştırma kapsamında Ankara ili Çankaya, Yenimahalle ve Altındağ ilçelerinde ikamet eden toplam 409 kişinin cevaplarına 05.10.2021-26.10.2021 tarihleri arasında ulaşılmıştır. Araştırmaya konu olan veriler SPSS 25.0 programı ile analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında toplam 3 ölçekten yararlanılmıştır. 17 ifadeden oluşan ve ilk defa Thomas Li-Ping Tang tarafından geliştirilen para aşkı ölçeği (LOM), araştırmada kullanılan ölçeklerin ilki olup Tang ve Chiu (2003) çalışmasından alınmıştır. Ölçeğin farklı versiyonları da mevcut olup bunlardan bazıları Türk literatüründe de kullanılmıştır (Yayla, vd., 2009; Şentürk vd., 2016; Önem, 2021). Ölçek 5'li likert tipi olup katılımcılar "1=Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum" şeklinde cevaplar vermişlerdir.

İlk defa Hofstede tarafından kategorize edilen ve daha sonra kültürün özelliklerinin ölçülmesi için Yoo, Donthu and Lenartowicz (2011) tarafından geliştirilen 26 ifadeli bireysel kültürel değerler ölçeği (CVS) araştırma kapsamında kullanılan ikinci ölçektir. Ölçek, Saylık (2019), tarafından Türkçe'ye uyarlanmış geçerlilik ve güvenirlik çalışması yapılmıştır. Ölçek 5'li likert tipi olup katılımcılar "1=Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum" şeklinde cevaplar vermişlerdir.

Muncy ve diğerleri (1989) tarafından geliştirilmiş, Vitell ve diğerleri (1991) tarafından geçerliliği ve güvenirliği test edilmiş (Hazer, 2012) ayrıca kültürümüze uyarlanmış olan (Varinli, 2000) tüketici etiği ölçeği ise araştırmada kullanılan son ölçek olup 17 ifadeden oluşmaktadır. Bu ölçek, Ölçek 5'li likert tipi olup katılımcılar "1= Kesinlikle yanlış olduğuna inanıyorum, 5= Kesinlikle doğru olduğuna inanıyorum" şeklinde cevaplar vermişlerdir.

Araştırma Bulguları

Katılımcıların Demografik Özelliklerinin İncelenmesi

Tablo 1'de görüldüğü üzere, araştırmaya katılan 409 katılımcının %55,5'i erkek, %44,5'i ise kadındır. Katılımcılardan %34,5'i bekar, 65,5'i ise evlidir. Katılımcılar yaş bakımından incelendiğinde, büyük çoğunluğun 19-29 yaş (%32,5) ve 30-40 yaş (%31,3) aralığında olduğu görülmektedir. Katılımcılara mesleki açıdan bakıldığında en büyük pay %47,2 (193 kişi) ile memur sınıfından meydana gelmektedir. Eğitim durumu bakımından değerlendirildiğinde, katılımcıların çoğu lisans (%63,8) mezunudur. Katılımcıların daha çok memur kesiminden olduğu göz önünde bulundurulduğunda gelir dağılımındaki en fazla payın %47,2 ile 3001-6000 TL olması durumu yansıtmaktadır.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özelliklere İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Yaş	Frekans	%	Eğitim Durumu	Frekans	%
18 ve altı	7	1,7	İlkokul	6	1,5
19-29	133	32,5	Ortaokul	5	1,2
30-40	128	31,3	Lise	72	17,6
41-51	93	22,7	Lisans	261	63,8
52-62	40	9,8	Yüksek Lisans	55	13,4
63 ve üzeri	8	2,0	Doktora	10	2,4
Meslek	Frekans	%	Aylık Gelir	Frekans	%
İşsiz (Çalışmıyor)	29	7,1	0-3000 TL	124	30,3
Serbest Meslek	57	13,9	3001-6000 TL	193	47,2
Esnaf	11	2,7	6001-9000 TL	59	14,4
Memur	193	47,2	9000 TL ve üstü	33	8,1
İşçi	34	8,3	Cinsiyet	Frekans	%
Öğrenci	38	9,3	Erkek	227	55,5
Ev Hanımı	28	6,8	Kadın	182	44,5
Emekli	19	4,6	Medeni Durum	Frekans	%
			Bekar	141	34,5
			Evli	268	65,5
(N:409)					

Faktör ve Güvenilirlik Analizleri

Tablo 2’de para aşkı değişkeni boyutlarının faktör yüklerine yer verilmiştir. 17 ifadeden oluşan para aşkı ölçeğinin 5. ve 9. ifadeleri, faktör yüklerinin düşük çıkması nedeniyle ölçekten çıkarılmış analize 15 ifade ile devam edilmiştir. Para aşkı ölçeğindeki 4 faktör, toplam varyansın %78,868’ni açıklamaktadır. KMO (Kaiser Meyer Olkin) değerinin 0,5’in üzerinde olması veri setinin faktör analizine uygun olduğu anlamına gelir ve oran ne kadar yüksek ise veri seti analize o kadar uygundur (Kalaycı, 2009: 322). Para Aşkı ölçeğindeki KMO değerinin 0,907 olması veri setinin analize uygun olduğunu göstermektedir. Cronbach Alpha değerinin ise 0,70 ve üzerinde olması ölçeğin oldukça güvenilir anlamına gelir (Coşkun vd., 2017:133). Ölçekteki 4 boyutun da Cronbach Alpha değerleri 0,70’in üzerinde olduğundan ölçek güvenilir kabul edilmiştir.

Tablo 2: Para Aşkı Ölçeği Değişkenine Ait Faktör Analizi Sonuçları

	Faktör Yükleri
Önemlilik	
Para önemlidir.	,827
Para değerlidir.	,732
Para iyidir.	,698
Para hepimizin hayatında önemli bir faktördür.	,835
Özdeğer: 7,723 Açıklanan Varyans: 51,490 Toplam Açıklanan Varyans: 51,490	
Başarı	
Para başarımın göstergesidir.	-,871
Para başarımın sembolüdür.	-,896
Para başarılarımı yansıtır.	-,881
Özdeğer: 1,641 Açıklanan Varyans: 10,939 Toplam Açıklanan Varyans: 62,428	
Motive Edici	
Para için daha sıkı çalışmaya motive olurum.	,943
Para beni daha sıkı çalışmaya teşvik eder.	,920
Paradan çokça motive olurum.	,851
Para bir motivasyon kaynağıdır.	,881
Özdeğer: 1,405 Açıklanan Varyans: 9,370 Toplam Açıklanan Varyans: 71,798	
Zenginlik	
Çok fazla paraya sahip olmak (zengin olmak) iyidir.	-,892
Zengin olmak (daha fazla varlığa sahip olmak) güzel olurdu.	-,949
Zengin olmak (daha fazla varlığa sahip olmak) isterim.	-,948
Zengin olursam ve daha çok param olursa hayatım daha zevkli olacaktır.	-,625
Özdeğer: 1,060 Açıklanan Varyans: 7,070 Toplam Açıklanan Varyans: 78,868	
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Örneklem Uygunluk Ölçüsü	0,907
Anlamlılık Düzeyi (Sig.)	,000

Tablo 3’de bireysel kültürel değerler değişkeni boyutlarının faktör yüklerine yer verilmiştir. 20 ifadeden oluşan bireysel kültürel değerler ölçeğinin 21. ve 28. ifadeleri, faktör yüklerinin düşük çıkması nedeniyle ölçekten çıkarılmış analize 18 ifade ile devam edilmiştir. Bireysel kültürel değerler ölçeğindeki 4 faktör, toplam varyansın %56,124’ünü açıklamaktadır. Bireysel kültürel değerler ölçeğindeki KMO değerinin 0,795 olması veri setinin analize uygun olduğunu göstermektedir. Ölçekteki 4 boyutun da Cronbach Alpha değerleri ,70’in üzerinde olduğundan ölçek güvenilir kabul edilmiştir.

Tablo 3: Bireysel Kültürel Değerler Ölçeği Değişkenine Ait Faktör Analizi Sonuçları

	Faktör Yükleri
Güç Mesafesi	
Üst makamlarda çalışanlar, kararları astlara danışmadan almalıdır.	,763
Üstlerin, alt makamlarda çalışanların fikirlerine çok sık başvurmalarına gerek yoktur.	,781
Üst makamlarda çalışanlar, alt makamlarda çalışanlarla yüz göz olmaktan kaçınılmalıdır.	,589
Üst makamlarda çalışanların, alt makamlara yetki aktarımı yalnızca önemsiz konularla sınırlı olmalıdır.	,647
<i>Özdeğer: 3,836 Açıklanan Varyans: 21,313 Toplam Açıklanan Varyans: 21,313</i>	
Belirsizlikten Kaçınma	
Benden tam olarak ne istediğini bilebilmem için açık biçimde belirtilen talimatlar gereklidir.	,645
Talimatları ve prosedürleri sıkı sıkıya takip etmek önemlidir.	,804
Kurallar ve düzenlemeler benden ne beklediğini anlamamı sağladığı için önemlidir.	,822
İşimde kullanmam gereken prosedürlerin standartlaştırılmasını yararlı buluyorum.	,624
Yapılacak uygulamaların talimatlarla açıklanması önemlidir.	,808
<i>Özdeğer: 2,655 Açıklanan Varyans: 14,749 Toplam Açıklanan Varyans: 36,062</i>	
Toplulukçuluk	
Zorluklara rağmen bireyler içinde olduğu gruba bağlı kalmayı sürdürmelidirler.	,695
Grubun iyiliği kişisel ödüllerden daha önemlidir.	,827
Grubun başarısı bireysel başarıdan daha önemlidir.	,843
Bireyler, ancak grubun iyiliği sağlandıktan sonra kişisel hedeflerinin peşinden gitmelidirler.	,810
Bireysel hedeflerin gerçekleşmemesi pahasına, birey grubuna sadık kalmalıdır.	,738
<i>Özdeğer: 2,139 Açıklanan Varyans: 11,882 Toplam Açıklanan Varyans: 47,944</i>	
Erkeksilik	
Erkekler için profesyonel bir kariyere sahip olmak kadınlara kıyasla daha önemlidir.	,787
Erkekler problemleri mantıkla, kadınlar ise sezgiyle çözerler.	,806
Zor problemleri çözebilmek, erkeklerin yaptığı gibi aktif ve zorlayıcı olmayı gerektirir.	,757
Erkeklerin kadınlara göre her zaman daha iyi yaptıkları bazı işler bulunmaktadır.	,743
<i>Özdeğer: 1,855 Açıklanan Varyans: 10,305 Toplam Açıklanan Varyans: 58,249</i>	
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Örneklem Uygunluk Ölçüsü	,793
Anlamlılık Düzeyi (Sig.)	,000

Tablo 4’de tüketici etiği değişkeni boyutlarının faktör yüklerine yer verilmiştir. 17 ifadeden oluşan tüketici etiği ölçeğinin 49, 50, 51, 52, 54, 55, 56. ifadeleri, faktör yüklerinin düşük çıkması nedeniyle ölçekten çıkarılmış analize 10 ifade ile devam edilmiştir. Tüketici etiği ölçeğindeki 3 faktör, toplam varyansın %66,344’nü açıklamaktadır. Tüketici etiği ölçeğindeki KMO değerinin 0,760 olması veri setinin analize uygun olduğunu göstermektedir. Ayrıca ölçekteki 3 boyutun da Cronbach Alpha değerleri ,70’in üzerinde olduğundan ölçek güvenilir kabul edilmiştir

Tablo 4: Tüketici Etiği Ölçeği Değişkenine Ait Faktör Analizi Sonuçları

	Faktör Yükleri
Yasa Dışı Faaliyetler	
Mağazadaki malın üzerindeki fiyat etiketini değiştirme.	,860
Ürünün fiyatını bilmediği halde size soran kasiyere, ürünün fiyatını düşük söyleme.	,837
Para almak için sigorta şirketine kaybettiğiniz bir malı çalınmış olarak bildirme.	,675
<i>Özdeğer: 3,672 Açıklanan Varyans: 36,724 Toplam Açıklanan Varyans: 36,724</i>	
Başkası Üzerinden Pasif Fayda Sağlama	
Kasiyerin para üstünü fazla vermesini fark etmesine rağmen, hiçbir şey söylememe.	,866
Garsonun faturayı eksik hesapladığını fark ettiğiniz halde hiçbir şey söylememe.	,892
Süpermarkette salça gibi bir ürünün kavanozunu kırdığınız halde hiçbir şey yapmama.	,731
<i>Özdeğer: 1,764 Açıklanan Varyans: 17,636 Toplam Açıklanan Varyans: 54,360</i>	
Zararsız Kabul Edilen Davranışlar	
Mağazada farklı elbiseleri deneyerek bir saatten fazla zaman harcama ve hiçbir şey almama.	,567
Bir bilgisayar programı veya oyunu satın almadığınız halde kullanma.	,816
Fişin işinize yaramayacağını düşünerek fiyatta indirim yaptırma.	,738
Kaset, CD gibi ürünleri satın alma yerine kopyalama.	,821
<i>Özdeğer: 1,198 Açıklanan Varyans: 11,984 Toplam Açıklanan Varyans: 66,344</i>	
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Örneklem Uygunluk Ölçüsü	,760
Anlamlılık Düzeyi (Sig.)	,000

Regresyon Analizi

Araştırma hipotezlerini test etmek üzere çoklu regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Bu noktada öncelikle, çoklu bağlantısalılık sorununun varlığı incelenmiştir. Allison’a göre (1999), VIF değerleri 2,5 ve üzerinde olduğu zaman genellikle çoklu bağlantılı doğrusallık (multicollinearity) göstergesi olarak kabul edilir (akt. Johnston vd., 2018: 1959). Tablo 5’de görüldüğü üzere VIF değerleri 2,5’in altında olduğundan, çoklu bağlantısalılık sorunu olmadığı anlaşılmıştır. Araştırma kapsamında öncelikle, para aşkının tüketici etiğinin yasa dışı faaliyetlerden fayda sağlama boyutuna olası etkisi incelenmiştir. Analiz neticesinde, regresyon

modeli istatistiksel bağlamda anlamlı (Düzeltilmiş $R^2=0,016$, $F:2,698$, $p<0,05$) bulunmuştur. Para aşkı ölçeğinin alt boyutlarından olan başarı boyutu ($\beta=0,027$; $p<0,05$), tüketici etiğinin yasa dışı faaliyetlerden fayda sağlama boyutunu anlamlı düzeyde ve pozitif yönde etkilerken, motive edici boyutu ($\beta=-0,027$; $p<0,05$) ise tüketici etiğinin yasa dışı faaliyetlerden fayda sağlama boyutunu anlamlı düzeyde ve negatif yönde etkilemektedir. Önemlilik ($\beta=0,009$; $p>0,5$) ve zenginlik ($\beta=0,005$; $p>0,05$) boyutları tüketici etiğinin yasa dışı faaliyetlerden fayda sağlama boyutunu anlamlı düzeyde etkilemediği görülmektedir. Bu bulgulara göre “H.1.a: Para aşkı tüketici etiğinin yasa dışı faaliyetlerden fayda sağlama boyutunu etkilemektedir.” hipotezinin kısmen kabul edildiği sonucuna varılmıştır.

Tablo 5: “Para Aşkı Tüketici Etiğinin Yasa Dışı Faaliyetlerden Fayda Sağlama Boyutunu Etkilemektedir.” Hipotezinin Regresyon Analiz Sonucu/Model 1

R	R2	Düzeltilmiş R2	F	Sig.
,161 ^a	,026	,016	2,698	,030
Katsayılar				
Model 1	Std. Edilmemiş Beta	T	Sig.	VIF
Önemlilik	,009	,654	,514	1,554
Başarı	,027	2,727	,007	1,645
Motive Edici	-,027	-2,408	,016	2,045
Zenginlik	,005	,432	,666	1,951

Tablo 6’de para aşkı boyutlarının tüketici etiğinin başkaları üzerinden pasif fayda sağlama boyutunu etkileme durumu incelenmiştir. Analiz neticesinde, regresyon modeli istatistiksel bağlamda anlamlı (Düzeltilmiş $R^2=0,044$, $F:5,692$, $p<0,05$) bulunmuştur. Para aşkı ölçeğinin alt boyutlarından olan başarı boyutunun ($\beta=0,068$; $p<0,05$), tüketici etiğinin başkaları üzerinden pasif fayda sağlama boyutunu anlamlı düzeyde ve pozitif yönde etkilediği görülmektedir. Önemlilik ($\beta=-0,046$; $p>0,05$), motive ($\beta=0,041$; $p>0,05$) ve zenginlik ($\beta=0,023$; $p>0,05$) boyutları tüketici etiğinin başkaları üzerinden pasif fayda sağlama boyutunu anlamlı düzeyde etkilemediği görülmektedir. Bu sonuçlara göre, “H.1.b: Para aşkı tüketici etiğinin başkaları üzerinden pasif fayda sağlama boyutunu etkilemektedir.” hipotezinin kısmen kabul edildiği sonucuna varılır.

Tablo 6: “Para Aşkı Tüketici Etiğinin Başkaları Üzerinden Pasif Fayda Sağlama Boyutunu Etkilemektedir.” Hipotezinin Regresyon Analiz Sonucu/Model 2

R	R2	Düzeltilmiş R2	F	Sig.
,231 ^a	,053	,044	5,692	,000
Katsayılar				
Model 2	Std. Edilmemiş Beta	T	Sig.	VIF
Önemlilik	-,046	-1,254	,211	1,554
Başarı	,068	2,577	,010	1,645
Motive Edici	,041	1,414	,158	2,045
Zenginlik	,023	,726	,468	1,951

Tablo 7’de para aşkı boyutlarının tüketici etiğinin zararsız kabul edilen davranışlar boyutunu etkileme durumu incelenmiştir. Analiz neticesinde, regresyon modeli istatistiksel bağlamda anlamlı (Düzeltilmiş $R^2= 0,060$, $F:7,514$, $p<0,05$) bulunmuştur. Para aşkı ölçeğinin alt boyutlarından olan zenginlik boyutunun ($\beta=0,203$; $p<0,05$), tüketici etiğinin zararsız kabul edilen davranışlar boyutunu anlamlı düzeyde ve pozitif yönde etkilerken önemlilik ($\beta=-0,037$; $p>0,05$), başarı ($\beta=-0,035$; $p>0,05$) ve motive edici ($\beta=0,057$; $p>0,05$) boyutlarının tüketici etiğinin zararsız kabul edilen davranışlar boyutunu anlamlı düzeyde etkilemediği görülmektedir. Bu sonuçlara göre “H.1.c: Para aşkı tüketici etiğinin zararsız kabul edilen davranışlar boyutunu etkilemektedir.” hipotezinin kısmen kabul edildiği sonucuna varılır.

Tablo 7: “Para Aşkı Tüketici Etiğinin Zararsız Kabul Edilen Davranışlar Boyutunu Etkilemektedir.” Hipotezinin Regresyon Analiz Sonucu/Model 3

R	R2	Düzeltilmiş R2	F	Sig.
,263 ^a	,069	,060	7,514	,000
Katsayılar				
Model 3	Std. Edilmemiş Beta	T	Sig.	VIF
Önemlilik	-,037	-,590	,555	1,554
Başarı	-,035	-,762	,447	1,645
Motive Edici	,057	1,123	,262	2,045
Zenginlik	,203	3,714	,000	1,951

Tablo 8’de bireysel kültürel değerlerin, tüketici etiğinin yasa dışı faaliyetlerden fayda sağlama boyutunu etkileme durumu incelenmiştir. Analiz neticesinde, regresyon modeli istatistiksel bağlamda anlamlı (Düzeltilmiş $R^2=0,012$, $F:2,235$, $p>0,05$) bulunmamıştır. Bireysel kültürel değerler, tüketici etiğinin yasa dışı faaliyetlerden fayda sağlama boyutunu anlamlı düzeyde etkilemediği görülmektedir. Dolayısıyla “H.2.a: “Bireysel kültürel değerler tüketici etiğinin yasa dışı faaliyetlerden fayda sağlama boyutunu etkilemektedir.” hipotezinin desteklenmediği sonucuna varılmıştır.

Tablo 8: “Bireysel Kültürel Değerler Tüketici Etiğinin Yasa Dışı Faaliyetlerden Fayda Sağlama Boyutunu Etkilemektedir.” Hipotezinin Regresyon Analiz Sonucu/Model 4

R	R2	Düzeltilmiş R2	F	Sig.
,147 ^a	,022	,012	2,235	,065
Katsayılar				
Model 4	Std. Edilmemiş Beta	T	Sig.	VIF
Güç Mesafesi	,016	1,399	,163	1,027
Belirsizlik	-,024	-1,644	,101	1,033
Toplulukçuluk	,000	,028	,977	1,081
Erkeksilik	,016	1,862	,063	1,060

Tablo 9’de, bireysel kültürel değerler ölçeği boyutlarının, tüketici etiğinin başkaları üzerinden pasif fayda sağlama boyutuna olası etkisi incelenmiştir. Analiz neticesinde, regresyon modeli istatistiksel bağlamda anlamlı (Düzeltilmiş $R^2=0,001$, $F:1,104$, $p>0,05$) bulunmamıştır. Bireysel kültürel değerlerin, tüketici etiğinin başkaları üzerinden pasif fayda sağlama boyutunu anlamlı düzeyde etkilemediği görülmektedir. Dolayısıyla H.2.b: “Bireysel kültürel değerler tüketici etiğinin başkaları üzerinden pasif fayda sağlama boyutunu etkilemektedir.” hipotezinin kabul edilmediği sonucuna varılmıştır.

Tablo 9: “Bireysel Kültürel Değerler Tüketici Etiğinin Başkaları Üzerinden Pasif Fayda Sağlama Boyutunu Etkilemektedir.” Hipotezinin Regresyon Analiz Sonucu/Model 5

R	R2	Düzeltilmiş R2	F	Sig.
,104 ^a	,011	,001	1,104	,354
Katsayılar				
Model 5	Std. Edilmemiş Beta	T	Sig.	VIF
Güç Mesafesi	,050	1,619	,106	1,027
Belirsizlik	-,006	-,155	,877	1,033
Toplulukçuluk	-,038	-1,205	,229	1,081
Erkeksilik	-,015	-,657	,512	1,060

Tablo 10’da bireysel kültürel değerler boyutlarının tüketici etiğinin zararsız kabul edilen davranışlar boyutunu etkileme durumu incelenmiştir. Analiz neticesinde, regresyon modeli istatistiksel bağlamda anlamlı (Düzeltilmiş $R^2=0,027$, $F:3,808$, $p=0,05$) bulunmuştur. Bireysel kültürel değerler ölçeğinin alt boyutlarından olan güç mesafesi boyutu ($\beta=0,170$; $p<0,05$), tüketici etiğinin zararsız kabul edilen davranışlar boyutunu anlamlı düzeyde etkilediği, toplulukçuluk boyutunun ($\beta=-0,113$; $p<0,039$) ise tüketici etiğinin zararsız kabul edilen davranışlar boyutunu anlamlı düzeyde ve negatif yönde etkilediği görülmüştür. Belirsizlikten kaçınma ($\beta=-0,039$; $p>0,05$) ve erkeksilik ($\beta=-0,037$; $p>0,05$) boyutları tüketici etiğinin zararsız kabul edilen davranışlar boyutunu anlamlı düzeyde etkilemediği görülmektedir. Dolayısıyla “H.2.c: “Bireysel kültürel değerler tüketici etiğinin zararsız kabul edilen davranışlar boyutunu etkilemektedir.” hipotezinin kısmen desteklendiği anlaşılmıştır.

Tablo 10: “Bireysel Kültürel Değerler Tüketici Etiğinin Zararsız Kabul Edilen Davranışlar Boyutunu Etkilemektedir.” Hipotezinin Regresyon Analiz Sonucu/Model 6

R	R2	Düzeltilmiş R2	F	Sig.
,191 ^a	,036	,027	3,808	,005
Katsayılar				
Model 6	Std. Edilmemiş Beta	T	Sig.	VIF
Güç Mesafesi	,170	3,186	,002	1,027
Belirsizlik	-,039	-,574	,566	1,033
Toplulukçuluk	-,113	-2,070	,039	1,081
Erkeksilik	-,037	-,932	,352	1,060

SONUÇ VE ÖNERİLER

Para aşkı ve bireysel kültürel değerlerin tüketicinin etik inanışlarına olası etkilerini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada, para aşkının başarı ve motive edici boyutlarının, yasa dışı faaliyetlerden fayda sağlama boyutunu kısmen etkilediği görülürken, önemlilik ve zenginlik boyutları ile yasa dışı faaliyetlerden fayda sağlama boyutu arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Buna göre parayı başarı göstergesi olarak görmeyi ifade eden para aşkının başarı boyutu ve parayı önemli bir motivasyon kaynağı olarak görmeyi ifade eden motive edici boyutuna düşük düzeyde sahip olunmasının, genel olarak yanlış beyanlarda bulunmayı ifade eden tüketici etiğinin yasa dışı faaliyetlerde bulunmayla ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir ifade ile aktif olarak ifade edebileceğimiz etik dışı tüketici davranışlarına yönelik değerlendirmeler, para aşkının özellikle başarı ve motive edicilik boyutu ile ilgilidir. Dolayısıyla, yasal bakış açısıyla tüketici etiği bilincini geliştirmede veya yasa dışı tüketici davranışlarıyla mücadele, paranın önemli bir başarı göstergesi veya önemli bir motivasyon kaynağı olarak görülmesinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Ayrıca araştırmada; para aşkının sadece başarı boyutu tüketici etiğinin başkaları üzerinden pasif fayda sağlama boyutunu anlamlı düzeyde etkilerken önemlilik, motive edicilik ve zenginlik boyutlarının anlamlı bir etkisi görülmemiştir. Dolayısıyla; tüketici etiğinin, fazla para üstü alma gibi haksızlığa neden olacak bir durum karşısında sessiz kalmayı ifade eden başkası üzerinden pasif fayda sağlama boyutunun, benzer şekilde para aşkının başarı boyutuyla ilgili olduğunu anlaşılmaktadır. Paranın başarı sembolü olarak görülmesinin, bu bakımdan da etkili bir faktör olarak tespit edilmesi, pasif etik dışı tüketici davranışlarını azaltmada göz önünde bulundurulması gereken bir faktör olduğu hakkında fikir vermektedir.

Bunların yanında; para aşkı boyutlarının tüketici etiğinin zararsız kabul edilen davranışları arasındaki ilişkiye bakıldığı zaman ise yalnız zenginlik boyutu ile anlamlı ilişkinin olduğu, önemlilik, başarı ve motive edici boyutları arasında ilişki olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla, mağazada fazla zaman geçirip satın almama gibi genel olarak zararsız kabul edilen etik dışı tüketici davranışlarını normal karşılamamanın, zengin olmayı olumlu değerlendirmeyi ve zengin olmak istemeyi ifade eden para aşkının zenginlik boyutundan etkilendiği anlaşılmaktadır.

Çalışmadaki ikinci ölçek olan bireysel kültürel değerler ölçeğine bakıldığı zaman, bireysel kültürel değerler ölçeğinin hiçbir boyutu tüketici etiğinin yasa dışı faaliyetlerden fayda sağlama ve başkası üzerinden pasif fayda sağlama boyutlarını anlamlı düzeyde etkilemediği görülmektedir. Dolayısıyla, ankete katılan katılımcıların kültürel özellikleriyle tüketici inanışlarının bu boyutu arasında bir bağın olmadığı anlaşılmaktadır.

Bunun yanında bireysel kültürel değerlerin güç mesafesi ve toplulukçuluk boyutları tüketici etiğinin zararsız kabul edilen davranışlar boyutunu etkilediği görülmektedir. Buna göre, kaset, CD gibi ürünleri satın alma yerine kopyalama ya da fişin işine yaramayacağını düşünerek fiyatta indirim yaptırma gibi davranışları ifade eden tüketici etiğinin zararsız kabul edilen davranışları, bireysel kültürel değerlerin toplulukçu anlayışına sahip bireyler tarafından toplum yararını gözetme adına bu tür davranışlardan kaçınabildikleri anlamına gelmektedir. Yani sıra güç mesafesinin belirgin olduğu toplumlarda genel kabul görmüş eylemlerin baskın olmasına benzer şekilde zararsız kabul edilen etik dışı tüketici davranışlara örnek olan kopyalama ve fiş almadan fiyatta indirim yaptırma gibi eylemlerin daha fazla normal karşılanması beklenebilir.

Araştırmanın sınırlı bir coğrafi bölgede yapılmasının sonuçların genellenmesinin kısıtlaması, araştırmaya katılım sağlayanların ana kütledeki mesleki çeşitliliği temsil etmemesi, araştırmanın anket yoluyla yürütülmesinden dolayı katılımcıların ifadelerine doğru cevap verdiğinin kabul edilmesi, bu araştırmanın başlıca kısıtları olarak sayılabilir. Para aşkı değişkeninin bireysel kültürel değerler ile birlikte tüketicinin etik inanışlarına etkisinin daha önce çalışılmamış bir konu olmasından ötürü çalışmanın farklı kültürel toplumlar üzerinde uygulanması sonuçların uygulanması bakımından önem arz edeceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Alas, R. (2006). "Ethics in Countries with Different Cultural Dimensions", *Journal of Business Ethics*, 69(3), 237-247.
- Belk, R.W. (1985). "Materialism: Trait Aspects of Living in The Material World. *Journal of Consumer Research*", 12(3), 265-280.
- Bozacı, İ. (2021). "Effect of Guilt and The Love of Money on Avoiding Luxury Clothing Brand Purchasing", *Turkish Journal of Marketing*, 6(1), 21-31.
- Bray, J.; Johns, N. & Kilburn, D. (2011). "An Exploratory Study into The Factors Impeding Ethical Consumption, *Journal of Business Ethics*", 98(4), 597-608.
- Callen, K.S. & Ownbey, S.F. (2003). "Associations Between Demographics and Perceptions of Unethical Consumer Behaviour", *International Journal of Consumer Studies*, 27(2), 99-110.
- Chen, J.; Tang, T.L.P. & Tang, N. (2013). "Temptation, Monetary Intelligence (Love Of Money), and Environmental Context on Unethical Intentions and Cheating", *J Bus Ethics*, 197-219.
- Coşkun, R.; Altunışık, R. & Yıldırım, E. (2017). "Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı", Sakarya Yayıncılık, Sakarya
- Du, L. & Tang, T.L.P. (2005). "Measurement Invariance Across Gender and Major: The Love of Money Among University Students in People's Republic of China", *Journal of Business Ethics*, 59, 281-293.
- Dursun, İ.T. (2013). "Örgüt Kültürü ve Strateji İlişkisi: Hofstede'nin Boyutları Açısından Bir Değerlendirme", *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 43-56.

- Elias, R.Z. (2013). The Impact of Machiavellianism and Opportunism on Business Students' Love of Money, *Southwestern Business Administration Journal*, 13(1/2), 1-22.
- Esa, E. & Zahari, A.R. (2015). "The Relationship Between Personal Traits and Accounting Students Perceptions on Ethics and Love of Money: Case of Malaysian Government-Linked University", *Journal of Asian Business Strategy*, 5(8), 174-182.
- Hazer, O. (2012). "Tüketicilerin Etik İnançlarının İncelenmesi" I. Uluslararası Aile ve Tüketici Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı İçinde, 7 Ekim 2012, Antalya.
- Hofstede, G. & Bond, M. H. (1984a). "Hofstede's Cultural Dimension an Independent Validation Using Rokeach's Value Survey, *Journal of Cross-Cultural Psychology*", 15(4), 417-433.
- Hofstede, G.; Hofstede, G.J. & Minkov, V. (2010). "Cultures and Organization, Software of The Mind, Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival", Mc Graw-Hill, 1-561.
- Johnston, R. & Jones, K., "Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival Manley, D. (2018). Confounding and Collinearity in Regression Analysis: A Cautionary Tale and an Alternative Procedure", Illustrated By Studies of British Voting Behaviour. *Quality & Quantity*, 52(4), 1957-1976.
- Kalaycı, Ş. (2009), "Spss Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri", Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- Kavak, B.; Gürel, E., Eryiğit, C., & Tektaş, Ö.Ö. (2009). "Examining The Effects of Moral Development Level, Self-Concept, and Self-Monitoring on Consumers' Ethical Attitudes", *Journal of Business Ethics*, 88(1), 115-135.
- Lea, S.E.G. & Webley, P. (2006). "Money As Tool, Money As Drug: The Biological Psychology of A Strong Incentive", *Behavioral and Brain Sciences*, 29, 161-209.
- Lemrova, S.; Reiterova, E., Fatenova, R., Lemr, K. & Tang, T.L.P. (2013). "Money is Power: Monetary Intelligence- Love -of Money and Temptation of Materialism Among Czech University Students", *J Bus Ethics*, 1-20.
- Liu, B.C. & Tang, T.L.P. (2011). "Does The Love of Money Moderate The Relationship Between Public Service Motivation and Job Satisfaction?", *The Case of Chinese Professionals in The Public Sector*, *Public Administration Review*, 718-727.
- Luna Arocas, R. & Tang, T.L.P. (2004). "The Love of Money, Satisfaction, and The Protestant Work Ethic: Money Profiles Among University Professors in The U.S.A. and Spain", *Journal of Business Ethics*, 50: 329-354.
- Luna-Arocas, R. & Tang, T.L.P, "Are You Satisfied With Your Pay When You Compare? It Depends on Your Love of Money, Pay Comparison Standards and Culture", *J Bus Ethics*, 2014: 1-11.
- Muncy, J.A. & Vitell, S J. (1992). "Consumer Ethics: An Investigation of The Ethical Beliefs of The Final Consumer.", *Journal of Business Research*, 24: 297-311.
- Nkundabanyanga, S.K.; Mpamizo, B., Omagor, C. & Ntayi, J.M. (2011). "The Love of Money, Pressure to Perform and Unethical Marketing Behavior in The Cosmetic Industry in Uganda", *International Journal of Marketing Studies*, 3(4): 40-49.
- Önem, H.B. (2021), "Para Sevgisi ve Finansal Okuryazarlık İlişkisi: Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama", *Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (5): 44-56.
- Rao, C.P. & Al-Wugayan, A.A. (2005). "Gender and Cultural Differences in Consumer Ethics in A Consumer-Retailer Interaction Context", *Journal of International Consumer Marketing*, 18(1-2): 45-71.
- Sardžoska, E.G. & Tang, T.L.P. (2012). "Work-Related Behavioral Intentions in Macedonia: Coping Strategies, Work Environment", Love of Money, Job Satisfaction, and Demographic Variables, *Journal of Business Ethics*, 108(3): 373-391.
- Saylık, A. (2019). "Hofstede'nin Kültür Boyutları Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması; Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması.", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (Teke) Dergisi*, 8(3): 1860-1881.
- Şentürk, F.K.; Bayirli, M. & Güçlü, C. (2016). "İslami İş Etiği ve Para Sevgisinin Kaçakçılık Algısı Üzerindeki Etkileri: Alanya Esnafı Örneği." *İş Ahlakı Dergisi*, 9(2): 183.
- Singhapakdi, A.; Vitell, J.S., Lee, D.J., Nisius, A.M. & Yu, G.B. (2012), "The Influence of Love of Money And Religiosity on Ethical Decision-Making in Marketing", *J Bus Ethics*, 1-9.

- Soares, A. M., Farhangmehr, M. & Shoham, A. (2007). "Hofstede's Dimensions of Culture in International Marketing Studies", *Journal of Business Research*, 60(3): 277-284.
- Swaidan, Z. (2012). "Culture and Consumer Ethics", *J Bus Ethics*, 108: 201-213.
- Tang, T.L.P.; Sutarso, T., Ansari, M. A., Lim, V. K., Teo, T. S., Arias-Galicia, F., ... & Adewuyi, M. F. (2018). Monetary Intelligence and Behavioral Economics: The Enron Effect—Love of Money, Corporate Ethical Values, Corruption Perceptions Index (CPI), and Dishonesty Across 31 Geopolitical Entities. *Journal of Business Ethics*, 148(4): 919-937.
- Tang, L. & Koveos, P. E. (2008). "A Framework to Update Hofstede's Cultural Value Indices: Economic Dynamics and Institutional Stability", *Journal of International Business Studies*, 39(6): 1045-1063.
- Tang, N., Chen, J., Zhang, K. & Tang, T.L.P. "Monetary Wisdom: How Do Investors Use Love of Money to Frame Stock Volatility and Enhance Stock Happiness?", *J Happiness Studies*, 2017, 1-32.
- Tang, T.L.P. & Chiu, R.K. (2003). "Income, Money Ethic, Pay Satisfaction, Commitment, and Unethical Behavior: Is The Love of Money The Root of Evil for Hong Kong Managers?", *Journal of Business Ethics*, 46: 13–30.
- Tang, T.L.P.; Sutarso, T., Akande, A., Allen, M.W., Alzubaidi, A.S., Ansari, M.A., & Vlerick, P. (2006a). "The Love of Money and Pay Level Satisfaction: Measurement and Functional Equivalence in 29 Geopolitical Entities Around The World", *Management and Organization Review*, 2(3): 423–452.
- Tang, T.L.P.; Tang, T.L.N. & Homaifar, B.Y. (2006b). "Income, The Love of Money, Pay Comparison, and Pay Satisfaction: Race and Gender as Moderators", *Journal of Managerial Psychology*, 21(5): 476-491.
- Tang, T.L.P. & Chen, Y.J. (2008). "Intelligence vs. Wisdom: The Love of Money, Machiavellianism, and Unethical Behavior Across College Major and Gender", *Journal of Business Ethics*, 82: 1–26.
- Tang, T.L.P. & Chin, R.K. (2003). "Income, Money Ethic, Pay Satisfaction, Commitment, and Unethical Behavior: Is The Love of Money The Root of Evil For Hong Kong Employees?", *Journal of Business Ethics*, 46(1): 13-30.
- Tang, T.L.P. & Liu, H. (2012). "Love Of Money And Unethical Behavior Intention: Does an Authentic Supervisor's Personal Integrity and Character (ASPIRE) Make a Difference?", *Journal of Business Ethics*, 107(3): 295-312.
- Tang, T.L.P. & Tang, T.L.N. (2012). "The Love of Money, Pay Satisfaction and Academic Tenure: Professors in A Public Institution of Higher Education, *Public Personnel Management*, 41(1): 97-126.
- Tang, T.L.P. (2007). "Income & Quality Of Life: Does The Love of Money Make a Difference?", *Journal Of Business Ethics*, 2007, 72(4): 375-393.
- Tang, T.L.P.; Luna Arocas, R., Sutarso, T. & Tang, D.S.H. (2004b). "Does The Love of Money Moderate And Mediate The Income-Pay Satisfaction Relationship?", *Journal of Managerial Psychology*, 19(2): 111-135.
- Tang, T.L.P.; Tang, D.S.H & Luna-Arocas, R. (2005a). Money Profiles: The Love of Money, Attitudes, and Needs, *Personnel Review*, 34(5): 603-618.
- Tavakoli, A.A.; Keenan, J. P., & Cranjak-Karanovic, B. (2003). "Culture and Whistleblowing an Empirical Study of Croatian and United States Managers Utilizing Hofstede's Cultural Dimensions", *Journal of Business Ethics*, 43(1): 49-64.
- Tsui, J. & Windsor, C. (2001). "Some Cross-Cultural Evidence on Ethical Reasoning", *Journal of Business Ethic*, 31(2): 143-150.
- Varinli, İ. (2000). "Tüketici Etiği ve Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(1): 297-309.
- Vitell, J.S.; Paolillo, J.G.P. & Singh, J.J. (2006). "The Role of Money and Religiosity in Determining Consumers' Ethical Beliefs", *Journal of Business Ethics*, 64(2): 117-124.
- Vitell, S.J. & Muncy, J. (1992). "Consumer Ethics: An Empirical Investigation of Factors Influencing Ethical Judgments of The Final Consumer", *Journal of Business Ethics*, 11(8): 585-597.
- Vitell, S.J. (2003). "Consumer Ethics Research: Review, Synthesis and Suggestions for The Future", *Journal of Business Ethics*, 43(1): 33-47.

- Vitell, S.J.; Lumpkin, J. R. & Rawwas, M. Y. (1991). "Consumer Ethics: An Investigation of The Ethical Beliefs of Elderly Consumers", *Journal of Business Ethics*, 10(5): 365-375.
- Wang, Y.D. & Yang, C. (2015). "How Appealing Are Monetary Rewards in The Workplace? A Study of Ethical Leadership, Love of Money Happiness and Turnover Intention", *Soc. Indic. Res.*, 1-14.
- Wu, M.Y. (2006). Hofstede's Cultural Dimensions 30 Years Later: A Study of Taiwan and The United States, *Intercultural Communication Studies*, 15(1): 33-42.
- Yayla, H.E.; Özbek, M.F., Topal, M.H., & Cengiz, E. (2009). "Para Sevgisinin Vergi Ahlakı Üzerindeki Etkisi", *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 2(3): 51-78.
- Yeltsinta, R., & Fuad, F. (2013). "Love of Money, Ethical Reasoning, Machiavellian, Questionable Actions: The Impact on Accounting Students'ethical Decision Making By Gender Moderation", *Diponegoro Journal of Accounting*, 713-723.
- Yoo, B. & Donthu, N. (2002). "The Effects of Marketing Education and Individual Cultural Values on Marketing Ethics of Students", *Journal of Marketing Education*, 24(2): 92-103.
- Yoo, B.; Donthu, N., & Lenartowicz, T. (2011). Measuring Hofstede's Five Dimensions of Cultural Values at The Individual Level: Development and Validation Of CVSCALE. *Journal of International Consumer Marketing*, 23(3-4): 193-210.

e-ISSN: 2630-631X

Article Type
Research ArticleSubject Area
Health SciencesVol: 8
Issue: 58
Year: 2022
Pp: 745-752Arrival
05 February 2022
Published
30 April 2022
Article ID 61970Doi Number
<http://dx.doi.org/10.31576/smryj.61970>

How to Cite This Article
Tambağ, H. & Can
Özdemir, R. (2022).
“Üniversite Öğrencilerine
Uygulanan Psikososyal
Akran Danışmanlık
Programının Stresle Baş
Etme ve Üniversiteye
Uyum Düzeylerine Etkisi”,
International Social
Mentality and Researcher
Thinkers Journal,
(Issn:2630-631X) 8(58):
745-752

Social Mentality And Researcher
Thinkers is licensed under a
Creative Commons Attribution-
NonCommercial 4.0
International License.

Üniversite Öğrencilerine Uygulanan Psikososyal Akran Danışmanlık Programının Stresle Baş Etme ve Üniversiteye Uyum Düzeylerine Etkisi

Effect of Applied Psychosocial Peer Counseling Program of Stress Coping and University Adjustment Levels for University Students

Hatice TAMBAĞ¹ Rana CAN ÖZDEMİR²

¹ Doç. Dr. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Hatay/Türkiye

² Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Hatay/Türkiye

ÖZET

Öğrencilere psikososyal akran danışmanlık programı uygulanarak stresle baş etme ve üniversiteye uyumlarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışma ve kontrol gruplu ön test-son test düzenli yarı-deneyisel bir çalışmadır. Araştırmanın evrenini, üniversiteye yeni kayıt olan 125 birinci sınıf öğrencisi oluşturmıştır. Araştırmanın örneklemini çalışma (39) ve kontrol (39) grubu olmak üzere 78 öğrenciden oluşmuştur. Akran danışman öğrenciler tarafından çalışmaya katılan öğrencilere eğitim öğretim yılının başında haftada bir kez olmak üzere 8 grup oturumu şeklinde vermeleri sağlanmıştır. Psikososyal akran danışmanlık programının öncesinde ve program bitiminde öğrencilere Stresle Baş Etme Tarzları Ölçeği (SBÇTÖ) ve Üniversiteye Uyum Ölçeği (ÜÜÖ) uygulanmıştır. Çalışma grubunun kontrol grubuna göre ÜÜÖ toplam ve sosyal uyum, akademik uyum alt ölçek puan ortalaması son testte artmış, bu artış istatistiksel olarak da anlamlıdır ($p < 0.05$). SBÇTÖ alt ölçeklerinden kendine güvenli, iyimser ve sosyal destek arama yaklaşımları puanları çalışma grubunda kontrol grubuna göre son testte artmış ancak istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p > 0.05$). SBÇTÖ alt ölçeklerinden çaresiz ve boyun eğici yaklaşım puanları çalışma grubunda kontrol grubuna göre son testte azalmış ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p > 0.05$). Üniversiteye yeni başlayan öğrencilere uygulanan bu çalışmada kullanılan psikososyal akran danışmanlık programının, öğrencilerin üniversiteye uyumlarını sağlamaya ve stresle baş etmeye olumlu yönde etkisi olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Psikososyal Akran Danışmanlığı, Stresle Baş Etme, Uyum, Üniversite Öğrencisi.

ABSTRACT

Evaluate to students applying to the psychosocial peer counseling programs coping with stress and adaptation to university. The research method is a quasi-experimental study with pre-test and post-test with study and control groups. Population of the study will comprised a total of 125 first-year students to registered in the university for the first time. Research population intervention group (39) and control group (39) students who work as part of a meet the criteria to be included in the sample group. Peer counselors will be provided who participated in the study to students give including once a week 8 group sessions at the beginning of in the academic year. Psychosocial peer counseling programs apply to students before and after the program adjustment to College Scale (CS) and Ways of Coping with Stress Inventory (WCSI). According to the control group of the study group CS total and social adjustment, academic adjustment subscale point average increased in the last test, this increase was statistically significant ($p < 0.05$). The scores obtained from the self-confident, optimistic and social support search approaches of the WCSI subscales were higher in the study group than the control group but not statistically significant ($p > 0.05$). The desperate and submissive approach scores of the WCSI subscales were lower in the study group than in the control group but not statistically significant ($p > 0.05$). This study, students who have just started university was determined that the used psychosocial peer counseling program, in this study was positive influenced by students' adaptation to the university and coping with stress.

Key words: Adjustment, Coping with Stress, Psychosocial Peer Counseling, University Student

GİRİŞ

Üniversiteye başlayan öğrenciler, gençlik döneminin sorunları ile baş etme ve üniversite ortamına uyum sağlamaya çalışmaktadırlar. Ancak bu durum çoğunlukla öğrencileri zorlamakta ve farklı bir şehirde yaşama, geliri ve zamanı yönetme, farklı kültürlerden gelen bireylerle iletişim kurma ve bir gruba ait olma gibi gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik ortaya çıkan uyum problemleri yaşatabilmektedir. Dinamik bir süreç olan üniversiteye uyum, öğrencilerin üniversite ortamı ile karşılıklı etkileşimine dayandırılmaktadır. Üniversiteye uyum sağlayan öğrenciler, akademik başarının artması, yeteneklerinin geliştirilmesi, yeni becerilerin öğrenilmesi, bireysel mutluluğun artması ve psikolojik sağlığın sürdürülmesi gibi önemli kazanımlar elde etmektedir (Aktaş, 1997; Erdoğan ve ark., 2005). Birçok alanda mücadeleyi gerektirmesi bakımından üniversiteye uyum öğrencilere stresli bir dönem yaşatabilmektedir. Üniversiteye yeni başlayan bütün öğrenciler bu stresli dönemle baş etmeye çabalamaktadır (Aladağ, 2009; Reischl & Hirsch, 1989). Ancak, bazı öğrenciler stres durumları ile baş etme güclüğü yaşayarak üniversiteye uyumda da zorluk yaşamaktadırlar (Gerdes & Mallinckrodt, 1994).

Üniversite yaşamında aileden bağımsız roller üstlenmeye başlayan gençler için akranları önem kazanmaya başlamaktadır. Benzer koşulları ve yaşantıları deneyimlemeyi zamanda paylaşmak akran gruplarında, anlaşılacak ve birbirlerine yardım etme duygusu geliştirmelerine olanak sağlaması bakımından önemlidir. Bu nedenle akran grupları üniversite öğrencileri için önemli bir sosyal destek kaynağı olmaktadır (Aladağ, 2009; Aladağ&Tezer, 2007; Myrick&Highland, 1995). Genel olarak akran danışmanlığı, bir kişinin kendi yaşlılarına yardım etmesidir. Belli kriterlere göre seçilecek temel yardım becerilerinin öğretildiği, eğitim sonrasında da akran danışmanlığı hizmetini sunan kişilere “akran danışman” adı verilmektedir (Aladağ&Tezer, 2007; Myrick&Highland, 1995).

Akran grubu bireye; kendini tanımasını, değerlendirmesini ve kişilerarası ilişkilerini yönetmesini sağlayabilir. Birey geliştirdiği sosyal ve duygusal ilişki ile kendini aynı zamanda başkalarını anlamayı öğrenerek, böylelikle stresle baş edebilir, üniversiteye uyumu da güçlenebilir. Akran danışmanlığı sayesinde, bireylerin kendi düşünce ve duygularını anlamalarını sağlama, yaşadıkları sorunun çözümüne yönelik alternatifleri görmelerine ve sorun çözüme becerilerini geliştirmelerine destek olmaya çalışılmaktadır. Yapılan çalışmalar, akran danışmanlığı yoluyla öğrencilerin psikolojik danışma merkezlerine ulaşmalarının kolaylaştığı ayrıca psikolojik danışmanlarla öğrenciler arasında bir bağ oluşturarak bu yolla daha çok öğrenciye ulaşabilmesi gibi yararları olduğunu göstermektedir (Aladağ, 2009; Sprinthall ve ark., 1992; Foster-Harrison, 1995; Wassef, 1996). Bununla birlikte akran danışmanlığı programları uygun olarak planlanıp uygulandığında öğrencilerin gelişmelerine fırsat verdiği, problemlerinin üstesinden gelebilmelerinde yeni baş etme yolları öğretme potansiyeline sahip, dolayısı ile önemli bir koruyucu psikolojik danışma hizmeti olduğu ortaya konulmuştur (Aladağ, 2009; Sprinthall ve ark., 1992; Foster-Harrison, 1995; Wassef, 1996). Kaya ve arkadaşlarının öğrencilerde depresif belirtiler ile stresle başa çıkma tarzları ve etkileyen faktörleri inceledikleri çalışmada, Tıp ve sağlık yüksekokulu öğrencilerinin depresif belirti yaygınlığı yüksek olarak belirlenmiştir. Stresle baş etmede ise, sağlık yüksekokulu öğrencileri “pasif baş etme tarzlarını” kullanmaktadır (Kaya ve ark., 2007). Son yıllarda, özellikle hemşirelik bölümlerinde öğrenci sayısının artması nedeniyle var olan öğretim elemanının okulda her öğrencinin gereksinimleri ile ilgilenmesi çok fazla zaman, enerji, çaba gerektirmekte dolayısıyla da öğretim elemanları yetersiz kalabilmektedir. Bu duruma çözüm olarak okullarda öğrencilerin gereksinimlerinin karşılanması için akran danışmanlığının önemli bir uygulama olabileceği düşünülmektedir. Akran danışmanlığı uygulamasıyla öğrencilerin, günlük yaşamlarında karşılaştıkları akademik ve kişilerarası ilişkiler gibi sorunlarıyla ilgili olarak, akran danışmanların onlara yardımcı olmaları daha etkili ve daha ulaşılabilir olmaktadır.

Akran danışmanlığının öğrencilerin gereksinim duyduğu sosyal desteği sağlayarak üniversite yaşamına uyum sağlamalarını kolaylaştıracağı, profesyonel yardım alması gereken öğrencilerin en kısa sürede yönlendirilerek, ortaya çıkabilecek ciddi problemlerin önlenmesi için oldukça önemli bir koruyucu ruh sağlığı hizmeti olacağı düşünülmektedir. Ülkemizde akran danışmanlığı programlarının artmaya başladığı bilinmektedir ancak, bu konuda çok az sayıda bilimsel çalışmanın yürütüldüğü görülmektedir (Aladağ, 2009; Ergene ve ark., 2005; Karabulut, 2003; Karayurt ve ark., 2009; Tuna&Dicle, 2007). Bu bağlamda, üniversiteye yeni başlayan öğrencilere akran destekli verilen psikososyal danışmanlık programı uygulanarak stresle baş etme ve üniversiteye uyumlarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Araştırma soruları

1. Psikososyal akran danışmanlık programı öğrencilerin stresle baş etme eğilimlerini olumlu yönde geliştirir mi?
2. Psikososyal akran danışmanlık programı öğrencilerin üniversiteye uyumlarını olumlu yönde geliştirir mi?

YÖNTEM

Araştırma yöntemi, çalışma ve kontrol gruplu ön test-son test düzenli yarı-deneysel bir çalışmadır. Araştırma Hatay'da bulunan bir Sağlık Yüksekokulu'nda yapılmıştır. Okulda lisans eğitimi verilmekte, hemşirelik ve acil yardım ve afet yönetimi olmak üzere iki bölümde öğrenciler eğitim görmektedir. Araştırmanın evrenini, üniversitenin Sağlık Yüksekokulu'nda üniversiteye yeni kayıt olan 125 birinci sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma dahil edilme kriterlerini karşılayan öğrenciler örneklem grubunu oluşturmuştur. Araştırma kriterleri:

- ✓ Üniversiteye ilk kez kayıt yaptırmış olmak,
- ✓ Araştırma hakkında bilgilendirildikten sonra araştırmaya dahil olmaya gönüllü olarak, aydınlatılmış onam formlarını imzalamak.

Akran danışmanı öğrencilerin seçimi ise, okuldaki herkes tarafından görülebilecek panolara ilanlar asılılarak duyuruldu. Öğrencilerle tek tek görüşme yapılarak çalışmanın amaç ve içeriği açıklandı. Akran danışmanlarını seçerken ise, bu kişilerde bulunması gereken özellikler

- ✓ Akademik başarıları yüksek olmak (akademik not ortalaması 2.50 ve üstünde olmak)
- ✓ 4. Sınıf öğrencisi olmak
- ✓ Gönüllü olmak
- ✓ Öğrendiklerini aktarabilecek iletişim becerisine sahip olmak şeklinde belirlendi.

Bu kriterler doğrultusunda toplam 4 öğrenci akran danışmanı olarak seçilmiştir. Öğrenciler seçildikten sonra beş iş gününde; akran danışmanlığı, etik, iletişim ve iletişim sürecinin öğeleri, empati ve yardım edici iletişim teknikleri konularını içeren toplam 10 saatlik bir eğitim programı araştırmacılar tarafından uygulandı. Akran danışmanı olan öğrencilerin eğitimi tamamlandıktan sonra fotoğraf ve videolar oluşturuldu. Çalışmaya katılan öğrencilere uygulanacak olan yarı yapılandırılmış 8 oturumdan oluşan ve her oturumu 60-90 (ortalama 60 dk) dakika süren psikososyal danışmanlık programı, araştırmacılar tarafından önce akran danışmanı olan öğrencilere uygulandı.

Eğitim öğretim yılının başında, ilk kez kayıt yaptıran öğrencilere akran danışmanları ve araştırmacılarla birlikte program tanıtılarak çalışmaya davet edildi. Çalışmaya gönüllü olan ve ayılatılmış onamları alınan öğrencilerden çalışma grubu (39) ve kontrol grubu (39) olmak üzere toplam 78 öğrenci çalışma kapsamına alındı. Akran danışman öğrenciler tarafından çalışma grubundaki öğrencilere eğitim öğretim yılının başında haftada 1 kez olmak üzere 8 grup oturumu şeklinde vermeleri sağlandı ve araştırmacılar da akran danışmanlarına bu süreçte sürekli rehberlik etmeye devam etti. 8 haftalık psikososyal akran danışmanlık programı; tanışma ve grup bilinci oluşturma, Hatay’ da yaşama-Hatay ve özellikleri, üniversiteli olma, iletişim becerileri, iletişimi kolaylaştıran teknikler, kişiler arası iletişim ve destekleri kullanma, stres ve etkileri, stres ve baş etme, psikososyal akran danışmanlık programı grup sürecinin değerlendirilmesi/sonlandırılması konularını içermektedir. Psikososyal akran danışmanlık programının öncesinde ve program bitiminde öğrencilere stresle baş etme tarzları ve üniversiteye uyum ölçeği uygulandı. Kontrol grubundaki öğrencilere ise çalışma öncesinde ve sonrasında sadece ölçekler uygulandı ve başka bir müdahalede bulunulmadı.

Veri Toplama Araçları

Bilgi Formu: Araştırmacıların literatür doğrultusunda geliştirdikleri öğrencilerin tanıtıcı özelliklerini içeren 13 sorudan oluşmaktadır (Aktaş, 1997; Aladağ, 2009; Foster-Harrison, 1995; Karabulut, 2003; Myrick&Highland, 1995; Sprinthall ve ark., 1992; Tuna&Dicle, 2007).

Üniversiteye Uyum Ölçeği (ÜÜÖ): Akbalık(1997) tarafından geliştirilen ölçek üniversitede eğitim gören öğrencilerin akademik çevreye uyumlarını değerlendirmektedir. Ölçek iki alt boyut ve toplamda 31 maddeden oluşmaktadır. Alt boyutlar ise, “Sosyal uyum (SU)” ve “akademik uyum (AU)” şeklindedir. Ölçek 4’lü likert tipte bir ölçek olup, yüksek puan alınması, uyum düzeyinin yüksek olduğunu belirtmektedir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı 0.90’dır. Ölçekten alınan en yüksek 124, en düşük ise 33 puandır. Sosyal uyum alt ölçeğinden alınan en yüksek 104 en düşük ise 26 puandır. Akademik uyum alt ölçeğinde en yüksek 20, en düşük 5 puandır. Ölçekten alınan puanlar arttıkça, uyumun daha iyi olduğunu göstermektedir (Akbalık, 1997). Bu çalışma için ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı 0.89, akademik uyum alt boyutunda 0.87 ve sosyal uyum alt boyutunda 0.89 olarak bulunmuştur.

Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği (SBTÖ): İlk kez Folkman ve Lazarus tarafından geliştirilen ölçek, Şahin ve Durak(1994) tarafından Türkçe’ye uyarlanarak ülkemiz için geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Likert tipte olan ölçek toplam 30 madden oluşmaktadır. Probleme yönelik etkili yollar ile duygulara yönelik etkisiz yollar olmak şeklinde iki boyuttan oluşur.

Bu iki boyut ise, kendine güvenli yaklaşım, boyun eğici yaklaşım, çaresiz yaklaşım, iyimser yaklaşım ve sosyal destek arama yaklaşım olmak üzere beş alt ölçek şeklindedir. Bu alt ölçeklerden kendine güvenli, iyimser ve sosyal destek arama yaklaşımlarından alınan puanlar arttıkça bireylerin etkili, yani aktif başa çıkma stratejilerini kullandığını; çaresiz ve boyun eğici yaklaşım alt ölçek puanları arttıkça da etkisiz, yani pasif başa çıkma stratejilerini kullandığını göstermektedir.

Ölçek her bir alt ölçek toplam puanı üzerinden puanlanmaktadır. Her alt ölçek için toplam puandaki artış bireyin o başa çıkma tarzını daha çok kullandığı şeklinde yorumlanmaktadır. Stresle başa çıkma tarzları ölçeği alt ölçek Cronbach Alfa güvenilirlik katsayıları sırasıyla; iyimser yaklaşım 0.68, kendine güvenli yaklaşım 0.80, çaresiz yaklaşım 0.73, boyun eğici yaklaşım 0.70 ve sosyal destek arama yaklaşımı 0.47 olarak

bildirilmiştir(Şahin ve Durak, 1994). Bu çalışma da Cronbach Alfa güvenirlik katsayıları iyimser yaklaşım 0.73, kendine güvenli yaklaşım 0.85, çaresiz yaklaşım 0.58, boyun eğici yaklaşım 0.53 ve sosyal destek arama yaklaşımı 0.62 olarak bulunmuştur.

Elde edilen verilerin değerlendirilmesi SPSS 21.0 programında yapıldı. Verilerin değerlendirilmesinde frekans ve yüzde dağılımı, ortalama, ki-kare ve Paired Samples t Test kullanıldı. İstatistiksel anlamlılık ise $p < 0.05$ kabul edilmiştir.

Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırmanın yapıldığı üniversitenin etik kurulundan (Karar No: 27.02.2014/19) izin alınmıştır. Araştırmanın yapıldığı yükseköğretim müdürlüğünden gerekli yazılı izin alınmıştır. Araştırmaya başlamadan önce öğrencilere bilgi verilerek yazılı onamları da alınmıştır.

BULGULAR

Araştırma bulgularına göre; çalışma grubundaki öğrencilerin % 76,9'u hemşirelik bölümünde, %59,0'ı 18 yaşında, % 69,2'si kadın ve % 53,8'i 4 ve üstünde kardeşe sahiptir. Öğrencilerin %87,2'sinin anne ve babalarının her ikisi de sağ, %41,0'nın annelerinin ilköğretim mezunu olmadığı, %35,9'unu baba eğitim düzeyi ilköğretim ve %62,9'unun çekirdek ailede yaşadığı belirlenmiştir. Öğrencilerin en fazla sorunlarını anneleri ile (%53,8) paylaştığı ve daha sonra arkadaşları ile (% 30,8) paylaştıkları görülmektedir. Ailelerinin gelir durumlarını %69,2'nin orta düzeyde olduğu, bireysel olarak aylık harcamalarının % 59,0'nın 100-350 TL olduğu, üniversiteye gelmeden önce %38,4'ünün il merkezinde yaşadığı ve % 64,0'nın şuanda devlet yurdunda kaldığı saptanmıştır (Tablo 1).

Kontrol grubundaki öğrencilerin % 69,2'si hemşirelik bölümünde, %48,7'si 18 yaşında, % 69,2'si kadın ve % 56,4'ü 4 ve üstünde kardeşe sahiptir. Öğrencilerin %97,4'ünün anne ve babalarının her ikisi de sağ, anne (%59,0) ile babalarının (%30,8) eğitim düzeyi ilköğretim ve %82,1'inin çekirdek ailede yaşadığı belirlenmiştir. Öğrencilerin en fazla sorunlarını anneleri ile (%46,2) paylaştığı ve daha sonra arkadaşları ile (%25,6) paylaştıkları görülmektedir. Ailelerinin gelir durumlarını %51,3'nün orta düzeyde olduğu, bireysel olarak aylık harcamalarının % 69,2'sinin 100-350 TL olduğu, üniversiteye gelmeden önce %56,3'ünün ilçede yaşadığı ve % 46,2'sinin şuanda devlet yurdunda kaldığı saptanmıştır (Tablo 1). Öğrencilerin tanıtıcı özellikleri bakımından benzer olduğu görülmektedir.

Tablo1. Öğrencilerin Tanıtıcı Özelliklerinin Karşılaştırılması

Sosyodemografik Özellikler	Çalışma Grubu (n=39)		Kontrol Grubu (n=39)		Önemlilik derecesi
	Sayı	%	Sayı	%	
Bölüm					
Hemşirelik	30	76,9	27	69,2	$X^2 = 0.444$
AYAY	9	23,1	12	30,8	$P = 0.610$
Yaş					
18	23	59,0	19	48,7	$X^2 = 0.825$
19	16	41,0	20	51,3	$P = 0.364$
Cinsiyet					
Kadın	27	69,2	27	69,2	$X^2 = 0.059$
Erkek	12	30,8	12	30,8	$P = 0.808$
Kardeş sayısı					
2	6	15,4	6	15,4	$X^2 = 0.067$
3	12	30,8	11	28,2	$P = 0.967$
4 ve üstü	21	53,8	22	56,4	
Anne-babasının hayatta olma durumu					
İkisi de sağ	34	87,2	38	97,4	$X^2 = 2.889$
Anne sağ, baba hayatta değil	5	12,8	1	2,6	$P = 0.089$
Aile tipi					
Çekirdek	27	62,9	32	82,1	$X^2 = 1.740$
Geniş	12	30,8	7	17,9	$P = 0.187$
Anne eğitim düzeyi					
İlköğretim mezunu değil	16	41,0	7	17,9	$X^2 = 6.811$
İlköğretim	13	33,3	23	59,0	$P = 0.078$
Orta	4	10,3	5	12,8	
Lise ve Üniversite	6	15,4	4	10,3	
Baba eğitim düzeyi					
İlköğretim mezunu değil	5	12,8	8	20,5	$X^2 = 2.926$
İlköğretim	14	35,9	12	30,8	$P = 0.403$
Orta	13	33,3	8	20,5	
Lise ve Üniversite	7	17,9	11	28,2	
Sorunlarını en fazla kiminle paylaştığı					
Anne	21	53,8	18	46,2	$X^2 = 2.524$

Baba	2	5,1	6	15,4	P= 0.471
Arkadaş	12	30,8	10	25,6	
Kardeş	4	10,3	5	12,8	
Ailenin gelir durumu					
İyi	7	17,9	8	20,5	X ² = 3.359
Orta	27	69,2	20	51,3	P= 0.186
Düşük	5	12,8	11	28,2	
Aylık kazanç durumu (burs ve ailesinden gelen)					
100-350 TL	23	59,0	27	69,2	X ² = 0.891
351 TL ve üstünde	16	41,0	12	30,8	P= 0.345
Üniversiteye gelmeden önce kaldığı yer					
İl	15	38,4	10	25,6	X ² = 5.257
İlçe	12	30,8	22	56,3	P= 0.072
Köy	12	30,8	7	17,9	
Nerede kaldığı					
Ailesi ile beraber	12	30,8	13	33,3	X ² = 5.846
Devlet yurdu	25	64,0	18	46,2	P= 0.211
Özel yurt	1	2,6	1	2,6	
Bir yanının yanında	0	0,0	2	5,1	
Arkadaşlarıyla evde	1	2,6	5	12,8	

Tablo 2’de öğrencilerin Üniversite Uyum ölçeğinin ön test ve son test puan ortalamalarına bakıldığında çalışma grubunun ön teste (10.17±4.03) göre son test (11.64±4.11) akademik uyum puan ortalaması artmış ve bu artış istatistiksel olarak anlamlıdır (p=0.003). Kontrol grubunun akademik uyum puan ortalaması ise ön teste göre son testte artmış ancak istatistiksel olarak anlamlı değildir (p= 0.052). Çalışma grubunun sosyal uyum puan ortalaması ön teste (52.12±11.59) göre son test puanı (54.94±11.95) artmış ve istatistiksel olarak da anlamlı bulunmuştur (p= 0.019). Kontrol grubunun sosyal uyum puan ortalaması ise ön teste göre son testte artmış ancak istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (p= 0.939). ÜÜÖ toplam puan ortalaması çalışma grubunda ön teste (63.76±13.37) göre son test (67.12±13.94) artmış ve istatistiksel olarak da anlamlıdır (p= 0.040). Kontrol grubunun ÜÜÖ toplam puan ortalaması ise ön teste göre son testte artmış ancak istatistiksel olarak anlamlı değildir (p=0.398).

Çalışma grubunda SBÇTÖ alt boyutlarından kendine güvenli yaklaşım, iyimser yaklaşım, sosyal destek arama yaklaşımı puan ortalaması ön teste göre, son testte artmış ancak istatistiksel olarak anlamlı değildir (p>0.05, Tablo 2). SBÇTÖ alt boyutlarından çaresiz yaklaşım ve boyun eğici yaklaşım ön teste göre, son test puan ortalamaları azalmış ancak istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (p>0.05, Tablo 2).

Kontrol grubunun SBÇTÖ alt boyutlarından kendine güvenli yaklaşım, iyimser yaklaşım, sosyal destek arama yaklaşımı puan ortalamasının ön teste göre, son testte çok az yükseldiği hatta aynı düzeyde kaldığı istatistiksel olarak da anlamlı olmadığı bulunmuştur. (p>0.05, Çizelge 2). SBÇTÖ alt boyutlarından çaresiz yaklaşım ve boyun eğici yaklaşım ön teste göre, son test puan ortalamaları çok az düzeyde azaldığı istatistiksel olarak da anlamlı olmadığı bulunmuştur (p>0.05, Tablo 2).

Tablo 2. Akran Danışmanlığı Alan ve Almayan Öğrencilerin Ön Test-Son Test Ölçek Puanları

Ölçekler	Çalışma Grubu			Kontrol Grubu		
	Ön test $\bar{X} \pm SS$	Son test $\bar{X} \pm SS$	İstatistik	Ön test $\bar{X} \pm SS$	Son test $\bar{X} \pm SS$	İstatistik
ÜÜÖ						
Akademik uyum	10.17±4.03	11.64±4.11	t = 3.167 P= 0.003	9.02±2.80	9.41±3.74	t = 2.641 P= 0.052
Sosyal uyum	52.12±11.59	54.94±11.95	t = 2.454 P= 0.019	52.17±10.87	52.30±12.22	t = 0.077 P= 0.939
ÜÜÖ Toplam	63.76±13.37	67.12±13.94	t = 1.479 P= 0.040	61.20±11.95	62.71±14.14	t = 0.855 P= 0.398
SBÇTÖ						
Kendine güvenli yaklaşım	13.58±4.16	14.00±4.48	t = 0.382 P= 0.705	13.64±4.20	13.82±3.94	t = 0.502 P= 0.618
Çaresiz yaklaşım	10.17±4.14	9.48±4.82	t = 0.324 P= 0.074	9.48±4.62	9.82±6.04	t = 0.314 P= 0.756
Boyun eğici yaklaşım	5.05±2.76	4.71±2.61	t = 0.699 P= 0.489	5.33±2.92	5.00±2.87	t = 0.681 P= 0.500
İyimser yaklaşım	8.61±2.90	8.64±2.74	t = 0.061 P= 0.952	8.71±3.03	8.89±3.16	t = 0.352 P= 0.727
Sosyal destek arama yaklaşımı	6.87±2.47	6.94±1.95	t = 0.189 P= 0.851	7.53±2.32	8.02±2.62	t = 1.083 P= 0.286

t= Paired Samples t Test

TARTIŞMA

Araştırmamızda psikososyal akran danışmanlığı alan çalışma grubundaki öğrencilerin ÜÜÖ toplam ve alt boyutları puanları, psikososyal akran danışmanlığı almayan kontrol grubundaki öğrencilere göre yüksektir. Altunay ve Öz'ün hemşirelik öğrencilerinde psikoeğitim programının etkisini değerlendirdiği çalışmada uyguladığı psikoeğitimin ÜÜÖ ön test son test toplam ve alt boyutları puanlarında psikoeğitim öncesine göre sonrasında artış belirlemiş ve bu değişimler istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bulunmuştur(Altunay&Öz, 2018). Uyum programının öğrencilerin üniversiteye uyumlarına etkisini belirlemek amacıyla yapılan başka bir çalışmada, 94 üniversite 1. sınıf öğrencisi akademik başarı ve demografik özellikleri eşitlenerek deney ve kontrol gruplarına ayrılmıştır. Deney grubuna 14 hafta boyunca haftada bir kez problem çözme becerilerini öğretme, etkili çalışma becerilerini geliştirme, öğrencilerin akademik durumlarını ve sorunlarını izleme, akran desteğinden yararlanma, kültürel programlara katılma, stres yönetimi ve öğrenciler tarafından önerilen konularla ilgili eğitimler verilmiştir. Kontrol grubuna ise herhangi bir uygulama yapılmamıştır. 10 dönem süresince her dönemin sonunda kontrol grubu ile deney grubu karşılaştırılmış sonuçta deney grubundaki öğrencilerin uyumlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur(Dale& Zych, 1996). Yapılan çalışmalar, bizim çalışmamızı destekler niteliktedir. Uygulanan akran danışmanlığı programının öğrencilerin üniversiteye uyumlarını olumlu yönde etkilediğini söyleyebiliriz.

Araştırmamızda iyimser ve sosyal destek arama ile kendine güvenli yaklaşımlarından elde edilen puanlar çalışma grubunda ön teste göre son testte artmış öğrencilerin etkili, yani aktif başa çıkma stratejilerini kullanma düzeyleri artmıştır. Aynı şekilde çaresiz ve boyun eğici yaklaşım puanları da azalmış etkisiz, yani pasif başa çıkma stratejilerini kullanma düzeyleri de azalmıştır. Bu değişim istendik ancak istatistiksel olarak anlamlı değildir. Kontrol grubunda ise bu değişimler yine artma ve azalma yönünde olmasına rağmen çok az ve neredeyse ön teste göre son testte aynı kaldığını söyleyebiliriz. Eğiticiler önemli olduğu kadar öğrencilerin, problem çözme, stresle baş etme ve etkili iletişim gibi becerileri geliştirmelerinde akranlar da önemlidir. Akran grupları ile beraber olmak öğrencilere sosyal gelişimleri için fırsatlar sunarak yaşamlarını olumlu yönde etkileyebilmektedir(Altunay&Öz, 2018; Kaemmfer ve ark., 2002; Öztürk&Ulusoy,2008; Yurttaş&Yetkin, 2003). Aynı yaşantıları deneyimlemek ve paylaşmak akran gruplarında, anlaşılma ve birbirlerine yardım etme duygusu geliştirmelerine olanak sağlaması bakımından önemlidir. Bunun yanında akran grupları önemli bir sosyal destek kaynağı olarak da işlev görmektedir(Aladağ, 2009). Abaan ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmada akran danışmanlığının hem üniversiteye yeni başlayan hem de son sınıf hemşirelik öğrencilerine birçok öğrenme deneyimi kazandırabileceğini bildirmektedirler(Abaan ve ark., 2012).

SONUÇ ve ÖNERİLER

Sonuç olarak, psikososyal akran danışmanlık programı sonucunda çalışma grubundaki öğrencilerin üniversiteye uyum ölçeği ve alt ölçekleri olan akademik ve sosyal uyum ölçeklerinden aldıkları puanlar istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yükselmiştir. Kontrol grubundaki öğrencilerin üniversiteye uyum ölçeği ve alt ölçekleri olan akademik ve sosyal uyum ölçeklerinden aldıkları puanlar yükselmiş, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde değildir.

Çalışma grubundaki öğrencilerin etkili, yani aktif başa çıkma stratejilerini kullanma düzeyleri artmıştır. Etkisiz, yani pasif başa çıkma stratejilerini kullanma düzeyleri de azalmıştır ancak istatistiksel olarak anlamlı düzeyde değildir. Kontrol grubundaki öğrencilerin ise etkili, yani aktif başa çıkma stratejilerini kullanma düzeyleri ve etkisiz, yani pasif başa çıkma stratejilerini kullanma düzeyleri son testte aynı kalmış, istatistiksel olarak ta anlamlı değildir.

Üniversiteye yeni başlayan öğrencilerle gerçekleştirilen bu araştırmada kullanılan psikososyal akran danışmanlık programının, öğrencilerin üniversiteye uyumlarını sağlamada ve stresle baş etmeye olumlu yönde etkisi bulunmaktadır. Bu programın içeriğinin bundan sonra uygulanacak akran danışmanlığı programlarına temel oluşturması, bu çalışmanın uzun süreli etkilerinin izlenmesi ve ölçümlerinin yapılamadığı göz önünde bulundurulduğunda, daha sonraki yapılacak benzer çalışmalarda uzun vadede izlemlerinin planlanması önerilmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazarların herhangi bir çıkara dayalı ilişkisi yoktur.

Maddi destek

Yazarlar, desteklerinden dolayı Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Bilimsel Araştırmalar Projeleri Koordinatörlüğüne teşekkür eder [Proje numarası: 14370].

Teşekkür

Araştırmaya katılan tüm öğrencilere aynı zamanda akran danışmanı olan öğrenciler, Duygu Soydu, Seda Koçak, Esra Mansuroğlu ve Ramazan Özerli'ye teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

- Abaan, S., Duygulu, S., & Uğur, E. (2012). Peer mentoring: a way of developing internal locus of control to empower new nursing students. *Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, 19(1): 24-35.
- Akbalık, G. (1997). Bilgilendirme ve grupla psikolojik danışmanın üniversite öğrencilerinin üniversiteye uyumlarına etkisi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi. Ankara.
- Aktaş, Y. (1997). Üniversite öğrencilerinin uyum düzeylerinin incelenmesi: uzunlamasına bir çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13: 107-10.
- Aladağ, M. (2009). Üniversiteye uyum konusunda yürütülen akran danışmanlığı programının değerlendirilmesi *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (31): 12-22.
- Aladağ, M., & Tezer, E. (2007). Akran danışmanlığı nedir? ne değildir?. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3 (27): 139-55.
- Altunay, A., & Öz, F. (2018). Hemşirelik öğrencilerinin üniversiteye uyumunda problem çözmeye dayalı psikoeğitim programının etkinliğinin değerlendirilmesi. *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 4(2): 242-262.
- Dale, P.M., & Zych, T. (1996). A Successful College Retention Program. *College Student Journal*, 30, 354-360.
- Erdoğan, S., Şimşek, B.H., & Şanlı, H.S. (2005). Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Ekonomik, Sosyal, Kültürel Uyum Sorunlarını Etkileyen Bazı Etmenler. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16: 1-13.
- Ergene, T., Çok, F., Tümer, A., & Ünal, S. (2005). A controlled-study of preventive effects of peer education and single-session lectures on HIV/AIDS knowledge and attitudes among university students in Turkey. *AIDS Education and Prevention*, 17 (3): 268-278.
- Foster-Harrison, E.S. (1995). Peer helping in the elementary and middle grades: A developmental perspective. *Elementary School Guidance & Counseling*, 30 (2): 94-05.
- Gerdes, H., & Mallinckrodt, B. (1994). Emotional, social, and academic adjustment of college students: A longitudinal study of retention. *Journal of Counseling and Development*, 72: 281-88.
- Kaemmer, D., Wellman, N.S., & Himburg, S.P. (2002). Dietetics students' low knowledge, attitudes, and work preferences toward older adults indicate need for improved education about aging. *Journal of The American Dietetic Association*, 102: 197-202.
- Karabulut, Ö.Ö. (2003). Aile planlaması konusunda üniversite öğrencilerinin akran eğitimi etkinliklerinin değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Karayurt, Ö., Dicle, A., & Malak, A.T. (2009). Effects of Peer and Group Education on Knowledge, Beliefs and Breast Self-Examination Practice among University Students in Turkey. *Turkish Journal of Medical Sciences*, 39 (1): 59-66. doi:10.3906/sag-0712-17.
- Kaya, M., Genç, M., Kaya, B., & Pehlivan, E. (2007). Tıp fakültesi ve sağlık yüksekokulu öğrencilerinde depresif belirti yaygınlığı, stresle başa çıkma tarzları ve etkileyen faktörler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 18 (2): 137-146.
- Myrick, R.D., Highland, W.H., & Sabella, R.A. (1995). Peer helpers and perceived effectiveness. *Elementary School Guidance & Counseling*, 29(4): 278-90.
- Öztürk, N., & Ulusoy, H. (2008). Marmara üniversitesi lisans ve yüksek lisans hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri ve eleştirel düşünmeyi etkileyen faktörler. *Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 1 (1): 16-25.
- Reischl, T.M., & Hirsch, B.J. (1989). Identity commitments and coping with a difficult developmental transition. *Journal of Youth and Adolescence*, 18: 55-69.

Sprinthall, N.A., Hall, J.S., & Gerler, E.R. (1992). Peer counseling for middle school students experiencing family divorce: A deliberate psychological education model. *Elementary School Guidance & Counseling*, 26, 279-295.

Şahin, N.H., & Durak, A. (1994). Kısa Semptom Envanteri (Brief Symptom Inventory-BSI) Türk Gençleri İçin Uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31): 44-56.

Tuna, M.A., & Dicle, A. (2007). Assessing the Efficacy of a Peer Education Model in Teaching Breast Self-Examination to University Students. *Asian Pacific Journal of Cancer Prevention*, 8, 481-484.

Wassef, A., Mason, G., Collins, M.L., O'Boyle, M., & Ingham, D. (1996). In search of effective programs to address students' emotional distress and behavioral problems part III: Student assessment of school-based support groups. *Adolescence*, 31 (121): 1-16.

Yurttaş, A., & Yetkin, A. (2003). Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin empatik becerileri ile problem çözme becerilerinin karşılaştırılması. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 6 (1): 1-13.

e-ISSN: 2630-631X

Article Type
Review ArticleSubject Area
Public RelationsVol: 8
Issue: 58
Year: 2022
Pp: 753-759Arrival
14 February 2022
Published
30 April 2022
Article ID 61985Doi Number
<http://dx.doi.org/10.31576/smryj.61985>

How to Cite This Article
Uzun, G. (2022). "Bilgi Toplumunda Yaşanan Değişim Ve Dönüşümlerin Halkla İlişkiler Alanına Yansıması: Dijital Halkla İlişkiler", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 8(58): 753-759

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Bilgi Toplumunda Yaşanan Değişim Ve Dönüşümlerin Halkla İlişkiler Alanına Yansıması: Dijital Halkla İlişkiler

Reflection Of Changes And Transformations In The Information Society On The Area Of Public Relations: Digital Public Relations

Gülcan UZUN¹ ¹ Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enst., Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye

ÖZET

Sürekli değişen ve gelişen bir yapıya sahip olan günümüz toplumunda bilgiyi üretme ve bilgi teknolojisinin yaygın bir şekilde kullanımı "bilgi toplumu" kavramını ortaya çıkarmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojileri alanında yaşanan gelişmeler hem halkla ilişkiler alanını etkilemiş hem de halkla ilişkiler uygulayıcılarının dijital çağa uyum sağlamasını zorunlu hale getirmiştir. Dijitalleşen dünyada, halkla ilişkiler mesleğinin de dijitalleşmesiyle kapsam ve işleyiş değişmiş dolayısıyla da halkla ilişkiler uygulamalarında farklı iletişim teknolojilerinin ve ortamlarının doğmasına yol açmıştır. Yeni bilgi iletişim teknolojileriyle birlikte internet tabanlı ortamlarda gerçekleşen halkla ilişkiler uygulamaları "dijital halkla ilişkiler" olarak tanımlanmaktadır. İnsanların bulunduğu yerden kolaylıkla sahip olduğu teknolojik araçlar ve internet aracılığıyla istediği bilgiye zaman ve mekândan bağımsız her an ulaşabilir hale gelmesi bilgi toplumunun giderek büyümesine ve pasif izleyiciden aktif katılımcıya dönüşen hedef kitlelere ulaşmasında önemli bir rol almıştır. Dijital halkla ilişkiler faaliyetleri için önem taşıyan kurumsal web siteleri, kurumsal bloglar, dijital basın bültenleri, elektronik postalar ve forumlar gibi internet temelli araç bulunmaktadır. Çalışmada, bilgi toplumundaki değişim ve dönüşümlerden etkilenerek dijitalleşen halkla ilişkiler uygulamalarının önemini ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: bilgi toplumu, halkla ilişkiler, dijital halkla ilişkiler

ABSTRACT

In today's society, which has a constantly changing and developing structure, the production of information and the widespread use of information technology have revealed the concept of "information society". Developments in the field of information and communication technologies have not only affected the field of public relations and but also made public relations practitioners adapt to the digital age. In the digitalized world, as well as the digitalization of the public relations profession, the scope and functioning have changed. Thus, it led the emergence of different communication technologies and environments in public relations practices. Public relations practices taking place in internet-based environments with new information and communication technologies are defined as "digital public relations". The easy access of people to the information through technological tools and internet regardless of time and place has played an important role in the growth of the information society and reaching the target audiences that have turned from passive viewers to active participants. There are internet-based tools such as corporate websites, corporate blogs, digital press releases, e-mails and forums that are important for digital public relations activities. In the study, it is aimed to reveal the importance of public relations practices digitalized by being affected through changes and transformations in the information society.

Keywords: information society, public relations, digital public relations

GİRİŞ

Bilgi insan için vazgeçilmez bir ihtiyaçtır ve bilgiye daha hızlı erişebilmek için bilgi teknolojileri ortaya çıkmıştır. Sürekli değişen ve gelişen bir yapıya sahip olan günümüz toplumunda bilgiyi üretme ve bilgi teknolojisinin yaygın bir şekilde kullanımı "bilgi toplumu" kavramını ortaya çıkarmıştır. Genel olarak "bilgi toplumu" bilgi kullanımının yaygınlaştığı, bilgi paylaşımında iletişim teknolojilerinin aktif rol oynadığı ve bireyin bilgiye kolay ulaşılabilirdiği bir toplum olarak tanımlanmaktadır.

Dijitalleşen dünyada gerçekleşen dönüşüm sanal gerçeklik, yapay zekâ, endüstri 4.0 ve toplum 5.0 gibi yeni kavramları hayatımıza sokmuş ve diğer alanların da bu sürece uyum sağlamasını gerekli kılmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojileri alanında yaşanan gelişmeler hem halkla ilişkiler alanını etkilemiş hem de halkla ilişkiler uygulayıcılarının dijital çağa uyum sağlamasını zorunlu hale getirmiştir. Olumlu imaj yaratma, güven oluşturma, itibar yönetimi ve uzun süreli strateji yürütme konuları halkla ilişkilerin temel bileşenleridir. Dijitalleşen dünyada, halkla ilişkiler mesleğinin de dijitalleşmesiyle kapsam ve işleyiş değişmiş dolayısıyla da halkla ilişkiler uygulamalarında farklı iletişim teknolojilerinin ve ortamlarının doğmasına yol açmıştır. Halkla ilişkiler uygulamalarının dijital ortamlara taşınmasıyla uygulayıcıların dijital araçları ve internet tabanlı ortamları iyi tanınması ve doğru kullanması gerekliliğini doğurmuştur.

Kurumlarda önemli rol oynayan halkla ilişkiler faaliyetleri, dijital platformlardan yapılabılır duruma gelmiştir. Bu değişimin bir sonucu olarak halkla ilişkiler faaliyetlerinde kullanılan iletişim araçları ve uygulanan stratejiler

de dijital ortama uyum sağlayarak “dijital halkla ilişkiler” kavramının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Halkla ilişkilerde dijitalleşme ile hızlı, daha az maliyetli, zaman ve mekândan bağımsız, esnek, çift taraflı etkileşimin gerçekleştiği dijital uygulamalarla beraber ortaya çıktığından kurumlar bu dönüşümü hızlandırmaktadır.

BİLGİ TOPLUMU KAVRAMI

Geçmişten günümüze kadarki süreçte ekonominin bağlı olduğu alanlardaki değişimler topluma da yansımıştır. Yerleşik yaşama geçişle başlayan ve gelişen tarım faaliyetleri tarım toplumu kavramının, makineleşmeyle gelen sanayi devrimi sanayi toplumu kavramını, internetle beraber gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri de “bilgi toplumu” kavramını ortaya çıkarmıştır. “Bilgi toplumu; bilginin toplumun ekonomik, sosyal, kültürel, teknolojik ve siyasal bütün boyutlarda kullanılması ile değişimi anlatan çok boyutlu toplumsal bir kavramdır” (Yeşilorman, 2014: s.118).

Bilgi toplumu kavramının gelişimine en büyük katkıyı internet, bilgi ve iletişim teknolojisindeki gelişmeler sağlamıştır. Bilgi toplumu, iletişim teknolojisi çağının en somut göstergesidir (Kocacık, 2013: s.8). İnternetle birlikte herkes bilgiye kolaylıkla ulaşabilme olanağını elde etmiş ve bilginin hızla yayılmasını sağlamıştır. Günümüz toplumları açısından bilginin üretilmesi ve paylaşılması açısından hem bilgi hem iletişim teknolojilerine sahip olmak ve aynı zamanda bu teknolojinin bireyler ve kurumlar tarafından etkin bir şekilde kullanılması önemli duruma gelmiştir.

Bilgi toplumunun özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Selvi, 2011: ss 191-211):

- ✓ Sanayi toplumunda temel aktör olan makine ve insan gücü yerini bilgi toplumunda bilgi ve iletişim teknolojilerine bırakmıştır.
- ✓ Bilgi yoğun bir şekilde kullanılmakta ve üretilen bilgiler başkalarına aktarılmaktadır.
- ✓ Bilgi üretildikten sonra bilgi ağları ve veri tabanları ile hem başkalarına daha hızlı iletilmekte hem de insanların bilgiye daha hızlı erişebilmesi sağlanmaktadır.
- ✓ Bilgi aktarım süreçleri bilgisayar ve internetin yaygın kullanımıyla hızlanmış ve ulaşılabilir hale gelmiştir,

Günümüzde dijital dünyasında bilgiye ulaşabilmek için kullanılan en önemli araçlar bilgi ve iletişim teknolojileridir. İnsanların bulunduğu yerden kolaylıkla sahip olduğu teknolojik araçlar ve internet aracılığıyla istediği bilgiye zaman ve mekândan bağımsız her an ulaşılabilir hale gelmesi bilgi toplumunun giderek büyümesine ve pasif izleyiciden aktif katılımcıya dönüşen hedef kitlelere ulaşmasında önemli bir rol almıştır.

HALKLA İLİŞKİLERDE DİJİTAL DÖNÜŞÜM

“Halkla İlişkiler, tüm tarafların yararına sağlıklı ilişkiler kurmak ve geliştirmek için bir kurum ve halk arasındaki iletişimi yönetmektedir. Bir örgütün başarılı olmasındaki en büyük bileşenlerden birisini halkla ilişkiler oluşturmaktadır” (Herbst, 2014: 2). “Halkla ilişkiler bir örgütün, kuruluşun en önemli amacı olan kendini devam ettirebilme ve geliştirebilme olanağının kullanılabilmesi için, çift yönlü bir iletişimle, etkileşime dayalı olarak, örgüt içinde hedef kitlenin sözcüsü ve gözcüsü, hedef kitle içinde ise örgütün sözcüsü ve gözcüsü kimliklerine bürünen, genel etik prensipler dahilinde propaganda, reklam, tanıtım gibi dalları da kendi içinde görerek kullanan bir yöntemdir”(Hazar, 2012: s.3). “Dijital halkla ilişkiler kavramı ise; yeni bilgi iletişim teknolojileri aracılığıyla bilgisayar ortamı gerçekleştirilen halkla ilişkiler uygulamalarıdır. İnternetin imkanları kullanılarak yapılan dijital halkla ilişkiler uygulamaları oldukça yaratıcı, hızlı, stratejik, sonuç odaklı ve aynı zamanda ucuz olarak değerlendirilmektedir.” (Holtz, 2002, s. 18)

Dijital halkla ilişkiler uygulamaları dört temel özellik içermektedir: stratejiktir, bütünseldir, hedefe odaklıdır, ölçülebilirdir. Kurumlar, halkla ilişkiler işlevlerini yerine getirebilmek için daha etkili yollar ve araçlar bulmaya, itibarlarına ve marka imajlarına olumlu katkıda bulunmaya gayret etmektedirler. İnternet ve dijitalleşme daha geniş anlamda halkla ilişkilerin niteliğini kuruluşların diğer fonksiyonları gibi değiştirmektedir. Grunig’e (2005) göre “yeni medyada halkla ilişkiler uygulayıcılarının daha küresel, stratejik, iki yönlü ve etkileşimli, simetrik veya diyalogsal ve sosyal manada sorumlu çalışmalarda bulunması daha mümkün hale gelmektedir. Buna ek olarak, dijital medya halkla ilişkilerin çoğunu küreselleştirmekte ve kuruluşları halkla ilişkiler uygulamaları hakkında küresel düşünmeye zorlamaktadır.” Dijital ortamı ve dijital iletişimi aktif kullanan ve bu teknolojiye uygun stratejiler geliştiren kurumlar rakiplerine oranla daha kazançlı duruma gelmektedirler.

Halkla ilişkiler uygulayıcılarının bilgi iletişim teknolojilerindeki yenilikleri takip ederek hem de dijital ortama hem de dijital hedef kitleye uygun çalışmalar yapması gerekmektedir. Farklı amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilseler de tüm halkla ilişkiler faaliyetleri stratejik bir iletişim süreci içermektedir. Son yıllarda halkla ilişkiler uygulamalarında dijital iletişim araçları ve ortamları kullanılsa da geleneksel iletişim araçları

varlıklarını sürdürmektedirler. Gerçekleştirilen halkla ilişkiler faaliyetlerinde zaman ve hedef kitlenin türüne göre hem geleneksel hem de dijital kitle iletişim araçları bazen ayrı bazen de bir arada kullanılmaktadır. “Dijital halkla ilişkiler, halkla ilişkilerin dijital medyadaki halidir” (Sönmez, 2020: s.188). Özetle; yeni bilgi iletişim teknolojileriyle birlikte internet tabanlı ortamlarda gerçekleşen halkla ilişkiler uygulamaları “dijital halkla ilişkiler” olarak tanımlanmaktadır.

Dijital halkla ilişkiler uygulamaları çalışmaları; bloglar, e-bültenler, kurumun web sitesi, elektronik posta, forumlar, mobil uygulamalar, sosyal medya ortamları ve çevrimiçi video gibi internet tabanlı dijital iletişim ortamlarında dijital araçlarla gerçekleştirilmektedir. Halkla ilişkiler uygulamaları sürecinde araştırma, planlama, uygulama ve değerlendirme aşamalarında dijital araçlar ve internet kullanılabilmektedir. Halkla ilişkiler örgütsel iletişimi sağlayan, itibar yönetimini gerçekleştiren, kriz ve sorun yönetimini sağlayan ve sosyal sorumluluk faaliyetleri gibi alanlarını kapsayan ve örgütte yönetimin bir parçası olan bir iletişim fonksiyonudur.

Halkla ilişkiler uygulamalarında dijital iletişimin kullanılma amaçları: (Yağmurlu,2010: s.66) şu şekilde açıklanmaktadır:

- ✓ Belge ve bilgi toplamak,
- ✓ Medyayla karşılıklı etkileşim halinde olmak,
- ✓ Hedef kitlenin ve paydaşlarının desteğini almak, haberleşmek,
- ✓ Gelişmeleri takip etmek,
- ✓ Anlık gelişmelerden kamuoyunu ve paydaşlarını haberdar etmek,
- ✓ Kurum içi örgütsel iletişimi sağlamaktır.

Hedef kitleye özel olarak tasarlanmış halkla ilişkiler faaliyetleri eş zamanlı erişime olanak veren dijital platformlarda yer almaktadır. Dijital platformlar halkla ilişkiler uygulayıcılarına hedef kitleleriyle karşılıklı etkileşime girmesi ve anında yanıt alabilme olanağının bulunması konusunda yeni fırsatlar sunmaktadır. Dijitalleşmeyle birlikte dijital iletişim ortamları bireye zaman ve mekândan bağımsız olarak her alanda bilgiye ulaşmada fırsat eşitliği tanımaktadır.

Dijital halkla ilişkiler faaliyetlerinin çevrimiçi ortamlarda yürütülmesi için izlenecek birtakım stratejiler mevcuttur. Hedef kitle veya müşteriler belirlendikten sonra iletişime geçilecek ortam seçilmeli bu doğrultuda planlar oluşturulabilmektedir. “Halkla ilişkilerde, hedef kitleyi etkilemenin en önemli yolu, hedef kitlenin duyarlı olduğu alanlarda ve algılayabileceği yöntemle hareket etmektir” (Gölönü, 2006: s.76). Hedef kitlenin erişim kolaylığı her platformdan sağlanmalı ve daima ulaşılabilir olmalıdır.

Geleneksel halkla ilişkiler ve dijital halkla ilişkilerin de ortak amacı belirlenen hedeflerine ulaşmalarını sağlamaktır. Halkla ilişkiler uygulamaları, dijitalleşme sürecinde medyada yaşanan değişimden ve dönüşümden etkilenmektedir. Halkla ilişkiler uzmanları hedef kitleleri ile internet üzerinden karşılıklı etkileşime geçerek onların kendileriyle ilgili fikirleri ve isteklerini öğrenebilmekte, hedef kitleden geri bildirim alabilmekte ve oluşan ya da oluşabilecek sorunlara anında çözüm bulabilmektedir.

Hedef kitleleriyle çift yönlü simetrik bir iletişimi gerçekleştirmeye önem veren kurumlar dijital halkla ilişkiler uygulamalarına da önem vermektedirler. İnternet ortamında dijital bilgi ve iletişim araçları ile gerçekleştirilen halkla ilişkiler uygulamalarıyla hedef kitlelerin istek, görüş ve önerilerini öğrenip bunları dikkate alarak halkla ilişkiler uygulayıcılarının örgütsel iletişim stratejilerinde değişikliğe gidilmesine katkı sağlamaktadır.

Dijital halkla ilişkilerde geleneksel halkla ilişkilere göre hedef kitleye ulaşmak daha kolay olsa da aynı zamanda birçok zorluğu da beraberinde getirmektedir. Bu zorluklardan bazıları;

- ✓ Hedef kitlelerin kültürel farklılıkları, dünya üzerinde birden çok farklı dil kullanılması ve kelimelerin anlamlarının her zaman aynı şeyi tanımlamaması,
- ✓ Sosyal medyanın hem bilgiyi aynı anda dünya genelinde geniş bir kitleye ulaştırması hem kontrolün son derece zor olması
- ✓ Renk, tipoloji gibi kültürel anlamlarından doğan tasarım farklılıkları,
- ✓ Devlet yönetimlerinin getirmiş olduğu güvenlik uygulamaları şeklinde sıralanabilir.

HALKLA İLİŞKİLER UYGULAMALARINDA KULLANILAN DİJİTAL İLETİŞİM ARAÇLARI

Dijital halkla ilişkiler uygulamalarında kullanılan araçlar internet tabanlı olduklarından internetsiz kullanımları mümkün değildir. Geleneksel halkla ilişkiler uygulamalarının dijital araçlarla dijital ortamlarda yapılan haline “dijital halkla ilişkiler” denmektedir. Günümüz markalarının dijital platformları yoğun olarak kullandıkları görülmektedir. Özellikle sıklıkla tercih edilen dijital platformlar hedef kitleler tarafından çoğunlukla en çok tercih edilenlerdir. Halkla ilişkiler uygulayıcıları çalışmalarını gerçekleştirirken ve uygun aracı seçerken hedef kitlesine en uygun olan dijital araç ve ortamı seçmektedir. “Dijital araçlar aynı zamanda, kuruluşların müşterilerle etkileşimini artırarak halkla ilişkiler faaliyetlerini daha verimli ve etkili bir şekilde yapmasını ve böylece hedef kitle ile uzun süreli ilişkiler geliştirilmesini sağlamaktadır” (Gülerman, 2017: s. 260).

Halkla ilişkiler faaliyetleri için önem taşıyan kurumsal web siteleri, kurumsal bloglar, dijital basın bültenleri, elektronik postalar ve forumlar gibi internet temelli araç bulunmaktadır. Dijital halkla ilişkiler araçlarının kullanımı aynı zamanda birbirini destekler nitelikte ve içiçe geçmiş durumdadır. Bir dijital basın bülteni içerisine web sitesi adresi yerleştirilebilir. Bir web site içerisinde sosyal medya platform adresleri yer alabilir. Bir Facebook gönderisinden web siteye yönlendirme yapılabilir. Böylelikle hedef kitle, uzaklaşmadan daha fazla bilgi sahibi olabilir ve firma hedef kitleye kolayca ulaşabilir. Kurumların dijital halkla ilişkiler uygulamaları kapsamında yoğun olarak kullandıkları dijital araçlar arasında kurumsal web siteleri, kurumsal bloglar, dijital basın bültenleri, elektronik postalar ve forumlar yer almaktadır.

Kurumsal Web Siteleri

Kurumların dışarıya sundukları profili kurumsal web siteleri sağlamaktadır. “Web siteleri, paydaşları güncel tutmak, medyaya bilgi sağlamak, halk hakkında bilgi toplamak, kurumsal kimliği güçlendirmek ve birçok halkla ilişkiler işlevini desteklemek için kullanılmaktadır” (Hill, 2000 ss: 31-32). “Web siteleri kurumun vitrini olma işlevini görmekle birlikte, şirkete ilişkin stratejik yapının yer aldığı konumunun, kuruma ilişkin felsefenin, kurumun hizmeti ve ürününe dair de itibarı yönetmeyi amaçlamaktadır” (Sayımer, 2012: ss.87-88). “Web sitelerinin öncelikli kullanım amaçları arasında; medya kuruluşlarına bilgi sağlamak, hedef gruplarla hızlı şekilde iletişim kurmak, farklı hedef grupları hakkında bilgi toplamak, kurum imajını geliştirmek, kurum kimliğini güçlendirmek, çalışanlarla kurum içi iletişimi sağlamak, kuruluş için statü sembolü oluşturmak, dijital satış yapmak, uluslararası pazarlara ulaşmak, internette gezen bir kişiye ulaşmak ve diğer halkla ilişkiler fonksiyonlarını yerine getirmek vb. yer almaktadır” (Okay, 2018 s:654). Dijital ortam olarak kurumsal web siteleri halkla ilişkiler uygulayıcılarına işletmelerin rakip işletmelerle, hedef kitlelerle diyalog kurması ve kurduğu diyalogu devam ettirmesine destek olan en etkili araçlardan biridir.

Kurumsal Elektronik Postalar

Dijital ortamda halkla ilişkiler aracı ve yeni iletişim ortamı olarak en çok faydalanan e-posta uygulamasıdır. “E-posta aracılığı ile haberleşme yöntemi sesli ve görsel içerikli mesajların iletimi bu sistemi daha etkili kılmaktadır” (Uydacı, 2004: s.81). Elektronik postayla halkla ilişkiler uygulayıcıları hedef kitlesine ve paydaşlarına iletmek istedikleri mesajların hızlı bir şekilde iletilmesine olanak sağlamaktadır. “E-posta diğer bir ismiyle e-mail, işletmelerin kurum içi veya kurum dışı hedef kitleleri ile internet üzerinden iletişim ve etkileşim kurmasına fırsat tanıyan bir yöntem olarak belirtilmektedir. E-posta ile kurulan iletişim çoğu zaman yüz yüze kurulan iletişim yönteminden daha etkili ve hatası az bir teknik olarak görev yapmaktadır. Bu iletişim yanlış sayılabilecek davranışların azaltılabildiği, kontrollü bir iletişim ortamı sağlamaktadır” (Ekinci, 2000: s.28). E-postalar hedef kitlenin mesajı algılayabilme oranını arttırmaktadır. “E-postalar üzerinden iki yönlü interaktif iletişim sanal ortamda gerçekleşmektedir. Dijital halkla ilişkiler kapsamında gerçekleşen elektronik posta iletişiminin en önemli avantajı mesajı alan kişinin bilgi ve içerikten kendi tercih ettiği zamanda haberdar olmasından kaynaklanmaktadır. Dijital halkla ilişkiler faaliyetleri elektronik posta ile potansiyel paydaş gruplarına erişebilmektedir. Aynı zamanda dijital ortamda gelişen iletişim ile yeni paydaş grupları ile de etkili iletişim kurabilmektedir” (Peltekoğlu, 2014: s.215).

Dijital Haber Bültenleri

Dijital haber bültenleriyle kurumsal etkinliklerin, paydaş bilgilerinin ve halkla ilişkiler kapsamında gerçekleştirilen uygulamalarla ilgili bilgilerin hedef kitleye duyurulması amaçlanmaktadır. “Dijital haber bültenleri kurumlara maliyet, interaktiflik ve zaman açısından birçok avantajlar sunmaktadır” (Haig, 2000: s.102). Dijital basın bültenleri ile geleneksel basın bültenlerinin en temel farkı dijital araçlarla sosyal medya ortamlarında gerçekleştirilmesidir. Halkla ilişkiler uygulayıcıları tarafından stratejik olarak oluşturulan bu bültenler hem kurumsal web sitesinde hem de kurumsal sosyal medya hesabında yer almaktadır. Dolayısıyla; dijital basın bültenleriyle erişilen kişi sayısı oldukça fazla olmaktadır.

Forumlar

Dijital halkla ilişkiler uzmanları tarafından kullanılan forum; “bir yazıya veya bir habere yorum ekleme özellikleri ile kullanıcıların internet ortamında görüşlerini ve yorumlarını ifade edebilmelerine fırsat tanıyan interaktif araçlardır ve geribildirim alma yönünden önem taşımaktadırlar” (Küçükşaraç, 2008: s.96). “Forumlar bireylere oturum açmayı, ilgiye göre konu seçmeyi, metin kutusu içinde yorum yazmayı ve başkalarının düşüncelerini sanal ortamda görmesi için yorumları göndermeyi ve yorumlar yapmaya imkân tanımaktadır” (Akar, 2013: s.59-61). Forumlar hedef kitleyi edilgen konumdan çıkararak görüş, duygu ve düşüncelerini ortaya koyabilecekleri etkin konuma getirmektedir. Dijital halkla ilişkiler uygulamalarında forumlar hedef kitlenin kurumla ilgili duygu ve düşüncelerini öğrenebilme fırsatı sunmaktadır.

Kurumsal Bloglar

Çevrim içi günlükler olarak da bilinen webloglar (bloglar); “herkes tarafından oluşturulması mümkün olan, kitlelere bilgi sunmak için ilgi çekici bilgilerin yer aldığı ve herkesin yorum yapabileceği içerik yönetim sistemidir” (Seitel, 2006: s.391). Bloglar kurumların hedef kitesinden kendileriyle ilgili duygu, düşünce ve deneyimleri hakkında en hızlı ve en kolay geri dönüş alabildiği uygulamadır. Bloglar kurumlara en güncel ve gerçek bilgiyi sağlamaktadır. “Bloglar halkla ilişkiler ve kurumsal iletişim üzerinde potansiyel etkiye sahiptir. Oluşturulan bloglar bilginin paylaşılması için geniş bir kaynağa, ürün ve hizmetleri teşvik eden iki yönlü iletişime ve diyaloga açık bir yapıdır” (Özel, 2015: ss.21-22). Dijital halkla ilişkiler açısından kurumsal bloglar, kurumun bilinirliğini ve görünürlüğünü arttırarak kurum itibarına ve imajına katkıda bulunmaktadır.

Podcasting

Postcastler “hem işitsel hem de görsel içeriklerin internet üzerinden bir ses veya video dosyası şeklinde medya oynatıcısı aracılığıyla yayınlanmasına olanak sağlayan dijital medya dağıtım tekniğidir” (Borges,2009: s.221). Halkla ilişkiler birimleri kurumların internet ortamında üretip paylaştığı bilginin içeriğinden sorumludur. Podcasting; kurumların gerçekleştirdikleri etkinlikler ile duyuru yapmak ve bilgi vermek için halkla ilişkiler uygulayıcıları tarafından kullanılan dijital ortamlardır.

Sosyal Ağlar

1990’lı yıllarda internetin geniş kitlelere yayılımına paralel olarak günümüz toplumunda bireylerin vaktinin oldukça büyük bir kısmını geçirdiği dijital bir ortam olarak “sosyal ağlar” ortaya çıkmıştır. “Sosyal ağ, günümüzde endüstride ve popüler kültürde kullanıldığı şekliyle, kullanıcıların etkileşimde bulunmasına olanak tanıyan çevrimiçi sosyal ağların oluşturulması ve büyümesine odaklanan, ortak bir ilgi alanı çerçevesinde bir araya gelen bireylerin düşünce, duygu ve yorumlarının paylaşımında bulundukları sanal ortamı ifade etmektedir” (Weber, 2007: s.5). Günümüzde kurumlar için hedef kitle ile iletişim kurma sürecinde sosyal ağların aktif bir şekilde kullanımı önem arz etmektedir. Dolayısıyla dijital halkla ilişkiler uygulayıcıları da gereken zamanlarda sosyal ağlarda aktif olarak yer alarak kurumla hedef kitle arasındaki eşzamanlı iletişimi sağlamada köprü görevi üstlenmektedir.

Dijital halkla ilişkiler uygulamalarında yaygın bir şekilde kullanılan internet teknolojisindeki değişimlerle birlikte; Facebook, YouTube, LinkedIn, Instagram ve Twitter’ın ortaya çıkışı halkla ilişkiler uygulayıcılarının da alanlarına farklı dijital ortamlar kazandırdığından bu yeni ortamlar dikkatlerini çekmiş ve değişime ayak uydurmak için çevrim içi topluluklara dönüşen sosyal ağlarda yerlerini almaya başlamışlardır. Böylece; halkla ilişkiler birimleri kurum için hazırladıkları içeriklerini hızlı ve kolay aynı zamanda daha az maliyetli bir şekilde sosyal ağlar aracılığıyla paydaşlarına ulaştırabilme olanağına kavuşmuştur.

Kurumlar sosyal medya profillerindeki bilgilerle ve paylaşımlarıyla hedef kitlelerine ulaşabilmeyi ve faaliyetlerinden haberdar etmeyi hedeflemektedir. Sosyal medya ağları içerisinde en fazla sayıda kullanıcıya sahip olan *Facebook* “kullanıcılarına ilişkin kişisel oluşturdukları profillere; yaş, cinsiyet, eğitim ve ilgi alanlarını içeren alan sunmakla birlikte bu bilgileri istedikleri şekilde gizleme ve gösterme olanağı sunmaktadır” (Sönmez, 2020: s.29). *Instagram*, başlangıçta telefona özel bir uygulama iken zaman içerisinde başka kullanıcıların kullanımına da açılarak sosyal ağa evrilmiştir. *Instagram*’ı diğer paylaşım sitelerinden ayıran en önemli özelliklerden biri sadece görsel içerik paylaşım yapılabilen bir sosyal ağ olmasıdır. En gelişmiş web ağı olan *Twitter*’ın diğer sosyal ağlardan farkı paylaşımların 140 karakterlerle sınırlandırılmış olmasıdır. *LinkedIn* ağı, iş dünyasındaki profesyonelleri bir araya getiren ve kurumsal etkileşim sağlayan bir sosyal ağıdır. Video içeriklerinin paylaşıldığı *Youtube* ise “katılımcılarına video, televizyon, müzik klipleri, kısa filmler ve blog içerikli videoları sunarken, bu içerikler kişisel paylaşımlardan oluşmaktadır. Son dönemlerde, kurum ve kuruluşlar bu mecraanın etkisinin farkına varmış ve bu alanda içeriklerine paylaşmaya başlamışlardır” (Özkaşıkçı, 2012: s.144).

Özetle bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan değişimler kurumları dijital çağa ayak uydurmaya zorunlu kılmış ve zamanla kurumların dijital araçları kullanarak dijital ortamlarda yer edinmelerine yol açmıştır. Günümüzde kurumlar hedef kitleleri ve paydaşlarıyla aktif iletişim kurmak için internet tabanlı olan ve hedef kitleyle etkileşim imkânı tanıyan uygulama ve araçlardan faydalanmaktadır.

BİLGİ TOPLUMUNDA HALKLA İLİŞKİLERİN DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜ

Bilgi toplumunda bilgi ve iletişim teknolojilerin gelişmesiyle ve yoğun kullanılmasıyla kurumlar da değişmektedir. “Bilgi toplumu, bilgi üretimi ve iletiminin yaygınlaştığı, bilginin temel sermaye, ana güç olduğu ve bilgi işi ile uğraşanların çoğunlukta olduğu, öğrenmenin hayatın bir parçası haline geldiği toplumsal bir yaşam biçimi olarak tanımlanmaktadır” (Fındıkçı, 1996: s.28). Günümüzde kurumlar arasındaki rekabetin bu kadar yoğun yaşanmasından dolayı kurumlar rakiplerinden farklı olabilmek ve hedef kitleleriyle etkili bir iletişim kurabilmek için halkla ilişkiler uygulamalarına önem vermektedirler.

Değişen topluma ayak uydurmak için halkla ilişkiler uygulayıcıları faaliyetleriyle ilgili bilgi paylaşımını hedef kitesine bağlı olarak gerek geleneksel gerekse dijital araç ve ortamları da aktif kullanmaktadır. Dolayısıyla da kurumlarda bilgi toplumunun gereği olarak bilgi ve iletişim araçlarını en etkili kullanması gerekenler halkla ilişkiler uzmanları olarak görülmektedir. “İletişim alanındaki dijitalleşme, hedef kitlelerle ilişkilerini iletişim araçları üzerinden sağlayan halkla ilişkiler uygulamalarını da etkilemiştir. Halkla ilişkilerin dijital çağıdaki dijital yapısı, internet araçlarını kullanma konusunda destek sağlamaktadır. Dijital ortam içinde kurulan dijital halkla ilişkiler, dijital mecraların artması ile gündeme gelmektedir. Dijital halkla ilişkilerde yapılan faaliyetlerin hedefi daha çok internet temelli yapılmaktadır” (Güz, 2006: s.151).

Dijital halkla ilişkiler uygulamalarında kullanılan araçlar ile kurumlar, hedef kitleleriyle ve paydaşlarıyla karşılıklı iletişime ve etkileşime geçebilme fırsatı yakalamıştır. İçice geçmiş olan geleneksel ve dijital halkla ilişkiler araçlarını birbirinden tamamen ayırmak mümkün değildir ve hedef kitleye uygun olarak ikisi birlikte kullanılmaktadır. Dijital halkla ilişkiler araçları ve ortamları zaman ve mekândan bağımsız olarak esnek, hedef kitleye ulaşmada hızlı ve etkileşimi anında sağlayabilen aynı zamanda daha az maliyetlidir.

Dijital ortamlar halkla ilişkiler uygulayıcıları tarafından, araştırma, planlama, iletişim ve değerlendirme süreçlerinde stratejik olarak aktif bir şekilde kullanılmaktadır. Dijital halkla ilişkiler, sosyal sorumluluk, kriz yönetimi, sponsorluk, imaj yönetimi, örgütsel iletişim, reklam ve pazarlama gibi alanlarda aktif olarak kullanılmaktadır.

SONUÇ

Sürekli değişen ve gelişen bir yapıya sahip olan günümüz toplumunda bilgiyi üretme ve bilgi teknolojisinin yaygın bir şekilde kullanımı “bilgi toplumu” kavramını ortaya çıkarmıştır. Dijitalleşen dünyada gerçekleşen dönüşüm sanal gerçeklik, yapay zekâ, endüstri 4.0 ve toplum 5.0 gibi yeni kavramları hayatımıza sokmuş ve diğer alanların da bu sürece uyum sağlamasını gerekli kılmıştır. Dijitalleşen dünyada, halkla ilişkiler mesleğinin de dijitalleşmesiyle kapsam ve işleyiş değişmiş dolayısıyla da halkla ilişkiler uygulamalarında farklı iletişim teknolojilerinin ve ortamlarının doğmasına yol açmıştır. Halkla ilişkiler uygulamalarının dijital ortamlara taşınmasıyla uygulayıcıların dijital araçları ve internet tabanlı ortamları iyi tanıması ve doğru kullanması gerekliliğini doğurmuştur. Halkla ilişkilerde dijitalleşme ile hızlı, daha az maliyetli, zaman ve mekândan bağımsız, esnek, çift taraflı etkileşimin gerçekleştiği dijital uygulamalarla beraber ortaya çıktığından kurumlar bu dönüşümü hızlandırmaktadır. Dijital halkla ilişkiler uygulamaları çalışmaları; bloglar, e-bültenler, kurumun web sitesi, elektronik posta, forumlar, mobil uygulamalar, sosyal medya ortamları ve çevrimiçi video gibi internet tabanlı dijital iletişim ortamlarında dijital araçlarla gerçekleştirilmektedir.

Özetle bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan değişimler kurumları dijital çağa ayak uydurmaya zorunlu kılmış ve zamanla kurumların dijital araçları kullanarak dijital ortamlarda yer edinmelerine yol açmıştır. Günümüzde kurumlar hedef kitleleri ve paydaşlarıyla aktif iletişim kurmak için internet tabanlı olan ve hedef kitleyle etkileşim imkânı tanıyan uygulama ve araçlardan faydalanmaktadır. Dijital ortamlar halkla ilişkiler uygulayıcıları tarafından, araştırma, planlama, iletişim ve değerlendirme süreçlerinde stratejik olarak aktif bir şekilde kullanılmaktadır. Dijital halkla ilişkiler, sosyal sorumluluk, kriz yönetimi, sponsorluk, imaj yönetimi, örgütsel iletişim, reklam ve pazarlama gibi alanlarda aktif olarak kullanılmaktadır.

KAYNAKÇA

Akar, E. (2013), “ Sosyal Medya Platformları “, Sosyal Medya, Edt. Ozata, Z. Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri, 834, Eskişehir, ss.52-80.

- Ekinci, H., 2000. İşletmelerin Halkla ilişkilerinde İnternet'in Önemi, Pazarlama Dünyası, yıl 14, sayı 2000-04.
- Fındıkçı, İ. (1996). Bilgi Toplumunda Yöneticilerde Kendini Geliştirme, Kültür Koleji Eğitim Vakfı Yayınları:2, İstanbul.
- Gölönü, S. (2006). Gelişen teknolojiler, öğrenen örgütler ve halkla ilişkiler. Selçuk İletişim, 4(3), 73-81.
- Grunig, J. E. (2005). Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik, İstanbul: RotaYayınları, 1, 11-39.
- Gülerman, N. I., & Apaydin, F. (2017). Effectiveness of digital public relations tools on various customer segments. Journal of Management Marketing and Logistics, 4(3), 259-270.
- Güz, H (2006), Globalleşen Dünyada Online Halkla İlişkiler ve Sanal PR Ajansları, Yeni İletişim Ortamları ve Etkileşim Uluslararası Konferansı, İstanbul, ss.147-164.
- Haig, M. (2000). E-PR: the essential guide to public relations on the Internet. London: Kogan Page.
- Hazar, M. (2012), Bir Aygıt Olarak Halkla İlişkiler ve Araçları, Eğitim Kitabevi, Ankara.
- Herbert, E. (2005). Digital Public Relations: A New Strategy in Corporate Mangement, Nsukka Journal of the Humanities, 15, 135-143.
- Hill, L.N ve White, C. (2000), "Public Relations Practitioners Perception Of The World Wide Web As A Communication Tool ", Public Relations Reivew, (26), pp.31-51.
- Holtz, S. (2002). Public relations on the Net: winning strategies to inform and influence the media, the investment community, the government, the public, and more! Amacom Books.
- Kocacık, F. (2013), "Bilgi Toplumu ve Türkiye", C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, C. 27, No. 1, s. 1-10.
- Küçüksaraç, B., 2008. Toplumsal Örgütlenmelerde İnternet Aracılığıyla Halkla İlişkiler. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.85-86.
- Okay, A. (2018). Halkla İlişkiler Kavram ve Strateji Uygulamaları, İstanbul, Der Yayınları, 10. Baskı.
- Özel, A. P., Sert, Y. N. (2015). Dijital Halkla İlişkiler Aracı Olarak Kurumsal Bloglar: Türkiye'nin En Büyük 500 Şirketi Üzerine Bir Araştırma. Global Media Journal, 303-321.
- Özkaşıkçı, I., 2012. Sosyal Medya Pazarlama: Yeni Çağda Sosyal Medya Kullanımı ve Performans Ölçümü, Kendi Baskısı, İstanbul, 2012. s.143.
- Peltekoğlu, F. (2014), Halkla İlişkiler Nedir? 8. baskı. Beta Yayınları, İstanbul.
- Sayımer, İ. (2012). Sanal Ortamda Halkla İlişkiler, İstanbul, Beta Yayınları, 2. Baskı.
- Seitel, F.P. (2006), The Practice Of Public Relations, Prentice, Hall Inc, 28, New Jersey.
- Selvi, Ö. (2011). Bilgi toplumu, bilgi yönetimi ve halkla ilişkiler. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, (3), 191-214.)
- Sönmez, H. Ş.(2020). Dijital Ortamda Yapılan Halkla İlişkilerin Bir Aracı Olarak Kurumsal Bloglar: 2019 Yılı Türkiye'nin En Değerli 25 Markası Üzerine Bir İnceleme. Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi, (16), 185-207.
- Uydacı, M., 2004. Pazarlamada Elektronik Posta Kullanımı. Ege Academic Review,
- Weber L., 2007. Marketing to the Social Web: How Dijital Customer Communities Build Your Business. 2. Baskı. NY:Wiley.
- Yağmurlu, A. (2010). E-halkla ilişkiler ve bakanlık uygulamaları. Selçuk İletişim, 6, 2, 62-80.
- Yeşilorman, M., KOÇ, F. (2014), "Bilgi Toplununun Teknolojik Temelleri Üzerine Eleştirel Bir Bakış", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 24, S. 1, s. 177-133.

Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Grafik Türü Tercihi, Okuma ve Çizim Becerileri

Graphic Type Preference, Reading and Drawing Skills of Science Teachers Pre-service

Fatih SEZEK¹ Kemal DOYMUŞ²

¹ Atatürk Üniversitesi, Matematik Ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Erzurum, Türkiye

² Prof.Dr. Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Matematik Ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Erzurum, Türkiye

ÖZET

Bu çalışmanın amacı; fen bilimleri öğretmen adaylarının hem grafik okumada hem de çiziminde tercih edecekleri grafik türünün belirlenmesi ve değişik türlerde verilen grafikleri okuma ve çizim becerilerinin ne düzeyde olduğunu belirleyerek grafik okuryazarlık seviyelerini tespit etmeye çalışılmıştır. Çalışmanın örneklemini; Fen Bilgisi Eğitimi Anabilim dalında öğrenim gören birinci sınıfında 42 ve üçüncü sınıfında 35 olmak üzere toplamda 77 öğretmen adayından oluşmaktadır. Araştırmada, ölçme aracı olarak dört bölümden oluşan grafik testi kullanılmıştır. Testin, birinci bölümünde okumada tercih edilen grafik türleri, ikinci bölümünde çizimde tercih edilen grafik türleri, üçüncü bölümünde grafik okuma becerisi ve dördüncü bölümünde ise grafik çizim becerisinden oluşmaktadır. Teste; alan, çizim, halka, radar ve sütun grafik türlerine yer verilmiştir. Öğretmen adaylarının testin birinci ve ikinci bölümüne vermiş oldukları cevaplar yüzde olarak, üçüncü ve dördüncü bölümüne vermiş oldukları cevaplar ise puan olarak hesaplanmıştır. Üçüncü ve dördüncü bölümde her bir soru 20 puan üzerinden değerlendirilmiştir. Testin geçerliği için iki fen bilimleri öğretmeni ve Fen bilgisi Eğitiminden iki Profesör öğretim üyesinin görüşüne sunulmuş, tavsiyeler üzerine gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Çalışmada öğretmen adaylarının Alan, Halka ve Radar grafik türlerinde yeterli düzeyde olmadıkları, ancak çizgi ve sütun grafiklerinde üst düzeyde becerili oldukları tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının en çok zorluk çektiği grafik türü ise radar grafiğidir.

Anahtar Kelimeler: Fen Bilimleri, Alan, Çizgi, Halka, Sütun, Radar, Grafik

ABSTRACT

The aim of this study; it has been tried to determine the graphic literacy levels by determining the type of graphic that pre-service science teachers will prefer both in reading and drawing graphics, and by determining the level of reading and drawing skills of graphics given in different types. The sample of the study; it consists of a total of 77 pre-service science teachers, 42 in the first grade and 35 in the third grade, studying in the Department of Science Education. In the research, a graphic test consisting of four parts was used as a measurement tool. The test consists of graphic types preferred in reading in the first part, graphic types preferred in drawing in the second part, graphic reading skill in the third part and graphic drawing skill in the fourth part. The test; area, drawing, ring, radar and column chart types are included. The answers given by the pre-service teachers to the first and second parts of the test were calculated as percentages, and the answers to the third and fourth parts of the test were calculated as points. In the third and fourth sections, each question was evaluated over 20 points. For the validity of the test, two science teachers and two professors from Science Education were consulted, and necessary corrections were made upon the recommendations. In the study, it was determined that the pre-service teachers were not at a sufficient level in Area, Ring and Radar graphic types, but they were highly skilled in line and column graphic. The type of graph that pre-service science teachers have the most difficulty with is radar graph.

Keywords: Science, Area, Line, Ring, Column, Radar, Graphic

GİRİŞ

Öğrenme; kişinin bilgisini, becerilerini, değerlerini, tutumlarını, davranışlarını ve dünya görüşlerini elde etmesi, zenginleştirilmesi veya değiştirmesi için kişisel ve çevresel deneyimleri ve etkileri bir araya getiren bir süreç olarak tanımlanır. Bu süreçte öğrenmenin nasıl gerçekleştiği ve nasıl daha etkin olabileceği konusunda pek çok öğrenme teorileri ileri sürülmüştür. Başlıca öğrenme teorileri arasında en yaygın kullanılanlar; davranışçı, bilişsel psikoloji, yapılandırmacılık, sosyal yapılandırmacılık, deneyimsel öğrenme, çoklu zekâ ve yerleşik öğrenme teorileri yer almaktadır (Bağış, 2019). Bu teorilere görsel, işitsel ve dokunsal öğrenme stilleri de eşlik etmektedir. Bunların içinde öğrencilerin öğrenme kolaylığını elde eden stil görsel öğrenme stildir. Görsel öğrenme, öğrencilerin fikir ve düşüncelerini iletmek için görüntüleri, grafikleri, renkleri ve haritaları kullanmayı tercih ettikleri bir öğrenme stili türüdür (Kakouris and Morselli, 2020). Görsel öğrenenler bilgiyi öğrenmek için görmelidir. Bu öğrencilerin fotografik bir hafızaya sahip olmaları muhtemeldir ve bilgiyi hatırlamak için renk, ton ve parlaklık kullanabilirler. Görsel öğrenme öğrencilerin ilgisini çeker ve öğrenci katılımı, öğrencileri öğrenmeye motive eden en önemli faktörlerden biridir. Görseller, grafik animasyon ve video kullanımı ile öğrencilerin ilgisini artırır. Öğrencilerin görseller kullanıldığında ders materyallerine daha fazla dikkat ettikleri tespit edilmiştir. Lise düzeyindeki öğrencilerde görsel taktiklerin kullanılmasının ders materyallerine ilgiyi artırdığı ve birçok olumlu sonuçlara sebep olduğu görülmüştür. Öğrenciler görsel olarak

öğrendiklerinde bilgileri daha iyi organize eder ve işlerler, bu da bilgileri daha iyi anlamalarına yardımcı olur (Chen, 2020; Zhu, Luo & Wang ve diğerleri 2020).

Öğretmenler, her öğrencinin değişik oranlarda da olsa görsel öğrenme stiline sahip olduğunu düşünerek ve konuyla ilişkisini çok iyi kurarak harita, şema, grafik, resim, fotoğraf gibi görsel araçlar kullanmalıdırlar (Raiyn, 2016). Grafik okuryazarlığı, grafikleri okuma ve yazma (veya çizim) yeteneğidir. Grafik okuryazarlığı pek çok disiplinlerarası bilimsel çalışmalar için önemlidir. Harita veya grafik okumanın bazı yönleri sosyal bilgiler müfredatlarında öğretilmektedir. Mesleki çizim, matematik ve sanat derslerinde grafiklere kısmen ilgi gösterilmektedir (Ozodovich, 2021). Diğer ders kitaplarının çoğunda grafiklere rastlanmasına rağmen, eğitimciler ve öğrenciler tarafında pek dikkate alınmamaktadır. Halbuki grafikler, bir kavramı genellikle kelimelerden daha iyi bir şekilde ilettikleri için kullanılır. Birçoğu bazı kelimeler veya sayılar içerse de temel bilgi aktarımında önemli bir role sahiptir. Grafikler, küçük bir alana yüksek yoğunlukta bilgileri toplayarak basit bir şekilde sunmasını sağlar. Tablolar ve istatistiklerle, verilerin anlaşılmasını kolaylaştırır. Birçok insan için eğri bir çizgiye bakmak, bir sayı sayfasına bakmaktan daha fazla tercih edilir. Öğretmenler, kendileri ve öğrencileri için grafikler oluşturabilmelidir. Bazen verileri grafik şeklinde görmek, bilgiler daha net olduğu için karar verme sürecini kolaylaştırır. Tablolar ve grafikler, elektronik tablolar ve veri tabanları gibi kayıt tutmak için de kullanılır. Grafik okuma yeteneği, gazetelerde, dergilerde, ders kitaplarında ve televizyon sunumlarında daha yaygın olarak kullanılmaya başlandığı için giderek daha önemli hale gelmektedir. Özellikle bilgisayarlar, büyük miktardaki istatistikleri veya karmaşık matematiksel verileri basitleştirmek için grafiklerin çiziminde önemli katkılar sağlamaktadır. Grafik programlarından excell dosyalarında en çok kullanılan grafik türleri; Çizgi, Alan, Sütun, Radar ve Halka grafik türleridir. Grafik çizmek, okumak ve anlamak grafik okuryazarlığının sadece bir kısmını oluşturmaktadır. Grafiklerin en temel kısmı çizim yeteneğidir. Öğrencilerin fikirlerini daha iyi iletebilmeleri, ders çalışırken kullanabilmeleri ve daha iyi anlayabilmeleri için onları çizmeleri gerekir (Bayburtlu, 2021; Bedward ve diğerleri 2009; Sofo, 1985).

Bilimlerde, karmaşık bilgileri kısa ve öz bir şekilde iletmenin önemi göz önüne alındığında, grafik yeterliliği bilimsel okuryazarlığın merkezi bir unsuru olarak kabul edilir. Siyaset alanında, kamu alanında, toplumun bazı kaynaklarını ve sosyal medya ortamında çoğu veriler grafikler halinde sunulmaktadır. Bu yüzden grafik okuryazarlığına duyulan ihtiyaç daha da artmaktadır. Grafikler öğretimin her kademesinde ve bilim adamları da dâhil olmak üzere her yaştan ve uzmanlık alanlarında kullanılmaktadır (Glazer, 2011). Çoğu literatürde; lisans ve lisansüstü düzeyde eğitim gören öğrencilerin grafikleri anlama ve kavramsallaştırma becerilerinin incelenmesi, değişken tanımlaması ve değişken ilişkilerinin yorumlanması, uygun grafik türünün kullanılması, veri eğilimlerinin saptanması ve dönüştürme yeteneği gibi alanlardaki belirli zayıflıkları ana hatlarıyla ortaya koymuştur (Harsh & Schmitt-Harsh, 2016).

Bu nedenle, akademik süreç boyunca grafik çizme becerilerindeki yaygın hataların kalıcılığı göz önüne alındığında, öğrencilerin grafik verileri kullanma ve anlama yeteneklerini geliştirmede geleneksel lisans müfredatında grafik derslerinin olması önem arz etmektedir (Maltese ve diğerleri, 2015). Diğer yandan, grafikler öğretimde sayısal ve sözel verileri görselleştirerek verilerin yorumlanabilmesi ve veriler arasındaki ilişkilerin anlaşılmasını daha kolay hale getirmek amacıyla kullanılmasına rağmen, her verinin de grafikte gösterilmesi gerekemeyebilir. Bunun için öncelikle elde bulunan verilerin grafikte gösterilmesinin uygun olup olmadığının belirlenmesi gerekmektedir. Elde olan veriler hangi grafik türüne uygunsa o grafik türünden verilmelidir. Grafik kullanma becerisi; grafik okuma, grafik türü belirleme, grafik çizme becerileri olarak üç kısma ayrılabilir (Aydın & Tarakçı, 2018; Demirci & Uyanık, 2009). Öğrencilerde grafiklerle ilgili becerilerinin geliştirilebilmesi için var olan kavramların veya sahip oldukları güçlüklerin ortaya çıkarılması önemlidir. Çünkü var olan sorunu ortadan kaldırıp geliştirebilmek için konuyla ilgili öğrencilerin zihinlerinde yer alan kavramların bilinmesine ihtiyaç vardır (Belser, 2009). Fen bilimlerinde öğrenmeyi kolaylaştırmak ve öğrenilen bilgilerin kalıcılığını arttırmak için laboratuvar uygulamalarının yanı sıra kavram haritaları, diyagramlar, tablolar, şemalar, resimler ve grafikler gibi birçok somut materyallerden de yararlanır (Aydın & Tarakçı, 2018). Günümüzde grafikler bütün bilim alanlarında, ders kitaplarında, yardımcı kaynaklarda ve sosyal medyada yaygın olarak kullanılmaktadır.

Özellikle kavramsal çatının oluşturulması ve konunun özetlenmesi için iki ya da daha fazla veri arasında karşılaştırma olanağı sunan pek çok farklı grafik türü vardır. Bunlardan en yaygın kullanılanları: *Alan grafik*; dağ benzeri görünümüleriyle niceliksel varyasyonları temsil etmek için kullanılır. Öğrencilerin ortalama performansını belirlemede sık sık kullanılır. Alan grafikleri çizgi grafiklerden farklıdır. Çünkü çizilen veri noktalarıyla sınırlanan alan gölgeler veya renklerle doludur. *Çizgi grafik*, zaman içindeki eğilimleri ve davranışları gösteren temel bir grafik türüdür. Bilgileri, bir çizgiyle bağlantılı "işaretçiler" olarak da bilinen bir dizi veri noktası olarak görüntüler. Çizgi grafiklerin benzersiz bir özelliği, sunulan bilgileri görüntülemeye veya anlamada herhangi bir zorluk yaşamadan büyük verileri tek bir grafikte birleştirebilmesidir. *Halka grafik*,

kategorik verilerin oranlarını göstermek için kullanılır ve her parçanın boyutu her kategorinin oranını temsil eder. Bir halka grafiği; bir dizi alanı ve bir özellik sayısı, sayı veya oran/oran alanı kullanılarak oluşturulur. *Radar grafik*, *Örümcek grafiği* veya *web grafiği* olarak da adlandırılmaktadır. Bu grafik, kutupsal koordinatlardaki paralel koordinat grafiğine eşdeğerdir. Farklı sayısal parametrelerin göreceli etkisini göstermek için kullanılan ağ şeklinde bir diyagramlardır. Değerler, bir noktadan yayılan ve daha sonra birbirine bağlanan ölçeklerde çizilir. *Sütun grafik*; farklı veri kategorilerinin dikey bir grafik temsidir. Ölçülen değerleri, iki eksen boyunca çizilen dikdörtgen sütunlarda veya çubuklarda görselleştirir. Sütun grafikler genellikle zaman içinde veri kategorileri arasındaki istatistiksel karşılaştırmaları görüntülemek için kullanılır.

Bu çalışmanın amacı; fen bilimleri öğretmen adaylarının hem grafik okumada hem de çiziminde tercih edecekleri grafik türünün belirlenmesi ve değişik türlerde verilen grafikleri okuma ve çizim becerilerinin ne düzeyde olduğunu belirleyerek grafik okuryazarlık seviyelerini tespit etmeye çalışılmıştır.

YÖNTEM

Bu bölümde; araştırma modeli, süreci, kullanılan veri toplama araçlarının özellikleri, örnekleme ve elde edilen verilerin analizi yer almaktadır.

Araştırma Modeli

Çalışmada betimsel araştırma deseni yaklaşımları benimsenmiştir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2011). Betimsel araştırmaların amacı; durumu ayrıntılı şekilde tanımlamak ve açıklamaktır. Betimsel araştırmalarda araştırmacı var olan durumu doğal ortamında herhangi bir müdahale yapmaksızın ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu yaklaşım olgu ya da olayları doğal şartları bozulmadan incelemeye fırsat sağladığı için araştırmacılar tarafından tercih edilmektedir (Çepni, 2010).

Örnekleme

Eğitim Fakültesi Fen Bilgisi Öğretmenliği bölümünde okuyan birinci sınıfta 42, üçüncü sınıfta 35 olmak üzere toplam 77 öğrenciden oluşmaktadır. Fen Bilgisi eğitiminde birinci sınıfı seçmemizin nedeni lisans müfredat programının etkisinin en az olması; üçüncü sınıfı seçmemizin nedeni ise öğrencilerin fen bilgisi lisans programında grafik içeren derslerin ve laboratuvar çalışmalarında sıklıkla grafik çizimleri yapmalarını gerektirdiğinden dolayıdır. Böylece amaca dönük bir örnekleme yöntemi tercih edilmiştir.

Ölçme Aracı

Araştırmada, ölçme aracı olarak dört bölümden oluşan grafik testi kullanılmıştır. Testin, birinci bölümünde okumada tercih edilen grafik türleri, ikinci bölümünde çizimde tercih edilen grafik türleri, üçüncü bölümünde grafik okuma becerisi ve dördüncü bölümünde ise grafik çizim becerisinden oluşmaktadır. Ölçme aracından eğitimde disiplinlerarası bilimde en çok kullanılan çizgi, sütun, alan, halka ve radar olmak üzere beş grafik türü dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Verilerin Analizi

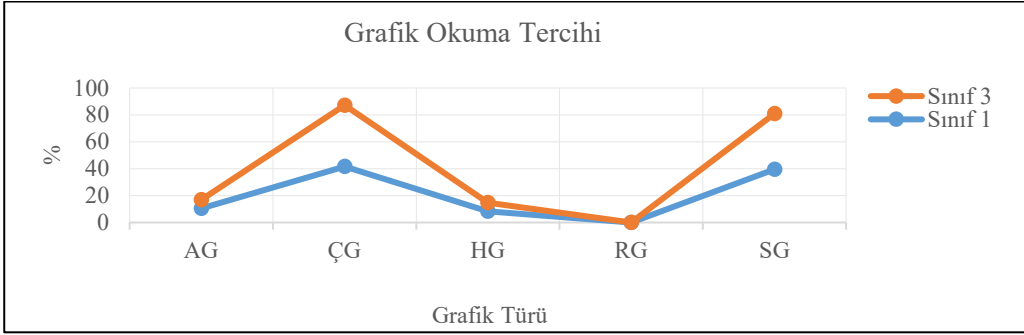
Ölçme aracının birinci ve ikinci bölümünde öğrencilerin sorulara vermiş oldukları cevaplar yüzde olarak, tercih nedenleri ise nitel olarak değerlendirilmiştir. Nitel değerlendirmede öğrencilere kod adı verilmiştir. Örneğin; S1Ö6 (1. Sınıf 6 nolu öğrenci) ve S3Ö22 (3. Sınıf 22 nolu öğrenci) gibi gösterilmiştir. Öğrenciler bir soruya birden fazla cevap verdiklerinden dolayı yüzde değerleri yüzün üzerinde olabilir. *Üçüncü ve dördüncü bölümde her bir soru 20 puan üzerinden değerlendirilmiştir. Ancak dördüncü bölümde öğrencilerin grafik çizimleri Tablo 1 de verilen dört kategoriye göre değerlendirilmiştir.*

Tablo1. Grafik çiziminde soruların cevaplarını değerlendirme kategorileri

Değerlendirme Kategorileri	20 puan	15 puan	10 puan	5 puan	0 puan
1. Grafik Başlığı	Dört maddenin hepsi varsa	Dört maddenin üçü varsa	Dört maddenin ikisi varsa	Dört maddeden biri varsa	Dört maddeden hiçbiri yoksa
2. Eksen başlıkları					
3. Göstergeler					
4. Grafik çizimi					

BULGULAR VE YORUM

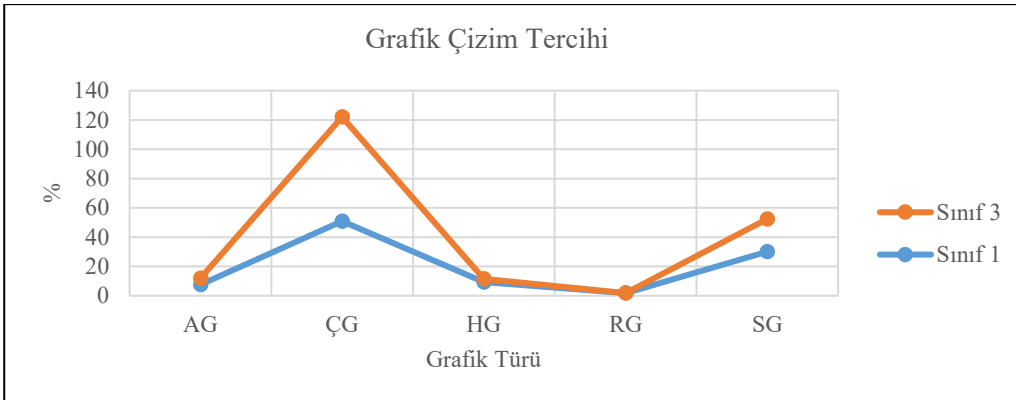
Uygulanan grafik testinin her bir bölüme ait veriler ayrı ayrı grafik edilmiş ve grafiklere ait yorumlara yer verilmiştir. Ölçme aracın birinci bölümünde, öğrencilerin grafik türlerini tercih etme sıklıkları Şekil 1 de ve bazı öğrencilerin görüşleri ise yorum olarak sunulmuştur.

Şekil 1. Okumada Tercih Edilen Grafik Türü (AG=Alan, ÇG=Çizgi, HG=Halka, RG=Radars, SG=Sütun grafikleri)

Şekil 1’deki grafik incelendiğinde; birinci ve üçüncü sınıf öğrencilerinin, Alan, Halka ve Radar grafik türlerini yüzde 0 ile 18 arasında tercih ettikleri ve bu konuda hem fikir oldukları görülmektedir. Bu grafik türlerini okumada tercih etmemelerinin nedenlerini; birinci sınıfta S1Ö9 bu durumu şöyle ifade etmektedir “Alan grafiği iç içe geçtiği için okunmada zorluk çekmekteyim”, diğer bir neden ise üçüncü sınıf öğrencilerden S3Ö22 “Radar grafiği okuyamıyorum” ve S3Ö4 “Halka grafik ve Radar grafik okuyup yorumlamakta zorlanıyorum ve bu grafik türleriyle ilk defa karşılaşıyorum” ifadesini kullanmışlardır. Şekil 1’deki verilere bakıldığında; çizgi ve sütun grafiklerini hem birinci hem de üçüncü sınıf öğrencileri tercih etmektedirler. Bu grafik türlerini tercih etme oranlarının yüzde 40 ile 85 aralığında olduğu belirlenmiştir. Ancak 3. sınıf öğrencileri birinci sınıf öğrencilerine göre her iki grafik türünü daha fazla tercih etmektedirler. Okumada bu grafik türlerini tercih etmelerinin başlıca sebebi; birinci sınıfta S1Ö15 ve S1Ö29 bu durumu şöyle ifade etmektedir: “Verileri aynı eksen üzerinde gösterdiği için kolayca anlaşılmaktadır”, yine üçüncü sınıf öğrencilerden S3Ö7, “Okuması çok kolaydır ve anlaşılır durumdadır”, S3Ö2 “Verilerin hem okunması hemde yorumlanması çok kolaydır” S3Ö11 “Grafikteki bulgular daha rahat okunabilmekte ve yorumlana bilmektedir” ifadesini kullanmaktadırlar.

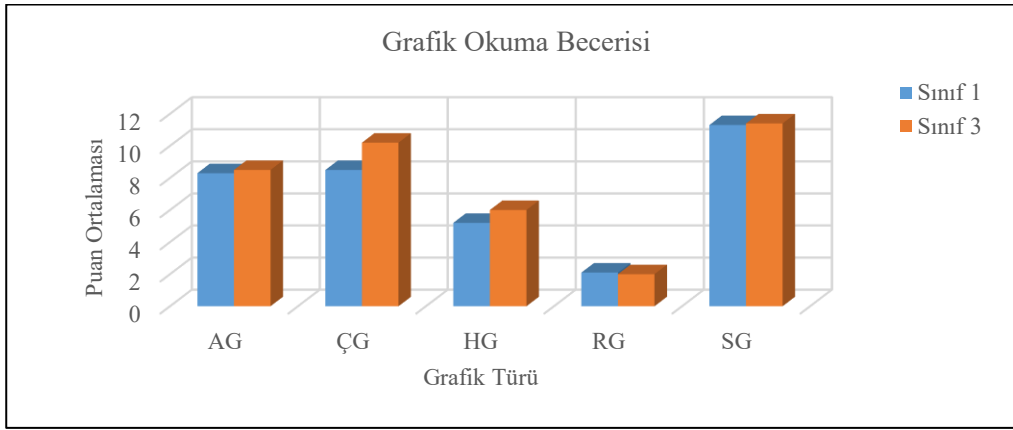
Ölçme aracının ikinci kısmını ihtiva eden çizim de grafik türünü tercih etmede elde edilen veriler Şekil 2 de ve bazı öğrenci görüşleri de yorum kısmında sunulmuştur.

Şekil 2. Çizimde Tercih Edilen Grafik Türü

Şekil 2deki grafik verilerine göre; birinci ve üçüncü sınıf öğrencileri grafik çiziminde; Alan, Halka ve Radar grafik türlerini düşük oranda tercih ettikleri ve bu tür grafikleri az tercih etmelerinin nedenlerini; birinci sınıfta S1Ö7 şöyle ifade etmektedir “Verilerin Alan, Halka ve Radar grafiklerine nasıl yerleştireceğimi bilmiyorum”, üçüncü sınıf öğrencilerden S3Ö18 ve S3Ö37 ise “Radar grafikte eksenlerin nasıl olacağını bilmiyorum, bu nedenle çizimde tercih etmem söz konusu olmaz” S3Ö16 “Halka Grafik ve Alan grafikte verilerin yerleştirilmesi bana karmaşık gelmektedir” ifadesini kullanmaktadır. Yine Şekil 2’deki verilere bakıldığında; çizgi ve sütun grafiklerini hem birinci hem de üçüncü sınıf öğrencilerinin tercih ettikleri ancak üçüncü sınıfların birinci sınıflara göre her iki grafik türünü tercih etmede daha üst düzeyde olduğu görülmektedir. Bu grafik türlerinin tercih edilme oranları ise yüzde 25 ile 125 aralığında olduğu belirlenmiştir. Bu grafik türlerinin çiziminde tercih edilmelerinin başlıca sebeplerini; birinci sınıfta S1Ö21 ve S1Ö13 şöyle ifade etmektedir “Çizgi ve sütun grafikte X ve Y eksenlerinde hangi verilerin yerleştirileceği çok kolaydır”, S1Ö3 “Çizgi ve sütun grafiklerini çizmede herhangi bir zorluk çekmiyorum” yine bu tür grafikleri tercih etmelerinin başka bir nedeni ise üçüncü sınıf öğrencilerinden S3Ö25 ve S3Ö41 “Çizgi ve sütun grafiklerin hem okunması hemde çizmesi çok kolaydır” ifadesini kullanmaktadır.

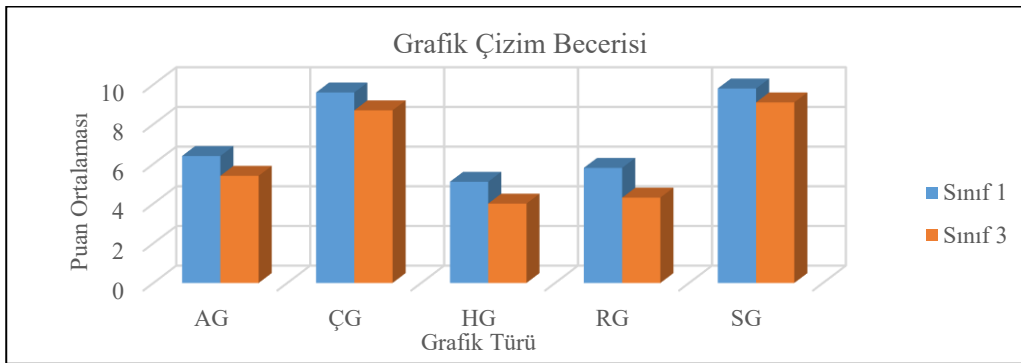
Ölçme aracının üçüncü bölümünde; beş farklı grafik türü ile ilgili sorulara yer verilmiştir. Öğrencilerden bu grafik türlerini okunmaları istenmiştir ve elde edilen puanlar Şekil 3’de verilmiştir.

Şekil 3. Öğrencilerin Grafik Okuma Becerisi

Şekil 3’deki veriler incelendiğinde; öğrencilerin Halka ve Radar grafikleri yeterli düzeyde okumayamadıkları ve en yüksek ortalama puanlarının 20 puan üzerinden yaklaşık 6 puan olduğu görülmektedir. Sınıf bazında bakıldığında, pek önemli bir farkın olmadığı belirlenmiştir. Diğer taraftan; ÇG ve SG grafik türlerinde her iki sınıftaki öğrencilerin beklenen düzeyde grafikleri yorumlayabildikleri görülmektedir. Fakat AG’de ise orta düzeyde başarı sağlanmıştır. Diğer taraftan birinci ve üçüncü sınıf öğrencilerinin grafik okuma becerilerinden elde edilen puanların istatistiksel olarak karşılaştırılmasında bağımsız örneklem T testi kullanılmıştır. Bu göre, sınıflar bazında tüm grafik türlerini okuma becerileri arasında anlamlı bir farkın olmadığı EK1 de verilen tablodan anlaşılmaktadır.

Ölçme aracının dördüncü bölümünde ise beş farklı grafik türünün çizimi yer almaktadır. Öğrencilerin sorulara verdikleri cevaplar Tablo 1’deki şablon kullanılarak değerlendirildi. Elde edilen puanlar Şekil 4’de sunulmuştur.

Şekil 4. Öğrencilerin Grafik Çizime Becerisi

Şekil 4’deki verilere bakıldığında; AG, HG ve RG grafiklerinin çizimlerinde öğrenciler bir grafiğin bütün bileşenlerini ihtiva edecek şekilde çizim yapamadıkları görülmektedir. Ancak hem birinci hemde üçüncü sınıftaki öğrencilerin yarısına yakını Çizgi ve Sütun grafik türlerini yaparken Tablo 1’de verilen çizim kategorilerinin tamamını kullanarak yaptıkları söylenebilir. Diğer taraftan birinci ve üçüncü sınıf öğrencilerinin grafik çizim becerilerinden elde edilen puanların istatistiksel olarak karşılaştırılmasında bağımsız örneklem T testi kullanılmıştır. Bu göre, sınıflar bazında tüm grafik türlerini çizim becerileri arasında anlamlı bir farkın olmadığı EK2 de verilen tablodan anlaşılmaktadır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Veriler, fen bilgisi öğretmen adaylarının bahar yarıyılında birinci ve üçüncü sınıfların da uygulanan grafik testleri ile toplanmıştır. Grafik testi dört bölüme ayrılmış her bir bölüm ayrı ayrı analiz edilmiştir. Ayrıca bölüm üç ve dörde elde edilen verilerin istatistiksel analizlerine de yer verilmiştir.

Ölçme aracının birinci bölümü öğrencilerin grafik okumada tercih ettikleri grafik türüne yöneliktir. Bu bölümde hem birinci hem de üçüncü sınıf öğrencilerinin AG, HG ve RG’yi tercih etmedikleri görülmektedir. Öğrencilerin bu grafikleri zor bulduklarını ifade etmeleri ve doğru yanıt yüzdelilerinin düşük olması tespitimizi desteklemektedir. Öğrencilerin bu tür grafikleri okumada zorluk çekmelerinin sebeplerinden biri sınavlarda, ders kitaplarında ve yardımcı kaynaklarda az karşılaşmalarından kaynaklanabilir. Öğrencilerin ÇG ve SG tercih etmelerin başlıca nedenleri sık sık karşılaştığı grafik türünün olması ve ayrıca görsel olarak grafik içeriklerinin daha kolay anlaşılır olmasına bağlanabilir. Bir diğer neden ise grafik içeriğinin görmede daha kolay olmasına bağlanabilir. Çünkü grafik okuma, çocukların grafik yapısını gözlemlediği ve bütünsel olarak

zihinlerine kaydettiği bir okuma yöntemi olduğundan dolayı okurken ve yazarken bu zihinsel temsili kullanırlar. Bundan dolayı tercihlerini en kolay grafik türüne kaydırırlar (Thames, 2021).

Uygulanan testin 2. bölümünde, öğrencilerinin çizimlerinde grafik türünün tercihine yönelik sorular yöneltilmiştir. Elde edilen veriler Şekil 2’de grafik olarak belirtilmiştir. Bu verilere bakıldığında öğrencilerin çizimde zorluk çektikleri AG, HG ve RG tercih etmedikleri görülmektedir. Çizim için en çok tercih ettikleri grafik türü ÇG ve SG grafikleridir. Genelde AG, HG ve RG grafiklerini çizmek öğrenciler için zor görünmektedir (Sugiyama, 1987). Çünkü öğrenciler çoğu zaman X ve Y eksenli grafiklerle yüzleşmişlerdir. Ders kitaplarında ve yardımcı kaynaklarda en fazla ÇG ve SG kullanılmasından dolayı öğrencileri bu iki grafik türüne yönlendirmektedir.

Uygulanan testin 3. bölümünde; beş farklı grafik türünden oluşan sorulardan öğrencilerin grafikleri okuyarak doğru sonuca varmaları istenmiştir. Hem birinci hem de 3. sınıf öğrencilerinin; RG ve HG grafiklerini okuyup doğru sonuçlara varamadıkları görülmüştür. Özellikle 3. sınıf öğrencilerinin bu tür grafiklere cevap vermemesi lisans programlarında okudukları ve grafik bulunduran derslerde de ilgi göstermedikleri söylenebilir. Diğer taraftan AG, ÇG ve SG’ ta sunulan verileri yorumlayarak doğru sonuca varan öğrenci sayısının yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu üç grafik türünü kolayca yorumlayabilmeleri öğrenim boyunca programlarında verilen kaynaklarda sık karşılaşmalarına ve sınav hazırlıklarında da bu grafiklerle ilgili sorular çözmelerine bağlanabilir.

Uygulanan grafik testinin 4. bölümünde; Beş farklı veri seti verildi ve bu veri setlerinde öğrencilerin AG, ÇG, HG, RG ve SG’leri çizimleri istendi. Her soru Tablo 1’de verilen değerlendirme kategorilerine göre puanlandırıldı. Puanlama sonucunda elde edilen veriler Şekil 4’de grafik edildi. Bu şekildeki veriler incelendiğinde, her iki sınıftaki öğrencilerin AG, HG ve RG’de istenilen düzeyde çizim gerçekleştiremedikleri, ÇG ve SG’de ise çizimlere daha fazla önem verdikleri görülmektedir. Öğrencilerin genellikle X ve Y eksenliyle gösterilen grafikleri çizibildikleri ve bu nedenle tercih ettikleri söylenebilir.

Bu bulgular, öğrencilerin hem görsel dilin yapısına hem de verilen bağlama göre en uygun özellikleri seçerek uygun grafikleri tasarlamalarına yardımcı olabilir. Ayrıca grafiksel öğelere aşina olmayan öğrencilerin hem grafik okumada hem de çiziminde daha fazla güçlük çektikleri söylenebilir. Sadece grafiklerin belirli türleriyle aşina olan öğrencilerin diğer türlerini değerlendirmede zorlandıkları verilerden ve öğrencilerin kendi görüşlerinde ortaya çıkmaktadır. Özellikle öğrencilerin tek tip bir grafik üzerinde çalıştırılması düşünme becerilerini kısıtlanmasına neden olabilir. Öğrencilerin matematiksel ve kavramsal bilgilerinin grafik okumada ve çiziminde birinci derecede rolü olduğu söylenebilir. Özellikle grafik çiziminde eksen seçiminde, etiketlendirmede, ölçeklendirmede, veri girişinde, nokta oluşturmada ve oluşturduğu bu noktaları birleştirmede eksikliklerin olduğu görülmüştür. Benzer sonuçlar, literatürde yer alan bazı araştırmacıların çalışmalarında (Beler, 2009; Gültekin, 2014; Özmen, Güven ve Kurak, 2020; Potgieter, Harding & Engelbrecht, 2008; Tosun, 2021) da yer almaktadır. Öğrencilerin grafik çiziminde karşılaştıkları zorlukların ikinci sebebi grafik çizme becerisine sahip olmamalarından ileri gelebilir.

Araştırma sonucunda, öğretmen adaylarının grafikleri okuma, yorumlama ve çizme becerilerinin tespiti doğrultusunda ortaya çıkan sonuçların, öğretmen adaylarının eğitim süreçlerine katkı sağlayacağına inanılmaktadır. Eğitim sürecinde, öğrencilerin yorum yapabilme yeteneğiyle beraber grafik çizme becerilerinin de geliştirilmesi gerekmektedir (Aydın & Tarakçı, 2018). Öğretmen adaylarının farklı tür grafikler hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları ileride meslek hayatları boyunca öğrencilerinin grafik okur yazarlığına daha faydalı olmalarına katkı sağlar.

KAYNAKÇA

- Aydın, A. & Tarakçı, F. (2018). “Fen Bilimleri Öğretmen Adaylarının Grafik Okuma, Yorumlama ve Çizme Becerilerinin İncelenmesi”. İlköğretim Online , 17 (1) , 469-488 . DOI: 10.17051/ilkonline.2018.413806
- Bağış, R.C. (2019). “Çocukları suça sürükleyen çevresel nedenler: sosyal bağ ve sosyal öğrenme teorileri ışığında bir değerlendirme”. Humanitas, 7(14), 203-221, DOI: 10.20304/humanitas.571431
- Bayburtlu, Y. S. (2021). T”ürkçe Ders Kitaplarının Grafik Okuryazarlığını Karşılama Düzeyleri” . Akademik Açı , 1 (1) , 155-181 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/akademikaci/issue/65292/1006415>
- Bedward, J., Wiebe, E., Madden, L., Minogue, J., & Carter, M. (2009). “Graphic Literacy In Elementary Science Education: Enhancing Inquiry, Engineering Problem Solving, And Reasoning Skills” Paper presented at 2009 Annual Conference & Exposition, Austin, Texas. 10.18260/1-2-4719
- Beler, Ş. (2009). “İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin fotosentez konusu ile ilgili grafikleri okumada ve yorumlamada karşılaştıkları güçlüklerin belirlenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö. E. Karadeniz, Ş. V. & Demirel, F. (2011). Bilimsel araştırma yöntemleri. (9. Baskı). Ankara: Pegem A.
- Chen, G. (2020). “A visual learning analytics (VLA) approach to video-based teacher professional development: Impact on teachers’ beliefs, self-efficacy, and classroom talk practice” *Computers & Education*, 144,103670, <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2019.103670>
- Çepni, S. (2010). Araştırma ve proje çalışmalarına giriş, Celepler Matbaacılık, 5. Baskı, Trabzon.
- Demirci, N. , Uyanık, F. & Uyanık, F. (2009). “Onuncu Sınıf Öğrencilerinin Grafik Anlama ve Yorumlamaları İle Kinematik Başarıları Arasındaki İlişki” . Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi , 3 (2) , 22-51 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/balikesirnef/issue/3369/46504>
- Glazer, N. (2011). “Challenges with graph interpretation: A review of the literature”. *Studies in Science Education*. 47. 183-210. 10.1080/03057267.2011.605307.
- Gültekin, C. (2014). “Ortaöğretim öğrencileri ile üniversite öğrencilerinin hal değişimi, çözümler ve çözünürlük konuları ile ilgili grafik çizme okuma ve yorumlama becerilerinin karşılaştırılması”. Yüksek lisans tezi. Balıkesir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.
- Harsh,J.A. & Schmitt-Harsh, M. (2016). “Instructional Strategies to Develop Graphing Skills in the College Science Classroom” . *The American Biology Teacher*, 78 (1): 49–56. <https://doi.org/10.1525/abt.2016.78.1.49>
- Kakouris, A. & Morselli, D. (2020). “Addressing the Pre/Post-university Pedagogy of Entrepreneurship Coherent with Learning Theories”. In: Sawang, S. (eds) *Entrepreneurship Education. Contributions to Management Science*. Springer, Cham. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-48802-4>
- Maltese, A.V., Harsh, J.A. & Svetina, D. (2015). “Data visualization literacy: investigating data interpretation along the novice–expert continuum”. *Journal of College Science Teaching*, 45, 84. http://dx.doi.org/10.2505/4/jcst15_045_01_84
- Ozodovich, A.A. (2021). “The Use Of Tasks That Create A Tendency To The Problems Of Making Typical Mistakes In The Possession Of Graphic Literacy”. *The American Journal of Social Science and Education Innovations*, 3(6), 99-103, doi : 10.37547/tajssei/Volume03Issue06-16
- Özmen, Z.M., Güven, B. & Kurak, Y. (2020). “Determining the Graphical Literacy Levels of the 8th Grade Students”, *Eurasian Journal of Educational Research*. 86, 269-292 Doi 10.14689/ejer.2020.86.13
- Potgieter, M., Harding, A.& Engelbrecht, J. (2008). “Transfer of algebraic and graphical thinking between mathematics and chemistry”. *J. Res. Sci. Teach.*, 45: 197-218. <https://doi.org/10.1002/tea.20208>
- Raiyn, J. (2016). “The Role of Visual Learning in Improving Students’ High-Order Thinking Skills” *Journal of Education and Practice*, 7, 24, 115-121.
- Sofo, F. (1985). “Graphic literacy: Part I. A review of the literature”. *The Vocational Aspect of Education*. 37:98, 107-113, DOI: 10.1080/10408347308002541
- Thames, B. A. (2021). “Using Graphic Organizers and Spreadsheets to Increase Quantitative Literacy Skills in High School History Students”. (Doctoral dissertation). Retrieved from <https://scholarcommons.sc.edu/etd/6484>
- Tosun, T. (2021). “Ortaokul Öğrencilerinin Grafik Algılarının Ve Grafik Oluşturma Yeterliklerinin İncelenmesi”. Yüksek Lisans Teszi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Zhu, H., Luo, MD., Wang, R. et al. “Deep Audio-visual Learning: A Survey”. *Int. J. Autom. Comput.* 18, 351–376 (2021). <https://doi.org/10.1007/s11633-021-1293-0>

EKLER

EK1: Grafik Okumada Elde Edilen Puanların Bağımsız T Testi Analiz Sonuçları						EK2: Grafik Çiziminden Elde Edilen Puanların Bağımsız T Testi Analiz Sonuçları					
Grafik Türü	Sınıflar	N	X	t	p	Grafik Türü	Sınıflar	N	X	t	p
AG	1	42	8,3	0,097	0,923	AG	1	42	6,4	0,951	0,345
	3	35	8,5				3	35	5,4		
ÇG	1	42	8,6	0,777	0,439	ÇG	1	42	9,6	0,896	0,373
	3	35	10,2				3	35	8,7		
HG	1	42	5,2	0,410	0,683	HG	1	42	5,1	0,968	0,336
	3	35	6,0				3	35	4,0		
RG	1	42	2,1	1,245	0,217	RG	1	42	5,8	1,399	0,166
	3	35	2,0				3	35	4,3		
SG	1	42	11,3	0,053	0,958	SG	1	42	9,8	0,621	0536
	3	35	11,4				3	35	9,1		

Öz-Liderliğin İnovatif Girişimcilik Üzerine Etkisinin Araştırılması: Bir Model Önerisi

Investigation of the Effect of Self-Leadership on Innovative Entrepreneurship: A Model Proposal

Asiye YÜKSEL¹ C. Gazi UÇKUN²

¹ Öğr.Gör. Kocaeli Üniversitesi, Hereke Ömer İsmet Uzunyol Meslek Yüksekokulu, Mülkiyet Koruma Ve Güvenlik Bölümü, Kocaeli, Türkiye

² Prof.Dr. Kocaeli Üniversitesi, Hereke Ömer İsmet Uzunyol Meslek Yüksekokulu, Mülkiyet Koruma Ve Güvenlik Bölümü, Kocaeli, Türkiye

ÖZET

Öz-Liderlik, kişinin kendi kişisel davranışlarını yönetme, yönlendirme ve kontrol etme ve sürdürülebilir rekabet avantajları için arzu edilen hedeflere ulaşmak için stratejiler geliştirme becerisiyle ilgili bir öz-etki perspektifidir. Önceki araştırmalar, Öz-Liderlik ile çeşitli bireysel ve örgütsel sonuçlar arasında inovatif davranış ile ilgili olumlu ilişkiler bulmuştur. Yine de, çok az çalışma, Öz-Liderliğin olası öncülleri olarak kişilik özelliklerinin rolünü araştırmıştır. Girişimciler, ülkelerin ekonomik gelişiminde aktif sürücülerdir. Girişimcilik literatüründe Öz-Liderlik ve inovatif girişimcilik Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin (KOBİ) sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmesi için itici güç olarak düşünülür. Bu çalışmanın amacı, teorik olarak Öz-Liderlik, inovasyon ve inovatif girişimcilik davranışları arasındaki ilişkiyi betimsel olarak incelemek ve bir model ortaya koyabilmektir. Amaç açısından, alan yazın çalışma bulguları, Öz-Liderliğin inovatif girişimciliklerde önemli ve olumlu bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Öz-Liderlik, İnovatif Girişimcilik, Girişimcilik, İnovasyon

ABSTRACT

Self-Leadership is a self-impact perspective concerned with the ability to manage, direct and control one's own personal behavior and develop strategies to achieve desired goals for sustainable competitive advantages. Previous research has found positive associations between Self-Leadership and various individual and organizational outcomes regarding innovative behavior. Still, few studies have explored the role of personality traits as possible antecedents of Self-Leadership. Entrepreneurs are active drivers in the economic development of countries. In the entrepreneurship literature, self-leadership and innovative entrepreneurship are considered as the driving force for the sustainable development of Small and Medium Enterprises (SMEs). The aim of this study is to theoretically examine the relationship between Self-Leadership, innovation and innovative entrepreneurial behaviors and to present a model. In terms of purpose, the findings of the literature show that Self-Leadership has a significant and positive effect on innovative entrepreneurs.

Keywords: Self-Leadership, Innovative Entrepreneurship, Entrepreneurship, Innovation

GİRİŞ

Bugünün açık inovasyon ortamı, herhangi bir bireye çalışma, yaratıcı fikirlerini kullanma ve inovasyon için dışarıdan fikirler alma becerisi sağlamaktadır. Yenilikçiler artık bir organizasyonda doğru seviyede, doğru yerde ve doğru zamanda kapalı kapılar ardında seçilmiş birkaç kişiden ibaret değildir. Daha farklı motivasyonlara ve becerilere ihtiyaç vardır.

İnovasyon sürecinde, inovatif davranışlar sergilemek için Öz-Liderlik becerilerinin kritik olduğu açıktır.

Günümüzde işletmelerde öz-liderliğe odaklanmanın nerede olduğunu bilmek, girişimcilerin inovasyon sürecinin kilit bir faktörü olabilir (Shipton *et al.*, 2005). Li'ye (2012) göre, liderlik ve yönetim, kimlik oluşturma, işbirliği ruhunu besleyen, yenilikçilik, tedarik zincirleriyle olan ilişkiler üzerinde sürekli çalışmaktadır. Piyasa manevralarını anlar ve kullanırlar ve çevrede anlam yaratırlar. Tüm bu uygulamaların, inovasyonun farkında olan ve ilişkileri kurmak ve işbirliğini geliştirmek için nasıl kullanılacağını bilen bir girişimciye ihtiyacı vardır (Hunter ve Cushenbery, 2011). Girişimciler, KOBİ'lerde kendi önderleri olarak, girişimci ruhu olan işletme sahibinin rolünü üstlenmelidir (Houghton ve Yoho, 2005).

Girişimcilik, girişimcinin sürekli olarak yeni engellerle karşı karşıya kaldığı dinamik bir süreçtir. Motivasyonu tekrar tekrar korumak için, Öz-Liderlik yararlı olabilir. Kapsam, girişimcinin altta yatan motivasyonu değil, süreçtir.

Öz- Liderlik, hedefleri belirlemek ve insan kaynaklarının potansiyel yeteneklerine erişmekle ilgilidir (Brown ve Ryan, 2013). Öz-liderliğin en önemli yönlerinden biri, kişilerin kendilerini doğru yola yöneltmek yeteneklerini yönetmelerini sağlamaktır (DiLiello ve Houghton, 2006). Öz-liderlik, öz yeterlik üzerinde olumlu etkisi olan bilişsel ve davranışsal stratejileri içerir (Luthans ve Avey, 2011). Öz-liderlik stratejileri genellikle üç gruba ayrılır (Shipton *et al.*, 2005):

✓ Davranış stratejileri;

- ✓ Doğal ödül stratejileri;
- ✓ Yapıcı düşünce kalıpları için stratejiler.

Bugün bilim ve teknoloji inanılmaz bir hızla ilerliyor, bu da bizi teknolojik başarıların büyüğü bir dönemine götürüyor (Hunter and Cushenbery, 2011). İş dünyasını yönetmenin en akıllıca yolu, girişimcilerin kendilerini modern çağın hızlı, kademeli ve öngörülemez değişimlerine yeniliklerle adapte etmeleri gerektiğidir (Houghton ve Yoho, 2005).

Liderlik ve yönetim tanımına göre, Öz-Liderlik “kendini etkileme süreci” olarak tanımlanmaktadır (Goffee ve Jones, 2005). Manze ve Neck (2004); Öz-Liderliğin kendi kendini etkilediğini düşünebileceğini tartışmışlardır. Etkileyen davranış, tıpkı öğrenme davranışı gibi açıklanabilir ve liderlik gelişiminin merkezinde yer alır (Manz ve Sims, 2001). Tüm başarılı girişimciler her koşulda özgüvenlerini geliştirmiş ve korumuşlardır (Houghton ve Neck, 2012).

Girişimciler ekonomik kalkınmanın itici gücü olarak kabul edilir ve inovasyonun geliştirilmesinde ana rol oynarlar (Brown ve Ryan (2013). Girişimciliği besleyen Öz-Liderlik inovasyonu destekleyen bir organizasyonda aktif rol oynayabilir (Feser, 2012). Çalışmamız Öz-Liderliğin ve inovatif girişimciliğin teorik prensiplerini araştırmak için bir çaba sunmaktadır.

LİTERATÜR İNCELEMESİ

Bireysel yenilikçilik yüksek performans ister, kuruluşların rekabet gücünü artırır ve uzun vadeli başarıyı teşvik eder. Bu alan girişimciler için daha fazla ilgi görmektedir çünkü bireysel düzeydeki inovasyon firma düzeyindeki inovasyonla bağlantılıdır. İnovasyon karmaşık bir süreçtir ve tek ve bireysel bir kaynaktan ziyade birden çok kaynak arasındaki bağlantılardan (Schilling, 2008) ortaya çıkar.

Bu kaynaklar çok değişkenli olabilir. En bilinenleri yaratıcılıktır. Buna rağmen bir yenilik geliştirmek için yaratıcılık da tek başına yeterli değildir. Bireylerin yaratıcılıkla yüzleşecek bir iç güdüye de ihtiyaçları vardır (Anderson ve Nijstad, (2004). Yüksel vd., (2021) yaptıkları çalışmada inovasyon için inovatif okuryazarlığa da ihtiyaç vardır. Bireylerin çalışma süreçlerini yönetebilmeleri için yeterli araştırmacı tutuma sahip olmaları temelinde, kişisel bilgilerini yönetebilmeleri, kısa ve uzun vadede yeni şeyler üretmek için davranışlarını değerlendirebilmesi olarak tanımlanmaktadır.

Bazı bilim adamları yaratıcılığın (Amabile,2000 ; Heye, 2006 ; Schilling, 2008)ve kendi Öz-Liderlik (DiLiello ve Houghton, 2006) bireysel inovasyonun önemli öncülleridir.

İnovasyon yönetiminde örgütlerde Öz-Liderlerin inovasyon içerisindeki rolleri birlikte değerlendirilerek inovatif okuryazarlık faaliyetleri sonucunda ortaya çıkarılan yeniliklerin değere dönüştürülmesi incelenmelidir.

Küresel koşullar altında geleneksel liderlik rolleri değişime uğramaktadır. Araştırmacıların liderlik becerilerinin işyerindeki yenilikçi davranış üzerindeki etkilerine olan ilgilerine rağmen, genellikle işlemsel ve/veya dönüşümsel liderlik becerilerine odaklanma eğilimindedirler (Basu and Green 1997; Janssen 2002; Pieterse et al.,2010; Khan et al., 2012). Yenilikçi davranış üzerine yapılan araştırmalar, bireylerin işyerindeki Öz-Liderlik becerileri açısından yetersizdir.

Shalley et al., (2004) literatürü gözden geçirmiş ve liderlerin birey, iş, grup ve örgüt düzeyinde etkilediği birçok bağlamsal faktör belirlemişlerdir. Yaratıcı davranışa yardımcı olan ve engelleyen bağlamsal faktör türleri vardır. Literatürdeki bir başka inceleme ve derinlemesine görüşmelere dayanarak De Jong et al., (2007), fikir üretmeyi ve bu fikirlerin inovasyon üretiminde uygulanmasını teşvik eden 13 lider davranış tanımlamıştır. Bazı örnekler şunlardır (aktaran Isaksen et al., 2011);

- ✓ İnovatif yaratıcı iklim,
- ✓ İnovasyon rol modellemesi,
- ✓ Bilgi yayılımını teşvik etme,
- ✓ Vizyon sağlama,
- ✓ Gösterme için liderlik kolu,
- ✓ Yeniliğe destek ve kaynak sağlama.

Tanımladıkları tüm liderlik davranışları, liderliğin yaratıcılık ve örgütsel inovasyon için bir iklim yaratmadaki rolüyle örtüşen bir bağlantı içermektedir.

Liderlik davranışı açıkça örgütsel yaratıcılığı ve inovasyonu etkileyen anahtar faktörlerden biridir. Literatürün çoğu, bu tür örgütsel sonuçları olumlu yönde etkileme olasılığı daha fazla olan liderlik davranışı türlerine işaret etmektedir (Andriopoulos, 2001; Amabile et al., 2004; aktaran Isaksen, 2011).

Örgütlerde yenilikçi fikirlerin üretilmesi, bu fikirleri somut sonuçlara dönüştürmek için yeterli değildir. Fikirleri hayata geçirmek için, bu fikirler için destek ve koalisyonlar oluşturmak gereklidir (Kleysen ve Street 2001; De Jong ve Den Hartog 2010). Fikir savunuculuğu, desteği harekete geçirme, diğer çalışanları ikna etme ve önemli organizasyon üyelerini yenilikçi fikirler için motive etme kavramı olarak ifade edilir (Dorenbosch et al., 2005; De Jong ve Den Hartog, 2010; Madrid et al., 2014).

Öz yeterliliğin teorik temeli, sosyal eğilim teorisi üzerine kuruludur (Bandura, 1977). Sosyal eğilim teorisi, insanların kendi bilişlerini, motivasyonlarını ve davranışlarını nasıl etkileyebileceğini açıklar (Yun et al., 2006). Öz-liderlik, liderlerin nasıl düşündüğünü ve bilişsel, motivasyonel ve davranışsal stratejilere göre nasıl davrandıklarını açıklar (Feser, 2012). Günümüzün açık iş ortamında öz-liderlik kavramı, güçlendirme ve ademi merkezîyetçilikle karakterize organizasyonlarda uygulama için etkileyici bir potansiyele sahiptir (Houghton ve Yoho, 2005).

Öz-Liderlik, bireylerin kendilerini daha yüksek performans ve inovasyon seviyelerine etkileyebilecekleri sistematik bir strateji seti olarak tanımlanmaktadır (Manz ve Neck, 2004). Yani, öz- liderlik, geniş anlamda, insanların kendilerini etkilemek için kullandıkları hem düşünce hem de eylemler olarak tanımlanır ve insanların motivasyon ve kontrol kaynakları için kendi içlerinde aradıklarını ima eder.

Öz-Liderlik, çalışanların istenen davranış ve sonuçlara ulaşmak için kendilerini motive ettiği ve yönlendirdiği bir süreçtir. Bireyler görevleri başarmak için motive olsalar da kendi kendine liderlik kavramında kilit bir unsur olan kendi kendine gezinmenin olmaması nedeniyle herkes yenilikçi davranış sergileme yeteneğine sahip değildir (Latham ve Locke, 1991).

Davranış stratejileri, gerekli görevlerin başarılı bir şekilde yönetilmesine yol açan kişisel farkındalığı artırmak için tasarlanmıştır (Feser, 2012). Davranış stratejileri, öz bilinci geliştirmeye yöneliktir ve öz gözlem, öz hedef belirleme, öz motivasyon, olumlu geri bildirim, ödül ve öz koçluğu içerir (Goffee ve Jones, 2005). Davranış stratejileri aynı zamanda bireyin değiştirilmesi, geliştirilmesi veya sonlandırılması gereken spesifik davranışları tanımlamasını da sağlar. Davranış odaklı stratejiler, kişisel hedef belirleme, kişisel hedef belirleme, kendi kendini ödüllendirme, kendi kendini cezalandırma, kendi kendini gözlemleme ve kendi kendini işaretleme gibi yöntemlerle kişisel davranış yönetimini kolaylaştırır (Mohanty, 2009).

Öz liderlik, özenetim ve sosyal bilişsel teori (Neck ve Houghton, 2006) gibi daha tanımlayıcı ve tündengelim kuramları çerçevesinde faaliyet gösteren normatif bir öz etki modelidir.

Doğal ödül stratejileri, işin temelde zevkli yönlerine odaklanır. Doğal ödül stratejilerinde iki ana yaklaşım, doğal olarak ödüllendirici ve ödüllendirici yönleri odaklanan bir etkinliğe hoş özellikler kazandırmayı içerir (Manz ve Neck, 2004). Doğal ödül stratejileri, girişimcilik performansına yol açabilecek yetkinlik ve yenilik duygularının artmasına neden olabilir (Zhou ve George, 2003).

Neck ve Houghton'a (2006) göre, davranış odaklı stratejiler davranışların yönetimini amaçlar ve şunları içerir:

- ✓ Kendini gözlemleme veya kişinin ne zaman ve neden harekete geçeceğine dair farkındalığının artması,
- ✓ Kendi kendine hedef belirleme veya hangi hedeflerin izleneceğine ve nasıl izleneceğine ilişkin karar,
- ✓ Kendini ödüllendirmek veya kendine enerji vermek,
- ✓ Kendini cezalandırma veya yapıcı kendi kendine geri bildirim ve
- ✓ Kendini işaret etme veya harici sinyal verme.

Yapıcı düşünme stratejileri, Öz-Liderlik düşünce paternlerini şekillendirmek için üç ana araç içerir. Bunlar; inanç sistemlerinin öz- analizi ve geliştirilmesi, başarılı performans sonuçlarının zihinsel imgesi ve olumlu öz-konuşmadan ibarettir (Manz ve Neck, 2004). Kendisinin artan zihinsel imgesi, bir girişimciyi inovasyon, başarılı performans sonuçlarının zihinsel imgesi ve pozitif konuşma konusunda daha emin kılan, yetkinliğin ve öz belirlemenin doğal ödül yapısına yol açabilir.

Goffee ve Jones (2005) çalışmalarında, girişimcilerin görevlerini yerine getirecek kadar yenilikçi olmasına rağmen, herkesin yenilikçi faaliyetler yapamayacağını, çünkü Öz-Liderlik kavramının temel unsurlarından biri olan, yani öz- gezinme olduğunu belirtti. İyi bir öz-liderlik seviyesine sahip kişiler, doğal olarak nasıl bir hedefe doğru çalışacağını ve bu hedeflere ulaşacağını ve ayrıca yüksek düzeyde bir iç motivasyona sahip

olduklarını bilirler. Örneğin, inovasyon sürecinin ilk aşamasında, yapıcı düşünce kalıpları çok verimli ve kullanışlıdır.

Başka bir çalışmada, Hunter ve Cushenbery (2011), inovatif girişimcilerin verimliliğini artırabilen ve bunun üzerinde olumlu bir etkisi olan öz-liderliğin bir işletmenin gelişimi ve verimliliği için bazı yönlerini (yani davranış stratejileri, doğal ödül stratejileri ve yapıcı düşünme kalıpları) ortaya koydu. Başka bir yerde Ortt ve Duin (2008), girişimcilerin inovasyon sürecinin başarısının, girişimcilerin bir organizasyonda veya bir şirkette modern ve yenilikçi bir hale gelmeleri için kullanabilecekleri düşünce, odak ve enerjiye bağlı olduğunu göstermektedir. Temel olarak, bir kuruluştaki veya şirketteki kahramanlar yenilik yapmak için öz-liderlik stratejileri kullanır.

Phelan ve Young(2003); bireyin bilinçli ve yapıcı bir şekilde, arzu edilen değişikliklerin, iyileştirmelerin ve yeniliklerin yaratılmasına yönelik düşüncelerini ve niyetlerini yönlendirdiği yansıtıcı bir içsel süreci ifade eden yaratıcı öz- liderlik üç strateji içerir:

- ✓ Varsayımların, inançların, algıların ve düşünme biçimlerinin yenilenmiş bilişsel yapısı,
- ✓ Yaratıcı davranışları içeren ikilemlerle kendini gösteren yaratıcı zihinsel imgeler ve
- ✓ Bireyin arzu edilen sonuçlara ulaşma yeteneğini geliştiren içsel diyalog ve geribildirim içeren yaratıcı kendi kendine konuşma.

Godwin, Neck ve D’Intino, (2016) çalışmalarında girişimcilerin girişimcilik taleplerini/stres faktörlerini ele almaları için bir kaynak olarak öz- liderlik ve maneviyat yapılarını bütünleştirmenin değerini araştırmış ve bir model öne sürmüştür.

Sweetman *et al.*, (2010) "Olumlu psikolojik sermaye ile yaratıcı performans arasındaki ilişki" (Kanada İdari Bilimler Dergisi) başlıklı bir makalede, bağımsızlık isteği olarak bazı kavramlarda kökleri olan yenilik ve Öz-Liderlik arasındaki pozitif ilişkiyi göstermiştir. Ayrıca, inovasyonun kilit yönlerinden biri olan bağımsızlığın, kişisel kararlılıkla ve içselle motivasyon ilişkisi olduğunu ortaya koymuşlardır. Kişisel belirleme, Öz-Liderlik alanındaki doğal ödül stratejilerinin en önemli yönlerinden biridir. Diğer araştırmacılar (Manz ve Sims; 2001; Feser, 2012) de liderlik, davranış stratejileri, yapıcı düşünce ve inovatif girişimcilik arasındaki ilişkiyi bildirmiştir.

İnovasyonun gelişen önemi ve inovatif bireyin teknolojiye rolü üzerine yapılan çalışmalar akademik literatürde önemli konular haline gelmiştir. Bu çalışma da bireyden hareket ederek Öz-Liderlik ve İnovatif Girişimci arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalışmaktadır.

YÖNTEM

Araştırma Metodolojisi

Bu araştırmada hipotezi destekleyecek alan yazın çalışmaları betimsel olarak taranarak oluşan literatürel analiz araştırmacılara sunulmuştur. Buradaki bulgulardan oluşturulan model de konuyu destekleyen bir çıktı olarak ortaya konulmuştur.

Yapılandırılmış literatür taraması, Öz-Liderlik ye inovatif girişimciliği birbirine bağlayan literatürün güvenilir bir analizini yapmak ve bu literatürün adil bir eleştirisini sunmak ve gelecekteki araştırma yönlerini ana hatlarıyla belirtmek için en uygun metodolojidir (Buenechea-Elberdin, 2017).

Aranan elektronik veri tabanları ScienceDirect, Emerald, Web of Science, Scopus, PsycINFO, Sage, Taylor ve Francis ve Wiley idi. Seçilen anahtar kelimeler yayın başlıklarında, özetlerde, anahtar kelimelerde veya tam metinlerde aranmıştır.

Araştırma sistematik bir literatür incelemesini içerir. Çalışmada dergi makaleleri kategorize edilmiş ve karşılaştırmalar sağlamak için farklı makalelerden elde edilen bulgular makaleye dahil edilmiştir.

Çalışmanın amacı (1) Öz-Liderlik ye inovatif girişimcilik kavramlarının teorik çerçevesini oluşturmak, (2) ilişkileri tanımlamak, (3) Öz-Liderlik ye inovatif girişimcilik ilişkisini ortaya koyabilecek bir model geliştirmektir.

Araştırma Hipotezleri ve Model

Araştırma hipotezi araştırmanın ana temasını oluşturan konudan türetilmiştir. İlişkiyi teorik olarak ortaya koymak için alan yazın derinlemesine taranmıştır.

Araştırmanın hipotezi aşağıda tanımlanmıştır:

H1: Öz- liderlik becerileri ve inovatif girişimcilik arasında pozitif bir ilişki vardır.

BULGULAR

Bu çalışma, akademik çalışmalardan elde edilen bulguları sentezleyerek Öz-Liderlik ve inovatif girişimciliğin sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik teorileri bütünleştirmeye yönelik yeni bir kavramsal bir model sunmaktadır.

Bulgular, gelecekteki araştırmalar için içgörü sağlarken yapılan çalışmalarında bir analizini ortaya koymaktadır.

Kalyar, (2011); çalışmada bir model geliştirmiş Pakistan'da 10 üretici firma ile yaptığı araştırmada Öz-Liderlik ve inovasyon arasındaki anlamlı ve pozitif bir ilişki bulmuştur.

D'Intino et al., (2007) çalışmada bireysel yaratıcılığın inovasyonu teşvik ederek Öz-Liderlik ile pozitif bir ilişki içinde olduğunu ileri sürmüştür.

Benzer şekilde DiLiello ve Houghton (2006)'a göre Öz- Liderlik becerileri ile çalışanın işteki yenilikçi davranışlarını kendi kendine değerlendirmesi arasında pozitif bir ilişki vardır.

Banerjee, (2021) girişimci yöneliminin Öz-Liderlik-inovasyon performans ilişkisi üzerindeki ılımlılık etkilerini bir model ile ortaya koymuştur.

Bir başka çalışmada Politis, (2015), Öz-Liderliğin liderliğin ikinci derece faktörünün davranış odaklı stratejilerin girişimci yönelim üzerinde önemli ve güçlü bir etkisi olduğunu ve bunun da yaratıcılık ve üretkenlik üzerindeki etkileri artırdığını bulgularıyla ortaya koymuştur.

DiLiello ve Houghton (2006), mevcut teorileri ve ampirik kanıtları kullanarak, öz-liderlik, inovasyon, yaratıcılık ve örgütsel destek arasındaki ilişkilerin kavramsal bir modelini geliştirdi ve sundu. Modelde, güçlü öz liderliğe sahip bireylerin kendilerini zayıf öz liderliğe sahip bireylere göre daha fazla yenilik ve yaratıcılık potansiyeline sahip olduklarını ve yenilik ve yaratıcılık potansiyeline sahip bireylerin, işyerinden zayıf destek algılayan bireylerden daha güçlü destek algıladıklarını ortaya koydular.

Bulgular hipotezimizi destekler boyuttadır. Pratik bir bakış açısından, işletmelerin girişimciliği ve inovasyonu destekleyen bir örgütsel iklimi aktif olarak oluşturmaları gerekir. Organizasyonlarda Öz-Liderlerin girişimciliği teşvik eden bir sosyal-psikolojik iklim inşa ederken dikkate alması gereken bir dizi öneriler sunulabilir. Alan yazında birçok girişimcilik modeli olmasına rağmen, Öz-Liderlik teorisi içindeki kavramsal alanlardan oluşan farklı bir modelle konuyu pekiştirmek araştırmacılara yeni bir bakış açısı da getirebilecektir.

Bu çalışma ampirik olarak Öz-Liderliğin davranış odaklı yanının inovatif girişimciliğe etkisini göstermektedir.

Organizasyonlar Öz-Liderler geliştirerek, organizasyonun her yerinde insan sürdürülebilirliğine yönelik daha yenilikçi ve esnek yaklaşımların gerçekleşmesini sağlayabilir. Yüksek düzeyde Öz-Liderliğe sahip çalışanların, yenilikçi çözümler belirlemek için çalışarak, insan sürdürülebilirliği konularına daha fazla dikkat çeken kuruluşlarda daha iyi uyum sağlaması ve uyum sağlaması muhtemeldir. Öz-Liderlik aynı zamanda bulaşıcı olabilir, yani kendi kendini yönetenlerin çabalarına tanık olan diğer çalışanlar da aynı şekilde davranmaya motive olabilir (Spreitzer at al., 2012). Ayrıca, öz yeterliliği artıran artan çalışan katılımı ve sürekli öğrenme fırsatları, çalışanların işte başarılı olmasını sağlayabilir ve kuruluşların uzun vadeli sürdürülebilirliği için özellikle avantajlı olabilecek yapıcı bilşi teşvik edebilir.

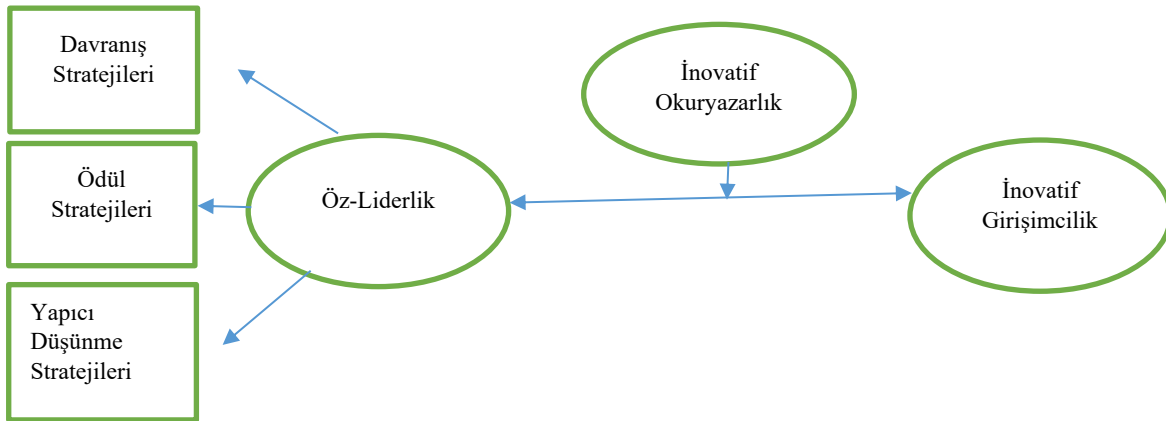
Model İlişkisi

Öz-Liderlik, Houghton ve Neck, (2002) tarafından geliştirilen ölçek boyutunda incelenmiş ve modele etki eden boyutlar bu doğrultuda oluşturulmuştur. Öz-Liderlik kavramına liderlik literatüründe birçok terim verilmiştir. Ortak tema, etkili bir lider olabilmek için kişinin kendisi hakkında derin bir bilgiye sahip olması ve öz-yansıtabilme, öz-değerlendirme ve öz-yönetim yapabilme becerisine sahip olması gerektiğidir.

Güçlü bir Öz-Liderin kendi kendini motive eden, pozitif düşünen biri olduğu tahmin edildiğinden, model, kendisinin yüksek yaratıcılık potansiyeline sahip olduğunu düşünmesinin daha muhtemel olduğunu öne sürüyor. İşletmelerin inovatif davranışlarının genel işlevlerini geliştirmek için davranışsal stratejiler, doğal ödül stratejileri ve yapıcı düşünce kalıpları geliştirme çabalarına yatırım yapmaları gerekir. Davranışsal stratejiler, doğal ödül stratejileri, yapıcı düşünce kalıpları ve girişimcilerin yenilikçiliği arasında önemsiz ve pozitif bir ilişki vardır (Ziyae ve Heydari, 2016).

İnovatif okuryazarlık, inovasyondan beklenen faydayı artırmak için inovatif faaliyetlerde kullanılabilen beşerî sermayenin bir bileşenidir. İnovatif okuryazar olan (inovasyon bilgisine ve inovasyonu uygulama becerisine sahip olan) bir kişi, bu diğer etkilerden dolayı inovatif davranış artışları gerçekleştirebilir. Kişisel inovasyon

bilgisini ve uygulamasını yeterince yakalayan iyi tasarlanmış bir inovatif okuryazarlık aracı, inovatif eğitimin inovatif çıktılara uygun şekilde davranmak için gereken beşerî sermayesinin ne kadar iyi geliştirdiğine dair fikir verebilir. Yüksek yaratıcılık potansiyeline sahip güçlü bir Öz-Lider olarak model, inovatif okuryazarlık ile desteklendiğinde inovatif girişimciliğe olumlu yönde katkı sunabilir.

Şekil 1. Öz-Liderlik ve İnovatif Girişimcilik Modeli

SONUÇ

Bu makale, örgütsel kavramlar arasındaki ilişkilerin doğasını önererek hem Öz-Liderlik hem de girişimcilik literatürüne bir katkı sağlamaktadır. Bu çalışmada ortaya çıkan temel nokta, yeni iş inovasyon ortamının, girişimcilerin kendi Öz-Liderlik farkındalıklarını ve yeterliliklerini geliştirmelerini keşfetmeleridir. İnovasyona doğal eğilimlerle ve inovasyon yeteneklerinin yüksek algılanmasıyla yön veren seçkin birkaç yeteneğe sahip olmak yeterli değildir. Çalışanları harekete geçirecek güçlere ve davranış tetikleyicilerine ihtiyaç vardır.

Öz-Liderlik ve inovatif girişimcilik ilişkisi göz önüne alındığında, insan kaynakları yöneticileriyle birlikte üst yönetimin yeni fikir, düşünce ve uygulamaları denemeye elverişli bir örgütsel öğrenme ortamı yaratması önerilebilir. Öz-Liderlik ve inovatif girişimcilik arasında bulunan pozitif ilişki, yenilikçiliği ve yeni girişim gelişmelerini teşvik etmede örgütsel yaratıcı ortamın katkı sağlayan rolünü aralarındaki pozitif anlamlı ilişkiden yola çıkarak, Öz-Liderlikten inovatif girişimciliğe doğru inovatif okuryazarlık aracılığı ile nedensel akışı güvence altına alabileceği iddia edilebilir.

Girişimciler, fikirlerini inovasyon başarısına dönüştürmek için kendi liderlik becerilerini nasıl kullanacaklarını bilmelidir. Ek olarak, gelecekteki araştırmacılar, problem çözme ve karar verme bağlamında Öz-Liderlik, girişimcilik ve inovasyon etkileşimlerini incelemeyi de düşünmelidir. Problem çözme ve fikir önerme gibi Öz-Liderliği teşvik eden kuruluşlar, çalışanların daha çok çalışmak yerine daha akıllıca çalışmasından kaynaklanan önemli verimlilik artışları yaşayabilir (Rasmussen, ve Karp, 2016).

Bu çalışmanın en önemli kısıtı nitel araştırma ile sınırlı olup bir kontrol değişkeninin/değişkenlerinin olmamasıdır. Bu çalışmadan elde edilen bulgular ile nicel analizler yapılarak bir örneklem üzerinde uygulanması yeni bakış açıları getirecektir. Gelecekteki çalışmalar, ampirik ve nitel bulgular arasında var olan yakınsama veya farklılığı kontrol etmek için nicel analizleri de içermelidir. Kültürel farklılıklar bağlamında Öz-Liderlik, inovatif girişimcilik ve inovasyon arasındaki ilişkiyi anlamlı bir şekilde incelemek ve yorumlamak için benzer çalışmalar diğer demografiklerle de genişletilmelidir.

KAYNAKLAR

- Amabile, T. (2000), Stimulate creativity by fueling passion, The Blackwell Handbook of Principles of Organizational Behavior, Blackwell Publishing, Oxford, pp. 331-341.
- Amabile, T. M., Schatzel, E. A., Moneta, G. B., and Kramer, S. J. (2004). Leader behaviors and the work environment for creativity: Perceived leader support. The Leadership Quarterly, 15(1), 5-32.
- Anderson, De Dreu, C., and Nijstad, B. (2004). The routinization of innovation research: a constructively critical review of the state of the science. Journal of Organizational Behavior, 25(2), 147-173.
- Andriopoulos, C. (2001). Determinants of organisational creativity: a literature review. Management decision.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change, Psychological review, 84(2)
- Banerjee, S. (2021). Self-Leadership, Entrepreneurial Orientation, and Innovation Performance of Firms. International Journal of Entrepreneurship, 25(2), 1-4., 191.

- Basu R, ve Green S.G., (1997). Leader-member exchange and transformational leadership: an empirical examination of innovative behaviors in leader-member dyads. *J Appl Soc Psychol* 27(6):477–499
- Buenechea-Elberdin, M. (2017), Structured literature review about intellectual capital and innovation, *Journal of Intellectual Capital*, 8(2), 262-285. doi: 10.1108/JIC-07-2016-0069.
- Brown, K.W. and Ryan, R.M. (2013), The benefits of being present mindfulness and its role in psychological well-being, *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(4), 822.
- De Jong J, and Den Hartog D (2010). Measuring innovative work behaviour. *Creat Innov Manag* 19(1):23–36
- DiLiello, T.C. and Houghton, J.D. (2006), Maximizing organizational leadership capacity for the future: toward a model of self-leadership, innovation and creativity, *Journal of Managerial Psychology*, 21(4): 319-37.
- D'Intino, R., Goldsby, M., Houghton, J., and Neck, C. (2007). Self-leadership: A process for entrepreneurial success. *Journal of Leadership and Organizational Studies*, 13(4), 105.
- Dorenbosch LW, Van Engen ML, and Verhagen M (2005). On-the-job innovation: the impact of job design and human resource management through production ownership. *Creat Innov Management* 14(2):129–141
- Feser, C. (2012). Foster self-efficacy for innovation and growth. *Leadership Excellence*, 29(4), 13-14.
- Godwin, J. L., Neck, C. P., and D'Intino, R. S. (2016). Self-leadership, spirituality, and entrepreneur performance: A conceptual model". *Journal of management, spirituality & religion*, 13(1), 64-78.
- Goffee, R., and Jones, G. 2005. Managing authenticity: The paradox of great leadership. *Harvard Business Review*, (83)12, 87-94.
- Henseler, j. and Chin,w.(2010). A comparison of approaches for the analysis of interaction effects between latent variables using partial least squares path modeling, *Structural equation modeling*, 17(1):82-109.
- Heye,D. (2006), Creativity and innovation: two key characteristics of the successful 21st century information professional, *Business Information Review* , 23(4), 252-257.
- Houghton, J. D., and Yoho, S. K., (2005). Toward a contingency model of leadership and psychological empowerment: When should self-leadership be encouraged? *Journal of Leadership and Organizational Studies*, 11(4), 65-83.
- Houghton, J.D. and Neck, C.P. (2012), The revised self-leadership questionnaire: testing a hierarchical factor structure for self-leadership, *Journal of Managerial Psychology*, 17, 672-91.
- Hulland, J. (1999). Use of partial least squares (PLS) in strategic management research: a review of four recent studies. *Strategic Management Journal*, 20(2), 195- 204.
- Hunter, S. T., and Cushenbery, L. (2011). Leading for innovation: Direct and indirect influences. *Journal for Advances in Developing Human Resources*, 13(3), 248-265.
- Isaksen, S. G., and Akkermans, H. J. (2011). Creative climate: A leadership lever for innovation. *The Journal of Creative Behavior*, 45(3), 161-187.
- Janssen O (2002). Transformationeel leiderschap en innovatief werkgedrag van medewerkers: een kwestie van benaderbaarheid van de leider. *Gedrag Organisatie* 15:275–293
- Jansen, H. (2010). The logic of qualitative survey research and its position in the field of socialmethods. *Qualitative Social Research*, 11(2).
- Kalyar, M. N. (2011). Creativity, self-leadership and individual innovation. *The journal of commerce*, 3(3), 20
- Khan MJ, Aslam N., and Riaz, M.N. (2012). Leadership styles as predictors of innovative work behavior. *Pak J Soc Clin Psychol* 9(2):17–22
- Kleysen RF, and Street CT (2001). Toward a multi-dimensional measure of individual innovative behavior. *J Intellect Cap* 2(3):284–296.
- Latham, G. and Locke, E. (1991), Self-regulation through goal setting, *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 212-572.
- Li, C. (2012). *Open leadership: How social technology can transform the way you lead* (1st ed.). San Francisco: Jossey-Bass.

- Luthans, B., and Avey, J., (2011). Relationship between Positive Psychological Capital and Creative Performance. *Canadian Journal of Administrative Sciences Revue*. 28: 4–13.
- Manz, C.C. and Neck, C.P. (2004), *Mastering Self-leadership: Empowering Yourself for Personal Excellence*, 3rd ed., Pearson/Prentice-Hall, Upper Saddle River, NJ.
- Madrid, H. P., Patterson, M. G., Birdi, K. S., Leiva, P. I., and Kausel, E. E. (2014). The role of weekly high-activated positive mood, context, and personality in innovative work behavior: A multilevel and interactional model. *Journal of Organizational Behavior*, 35(2), 234-256.
- Mohanty, M. S. (2009). Effects of positive attitude on earnings: Evidence from the US longitudinal data. *The Journal of Socio-Economics*, 38(2), 357-371.
- Neck, C.P. and Houghton, J.D. (2006), Two decades of self-leadership theory and research: past developments, present trends, and future possibilities, *Journal of Managerial Psychology*, 21(4), 270-95.
- Pearce, C.L. and Conger, J.A. (Eds), *Shared Leadership: Reframing the Hows and Whys of Leadership*, Sage Publications, London, 285-303.
- Pieterse, A. N., Van Knippenberg, D., Schippers, M., and Stam, D. (2010). Transformational and transactional leadership and innovative behavior: The moderating role of psychological empowerment. *Journal of organizational behavior*, 31(4), 609-623.
- Politis, J. D. (2015). Entrepreneurial Orientation, Creativity, and Productivity: The influence of self-leadership strategies. *Management*, 3(7-8), 203-213.
- Rasmussen, C. C., ve Karp, T. (2016). Entrepreneurial self-leadership: A conceptual framework. In *ICSB World Conference Proceedings* (pp. 1-15). International Council for Small Business (ICSB).
- Schilling, M. (2008). *Strategic management of technological innovation*. Boston: Tata McGraw-Hill
- Shipton, H., Fay, D., West, M., Patterson, M., and Birdi, K. (2005). Managing people to promote innovation. *Journal of Creativity and Innovation Management*, 14(2), 118-128.
- Sweetman, D., Avey, J.B., Luthans, F., and Luthans, B.C. (2010). Relationship between positive psychological capital and creative performance. *Canadian Journal of Administrative Sciences*.
- Yun, S., Cox, J. and Sims, H.P. (2006), The forgotten follower: a contingency model of leadership and follower self-leadership, *Journal of Managerial Psychology*, 21(4), 374-388. <https://doi.org/10.1108/02683940610663141>.
- Yüksel, A., Gök, M. Ş., Özer, G., and Cığirim, E. (2021). A new theoretical approach to intellectual capital: Meta-synthesis definitions of innovative literacy. *Journal of Intellectual Capital*.
- Zhou, J., and George, M. (2003). Awakening employee creativity: The role of leader emotional intelligence. *The Leadership Quarterly*, 14, 545-568.
- Ziyae, B., Heydari, R. (2016), Investigating the effect of self-leadership on entrepreneurs' innovation in small and medium-sized enterprises, *International Journal of Humanities and Cultural Studies*, 2(4), 1169-1182.

e-ISSN: 2630-631X

Article Type

Research Article

Subject Area

Textile and Fashion

Vol: 8

Issue: 58

Year: 2022

Pp: 775-786

Arrival

18 February 2022

Published

30 April 2022

Article ID 62055

Doi Number

<http://dx.doi.org/10.31576/smryj.62055>

How to Cite This Article

Adıgüzel Çoşkun, Ş. & Geyik Değerli, N. (2022). "Tekstil Sanatında

Kırkyama Konfeti Tekniği Noriko Endo Örneği", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 8(58): 775-786

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

GİRİŞ

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı; geleneksel atık değerlendirme yöntemi olan kırkyama tekniğinin moda ve tekstil alanında sürdürülebilir bir anlayışı geliştirmesinin yanında sanatsal bir anlatım aracı olduğunun, Japon kırkyama sanatçısı Noriko Endo'ya ait tekstil sanat eserleri ile sunmaktır.

Araştırmanın Önemi

Köklerini çok eskilerden alan kırkyama tekniği halkın atık değerlendirme yöntemlerinden biridir. Atıkların değerlendirilmesi zamanla sanatsal nitelikler taşıyan ürünler haline gelmelerini de sağlamıştır. Japon kırkyama sanatçısı Noriko Endo'ya ait tekstil sanat eserlerinin uygulanma tekniklerinin sunulması hedeflenmektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın, izlediği süreç ve konusu bakımından nitel araştırma yaklaşımları içerisinde yer alan etkileşimsiz desenlerden betimsel içerik analizi; belirli bir konu üzerinde yapılan çalışmaların ele alınıp eğilimlerinin ve araştırma sonuçlarının tanımlayıcı bir boyutta değerlendirilmesini içeren sistematik çalışma olduğundan araştırmanın modeli olarak seçilmiştir.

EVREN VE ÖRNEKLEM

Türkiye'de 1994 - 2021 yılları arasında yayınlanmakta olan Ulusal indeks tarafından dizinlenen bütün hakemli dergiler Ulusal Tez merkezi (YÖK) araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Bu dergilerin bir listesi yapıldıktan sonra bu listelerden tesadüfi olarak seçilen dergilerle araştırmanın örnekleme belirlenmiştir. Örnekleme alınan hakemli dergilerin 1994 -2021 yıllarında yayımlanan bütün sayılarındaki makaleler ve tezler araştırma kapsamında incelenmiştir.

Tekstil Sanatında Kırkyama Konfeti Tekniği Noriko Endo Örneği

Patchwork Confetti Technique In Textile Art The Example Of Noriko Endo

Şükran ADIGÜZEL COŞKUN¹ Nursen GEYİK DEĞERLİ² ¹ Nişantaşı Üniversitesi, Tekstil Ve Moda Tasarımı Bölümü, İstanbul, Türkiye² Dr.Öğr.Üyesi, Nişantaşı Üniversitesi, Sanat Ve Tasarım Fakültesi, Tekstil Ve Moda Tasarımı Bölümü, İstanbul, Türkiye

ÖZET

Kırkyama; giysi, aksesuar ya da ev tekstili ürünleri yapımı amacıyla atık veya atık olmayan kumaş parçalarını çeşitli tekniklerle birleştirme yöntemidir. Dünya'da çok geniş bir coğrafyada uygulanmış olan kırkyama, 5000 yıllık bir geçmişe sahiptir. Günümüze kadar yaşamaya devam etmiş olan dikiş tekniğinin çok yaygın olarak kullanılması ve köklerinin çok eskiye dayanmasıyla birçok sanatçıya ilham kaynaklığı etmiştir. Tekstil sanatlarında da kırkyama tekniği sanatçılar tarafından uygulanmıştır. Japon kırkyama sanatçısı Noriko Endo, kırkyamada sürdürülebilir tekstil anlayışı ile yeni bir teknik geliştirmiştir. Bu çalışmada kırkyama sanatçısı Noriko Endo'nun geliştirmiş olduğu tekniğin ve tekstil sanatı çalışmalarının incelenmesi yapılmıştır.

Araştırmada sonuç olarak geleneksel atık değerlendirme yöntemi olan kırkyama tekniğinin sürdürülebilir bir anlayışı geliştirmesinin yanında sanatsal bir anlatım aracı olduğu Noriko Endo örneği ile sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kırkyama, Konfeti Tekniği, Noriko Endo

ABSTRACT

Patchwork; It is a method of combining waste or non- waste fabric pieces with varios techniques for he purpose of making clothes, accessories or home textile products. Patchwork, which has been applied in a very wide geography in the world, has a history of 5000 years. It has been a source of inspiration for many artists, with the widespread use of the sewing technique, which has survived to this day, and its roots dating back to ancient times. It has also been applied by technical artists in textile arts. Japanese patchwork artist Noriko Endo has developed a new technique in patchwork with an understanding of sustainable textiles. In this study, the technique developed by the patchwork artist Noriko Endo and the textile art studies were examined.

As a result of the research, it is suggsted with the example of Noriko Endo that the patchwork technique, which is a traditinal waste evaluation method, develops a sustainable understanding as well as an artistic expression tool.

Key Words: Patchwork, Confetti Techique, Noriko Endo

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kırkyama

Kırkyama; ufak kumaş parçalarının değerlendirilmesi amacıyla kumaşların birleştirme yöntemidir. Yüzyıllar öncesinden beri uygulanan bu teknik zamanla bir sanat eseri halini almıştır (Kılıç Karatay, 2019 , s. 141-150).

Kırkyama ya da patchwork; yeni bir eseri oluşturmak amacıyla kumaş parçalarını yeniden boyutlandırıp, geliştirilen farklı tekniklerle desen ve renkleri dikkate alarak yeniden bir araya getirme yöntemidir. Renk ve desenlerine göre birleştirilen kumaşlar aynı zamanda zanaatkarın duygu, zevk ve anılarını da içinde barındırır (Gürcan Akbaş & İmre, 2019, s. 101-119).

Kırkpare; “Kırk” ve “Pare” sözcüklerinin birleşmesi ile oluşmuştur. Farsça bir kelime “Pare” sözcüğü parça anlamına gelirken; “Kırk” sözcüğü dilimize atasözlerimizden, geleneklerimizden, masallarımızdan yerleşmiştir. Kırkyama sanatının günümüze kadar yaşayarak devam etmesinde sosyo-ekonomik etkenler etkili olmuştur. Yapılan işler sonunda artan kumaş artıklarının ziyan edilmeyip, farklı ebatlarda ve yöntemlerde birbirine eklenmesiyle çeşitli objeler yapılmıştır (Özpulat, 1994, s. 36-38).

Quilting, patchwork isimleri ile yurtdışında anılan kırkyama, Anadolu’da bölgelere göre çeşitli isimlerle anılmaktadır. Kırk pare, yamalı bohça, parça bohça, hanım dilendi bey beğendi, Hezarpare, Ulama kullanımlarından bazılarıdır (Osmanoğlu, 1994, s. 128; Ok, 2020, s. 1509-1525).

Yoksullukla ilişkilendirilen kırkyama; zamanla kullanımdan dolayı yıpranan kumaşların kullanılabilirliklerinin azalmasına engel olmak için de uygulanmıştır. Kullanım sonucu yıpranan alanın kesilerek yeni bir kumaş parçasının bölgeye dikilmesi ile ürünün kullanım ömrü uzatılabilmektedir. Bu uygulama giysilerin yanında birçok ev eşyasında da kullanılmıştır. Genellikle yatak örtüleri, yorganlar, pikeler, battaniyeler de sıklıkla kullanılmıştır. Dokuma, örme ve keçe gibi tekstillerin kırkpare tekniğinde malzeme olarak kullanıldığı görülmektedir (Büyüksöfuğlu, 2019, s. 51-55).

Kırkyama da kullanılan parça kumaşların ayrık yapıları oluşturulan bütünü bileşiminde farklı değerleri barındırır. Bu özelliği ile kolaj niteliği taşır. Kumaş parçaları, belli bir tarihsel dönemin kültürel yansımalarından ve yaşanmışlıklarından, izler taşır oluşan bez kolajlardaki izler kültürün alıntılarıdır. Kumaş kolajlar her farklı parça, kültürel kalıntıları sürdürmek için kimi zaman bilinçli kimi zaman rastlantısal oluşumları meydana getirir (Sönmez, 2019, s. 71-81).

Geniş bir coğrafyada uygulanarak yayılım gösteren patchwork/kırkyamanın yapımında yaygın olarak; applique tekniği, yorganlama, crazy tekniği, bisküvi buf tekniği, Japon tekniği, trapunto tekniği, yoyo tekniği ve dizgi tekniği kullanılmaktadır (Sönmez, 2019, s. 28-29).

Kırkyama Sanatının Tarihçesi

İlk çağlarda mağarada yaşayan insanların avladıkları hayvanların kürklerini birbirine yamayarak veya birleştirerek soğuktan korundukları bilinmektedir. Yamama tekniğini geliştiren ilk çağ insanlarından sonra bu tekniği Mısır yöneticileri firavunların devrine kadar devam ettiği Kahire müzesindeki buluntularda rastlanmaktadır (Arabalı Koşar, 2021, s. 97-115).

M.Ö. 5. yy’a ait Sibirya’da bulunan Türk sanatının ilk örtü örneği Pazırık Kurganında yer almaktadır. Renkli keçe parçalarından yapılmış bu buluntu yatak örtüsü tarzında kullanıldığı sanılmaktadır. Örtü üzerinde hayvan mücadelesinin sahnelendiği, konturlarının soyut spiral çizgilerle içine işleme tekniği ile işlendiği ve tersinden kaba bir dikişle teyellenmiş olduğu, önemli parçalardan biri olarak gösterilmektedir (İmer, s. 3).

Şekil 1-Pazırık Kurganı Örtü

Kaynak: <https://onturk.wordpress.com/2011/03/09/pazirik-kurganlari/>

Ortaçağ'da askerleri soğuktan koruması için kapitoneden yapılmış zırhlar yapılmıştır. Bu dönemde halkın evlerinde patchwork yorgan yaptıkları görülmüştür. Yorganların desen ve tasarımları yıllar içinde gelişme göstermiştir. Avustralya yerlileri Aborijinlerin, hayvan derilerini birleştirerek kilim yapması eski bir gelenek olduğu bilinmektedir. 17. yüzyıla kadar göçlerle aktarılan, Kuzey Amerika'da yaşayan yerel halkların elindeki malzemelere göre ürettikleri önemli bir ev faaliyetidir. Amerika Birleşik Devletleri'nin bayrağında da bu etki görülmektedir(Arabalı Koşar, 2021, s. 97-115).

Anadolu'da kırkyama Selçuklulara kadar uzanan bir tarihe sahiptir. Selçuklular dönemindeki kırkyama örneklerinde ahşap işinde kullanılan künde-kari tekniğinde olduğu gibi, geometrik motiflerin birleştirilmesiyle uygulanmıştır. Kırkyama tekniğinde materyal olarak kumaş kullanılmasına rağmen, teknikteki parça birleştirme yöntemindeki biçimsel benzerlik bakımından künde-kari ağaç işçiliğinin uygulanma biçimi olarak temellendirilmesine olanak sağlar. Bu sebeple halk arasında "geçme işi" olarak ta bilinmektedir(Sönmez, 2019, s. 7-45).

Osmanlı döneminde Bosna'nın Banyaluka yöresinde benaluka, banaluka veya manyaluka ismi ile anılmaktadır. 17. - 18. ve 19. yüzyıllarda çok güzel seccadeler, minder örtüleri, bohçalar, perdeler ve duvar halıları yapılmıştır. Benaluka tekniği, küçük ve renkli kumaş parçalarının geometrik olarak kesilerek, yan yana dikilip, birleştirilmesiyle uygulanmaktadır(Olguner Ergene, 2011, s. 60-72).

Şekil 2-Yamalı Bohça Örnekleri 16.yy

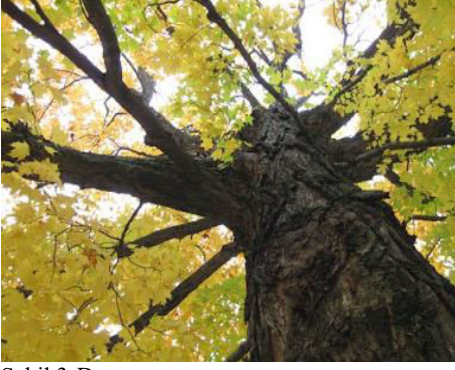
Kaynak:<https://esnafkoop.ticaret.gov.tr/data/61cc718113b8761da8d4df07/Geleneksel%20Meslekler%20RehberiAnsiklopedisi%20cilt%202%20web.pdf>

Benaluka tekniği kullanılarak seccadeler, minder örtüleri, perdeler ve duvar halıları yapılmıştır. Teknik uygulanırken yüzey üzerindeki karmaşık desenlerin kesme ve parçalama işlemiyle birleştirilme esnasında kâğıt şablonlar kullanılmaktadır. Bu sebeple 'katıg' ismi ile de bilinmektedir (Ticaret Bakanlığı, 2021, s. 17-18).

Bugünkü kırkyamanın geçmişi, Banyaluka tekniğiyle yapılan uygulamalara ve Selçuklular kadar uzanan geçme işi yamalı bohçanın tarihinin, İngiltere'deki en eski örneklerinden de önceye dayandığının ispatıdır(Önbaş & Mutlu, 2018, s. 5-10).

Kırkyama Konfeti Tekniği

Japon tekstil sanatçısı Noriko Endo'nun geliştirmiş olduğu tekniktir. Atık kumaş parçalarının konfeti boyutunda küçük parçalara parçalanarak zemin kumaş üzerine yapıştırılması ve kapitone dikişleri ile tutturulması esasına dayanır. Atık kumaş parçalarının her biri bir tuvaldeki fırça darbeleri gibi oluşturulacak desenin renklendirilmesini sağlar. Desenlerin yüzeyi tülle kaplanarak çalışmaya boyut kazandırılır. Konfeti kumaşların dışında deseni oluşturulacak büyük kumaş parçaları da akrilik boyayla veya nakış teknikleri ile renklendirilir. Çalışma serbest kapitone dikişleri ile tamamlanır(Holmes, 2015).

Şekil 3-Desen

Şekil 4-Konfeti Tekniği Pano

Kaynak: <http://www.blumoonriver.blogspot.com/2011/11/class-with-noriko-endo.html>

Şekil 5-Kumaş Konfeti Parçaları

Kaynak: <http://www.blumoonriver.blogspot.com/2011/11/class-with-noriko-endo.html>

Şekil-3 konfeti tekniği ile çalışılacak desenin resmi bulunmaktadır. Desenin renk analizi yapıldıktan sonra atık kumaş parçaları içinden çalışmada kullanılacak renk tonlarına uygun kumaşlar seçilir. Seçilen kumaş parçaları şekil-5'te görülen konfeti boyutunda parçalara ayrılır. Zemin üzerine çalışılacak şekil şeması çizilir.. Renk tonlarına göre alt zemin rengi konfeti parçalarından oluşturulur. Konfeti parçalarının zemin kumaşa tutması için tekstil yapıştırıcısı kullanılır. Tonlarına göre konfeti kumaşları desenin ilgili bölümüne serpiştirilir. Kristal tül ile yüzeyde efekt oluşturulur. Desenin büyük parçaları deseni desteklemesi için akrilik boyanır. Son katmana tekrar tül yerleştirilir. Desenin bütünlüğünü sağlayabilmek nakış, aplike teknikleri ve kapitone dikişleri yapılır.

Şekil 6-Noriko Endo Sonbahar-2015; 130x120 cm (Seilman, 2008)

Şekil-6'de Noriko Endo'nun 2015 yılında yapmış olduğu Sonbahar isimli çalışması bütün olarak görülmektedir. Konfeti parçaları eserde birer fırça darbesi olarak görev almıştır. Şekil-7'de konfeti kumaş parçaları yakın plandan görülmektedir. Çalışma üzerinde yapılan serbest kapinote dikişleri tüm tekstil yüzeyinde uygulanmıştır.

Şekil 7- Noriko Endo- Sonbahar Panosu- Yakın Plan Görünüm (Seilman, 2008)

BULGU ve TARTIŞMALAR

Noriko ENDO

Şekil 8-Japon Tekstil Sanatçısı Noriko Endo

Kaynak: <https://www.toriizakaart.com/Exhibitions/Noriko-Endo/Available-Noriko-Endo/i-NkXdMnH/>

Noriko Endo; eğitimini İngiliz ve Amerikan edebiyatı alanında tamamladı.1985'te ilk yorganını geleneksel bir kütük kabin deseni ile çalıştı. 1993'te ilk kez konfeti tekniğini geliştirerek peyzaj panosunu yaptı(Endo, 2010).

Japon tekstil sanatçısı, atık durumda olan renkli kumaş parçalarını kendi tabiri ile konfeti boyutunda küçük parçalara ayırarak doğa manzaralarını, şekillerini, gölgelerini çalışmalarında uygular. Sanatçı ışık gölge oyunlarını çalışmalarına yansıtarak yorganlarını kumaşla adeta bir tablo gibi boyar. Çalışmalarını empresyonist yorganlar olarak tanımlayan sanatçı, ilham kaynaklarını doğanın kendisi olarak ifade etmektedir. Çalışmalarında genellikle ağaçlara, yapraklara ve tasvir ettiği ağaçlar arasındaki ışık oyunlarına yer verir. Eserlerinde güçlü renk ve formlara sahip ağaçlara yer vermesi ile anlatım dili zenginleştirir. Eser yüzeylerine çalıştığı beyaz kapitone dikişleriyle eserlerin inceliklerini adeta resmeder. Sanatçı tekniğini yıllar içinde daha da geliştirdi. İlk çalışmalarında akrilik boya, iplikler kullanırken son çalışmalarında aplikeler ve nakışlara da

daha fazla yer vermeye başlamıştır. Empresyonist tasarımlarında ağaç manzaranın yanında balıkçılar, sincaplar, kaplumbağalar gibi hayvan desenlerine ve ağaçların, canlıların suya yansımalarına da yer vermektedir(Brubaker Knapp, 2010).

Şekil 9-Noriko Endo Konfeti Tekniği Çalışmaları (Sider, s. 135)

Noriko Endo tekniğini geliştirme sürecini anlatırken; ‘Üç’ çocuğum var, onlar küçükken kıyafetlerini ben diktim. Elimde bir sürü küçük kumaş parçası ve bir sürü eski elbisesi vardı ama onları kullanmanın bir yolu yoktu. Bir gün bir patchwork projesi üzerinde çalışırken, onları küçük, kurdan ya da konfeti büyüklüğünde kesip yağlı boya gibi kullanmak gibi bir fikrim vardı. Onları yerinde tutmak için birkaç yöntem denedim ve siyah yumuşak tül en iyi sonucu verdi. Yorganın yüzeyinde kayboldu. Eserlerime piksele benzer bir etki yaratmak için sarı, pembe, mor, turkuaz ve siyah gibi biraz güçlü renkler ekliyorum. Ormanlarda yürümeyi seviyorum. Güzel pembe çiçeklerin gülümsediği ve yabani kuşların eşlerini çağırdığı, ışığın kovaladığı bir yer arıyorum. Özellikle sonbaharın değişen renkleri bana ilham veriyor. Ağaçlar, özellikle olgun ağaçlar, yinelenen temamdır. İlham, görüntülerin arkasındaki enerjiyi ve tutkuyu gördüğümde, dinlediğimde, okuduğumda ve hissettiğimde geliyor. Orman serime başladığımda, ışığın kovaladığı gövdeleri göstermek istedim. Japonya'daki Dünya Mirası listesindeki Shirakami Sanchi'de yürürken, doğanın bazı sırlarını gizlediğini hissettiğim bir yer keşfettim.” şeklinde ifade etmiştir(Roseo, Interview with Noriko Endo, 2019).

Noriko ENDO Konfeti Tekniği Uygulamaları

Şekil 10-Silent Sentinels

Kaynak: <http://subversivestitch.blogspot.com/2009/07/easy-peasy-confetti-art.html>

Şekil 11-Silent Sentinels Yakın Plan Görünüm

2004 yılında “Silent Sentinels” ismi ile çalışılan konfeti battaniye 170x190 cm ebatlarındadır. Konfeti parçaları pamuk ve polyester kumaştan çalışılmıştır. Tülle kaplanmış tekstil yüzeyi serbest kapitone dikişleri ile sabitlenmiştir. Aplike çalışmaları görsel detayları oluşturmuştur (Seilman, 2008).

Şekil 12-Earth Stories Woodland

Şekil 13-Woodland Yakın Plan Görünüm

Kaynak 11,12,13: <https://www.saqa.com/art/browse-collection/woodland>

172x175 cm ebatlarında çalışılan Earth Stories Woodland isimli çalışma 2013 yılında yapılmıştır. El boyaması pamuklu kumaş ve akrilik boyalarla renklendirilmiştir. Şekil-12 konfeti kumaş parçaları ve ağaç gövdelerinin akrilik boya ile renklendirildiği görülmektedir.

Şekil 14-Chery Blossom-3

Şekil 15-Kiraz Çiçekleri

Kaynak: <https://www.norikoendo.com/awards?lightbox=dataItem-imsup7ub>

167x220cm ebatlarında çalışan Chery Blossom-3 isimli eser Pamuk, polyester, ipek ve tül ana malzeme olarak kullanılmıştır. Aplike, kapinote ve nakış tekniği uygulanmıştır (Seilman, 2008). Tekstil sanatçısı Noriko Endo, Japonya'nın simgesi olan kiraz çiçeklerini izlenimci panolarına yansıtmıştır. Sanatçının özdeşleştiği kiraz çiçekleri eserlerinde sıklıkla yer verdiği öğelerdir. Chery Blossom-3 çalışmasında da kiraz çiçekleri kumaşlardan tek tek kesilerek form verilmiş ve akrilik boya ile renklendirilmiştir.

Şekil 16-Alive In The Shadow-2

Kaynak: <https://www.toriizakaart.com/Exhibitions/Noriko-Endo/Available-Noriko-Endo/i-kmfBzF7/A>

Erişim Tarihi:14.02.2022

Alive In The Shadow-2, 2014 yılında 67x150cm ebatlarında çalışılmıştır. Koyu zemin üzerine simli şeffaf ipliklerle kapitone çalışması yapılmıştır. Simli akrilik boy ile renklendirilmiştir. Şekil-16 çalışmanın tamamı görülmektedir. Şekil-17'de akrilik boya ile renklendirme çalışması yakından görülmektedir. Şeffaf ipliklerle ağaç deseni nakış olarak işlenmiştir.

Şekil 17-Alive In The Shadow-2 Yakın Görünüm

Kaynak: https://thequiltshow-com.translate.google/learn/category/artist-interviews/miscellaneous-artist-interviews/noriko-endo-confetti-quilts?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=sc

Şekil 18-Guest Appearance Yakın Plan Görünüm

Şekil 19-Guest Appearance

Kaynak: <https://www.norikoendo.com/gallery>

112x185cm ebatlarında 2011 yılında çalışılmıştır. Eserin adı Guest Appearance'dır. Konfeti tekniği Şekil-18 yakın görünüm olarak verilmiştir. Aplike yapılan kuş deseni akrilik boya ile renklendirilmiştir. Konfeti kumaşları zeminin arka planını oluşturmaktadır. Şekil-19 çalışma bütün olarak görülmektedir. Ağaç desenleri

tek parça çalışılmış olup, akrilik boya ile desen detayları verilmiştir. *Empresyonist* akımın etkisi ile yapılan çalışma sanatçının uzun yürüyüşleri sırasında ormanda rastladığı manzaraların tekstil sanatına yansımasıdır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Kırkyama, parça kumaşların farkların farklı ebat ve biçimlerde bir araya getirilerek dikilmesi esasına dayanır. Tarihin çok eski dönemlerinden beri kullanılmakta olan kırkyama, elde olan malzemenin yeniden kullanılabilir forma sokmak amacı ile yapılan dikiş tekniklerini içinde barındırır. Zaman içinde tekniğe atık değerlendirme yönünün yanına estetik değerde eklenmiştir. Tekstil sanatçılarına kırkyama bu yönü ile ilham kaynağı olmuştur. Sanat, zanaat, gelenek ve kültür birleşiminde zamanın ruhuna göre sanatçılar tarafından şekillendirilmiştir.

Yapılan araştırmalar doğrultusunda Japon tekstil sanatçısı Noriko Endo'ya da kırkyama; eldeki atık durumdaki tekstil materyallerin değerlendirilmesi açısından ilham kaynaklığı etmiştir. Sanatçı geliştirdiği tekniğini duvar halılarının yapımında kullandığı araştırmalarda görülmüştür. Kırkyama tekniğin çıkış noktası atık ya da kullanılmayan tekstil ürünlerinin tekrardan kullanıma sunulmasıdır; ancak tam anlamı ile tüm parçaların değerlendirilmesi söz konusu olamaz. Bu noktada konfeti tekniğinde atıkların çok ufak boyutlarda hazırlanması malzemenin kullanım oranını artırmakta ve sıfır atık sağlamaktadır.

Bu bağlamda makale kapsamında yapılan bireysel araştırmalarda şu sonuçlara ulaşılmıştır. Geliştirilecek yenilikçi giysi üretim yöntemleri sıfır atık prensibini destekleyecek ve atık oluşum miktarını azaltacaktır. Üretilen tekstil ürünlerinin kullanıcı öncesi ve kullanıcı sonrasında konfeti tekniği ile yeniden sıfır atık-giysi tasarımı yöntemleriyle geliştirilmesi yavaş moda anlayışını destekleyicisi olması öngörülmektedir. Tekstil sektöründe konfeti tekniğinin kullanımı sürdürülebilir tekstil açısından önem arz etmektedir.

Giysi tasarımcılarına; eşsiz tasarım önermeleri ve çözümleri geliştirmeye açık ürünler sağlamasına olanak vermesi açısından olumlu katkı sağlayacaktır. Bu yönü ile tekstil materyallerinin oluşturulmasında yeni dokular ve yüzeyler oluşturacak kaynakları yaratmaktadır. Tekstil materyallerinin farklı yorumlanmaya olanak verilmesi ve farklı tekniklerin iç içe kullanıma imkânı sağlaması tekstil sanatçılarının ufku genişletecektir. Tekstil sektöründe ise atık konumundaki kumaş ve yardımcı malzemelerin yeniden imalatla kullanımı için yeni bir bakış açısı oluşturabilir.

KAYNAKÇA

- Arabalı Koşar, S. T. (2021). Geleneksel Kırkyamanın Çağdaş Tekstil Sanatındaki Uygulamaları Üzerine Bir Örnek: Füsün Özpulat. *International Journal of Troy Art and Design* , 97-115.
- Brubaker Knapp, S. (2010, Aralık 15). Book Review and Give-away: Confetti Naturescapes by Noriko Endo. 02 2022, 10 tarihinde Blue Moon River: <http://www.bluemoonriver.blogspot.com/2010/12/book-review-and-give-away-confetti.html> adresinden alındı
- Büyüksofuoğlu, F. (2019). Tekstil Sanatında Zanaatın Yeri. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Endo, N. (2010). Confetti Naturescapes: Quilting Impressionist Landscape
- Geleneksel Meslekler Rehberi-Ansiklopedisi (Cilt 2). (2021). Ankara: T.C. Ticaret Bakanlığı.
- Gürcan Akbaş, K., & İmre, H. M. (2019). Lif Sanatının Tarihsel Süreç İçerisindeki Devinimi Ve Dikiş Teknikleri Kullanılarak Gerçekleştirilen Lif Sanatı Uygulamaları. *Journal Of Interdisciplinary And Intercultural Art*, 4 (7), 101-119.
- Holmes, C. (2015). *Stitch Stories*. United Kingdom: Batsford.
- İmer, Z. (tarih yok). Yorgan-Kırkpare-Yamalıbohça-Patchwork(Yamadan Sanata/Bütünden Parça-Parçadan Bütün Elde Etme Sanatı). 3.
- Kılıç Karatay, S. (2019). Kırkyama Geleneği ve Kullanım Alanları. *Journal of Arts*.
- Ok, M. (2020). Bir esin Kaynağı Olarak Giyim Modasında Mozaik Tekniği. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi* . (32), 1509-1525.
- Olguner Ergene, P. (2011). 18.yy VE 19.yy Türk İşleme Motiflerinde Sembol Dili ve Sembolizm İçerikli Yeni Yorumlar. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Osmanoğlu, E. (1994). Orta Asya'dan Amerika'ya Uzanan İlginç Bir El Sanatı: Kırk-Yama. *Art Dekor Dergisi* (16-17), 128.
- Önbaş, S., & Mutlu, S. (2018). Geleneksel Atık Değerlendirme Kırkyama. *İksad*.

- Özpulat, F. (1994). Geleneksel Kültürümüzde Kırkpere. Tekstil ve Mühendis , 37-41.
- Roseo, M. R. (2019, Nisan 03). Interview with Noriko Endo. 02 10, 2022 tarihinde Artemorbida Textile Art Magazine: <https://www.artemorbida.com/intervista-con-noriko-endo/?lang=en> adresinden alındı
- Roseo, M. R. (tarih yok). Interview With Noriko Endo. 02 02, 2022 tarihinde Artemorbida-Textile Arts Magazine: <https://www.artemorbida.com/intervista-con-noriko-endo/?lang=en> adresinden alındı
- Seilman, M. (2008). Noriko Endo. M. Sielman içinde, Masters: Art Quilts : Major Works by Leading Artists (s. 50-60). New York/London: Lark Books.
- Shaw, R. (2005). Art Quilts:A Celebretion 400 Stunning Contemporary Designs (s. 427). içinde New York: Lark Books.
- Sider, S. 1000 Quilt Inspirations: Colorful and Creative Designs for Traditional, Modern, and Art Quilts (s. 135). içinde Quarry Books.
- Sönmez, E. (2019). Günümüz Sanatında Kırkyama Tekniğinin Kullanımı ve Uygulamalar. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Uğurlu, S. S. (2018). Geleneksel Tekstl Teknikleriyle Yeni Sanatsal Çalışmalar. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi.

e-ISSN: 2630-631X

Article Type

Research Article

Subject Area

Fine Arts, Music

Vol: 8

Issue: 58

Year: 2022

Pp: 787-795

Arrival

22 February 2022

Published

30 April 2022

Article ID 62134

Doi Number

<http://dx.doi.org/10.31576/smryj.62134>

How to Cite This Article

Elcim, N. & Öner Zafer, Ç. (2022). "Carl Philipp Emanuel Bach'ın Solo Flüt Sonatı Hakkında Bir İnceleme", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 8(58): 787-795

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Carl Philipp Emanuel Bach'ın Solo Flüt Sonatı Hakkında Bir İnceleme

A Review Of Carl Philipp Emanuel Bach's Solo Flute Sonata

Nazmi ELCİM¹ Çisem ÖNVER ZAFER² ¹ Yüksek lisans öğrencisi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, Türkiye² Doç. Trakya Üniversitesi Devlet Konservatuarı, Üflemlî Vurmalı Çalgılar Ana Sanat Dalı, Edirne

ÖZET

Klasik müzik denilince akla Bach ailesi gelmektedir. Bach ailesinin bir ferdi dünyaya geldiğinde, müzik eğitimi aile fertlerinden almaktadır. Yani bu süreç, usta çırak ilişkisi içinde yürütülmektedir. Bach ailesi, klasik müziğe çok katkısı bulunmuş bir ailedir. Bu ailenin en önemli bestecilerinden biri olan Johann Sebastian Bach'ın oğlu olarak dünyaya gelen C. P. E. Bach, Barok dönem müziğinde doğmuş ve Barok dönemden Klasik dönem müziğine geçişte besteleriyle bu döneme katkıları olmuştur. C.P.E Bach, yaşadığı dönemin ünlü klavye bestecileri arasındadır. Klavsen için yüzden fazla sonat ve solo eser bestelemiştir. Bunun yanında kilise müzikleri, senfoniler, üflemlî çalgılar için sonatlar, konçertolar, solo eserler ve şarkılar bestelemiştir.

'Klavye Enstrümanlarını Çalmanın Gerçek Sanatı' üzerine bir deneme yayınlamıştır ve bu deneme, 18. yüzyılın müzikal düşünce ve icra üzerine en önemli belgelerinden biri haline gelmiştir. C.P.E Bach, flüt repertuarına da pek çok eser kazandırmıştır. Flüt için bestelemiş olduğu konçertoları, sonatları ve solo eserleri flüt repertuarında önemli yere sahiptir. Bestelemiş olduğu eserlerden La minör solo flüt sonatı, icracılar için müzikal teknik açıdan oldukça öğretici bir eserdir. C. P. E. Bach'ın solo flüt sonatının incelendiği bu makalede, bestecinin hayatı ve müziği hakkında bilgiler verilmiştir. Bu sonatı icra etmek isteyen öğrenciler ya da icracılar için gerekli görülen icra tekniği bağlamında ayrıntılara yer verilmiş ve icra edilirken performansı daha iyi seviyeye çıkaracak çeşitli egzersizler sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Barok dönem, Flüt, Flüt sonatı, Carl Philipp Emanuel Bac

ABSTRACT

When it comes to classical music, the Bach family comes to mind. When a member of the Bach family is born, he receives his musical education from family members. In other words, this process is carried out in a master-apprentice relationship. The Bach family is a family that has contributed a lot to classical music. Born as the son of Johann Sebastian Bach was born in the Baroque period music and contributed to this period with his compositions in the transition from the Baroque period to the Classical period music. C. P. E. Bach is among the famous keyboard composers of his time. He composed more than a hundred sonatas and solo Works for the harpsichord. In addition, he composed sonatas, concertos, solo works and songs for church music, symphonies, wind instruments. He published an essay on

'The Real Art of Playing Keyboard Instruments', which has become one of the most important documents on musical thought and performance of the eighteenth century. C. P. E. Bach has also contributed many works to the flute repertoire. His concertos, sonatas and solo works for the flute have an important place in the flute repertoire. The solo flute sonata in A minor, one of the works he composed, is a very instructive piece of musical technique for performers. C. P. E. Bach in this article, which examines Bach's solo flute sonata, information about the composer's life and music is given. Details are given in the context of the performance technique, which is considered necessary for students or performers who want to perform this sonata, and various exercises are presented that will improve the performance while performing.

Keywords: Baroque period, Flute, Flute sonata, Carl Philipp Emanuel Bach

GİRİŞ

Barok dönemin sonlarında dünyaya gelen C. P. E. Bach, besteleriyle Klasik döneme ışık tutmuştur. Anlatımındaki incelik, yapısal özgürlük ve çeşitliliğiyle pek çok ünlü besteci, müziğindeki dehasına hayran kalmıştır. C.P.E Bach, bestelemiş olduğu her türden eserle, Klasik dönemin en önemli kurucularından biri haline gelmiştir. Bestelerindeki öngörülemezlik ve tek bir eserde bile geniş bir duygusal yelpazeye sahip olmasıyla, yeni bir çağa işaret etmektedir.

Barok 'biçimsiz inci' (barroco) sözlük anlamıyla İspanyolcadan Fransızcaya geçmiş bir terimdir. Bu dönem, 1600 yıllarında Claudio Monteverdi (1567-1643)'nin madrigal ve opera denemeleriyle başlayan, J. S. Bach'ın ölümüyle sona eren yüz elli yıllık dönemi kapsamaktadır. Rönesans'ın ideal ses anlayışı, bağımsız seslerin yarattığı çok seslilik ilkesine dayanır. Barok dönemin ideal sesi ise, temel bir bas ve süslü bir melodinin yalın armoni aracılığıyla birleşmesinden doğar. (İlyasoğlu, 1994, s.25)

Barok dönemdeki önemli gelişmelerden biri kadans ve ritim öğelerindeki gelişmelerdir. Önceki dönem müziklerinde sona varıldığını belirten güçlü bir durak olmadığı gibi, bitiş duygusu da net şekilde

yansıtılmazdı. Barok dönemin sonuna yaklaştıkça birbiri ardına gelen armonilerin hazırladığı kadansla birlikte güçlü bir son hissedilir. Bugün majör ve minör olarak kullandığımız ses dizileri bu dönemde

ortaya çıkmış, ana tona bağlı kalmak şartıyla yapılan modülasyon (ton değişimi) bu diziler aracılığıyla olmuştur. (Dik, 2006, s.22)

Müzik tarihinde Barok çağı, Rönesans özelliklerinden yola çıkarak, yüz elli yıllık bir akış içinde armoni tekniğinin mükemmele kavuştuğu; kantat ve opera gibi sahne sanatlarının filizlendiği, senfonik orkestraların ilk tohumlarının atıldığı, Vivaldi, Handel ve J. S. Bach'ın yetiştiği renkli dönemdir. Barok dönem'de besteciler kilise, belediye, saray ve operalarda çalışıyor, saray ve aristokrat kesiminin siparişleri üzerine yapılan besteler ile geçimlerini sağlıyorlardı. (İlyasoğlu, 1994, s.25)

Bu dönemin önemli bestecilerinden bazıları; C.Monteverdi (1567-1643), G. Frescobaldi (1583-1643), A. Scarletti (1660-1725), H. Purcell (1659-1695)'dir. C. P. E. Bach her ne kadar Barok dönemimin sonlarına doğru bestelerine başlamış olsa da, Klasik dönem bestecisidir. C. P. E. Bach, aydınlanma ruhunun etkisiyle şekillenen müzikal duyarlılık stiline en önemli temsilcisi olarak görülmektedir. J. S. Bach'ın ölümüyle sonlanan Barok dönem, yerini Klasik dönem'e bırakmıştır. Müzik tarihinde genel olarak, 18. yüzyılın ikinci yarısından, J. S. Bach'ın ölüm tarihi 1750'den başlayarak Ludwig van Beethoven'ın ölüm tarihi 1827'ye kadar geçen dönem, Klasik dönem olarak tanımlanır. Klasizm; eski Yunan Roma sanatındaki özellik ve incelikleri, klasik değerleri örnek alıp hiçbir zaman güncelliğini yitirmeyen eserler ortaya çıkarmak anlamına gelmektedir. (Jaçe, 2019,s.19)

Müzikte klasizm, bir başka anlamda da hafif olmayan ciddi müzikleri temsil etmektedir. Christoph Willibald von Gluck, Franz Joseph Haydn, Wolfgang Amadeus Mozart ve Ludwig van Beethoven dönemin ilk akla gelen bestecilerindendir. Barok dönemden Klasik döneme geçerken bazı akımlar gözlenir. Bunlar rokoko, fırtına ve gerilim, Mannheim okulu ve aydınlanma akımlarıdır. (Zafer, 2016, s.368)

Diğer müzik dönemlerine bakıldığında çok kısa bir zaman dilimini kapsayan Klasik dönem, bestecileri ve müzikal formları ile oldukça geniş bir dönemdir. Klasik döneme, klasik ismini verilmesi, bugün kullandığımız çoğu müzikal formun ve yapının bu dönemde bugünkü şeklini almasındandır. Aydınlanma felsefesi, müziğin ruhuna işlenmiştir. Dönemin müziği kendinden önceki Barok dönemin aksine sade, yalındır. Barok dönemde ortaya çıkan süslemelerin kullanımı da bu dönemde farklılıklar göstermektedir ve sadelik ön plana çıkarılmıştır.

CARL PHILİPP EMANUEL BACH' IN HAYATI VE MÜZİĞİ

Carl Philipp Emanuel Bach' ın Hayatı

Carl Philipp Emanuel Bach, 8 Mart 1714'de Almanya'nın Weimar kentinde doğdu. Johann Sebastian Bach'ın (1685-1750) ve Maria Barbara Bach'ın (1684-1720) beş oğlundan ikincisi olarak dünyaya gelen C. P. E. Bach, ilk müzik öğrenimini babasından aldı. On yaşında babasının kantör olduğu Aziz Thomas Okulu'na girdi. 1731' de C.P.E.Bach, hukuk okumak için Leipzig Üniversitesi'ne kaydoldu. Üç yıl sonra, eğitimine Frankfurt Üniversitesi'nde devam etmek için Leipzig'den ayrılan C.P.E.Bach, burada klavsen çalmış, klavsen eğitmenliği yapmış ve şef olarak çalışmıştır. İlk besteleri bu zamana kadar uzanmaktadır. 1738'de 24 yaşında Hukuk Fakültesi'nden mezun olan C.P.E.Bach, hukuk kariyerini bir kenara bırakarak, kendini tamamen müziğe adamaya kesin olarak karar verdi. (Powers, 2002, s.15)

1738'de, Prusya Velihahtı Frederick (1712-1787) tarafından Ruppın'deki orkestraya, klavseni olarak atandı. Frederick 1740'da tahta çıktıktan sonra, orkestranın kalıcı üyesi oldu. Prusya Sonatını (1740-42) Frederick'e, Altı Württemberg Sonatını (1742-44) genç Württemberg Dükü Carl Eugen (1728-1793)'e adadı. Württemberg Dükü Carl Eugen dahil olmak üzere, Kraliyet sarayında klavyeli enstrümanlar öğretti. Bu iki sonat, klavye sonatlarında ortaya çıkan yeni üslubun en önde gelen örnekleri olarak kabul edilir. Prusya sarayındaki yirmi sekiz yıllık hizmetinde C.P.E.Bach, Avrupa'nın en ünlü klavye bestecilerinden biri oldu. Klavsen için yüzden fazla sonat ve solo eser besteledi. 1753'de, 'Klavye Enstrümanlarını Çalmanın Gerçek Sanatı' isimli bir deneme yayınladı. Kendi dönemindeki klavyeli çalgılar ve basso continuo için ana ders kitabı haline gelen, altı sonata düzenlenmiş ve on sekiz alıştırma içeren bu deneme, 18. yüzyılda müzikal düşünce ve icra üzerine en önemli belgelerden biri haline gelmiştir. (Pirgon, 2012, s.352)

1744'de C.P.E.Bach, Berlinli şarap tüccarının kızı olan Johanna Maria Dannemann ile evlendi. Evliliğinden, bir kız Anna Carolina Philippina Bach (1747-1804) ve iki erkek dünyaya geldi. Oğullarından ilki Johann August Bach(1745-1789)

avukat, ikincisi de Johann Sebastian (1748-1778) Hamburg’da ünlü bir ressamdır. Carl Philipp Emanuel Bach, yaşadığı dönemde çok saygı duyulan bir besteci olarak 14 Aralık 1788’de Hamburg’da ölmüştür. (Powers, 2002, s.15)

Carl Philipp Emanuel Bach’ın Müziği

Carl Philipp Emanuel Bach, müzik dünyasında çok önemli bir yere sahip olan müzisyen bir aileye doğmuştur. Babası Johann Sebastian Bach, Barok döneme besteleriyle yön vermiş bir müzisyendir. Dolayısıyla C.P.E. Bach, ilk müzik eğitimini babasından almıştır. 10 yaşında babasının Kantör olduğu okulda, müzik eğitimini almaya devam etmiştir. Fakat daha sonra müzik eğitimini yalnızca babası J.S.Bach’dan aldığı bilinmektedir.1734’de hukuk eğitimine devam etmek için Frankfurt’a taşınan C.P.E. Bach, burada klavye çalmış, öğretmenlik yapmış ve ilk bestelerini burada okurken yapmaya başlamıştır. (Powers, 2002, s.16)

C.P.E. Bach’ın babası J.S.Bach’ ın ölümüyle sona eren Barok dönemden, Klasik döneme geçişte, besteleriyle bu dönemi hazırlamış ve Klasik döneme ışık olmuştur. Daha çok klavye besteleriyle ön plana çıkan C.P.E. Bach, Klavye için 100’den fazla sonat ve solo eser bestelemiştir. Klavye sonatları, müzikal form tarihinde önemli bir çağa işaret etmektedir. Tarz olarak berrak, ifade olarak narin ve hassas, yapı olarak özgür bir yazım ile dönemin bestecilerini etkilemiştir. Bestelerinde İtalyan Okulu ve Viyana Okulu’ndan tamamen ayrılıp bunun yerine, birkaç nesil sonra yaygın hale gelecek olan döngüsel ve doğaçlama biçimlerine doğru ilerlemiştir. C. P. E. Bach besteleriyle, Georg Anton Benda (1722-1795), Bernhard Joachim Hagen (1720-1787), Ernst Wilhelm Wolf (1735-1792) ve Friedrich Wilhelm Rust (1739-1796) gibi Alman bestecilerini etkilemiştir. Etkisi çağdaşlarıyla sınırlı kalmamış, Felix Mendelssohn-Bartholdy (1809-1847) ve Carl Maria von Weber (1786-1826)’e kadar uzanmıştır. (Büke, 2012, s.45)

C.P.E. Bach kaleme aldığı bir yazısında, müzisyenin en önemli amacının kalbe dokunması ve duyguları harekete geçirmesi olarak açıklamış ve bunu yapmak için de müzisyenin ruhuyla çalması, üretmesi gerekliliğini belirtmiştir. Kuzey Almanya’daki yeni müzik anlayışının yol açtığı başlıca farklılık, o ana kadar çok fazla kullanılan süslemelerden kaçınma eğilimidir. Bu doğrultuda hem C.P.E.Bach hem de J.J.Quantz (1697-1773) aşırı süslemelere karşı uyarıda bulunmuştur. Alman müzik eleştirmeni, teoristi ve kompozitörü Marpurg, Berlin okulunu onaylayan yazısında dönemin yeni müzik anlayışını şöyle ifade etmektedir; Quantz’ın, Bach’ın

Graun’un ve diğerlerinin çalışmaları, süslemelerin bir araya toplanması olarak asla tanımlanamaz. Bu çalışmalar, güzel söz söyleme sanatına sahip, etkileyici ve farklı şeylerin kaliteli bir şekilde kombine olup bir dinamik oluşturmaktan kaynaklanır. Bu çalışmalar hem çok karmaşıklık yaratmaz hem de kalbe doğrudan işler. (Pirgon, 2017, s.352)

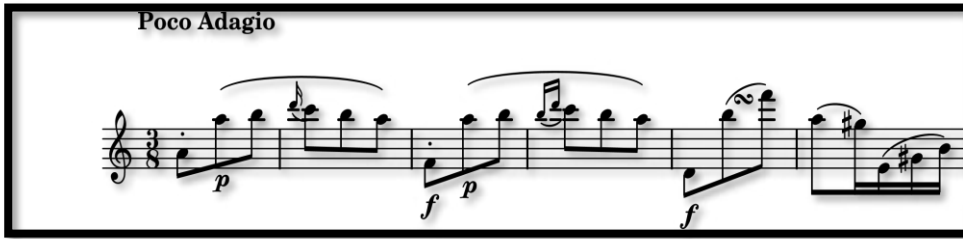
Bu tespitler çerçevesinde çağdaşlarının çoğunun, Barok dönemin müzikal öğelerinin dışında eserler verdiği ve artık farklı müzikal stil arayışının içişişine girdikleri görülmektedir. Üretken bir besteci olan C. P. E. Bach, birçok çalgı için enstrümantal müzik ve dini müzik bestelemiştir. C. P. E. Bach, müziğin temelinde özel duyguların tasvir edildiği ifadeler olması gerektiğini savunmuştur. Bu nedenle sonatlarında biçimden çok, öz ön planda olmuştur. Flüt için çeşitli formlarda eserler besteleyen C.P.E.Bach, dokuz flüt sonatı, on trio sonatı ve solo flüt sonatı bestelemiştir. Oda müziği için yazdığı üç kuartet, iki divertimento, bir de flüt keman düeti bestelemiştir. Üç adet de flüt konçertosu bestelemiştir.

CARL PHILİPP EMANUEL BACH’IN SOLO FLÜT SONATI

Carl Philipp Emanuel Bach, bestelemiş olduğu La minör solo flüt sonatını, Prusya kralı Frederick’ in saray orkestrasında çalıştığı dönemde bestelemiştir. Frederick aynı zamanda flüt icracısıydı ve bu solo sonatı 1747’de Frederick’e bestelemiştir. Sonatın ilk baskısı, 1763 yıllarında Musikaliches Manherley dergisinde yayınlanmıştır. (Powers, 2002, s.15) Barok stiline yanı sıra, yavaş armonik hareket galant stiline özelliklerini içerir. Galant stili, Barok dönemin karmaşıklığının aksine, sadeliği içermektedir. C. P. E. Bach’ın bestelemiş olduğu La minör solo flüt sonatı. 18. yüzyılın en önemli flüt eserlerinden olmuştur. Solo flüt sonatı, teknik ve müzikal geçişleriyle flüt repertuvarına kazandırılmış eserler arasında çok önemli yere sahip olmuştur.

Sonat üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm poco adagio adıyla yazılmıştır. 3\8’lik ve yavaş ritimde yazılmış bu bölüm, oldukça duygu yüklü ve müzikal açıdan zengindir. İkinci bölüm Allegro adıyla ve 2\4’lük yazılmıştır. Üçüncü ve son bölüm ise birinci bölümde olduğu gibi tekrar 3\8’lik ritimde, Allegro yazılmıştır. İçerisinde barındırdığı teknik ayrıntılarıyla flüt repertuvarında vazgeçilmez bir yere sahiptir.

Aşağıda gösterilmiş olan C. P. E. Bach solo flüt sonatının poco adagio bölümünün ilk 6 ölçüsünde besteci, nüansları çok belirgin bir şekilde yazmıştır. Forteden, piyano nüansına ve piyanodan forte nüansına bariz bir şekilde ifade gerektiren nüanslar kullanılmıştır.

Şekil 1. C. P. E. Bach Sonata İn A Minör For Solo Flute 1-6. Ölçüler.

Kaynak: C. P. E. Bach solo flüt sonatı notalarına, <https://imslp-org>. adresinden ulaşılmıştır.

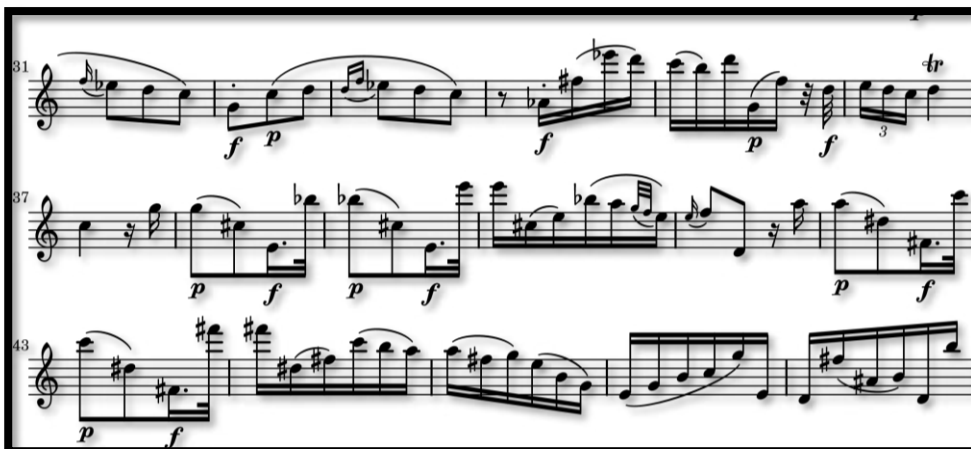
Sonatin girişinde, süsleme notaları ve gurbetto görülmektedir. Her eserde olduğu gibi bu sonatta da giriş çok önemlidir. Staccatolar, süsleme notaları ve nüanslar temiz ve belirgin bir şekilde icra edilmelidir. Poco adagio bölümünde bestecinin yazmış olduğu, yukarıda gösterilen süsleme notalarının daha net ve anlaşılır olması için aşağıda çalışmalar sunulmuştur.

Şekil 2. Süsleme notalarının yazılışı ve okunuşu ile ilgili çalışmalar.

Şekil 3. Gurbettonun yazılılışı ve okunuşu ile ilgili çalışmalar.

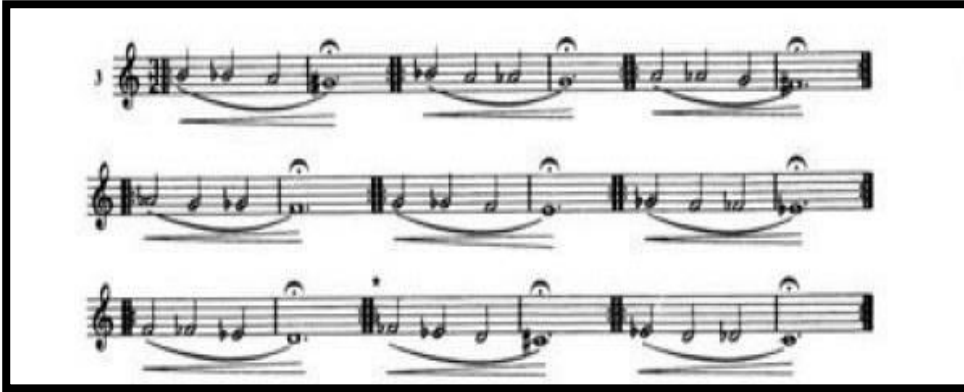

Şekil 4. C. P. E. Bach sonata in a minör solo flüte 31-47. ölçüler.

Yukarıda gösterilmiş olan poco adagio bölümünün 7. ölçüden 47. ölçüsüne kadar olan kısımda, 16'lık süregelen bağlı notalar, piyanodan forteye, forteden piyanoya ani nüans geçişleri, triller ve 32'lik notalar göze

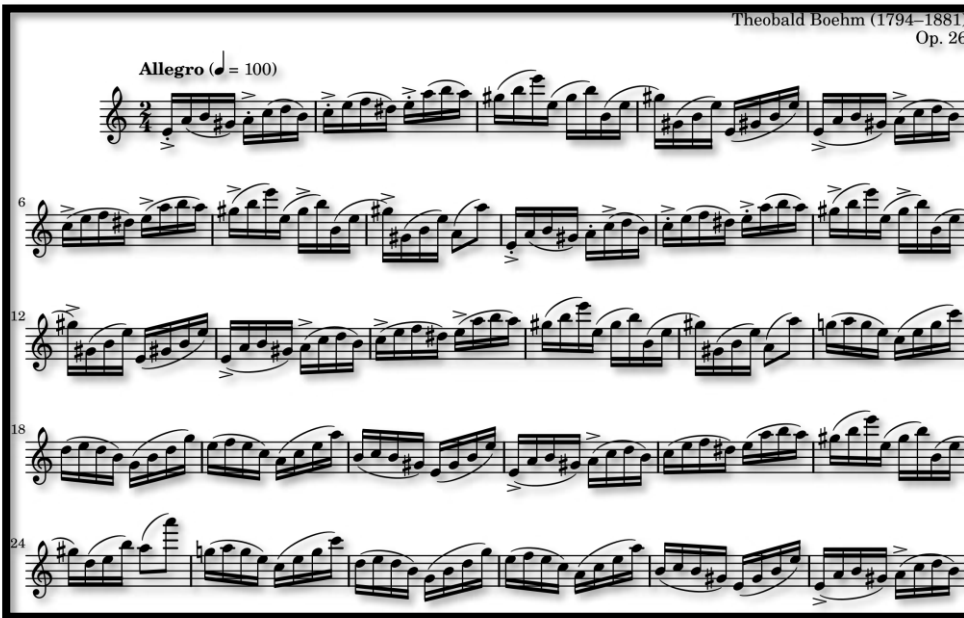
çarpmaktadır. Bu kısımda bağlı 16'lık notaları, müziğin süregelen durgunluğunu kesmeden ve nefes yerlerine dikkat edilerek çalışılmalıdır.

43.ölçünün ilk sekizliğinde piyano nüansındaki 3.oktav do notası, 3. sekizliğinde ise forte fa diyez notasını görmekteyiz. Bu örnekte de olduğu gibi farklı ölçülerde de, bu nüans geçişleri görülmektedir. Bestecinin yazmış olduğu bu bölümde, süsleme notaları ve ani nüans geçişleri bölüm boyunca devam etmektedir.

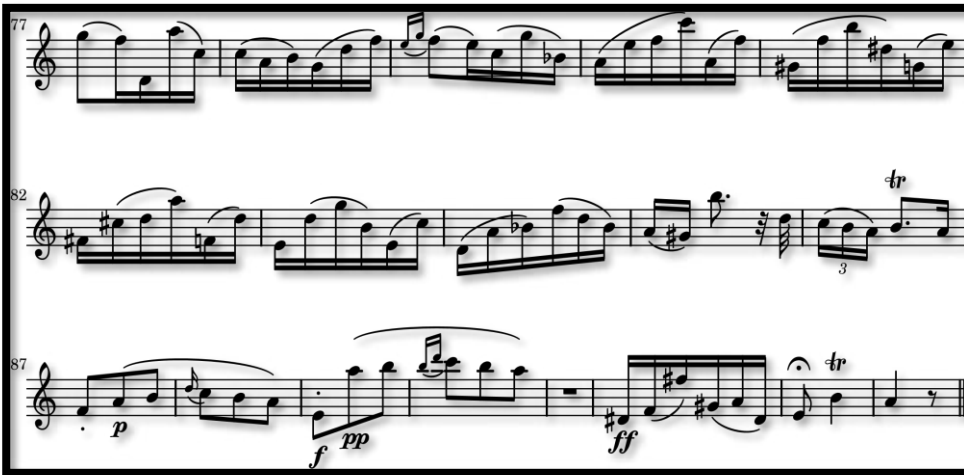
Şekil 5. Nüans ve ton çalışması.

Kaynak: Trevor Why No.1 3 Numaralı Etüt.

Şekil 6. Staccato ve 16'lık nota çalışması.

Kaynak: Theobald Boehm Flüt Metodu, 2 numaralı etüt.

Şekil 7. C. P. E. Bach Sonata İn A Minör Solo Flute 77-93. Ölçüler.

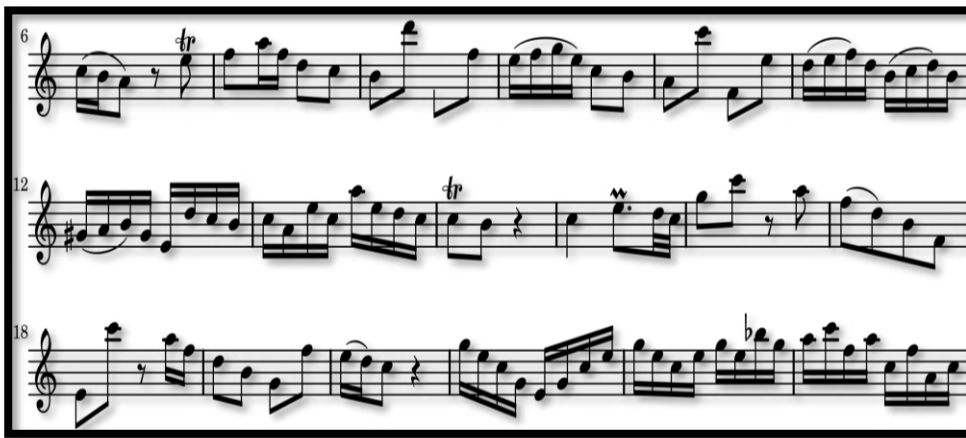
Poco adagio bölümünün 7-47. ölçüler arasında da gösterildiği gibi, bölümün bu pasajında da göze çarpan, nüansların ani geçişleri, bağlı notalar ve süsleme notalarıdır. Poco adagio bölümünün en dikkat çekici ve icracı için önemli olan

noktalarıdır. Poco adagio bölümü, duygu yüklü bir bölümdür ve icracı, sakın ve durağan şekilde icra etmelidir. Yukarıda belirtilen örneklerle bakılması, poco adagio bölümünün daha rahat icra edilmesinde yardımcı olacaktır.

Carl Philipp Emanuel Bach'ın Solo Flüt Sonatı İkinci Bölüm

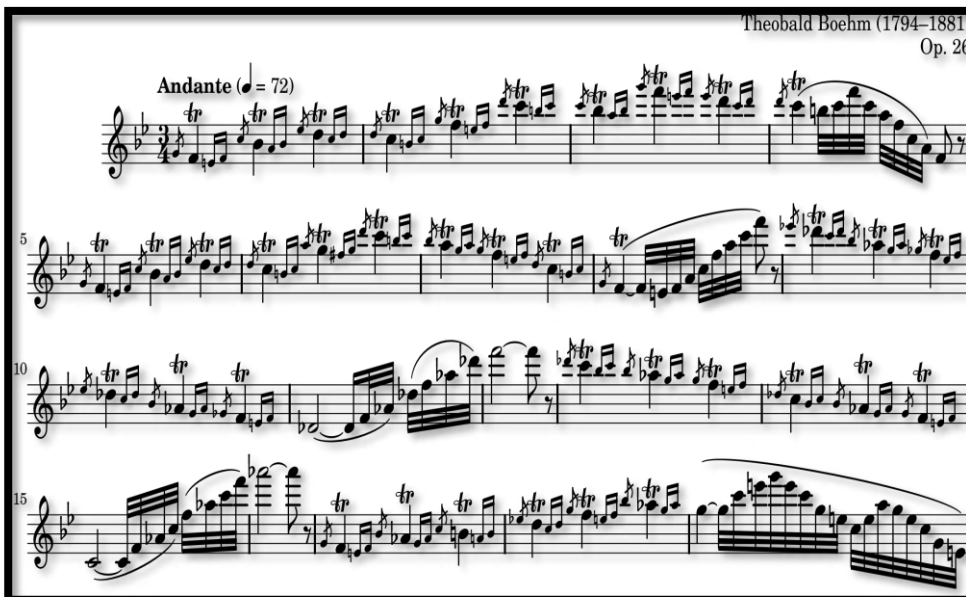
C.P.E. Bach'ın La minör solo flüt sonatının 2. bölümü, allegro ve 2\4'lük yazılmıştır. Oldukça eğlenceli bir melodi ile yazılmış bu bölüm, cantabile (şarkı söyler gibi) ve akıcı bir şekilde çalınmalıdır. Allegro bölümü, icracının teknik becerilerini ortaya çıkaracağı bölümdür. 8'lik auftakt La notasıyla başlar. Nefes yerlerine ve temiz icrasına özellikle dikkat edilmelidir.

Poco adagio bölümünde de görüldüğü gibi ani nota atlamaları bu bölümde de göze çarpmaktadır. Allegro bölümünde, 1.oktav mi notasından, 3.oktav 8'lik do notasına geçişi gibi ani nota geçişleri görülmektedir. Bu bölümün öncelikle yavaş bir şekilde icrası daha iyi olacaktır. Allegro ritmine ulaşana kadar yavaş bir şekilde icra etmek, bu bölümün daha rahat çalınmasını sağlayacaktır. Ayrıca, gurbetto ve süsleme notaları bu bölümde de kullanılmıştır.

Şekil 8. C.P.E.Bach Sonata İn A Minör Solo Flute Allegro 6-23.Ölçüler.

Yukarıda belirtilen Allegro bölümünün ölçülerinde mi-fa diyez trili, si-do trili ve mi-fa mordanı ve ardından gelen 32'lik notalar görülmektedir. Hızlı bir bölüm olmasından dolayı trillerin ve mordanın ardından gelen notalar icracılar için zorlayıcı olabilmektedir. Aşağıda, Allegro bölümünün tril ve süsleme notalarının daha sürükleyici bir şekilde icra edilebilmesi için çalışmalar sunulmuştur. Sonatın poco adagio ve allegro bölümünde sıkça karşımıza çıkan ani nüans değişimleri için aşağıda çalışmalar sunulmuştur.

Şekil 9. Tril ve süsleme notaları çalışması.

Kaynak: Theobald Boehm Flüt Metodu, 5 Numaralı Etüt.

Şekil 10. Nüans çalışması.

Kaynak: Trevor Wye 1 numaralı metod, esneklik 1 egzersizi.

Şekil 11. C. P. E. Bach Sonata İn A Minör Solo Flute Allegro 87-91. Ölçüler.

Yukarıda gösterilmiş olan Allegro bölümünün bu pasajında, 89 ve 90.ölçülerinde görülen 16'lık nota yürüyüşleri, bu bölümde sıklıkla görülmektedir. Bu ölçülerdeki pasajda, tiz notalar olan do, mi, sol diyez, si, la, do, si ve la'dır. Bu ölçülerdeki pes notalar ise mi notasıdır. Bu tiz nota yürüyüşünü daha net belli edebilmek için Forte nüansında, mi notalarını ise piyano nüansında icra etmek, müziğin daha net aktarılabilmesinde yardımcı olacaktır.

Carl Philipp Emanuel Bach'ın Solo Flüt Sonatı Üçüncü Bölüm

C. P. E. Bach'ın La minör solo flüt sonatının 3. Bölümü Allegro ve 3\8'lik yazılmıştır. 2.bölümde de olduğu gibi, oldukça eğlenceli ve akıcı bir melodiyle yazılmıştır. Allegro bölümü 2.bölüme göre daha hızlıdır. Allegro bölümünde ilk iki bölümde de görüldüğü gibi, ani nota sıçramaları görülmektedir. 2.bölüme göre daha hızlı ritimde çalınması gerektiğinde dolayı icrası daha zordur. Hem nota yürüyüşleriyle, hem de nüans açısından oldukça fazla müzik anlatımı içeren bir bölümdür. Bu bölümde de ilk olarak yavaş ritimde çalışılmalıdır.

Şekil 12. C. P. E. Bach Sonata İn A Minör Solo Flute Allegro 1-6.ölçüler.

Yukarıda gösterilmiş olan 3.bölümün girişinde, bağlı notalar ve 8'lik bağlı olmayan notalar görülmektedir. Bağlı olmayan 8'lik notaların, daha kısa yani staccato gibi icra edilmesi müziğin daha net aktarılmasında yardımcı olacaktır. Bölümün 5.ölçüsündeki 8'lik la notasından sonra gelen 16'lık 3.oktav do nota atlayışları, bu bölümde görülmektedir. Bu pasajların temiz olarak icrası önemlidir ve özellikle yavaş ritimde çalışmaya başlayıp, sonrasında Allegro ritmine ulaşılmalıdır.

Şekil 13. C. P. E. Bach Sonata İn A Minör Solo Flute Allegro 34-40. Ölçüler.

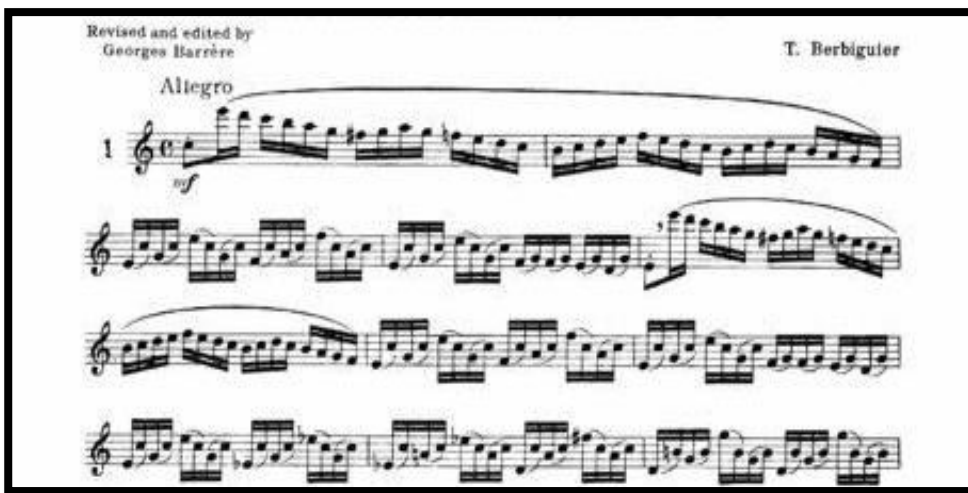
Yukarıda gösterilmiş olan bu pasajda, Allegro bölümünün girişindeki 8'lik bağlı olmayan notaların aksine, burada 8'lik notalar bağlı bir şekilde yazılmıştır. Onun ardından gelen 16'lık iki bağlı, üç bağlı ve bağlı olmayan notalar, müziğin akışını bozmaksızın temiz ve sürükleyici bir şekilde icra edilmelidir.

Şekil 14. C. P. E. Bach Sonata İn A Minör Solo Flute Allegro 48-62.ölçüler.

Yukarıda gösterilen Allegro bölümünün 48-49-50. ölçülerinde, bu sefer bas yürüyüşleri görülmektedir. Mi, fa diyez, fa diyez, sol, sol diyez, sol diyez, la, la diyez ve sonrasında si notasına bağlanmaktadır. Göze çarpan bu kromatik nota yürüyüşündeki notalar, sabit devam eden üst mi notasına göre daha forte bir nüansda çalınmalıdır ve yürüyüş daha net duyurulmalıdır.

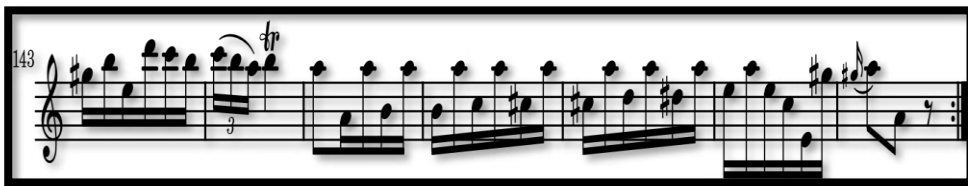
Bölümün 53. ölçüsünde ton değişikliği görülmektedir. Ton değişikliğiyle eser aynı ritimde ve aynı süre değerleriyle en başta olduğu gibi devam etse dahi, sonata farklı bir yere taşımaktadır. Bu ton değişikliğinden sonra da, ani nüans değişiklikleri göze çarpmaktadır. Aşağıda Allegro bölümünün 16'lık iki bağlı iki dilli ve 16'lık bağlı notalarıyla ilgili çalışmalar sunulmuştur.

Şekil 15.16'lık nota çalışması.

Kaynak: Tranquille Berbiguier Flüt Methodu 1 Numaralı etüt.

Aşağıda gösterilen sonatın sonlarına doğru 16'lık nota akışları devam etmektedir. 145.ölçünün la, si notalarıyla yukarıya doğru devam eden nota yürüyüşünü ve nota yürüyüşüyle birlikte yükselen nüansı oldukça net ve belirgin bir şekilde icra etmek gerekmektedir. Sonat, oldukça güçlü ve gösterişli bir şekilde bitirilmelidir.

Şekil 16. C. P. E. Bach Sonata İn A Minör Solo Flute Allegro 143-149.Ölçüleri.

SONUÇ

Barok dönemden Klasik döneme geçiş sürecinde yaşamış ve bestelerini yapmış olan C. P. E. Bach, dönemin en önemli bestecilerinden olmuştur ve önemli döneme geçişte, besteleriyle yön vermiştir. C. P. E. Bach'ın, flüt için bestelediği La minör solo flüt sonatının müzikal ve teknik açıdan incelendiği bu makalede, icracılara eser hakkında müzikal ve teknik açıdan bilgiler verilmiştir. Bu eseri icracını daha anlaşılır, bestecinin anlatım dilini daha rahat aktarabilmeleri için egzersizler sunulmuştur.

C.P.E. Bach, anlatmak istediklerini kuralların ve sınırlılıkların içine hapsetmek istemez. Bestelerindeki özgür ifadesi ve duygu yelpazesi oldukça net görülür. Bu sebeptendir ki, her enstrüman için besteleri repertuvarlarında yerini almaktadır. Klasik müziğe geçiş döneminde bestelediği bu sonatla, bölümler arasındaki döneme özgün yaygın kullanım olan hızlı-yavaş-hızlı tempo düzeni yerine, yavaş-hızlı-hızlı tempo düzeni kullanmasıyla sonat formuna farklı bir yapı kazandırmıştır.

KAYNAKÇA

- Büke,A. (2012). *Bach Yaşamı ve Eserleri*, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul.
- Çelik,B.(2021). “Flütün 17.Yüzyıl ve 20.Yüzyıl Arası Oda Müziğinde Gelişim Süreci”, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Eskişehir.
- Dik,C. (2006). “Barok Dönemde Flüt Müziği”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Üflemeli ve Vurmalı Anasanat Dalı, İstanbul.
- Gösterişli,N.(2019). “18. Yüzyıl Flüt Repertuarı”, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Eskişehir.
- İlyasoğlu,E.(1994). *Zaman İçinde Müzik*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Jaçe,E.(2019). “Barok Dönem ve Klasik Dönem Flüt Konçertolarının Dil Tekniği Açısından Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Üflemeli Ve Vurmalı Çalgılar Anasanat Dalı, Ankara.
- Önver Zafer,Ç. (2016) “W.A.Mozart’ın Sol Majör ve Re Majör Flüt Konçertolarına Genel Bir Bakış”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 18(2).
- Pirgon, Y. (2017), “Rasyonalizmden Sezgiselliğe geçiş; Sturm Und Drang Akımı ve Carl Philipp Emanuel Bach’ın Klavyeli Çalgılar Sonatlarına Genel Bir Bakış”, Ekev Akademi Dergisi, Cilt 71(1).
- Powers, D. (2002) *C. P. E. Bach*, Taylor and Francis Group, New York.
- Tilif,İ. (2019) “Bach’ın BWV 1004 Chaconne İsimli Eserinin Keman Yorumuna Dayalı İncelenmesi”, Konservatoryum Dergisi, Cilt 3 (2).

e-ISSN: 2630-631X

Article Type
Research ArticleSubject Area
Fine Arts, Graphic DesignVol: 8
Issue: 58
Year: 2022
Pp: 796-807Arrival
24 February 2022
Published
30 April 2022
Article ID 62148Doi Number
<http://dx.doi.org/10.31576/smrj.62148>

How to Cite This Article
Yücedağ, A. & Gümüş, Ç.
(2022). "Sosyal Farkındalık
Bağlamında Trafikte Bisiklet
ve Bisiklet Kurallarına
İlişkin Sosyal Medya
Gönderi Tasarımları:
Trafikte Biz de Varız",
International Social
Mentality and Researcher
Thinkers Journal,
(Issn:2630-631X) 8(58):
796-807

Social Mentality And Researcher
Thinkers is licensed under a Creative
Commons Attribution-
NonCommercial 4.0 International
License.

GİRİŞ

Günümüzde artan nüfus ile birlikte kalabalıklaşan toplumlarda toplu ulaşım araçlarına olan ilgi azalmış, bunlar yerini bireysel ulaşım araçlarına bırakmıştır. Bireysel ulaşım aracına özel otomobiller, motosikletler ve bisikletler örnek olarak verilebilir. Bununla birlikte petrol fiyatlarındaki artışın da etkisiyle bisikletli ulaşım tüm dünya ile birlikte Türkiye’de de popüler hale gelmektedir. Bisiklet Endüstrisi Derneği ve Cyclist’e (2020) göre, Türkiye’de 20 yaş altındaki kişilerin bisiklet kullanım oranı %14’tür. Bu oran, 20-34 yaş grubundaki bireylerde ise %38’e kadar çıkmaktadır. Türkiye’de Konya, 515 kilometre uzunluğundaki bisiklet yolu ile birinci sırada yer alırken, bu sıralamayı İstanbul 160 kilometreyle ve Eskişehir de 65 kilometreyle takip etmektedir (Çağrı, 2020).

Bisiklet kullanımının artmasıyla birlikte, trafikte yer alan bisikletli sayısında da artış görülmüştür. Ancak yeterli bisiklet yolunun bulunmadığı kentlerde, bisiklet kullanıcıları trafiğin içinde motorlu taşıtlar ile birlikte ulaşımını sağlamak zorunda kalmaktadırlar. Bu durum, bisiklet ya da trafikteki diğer motorlu taşıt kullanıcılarının, trafikte bisiklet kullanım kurallarını bilmemeleri sebebiyle çeşitli kazalara neden olmaktadır. Bu kazaların birçoğu motorlu taşıt sürücülerinin bisikletlilere arkadan çarpması sonucu meydana gelmektedir. Bisikletli Yaşam Platformunun raporuna göre, 2018- 2019 yılları arasında 258 bisiklet sürücüsünün çeşitli kazalar sonucunda trafikte hayatını kaybettiğini ve kazaların tamamının araç sürücülerinin, bisiklet kullanıcılarına trafikte arkadan çarpmasıyla meydana geldiğini açıklamıştır (Evsen, 2020).

Bisiklet kazalarının önemli bir bölümünün bisiklet kurallarının yeterince bilinmemesinden veya önemsenmemesinden kaynaklandığı değerlendirilebilmektedir. Bu maksatla bu konudaki bilgi eksikliği tamamlamak ve toplumsal farkındalığı arttırmak maksadıyla sosyal medya gönderileri tasarlanmıştır. Günümüz bilgi toplumunda sosyal medya kullanımının tüm zamanların en yüksek seviyesine çıktığı bu dönemde maksimum hedef kitleye erişebilmek adına bu iletişim yolu tercih edilmiştir. Gönderiler adobe

Sosyal Farkındalık Bağlamında Trafikte Bisiklet ve Bisiklet Kurallarına İlişkin Sosyal Medya Gönderi Tasarımları: “Trafikte Biz de Varız”

Social Media Post Designs Regarding Cycling in Traffic and Bicycle Rules in the Context of Social Awareness: “We Are Also Counted in Traffic”

Alperen YÜCEDAĞ¹ Çağrı GÜMÜŞ²

¹ KTO Karatay Üniversitesi Güzel Sanatlar Ve Tasarım, Konya, Türkiye

² Doçent., KTO Karatay Üniversitesi, Güzel Sanatlar Ve Tasarım Fakültesi, Konya, Türkiye

ÖZET

Bu çalışmanın amacı trafikte bulunan motorlu ve motorsuz taşıt kullanıcılarının bilmeleri gereken bisiklet kuralları hakkında farkındalık oluşturmaktır. Hedef kitlenin bisiklet kurallarını doğru ve hızlı bir yöntem ile öğrenmesi hedeflenmiştir. Grafik tasarımın görsel tasarım ilkeleri çerçevesinde sosyal medya gönderisi şeklinde hazırlanan 7 adet tasarım, betimsel tarama yöntemi ile incelenmiştir. Trafikte bisiklet kuralları sosyal sorumluluk projesi kapsamında sosyal medya gönderileri aracılığı ile hedef kitleye ulaştırılmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Grafik tasarım, Sosyal medya gönderi tasarımı, Sosyal sorumluluk, Trafikte bisiklet kuralları.

ABSTRACT

The aim of this study is to raise awareness about the bicycle rules that motor and non-motor vehicle users in traffic should know. It is aimed that the target audience learn the cycling rules with an accurate and fast method. Within the framework of the visual design principles of graphic design, 7 designs prepared as social media posts were examined by descriptive scanning method. Bicycle rules in traffic aim to reach the target audience through social media posts within the scope of social responsibility Project.

Keywords: Graphic design, Social media post design, Social responsibility, Cycling rules in traffic.

illüstratör programında tasarlanmış ve yöntem olarak nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama yönteminden faydalanılmıştır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Sosyal Sorumluluk

Kişilerin özgür bir şekilde kendilerini tanımlamalarına, ifade edebilmelerine olanak tanıyan sosyal medya gönderileri, sosyal medya kullanıcıları tarafından birçok amaçla kullanılmaktadır. Kullanım amaçları bakımından farklılık gösteren sosyal medya gönderileri, toplumsal düzeyde de farklı amaçlarla kullanılabilir. Bu amaçlardan birisi olan sosyal sorumluluk, toplumsal fayda ve bireylerin yetiştirilmesini hedeflemektedir. Sosyal sorumluluk projesi kapsamında literatürde, yoksulluk, sağlık, eğitim, insan hakları, hayvan hakları gibi konularda çalışmalar yapılmış ve yapılmaya devam edilmektedir. Sosyal sorumluluğun, bireylerin toplumsal yaşamın sürdürülebilir olmasını sağlaması bakımından, sorumluluk bilincini aşılması bakımından, hassas duyarlı ve empati yapabilen bireylerin yetişmesinin sağlanması ve kitlesel yaşam standartlarının daha üst seviyeye çıkartılması bakımından faydaları bulunmaktadır. Toplumsal bilincin artmasıyla, bireylerin kendi çıkarları yanı sıra toplumsal fayda ve sosyal sorumluluklarını yerine getirmesi beklenmektedir. Özellikle son yıllarda bireyler, sadece bireysel faydalarını değil toplumsal faydaları da göz önünde bulundurarak toplumsal duyarlılık projelerine destek vermektedirler (Akkoyunlu ve Kalyoncuoğlu, 2014, s. 125-144). Toplumsal çerçevede genel olarak sosyal sorumluluk kavramından söz edilebilir, özelde ise bireysel sorumluluk kavramı ön plana çıkmaktadır. Genel anlamda sosyal sorumluluk, başkalarının ihtiyaçlarının savunulması ve çağdaş küresel toplumları ve toplulukları etkileyen sosyal konulara odaklanmayı yansıtan program uygulamasıdır (Tyler-Viola ve diğerleri, 2009, s. 110-118). Ayrıca, sosyal sorumluluk insan hakları, sosyal adalet ve toplum katılımı da dahil olmak üzere bir dizi insancıl yapıyla yakından ilişkili olarak görülmektedir (Kelley ve diğerleri, 2008, s. 1-16). Günümüzde birçok işletme, müşterilerinin ilgisini çekmek, hedef kitlesi ile bir bağ oluşturmak adına sosyal sorumluluk projeleri yürütmektedir. Sosyal sorumluluk, tüketicinin satın alma kararını sadece ihtiyaçlarını karşılamak için değil, çevreye ve kendi kararının sonuçlarına da dikkat etmesi durumunda tüketmek olarak tanımlanmaktadır (Özkan, 2009, s. 946-960).

Görsel 1: Eti Sarı Bisiklet Sosyal Sorumluluk Projesi.

Sosyal sorumluluk projelerden birine örnek olarak “eti” firmasının sürdürdüğü “sarı bisiklet” kampanyası gösterilebilir. Firma hedef kitlesine, bisiklet kullanımına özendirme, bisiklet kullanımının hemen her yaşta yapılabileceğini, spor, eğlence ve ulaşım aracı olarak kullanılabilirliğini göstermeye amaçlamaktadır.

Sosyal Medya

Tek yönlü olarak yapılmakta olan geleneksel medya paylaşımları küreselleşen dünyanın ve hızla gelişmekte olan teknolojinin doğrultusunda, yerini iletişim yönünün çoklu olarak yapıldığı sosyal medyaya bırakmıştır. Sosyal medyayı, etkileşimli, zaman ve mekân sınırlaması olmadan yapılan paylaşım, tartışma ve diyalogların olduğu iletişim şekli olarak tanımlayabiliriz. Sosyal medya kavramı ile ilgili yapılan taramalar sonucunda literatürde birçok tanımlama yapılmıştır. Kaplan ve Haenlein’e (2009, s. 59-68) göre, sosyal medya, “*Web 2.0’in ideolojik ve teknik temelleri üzerine kurulmuş ve kullanıcı tarafından oluşturulan içeriğin ortaya çıkmasına ve değiştirilmesine izin veren internet tabanlı bir grup uygulama*” olarak tanımlanmaktadır. Sayımer’e (2008, s. 123) göre, sosyal medya kullanıcılara bilgilendirme, fikir, ilgi ve bilgi paylaşım ve yayın imkânı tanıyarak karşılıklı etkileşim yaratan çevrimiçi araçlar ve web siteleri için ortak kullanılan bir terimdir. Scott’a (2010, s. 38) göre ise, sosyal medya, isminde medya kelimesi olmasına rağmen yaygın olan medyadan farklı özelliklere sahiptir. Özgünlüğünü ortaya koyan en önemli farklılığı, herkesin sosyal medyanın içeriğini yaratabilmesi, yorumlayabilmesi ve katkıda bulunabilmesidir. Sosyal medyaya üzerine yapılan tanımlamalar

ışığında şu sonuca varılabilecektir. Sosyal medyanın temeli ‘iletişim’ ve ‘paylaşım’ dan oluşur. Bu paylaşımlar bireysel günlük ve basit paylaşımlar olabileceği gibi, belirli bir konu üzerine hedef kitleleri bilgilendirme amacı taşıyan, sanatsal kaygının ön planda olduğu paylaşımlar, tanıtımlar, reklamlar da olabilir. Hedef kitleye mesaj verme kaygısı taşıyan paylaşımları sosyal medya gönderi tasarımı adı altında incelenebilecektir.

Sosyal Medya Tasarımı

Sosyal medya gönderi tasarımı, hedef kitleye verilmek istenen mesajların, dijital ortamda renk, görsel ve tipografi uyumu gözetilerek tasarlanan tanıtımlardır. Dijitalleşen gelişen ve gelişmekte olan dünya ile basılı yayım organları olan ilgi azalmış, bunun yerine sosyal medya tasarımları daha çok tercih edilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda sanat ve tasarım toplumun belli bir kısmına hitap ederken teknolojinin ilerlemesi ile toplumun hemen hemen tamamına ulaşmayı başarmıştır (Tunalı, 2004, s. 14- 78- 94). Sosyal medya tasarımı, basılı yayımlamaya göre daha az yorucu, hedef kitleye ulaşması bakımından daha hızlı ve maddi kaynak bakımından çok daha az masraflı olduğu için de basılı yayından daha çok tercih edilen bir yöntem haline gelmiştir.

Sosyal medya tasarımları, metin ve görsel uyum bakımından bütünlük sunmalıdır. İyi yazılmış bir metin ile kötü tasarlanmış bir görsel veya kötü yazılmış bir metin ile iyi tasarlanmış görsel, verilmek istenilen mesajın gücünü azaltacak, hedef kitlenin ilgisini çekmekte de yetersiz kalacaktır. Fakat İyi bir metin ve iyi tasarlanmış bir görseli bir araya getirdiğinizde vermek istediğiniz mesajın etkisi daha kalıcı ve daha güçlü olacaktır. Sosyal medya tasarımında doğru ve etkili bir çalışma ortaya koymak için temel sanat kurallarından yararlanılmalıdır. Tasarımın, sanat kuralları çerçevesinde belirli kaidelere uyması, tasarımda anlatılmak istenilen veya verilmek istenilen mesajın hedef kitleye doğru aktarılmasını sağlar. Bu nedenle sanat ve tasarım bir bütünsellik içinde harmanlanarak yorumlanmalıdır. Kusursuz ve yerinde boyut, tipografi ve renk kullanımı sağlanmalı ve altın oran, tekrar- ritim, koram, odak noktası- vurgu, birlik- bütünlük, ölçü- oran, uygunluk- armoni, zıtlık, denge, sosyal medya tasarımında uyulması gereken unsurlardır.

Sosyal medya gönderi tasarımı ve afiş tasarımı tasarım ilkeleri bakımından aynı çerçevede değerlendirilebilecektir. Afiş de sanatsal kaygı taşıyan görsel ve tipografik öğelerden oluşan tasarımlardır. Afiş tasarımlarını sosyal hayatın dışında dijital medyada görmek mümkündür. Böylelikle afişinde sosyal medya gönderisi haline geldiğini görebiliriz ve toplumun geneline daha kolay ulaştığını ve etkili olduğunu söyleyebiliriz (Deliduman, Çakmak, 2017, s. 315). Günümüzde afiş tasarımları da birer sosyal medya gönderisi olarak paylaşılmaktadır. Bu bağlamda Lehimler’in, afiş tasarımı için yaptığı tanım, sosyal medya gönderi tasarımı içinde söylenebilir. Lehimler’e (2019, s. 211) göre, tasarımcı, sosyal medya gönderi tasarımı, tasarlarken anlamı kuvvetlendirmek ve güçlendirmek için çeşitli tipografik ve görsel öğeleri kullanabilir ve bu öğeleri birbirleri ile ilişki bir şekilde kurgulayabilir.

Emre Becer’e (1997, s. 56) göre sosyal medya gönderi tasarımlarının değerlendirme ölçütleri şunlardır;

- ✓ Mesaj: Tasarımcı; sosyal medya gönderi tasarımı aracılığıyla vereceği mesajı açıklığa kavuşturmalı, verilmek istenen bilgiyi mümkün olduğunca dolaysız bir biçimde aktaracak görsel bir sistem oluşturmalıdır.
- ✓ Mesaj -İmge Bütünlüğü: Tasarıma temel oluşturan düşüncenin fotoğraf yoluyla mı, illüstrasyonla mı, yoksa salt tipografi ile mi daha etkili bir biçimde vurgulanacağı araştırılmalı; mizahi, trajik ya da soyut imgelerden hangisinin anlatımı daha da güçlendirdiği belirlenmelidir.
- ✓ Sözel Hiyerarşi: Tasarımcı, sosyal medya gönderi tasarımında yer alan başlık, alt başlık, slogan gibi sözel bilgiler arasında izleyiciyi mesajdaki önem sırasına göre yönlendirecek hiyerarşik bir yapı kurmalıdır.

Bisiklet

Bisiklet, kas gücüne bağlı olan, genellikle 2 teker üzerinde yol alabilen, doğaya zararı olmayan, insan sağlığına da faydası kanıtlanmış ulaşım aracıdır. Aynı zamanda petrolle ilgili ulaşım alternatif olarak daha çevre dostu bir ulaşım modelidir (Burke ve Bonham, 2010, s. 272-283), kentsel hava kirliliğini azaltmaya yardımcı olur (Di Lonardo ve diğerleri, 2013, s. 242-251). Bisikletin, dağ bisikleti, yarış bisikleti, şehir bisikleti ve son dönemde elektrik bisiklet olmak üzere kullanım ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çeşitleri bulunmaktadır.

Görsel 2: Bisiklet örneği.

Trafikte Bisiklet

Günümüzde kent içi ulaşım sistemlerini motorlu veya motorsuz, bireysel ulaşım veya toplu ulaşım ya da altyapı şekillerine göre sınıflandırmak mümkündür (Elker, 2002). Bisiklet, motorsuz bireysel ulaşım aracı olarak geçmişten günümüze kadar kullanılmaktadır.

Bisiklete binme, araç sıkışıklığını ve emisyonlarını azaltmak ve halk sağlığını artırmak dahil olmak üzere önemli toplumsal faydaları gerçekleştirme potansiyeline sahiptir (Kahlmeier ve diğerleri, 2014, s. 587–604). Bununla birlikte, güvenlikle ilgili endişeler, özellikle bisiklete binme oranının düşük olduğu ve altyapının zayıf olduğu, bisiklet yollarının bulunmadığı şehirler bisiklet sürmenin önünde büyük bir engel oluşturmaktadır. Bisiklet katılımının düşük olduğu ve bisiklet altyapısının sınırlı olduğu kentlerde, bisikletçiler ve sürücüler sıklıkla yol alanını paylaşır. Bisikletli ulaşımın artırılması ile toplu taşıma araçları ve özel araç kullanımını önemli oranlarda azaltmaktadır. Bu yüzden özellikle bireysel araç kullanımının yer açtığı yoğun trafiğin sorun olduğu şehirlerde, bisiklet kullanımı özendirilmeli ve bisikletli ulaşım altyapısı güçlendirilmelidir (Vuchic, 2000).

Görsel 3: Bisiklet yolu örneği 1.

Görsel 4: Bisiklet yolu örneği 2.

Bisiklet kullanıcılarının güvenliği üzerindeki etkinin motorlu araçlardaki kadar net olmadığını ve yapılan çalışmaların bisiklet kullanıcılarının trafikte güvenliği için yeterli olmadığını gösteriyor (Jensen, 2013, s. 22-29). Yapılan bazı araştırmalarda, bisiklet şeritlerinin en güvensiz bisiklet sürüş alanı olduğunu göstermektedir (Brüde ve Larsson, 1996, s. 13). Bunun sebebi otoyol kenarlarında bisiklet yolu olarak ayrılan alan ile motorlu taşıtların kullandığı alan arasında herhangi bir fiziki engelin bulunmaması olarak gösterilebilmektedir.

Bisikletli, şehir içi ulaşımında kendisine ayrılmış olan bisiklet yolunu kullanıyor olsa bile sürüş güvenliği açısından uyması gereken kurallar bulunmaktadır. Bisiklet yolunun bulunmadığı caddelerde ise yolun en sağ şeridini kullanmak mecburiyetindedir ve aynı şekilde bisiklet yolunda uyması gereken kurallar burada da geçerliliğini korumaktadır. Bu bağlamda trafikte yer alan bisikletlilerin ve trafikteki diğer motorlu araç kullanıcılarının bilmesi gereken kurallar yer almaktadır.

Bisiklet kullanıcısının trafikte temel olarak yayalar ve motorlu araç kullanıcılarının uyması zorunlu olan trafik kurallarına da uyma zorunluluğu vardır. Örnek olarak bisiklet kullanıcısı yeşil ışıkta geçiş hakkına sahip olurken, kırmızı ışıkta durmak, yaya geçidinden geçerken önceliği yayalara vermek ve hız sınırlarına uyma zorundadır. Türkiye’de bisiklet kullanıcısının uyması gereken hız sınırı şehir içi 30 km. şehirler arası yollarda ise 45 km’dir. Bisikletli otoyollara giremez. Bisiklet üzerinde, araçlarda olduğu gibi sağa ve sola dönüşler için sinyal vermesine imkân sağlayacak teknik donanım bulunmamaktadır. Bisiklet kullanıcısı dönüşler için, dönmek istediği yöne doğru kolunu o yöne doğru açarak arkasından gelmekte olan taşıtları uyarır. Aynı şekilde araçlarda bulunan faren lambasının bisiklet üzerinde bulunmamasından ötürü, bisiklet kullanıcısı durmak üzere olduğunu sağ veya sol elini havaya kaldırarak, arkasından gelenleri uyarmaktadır.

Tablo 1: Türkiye’de trafikte yer alan bazı araçların uyması gereken yasal hız sınırları

Araç Cinsi	Yerleşim Yeri İçinde (km)	Şehirler Arası Çift Yönlü Karayollarında(km)	Bölünmüş Yollarda(km)	Otoyollarda(km)
Otomobil	50	90	110	120
Minibüs	50	80	90	100
Otobüs	50	80	90	100
Motosiklet	50	80	90	100
Motorlu bisiklet	30	45	45	Giremez
Motorsuz bisiklet	30	45	45	Giremez

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü (2022)

Birleşmiş Milletler’e göre bisiklet araba otobüs kamyon vb. taşıtlar gibi olmak yerine oyuncak niteliğinde kullanılan bir alet olarak görülmektedir ve zorunlu tutulan yol kenarında kullanım kuralı ve bisiklet yolu olan yerlerde karayollarında bisiklet kullanım yasağı yer almaktadır. Yol kenarı kuralı bisiklet kullanıcılarının sadece yolun sağ kısmını kullanmasına izin verirken, bisiklet yolu kuralı ise, karayolu kenarında bir patika veya ayrılmış bisiklet yolu bulunması halinde karayolunda bisiklet kullanımını yasaklamaktadır (Herlihy, 2004)

Trafikte yer alan yayalar veya araç kullanıcıları için, trafik akışını düzenlemek adına belirli kurallar getirilmiştir. Bisiklet kullanımına dair Türkiye’deki yasal hususlara 2918 sayılı TCK Karayolları Trafik Kanunu’nda yer verilmiştir. Bu Kanun’un ilgili maddeleri şu şekildedir:

Madde 3c (10) bendi, bisiklet motorsuz bir taşıttır.

Madde 37, bisiklet sürücüsü için ehliyet ve bisiklet için plaka gerekmez. Bisikleti karayolunda sürmek için 11 yaşını bitirmiş olmak yeterlidir.

Madde 46, karayolunda en sağ şeridi kullanır ve diğer taşıtlar ile aynı sorumlulukla hareket eder.

Madde 66, bisiklet yolu olan yerlerde, bisiklet ve elektrikli bisiklet karayolunda sürülemez.

a) Karayolunda ikiden fazla bisiklet yan yana sürülmez.

b) Sağa- sola dönüşlerde işaret verme dışında, çift elle sürülmesi ve genel kurallara uyulması zorunludur.

c) Yönetmelikte belirtilen sınırlar dışında yük ve eşya taşınmaz.

Yöntem

Hedef kitleye bisiklet kuralları üzerine sosyal farkındalık kazandırmak amacıyla ortaya koyan bu araştırmada, nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeli kullanılmıştır.

Betimsel tarama, geniş gruplar üzerinde yürütülen, gruptaki bireylerin bir iş ve durum ile ilgili görüş ve düşüncelerinin, davranışlarının alındığı, iş ve olayların tasvir edilmeye çalışıldığı araştırmalardır (Karakaya, 2012, s. 59). Bu araştırma yöntemi nesnelerin, toplumların, kurumların yapısını ve olayların işleyişini tanımlamak için kullanılır (Cohen, Manion & Morrison, 2007).

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırma konusu çerçevesinde tasarlanan 7 adet sosyal medya gönderisi analizi değerlendirme kriteri maddeleri doğrultusunda çözümlemeler yapılarak yorumlanmıştır. Bu kriterler: Slogan, mesaj, tipografi, görseller ve renktir.

Tasarımın Konusu: Trafikte Biz de Varız

Tasarımcı: Alperen Yücedağ

Yayın Tarihi: 2022

Başlık: Trafikte Biz de Varız

Renk: Mavi, Yeşil, Bej, Siyah, Beyaz, Mor

Görsel: Bisiklet, Bisiklet kullanıcısı, Yol çizgisi, Yön işareti, Tipografi

Problem: Trafikte bisikletlilerin fark edilmemesi, bisiklet kurallarının hedef kitle tarafından yeterince bilinmemesi.

Yaratıcı Düşünce: Trafikte Biz de Varız.

Hedef Kitle: Trafikte yer alan kadın ve erkekler.

Tasarım: Hedef kitlenin bisiklet kurallarını öğrenmesi, bisiklet kullanıcılarının da bu kurallara uyarak güvenli sürüş gerçekleştirmeleri için sosyal sorumluluk projesi kapsamında sosyal medya postları hazırlanmıştır.

Tasarımcı, seyir halinde olan bisiklet kullanıcısını arkasından göstermektedir. Bisikletli, görsel 5- 6- 7- 8- 10 ve 11'de sol tarafa görsel 9'da ise sağ tarafa konumlandırılmış. Bisikletlinin önünde kesikli yol çizgisi ile trafikte yol aldığı anlatılmak istenmiştir. Tasarımda bisiklet kullanıcısının giydiği tişörtün arkasında "Trafikte biz de varız" sloganı kullanılmıştır. Tasarımda okunurluğu arttırmak amacıyla alt başlığın tipografisi için siyah renkli "Avenir Next" yazı karakteri ailesinden "heavy" biçemi tercih edilmiştir.

Tasarımı açıklayan metin alt kısımda siyah dolgu üzerine beyaz renkte "Avenir Next" yazı karakteri ailesinden "medium" biçemi kullanılarak yerleştirilmiştir. Böylelikle tasarımdaki mesajın ayırt edilmesi ve okunurluğu artırılması sağlanmıştır.

Arka planda krem tonlu renk kullanılarak, tasarımda yer alan bisikletli ve tipografi ön plana çıkartılmıştır. Bisikletlinin giydiği tişört mavi, şort ve çorabı yeşil renkte tasarlanarak arka plandan ayrılmıştır. Bisiklet selesinin altında yer alan dairede sarı ve kırmızı renklerin kullanımıyla ise ışığın yandığı hissi verilmiştir.

Alt kısımda yer alan siyah bantın üst kısmında konuya destek olması açısından bisiklet görsellerine yer verilmiştir.

Görsel 5: Yavaşla.

Alt Başlık: Yavaşla

Metin: Yavaşlamak üzere olduğunuzu belirtmek için elinizi bileğinizden yukarı ve aşağı hareket ettirin.

Değerlendirme: Görsel 5’te bisikletlinin tasarımın sağ tarafında yer aldığı görülmektedir. Bisiklet kullanıcısı sağ kolunu yukarı ve aşağı hareket ettirerek, onu takip eden araç kullanıcılarına yavaşlamak üzere olduğu uyarısını vermek istemektedir. Bisikletlinin sağ kolunun hareketi bel hizasından omuz hizasına doğru üç kademede gösterilmiştir. Kolun ilk konumunun opaklık değeri %100, diğer iki konumun opaklık değeri %50 olarak ayarlanmıştır. Bu sebeple kolun yukarı ve aşağı hareket ettiği izlenimi verilmeye çalışılmıştır. Tasarımın en sağında ise kol hareketinin yönünü gösteren dikey çift yönlü ok kullanılmıştır.

Görsel 6: Dur.

Alt Başlık: Yavaşla

Metin: Durma eylemini belirtmek için bir elinizi başınızın üzerine kaldırın.

Değerlendirme: Görsel 6’da bisikletli sağ kolunu kullanarak durmak üzere olduğunu göstermek istemektedir. Bisikletlinin sağ kolu omuz hizasından yukarıda konumlandırılmıştır. Avuç içi karşıya bakacak şekilde sağ elini havaya kaldırmaktadır. Bisiklet kullanıcısı bu uyarıcı işareti yaparak diğer araç sürücülerinin onu rahatlıkla fark etmelerini sağlamaya çalışmaktadır.

Görsel 7: Dönüş.

Alt Başlık: Dönüş

Metin: Planladığınız dönüşü belirtmek için kolunuzu doğrudan yanınıza doğru uzatın.

Değerlendirme: Görsel’7 de bisikletli sağ kolunu kullanarak, sağ yöne dönüş yapacağı uyarısını vermek istemektedir. Bisikletli, sağ kolunu omuz hizasından sağ tarafa doğru açıp sabit bir şekilde hareketsiz

tutmaktadır. Bu hareket ile onu takip etmekte olan diğer kullanıcılara dönüş yapacağı bilgisini vermek istemektedir.

Görsel 8: Tehlike.

Alt Başlık: Tehlike

Metin: Fiziksel olarak yaklaşan bir tehlikeye doğru yol alırken, kolunuzu arka tarafınızdan alın ve arkanızdaki bisikletçinin bundan kaçınmak için hareket etmesi gereken yönü arkanıza doğru tutun.

Değerlendirme: Bisikletli, görsel 8’te sol elini dirseği hizasından kendi arkasına doğru kıvrımıştır. İşaret parmağı ile de sağ tarafı göstermek istemektedir. Onu takip eden diğer kullanıcılara fiziki bir tehlikenin yaklaştığını ve tehlikenin yönünü işaret etmektedir. Örneğin: Yol ortasında veya yol kenarında kontrolsüz şekilde park edilmiş araç, sahipsiz saldırgan bir köpek.

Görsel 9: Çukur.

Alt Başlık: Çukur

Metin: Yolda bir çukur, rögar kapağı veya tahliye kapağı gibi bir tehlikeye doğru yol alıyorsanız, kolunuzu yaklaşan tehlikenin geçeceği tarafa uzatın ve zemini gösterin.

Değerlendirme: Görsel 9’da bisikletli tasarımın sağ tarafına konumlandırılmıştır. Bisikletlinin sağ elini yaklaşık olarak 30 derecelik açıyla düşey bir konumda sol tarafa doğru açtığı görülmektedir. Sağ tarafa açtığı elinin işaret parmağı ile de yeri işaret etmektedir. Bu uyarıcı hareket ile bisikletli, arkasındaki diğer araç kullanıcılarına işaret ettiği bölümde bir çukurun olduğunu anlatmak istemektedir. Tasarımda, bisikletlinin işaret parmağının altına dairesel ok işareti yerleştirilerek, işaretin hareket yönü belirtilmiştir.

Görsel 10: Çakıl.

Alt Başlık: Çakıl

Metin: Kaygan bir yüzey veya daha çok çakıl birikintisi gibi bozuk veya sağlam olmayan bir yol için, elinizin içi yere bakacak şekilde sağa sola hareket ettirin.

Değerlendirme: Görsel 10'da bisikletli tasarımın sol tarafına konumlandırılmıştır. Sağ kolunu belinin hizasında sağa doğru açarak uzattığı gösterilmektedir. Sağ elinin avuç içi yere paralel olacak şekilde zemine bakmaktadır. Bisikletli bu hareketi yaparak arkasından gelen diğer araç kullanıcılarını, önlerinde çakıl veya su birikintisi olduğu konusunda uyarmak istemektedir. Tasarımda bisikletlinin elinin altına sağ ve sol yönleri gösteren ok işareti yerleştirilerek, komutun hareket yönü belirtilmiştir.

Görsel 11: Teşekkür.

Alt Başlık: Teşekkür

Metin: Teşekkür etmek için, baş parmağınız havada selam verin.

Değerlendirme: Görsel 7'de, bisikletli sol tarafa yakın olarak konumlandırılmıştır. Başı sağa dönük, sola doğru da hafif eğik biçimde gösterilmektedir. Bisiklet sürücüsünün sağ kolu baş hizasında havada konumlandırılmış. Sağ elin baş parmağı da havada durarak arkasındaki araç kullanıcılarına teşekkür ettiği gösterilmek istenmektedir.

SONUÇ

Bireysel ulaşım araçlarından biri olan bisikletin ulaşımında kendine yer bulmasıyla, diğer motorlu- motorsuz taşıt kullanıcılarının da bisiklet kuralları hakkında bilmesi gereken kuralları beraberinde getirmektedir.

Trafikte motorlu araçların fren lambası, sinyal lambası vb. uyarıcı işaretleri bulunurken, bisiklet üzerinde ise sinyal ve fren lambası gibi ekipmanların bulunmaması sebebiyle bisiklet kullanıcıları da evrensel nitelikte olan el işaretlerini kullanmaktadırlar. Trafikte yer alan bisiklet kullanıcılarını ve trafikteki diğer taşıt kullanıcılarını bilgilendirme amacı taşıyan, trafikte bisiklet kuralları ile ilgili çalışmanın bulunmaması bu çalışmayı ortaya çıkarmıştır. Hedef kitlenin de bisiklet kurallarını yeterli derecede bilmediği, bisikleti ulaşım aracı olarak görmediği anlaşılmaktadır. Trafikte bisiklet kuralları sadece bisiklet kullanıcılarının değil, trafikte yer alan tüm taşıt kullanıcılarının ve hatta yayaların da bilmesi gereken kurallar olduğu anlaşılmaktadır. Yapılan çalışma sosyal farkındalık projesi kapsamında trafikte bisiklet kurallarını sosyal medya gönderi tasarımları aracılığıyla hedef kitleye iletmeyi amaçlamaktadır.

Grafik tasarımın güçlü bir ürünü olan sosyal medya gönderi tasarımında, görsel tasarım ilkeleri ve görsel algı kuramları dikkate alınmaktadır. Doğru tasarım mesajın doğru bir şekilde iletilmesini sağlar. Sosyal medya gönderi tasarımlarının amacı, mesajı hedef kitleye doğru ve hızlı ulaştırabilmesidir. Sosyal medya gönderi tasarımını oluşturan elemanların görsel bütünlük içinde bir araya getirilmesi gerekmektedir. Etkin bir sosyal medya gönderi tasarımı için disiplinler arası iş birliği çerçevesinde tasarıma biçim ve izleyeceği yolu belirleyecek grafik tasarım disiplinine ihtiyaç vardır. Bisiklet kullanım kuralları ile ilgili sosyal medya gönderi tasarımları, trafikte yer alan tüm eğitim düzeyindeki, motorlu- motorsuz her taşıt kullanıcılarını bilgilendirmeye hedeflediğinden sade, kolay ve etkili olmalıdır. Çalışmada incelenen sosyal medya gönderi tasarımları, tüm bu özellikleri taşımaktadır.

İncelediğimiz sosyal medya gönderi tasarımları eğitici olması, uyarıcı etkileri ve bilgilendirme kaygısı bakımından hedef kitle tarafından algılanabilir seviyededir. Sosyal medya gönderi tasarımları temelde anlaşılabilir ve tasarımda yer alan sloganı ile dikkat çekici düzeydedir. Tasarımlarda açıklayıcı metinler ana imgenin önüne geçmemektedir. Dikkat genel olarak tipografik mesaj ve onu destekleyen görselde toplanmıştır. Tasarımlarda kullanılan görsel imge ve tipografi birbirini desteklemektedir.

Bu çalışma bisiklet kurallarıyla ilgili toplum bilincinin artırması bakımından ve hedef kitlenin bisiklet kurallarını doğru ve hızlı bir yöntem ile öğrenmesi açısından katkı sağlamaktadır. Yapılan literatür taramasında trafikte bisiklet kuralları üzerine bir çalışmanın yapılmadığı görülmüştür. Yapılan çalışmalar daha çok yerel bisiklet yolları, turistik bisiklet turları, bisiklet yarışmaları üzerine olduğu, bisiklet kullanımı ve trafikte bisiklet kurallarına yer verilmediği anlaşılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda, trafikte bisiklet kullanım kurallarını içeren tasarımların incelendiği bu makalede, yedi adet sosyal medya gönderi tasarımı üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. Sonraki yapılacak araştırmalarda, trafikte bisiklet kurallarına uyan motorlu taşıt kullanıcıları ve motorsuz taşıt kullanıcıları üzerinde anket ve deneyler gerçekleştirilebilir. Yapılan anket ve deneyler çerçevesinde ne kadar hedef kitleye ulaşılabilirdiği araştırılmasının faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akkoyunlu, G. & Kalyoncuoğlu, S. (2014). İşletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk çalışmalarının marka algısı üzerine etkisinin değerlendirilmesi. Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7(3), 125-144.
- Becer, E. (1997). İletişim ve Grafik Tasarım. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Brüde, U. & Larsson, J. (1999). Trafiksäkerhet i cirkulationsplatser för cyklist och fotgängare. Statens väg- och transportforskningsinstitut., VTI meddelande 864.
- Burke, M. I. & Bonham, J. (2010). Rethinking oil depletion: what role can cycling really play in dispersed cities?. Australian Planner, 47(4), 272-283.
- Cohen, L. Manion, L. & Morrison, K. (2007). Research methods in education. New York: Routledge.
- Çağrı Z. (2020, Eylül 15) Bisiklet kullanımının en yüksek olduğu ülkeler hangisi? Erişim tarihi: 07.01.2022. <https://kronos34.news/tr/bisiklet-kullaniminin-en-yukse-olugu-ulkeler-hangisi-turkiyede-durum-ne187544-2/>
- Deliduman, C., Çakmak, S. (2017) Kültürel Afiş Uygulamalarında İllüstrasyon, İdil Dergisi, Sayı: 29: 315.
- Di Lonardo, S. Nuvolone, D. Forastiere, F. Cadum, E. & Barchielli, A. (2013). Policies for the promotion of sustainable mobility and the reduction of traffic-related air pollution in the cities participating in the EpiAir2 project. Epidemiologia e prevenzione, 37(4-5), 242-251.
- Elker, C. (2002). Ulaşımında Politika ve Pratik. Ankara: Gölge Ofset Matbaacılık.

Evsen O. (2020, Ekim 15) 2 yılda 258 bisiklet sürücüsü trafikte hayatını kaybetti: Ölüm göz göre göre geliyor. Erişim tarihi: 07.01.2022. <https://www.birgun.net/haber/2-yilda-258-bisiklet-surucusu-trafikte-hayatini-kaybetti-olum-goz-gore-gore-geliyor-320433>

Herlihy, D. V. (2004). Bicycle: the history. Yale University Press.

Jensen, S. U. (2013). Safety effects of converting intersections to roundabouts. Transportation research record, 2389(1), 22-29.

Kahlmeier, S., Kelly, P., Foster, C., Götschi, T., Cavill, N., Dinsdale, H., ... & Racioppi, F. (2014). Health economic assessment tools (HEAT) for walking and for cycling: methodology and user guide: economic assessment of transport infrastructure and policies: 2014 update. World Health Organization

Kaplan, A. M. & Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. Business horizons, 53(1), 59-68.

Karayolları Genel Müdürlüğü. (2021). Kanun ve Yönetmelikleri. Erişim tarihi: 22.12.2021. <https://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Trafik/HizSinirlari.aspx>

Kelley, M.A. Connor, A. Kun, K.E. Salmon, M.E. (2008). Social responsibility: Conceptualization and embodiment in a school of nursing. Int J Nurs Educ Scholarsh. 5(1), 1-16.

Lehimler, Z. (2018). Afiş Tasarımında İki Dil Kullanımı. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22(4), 2381-2405.

Özkan, Y. (2009). The effect of some demographic characteristics of Turkish consumers on their socially responsible consumption behaviours. World applied sciences Journal, 6(7), 946-960.

Sayimer, İ. (2008). Sanal ortamda halkla ilişkiler. Ankara: Beta Yayıncılık.

Scott, D. M. (2009). The new rules of marketing and PR: how to use news releases, blogs, podcasting, viral marketing and online media to reach buyers directly. John Wiley & Sons.

Tunalı, İ. (2004). Tasarım felsefesine giriş. Ankara: Fol Kitap Yayınevi.

Tyer-Viola, L., Nicholas, P.K., Corless, I.B., Barry, D.M., Hoyt, P., Fitzpatrick, J.J., Davis S.M. (2009). Social responsibility of nursing: a global perspective. Policy Polit Nurs Pract. 10(2), 110-118.

Vuchic, V. (2017). Transportation for livable cities. Routledge.

Görsel Kaynaklar

Görsel1: <https://www.etietiet.com/images/icerik/sosyalsorumluluk/saribisikletcover.jpg> (Erişim tarihi: 10.12.2021)

Görsel2: <https://www.bilgirehberi.net/wpcontent/uploads/2017/08/bisikletpar%C3%A7alar%C4%B1.jpg.webp> (Erişim tarihi: 15.12.2021)

Görsel3: <https://webdosya.csb.gov.tr/db/turkce/faaliyetler/ulasimda-bisiklet--8230-20191212130818.jpg> (Erişim tarihi: 17.12.2021)

Görsel4: https://www.aa.com.tr/uploads/userFiles/c9f1ae26-3cf3-4ab4-9d72230dedd01a4c/cylul_ekimyeni%2Fbisiklet.jpg (Erişim tarihi: 17.12.2021)

EXTENDED ABSTRACT

Bicycle is a vehicle used for transportation from the past to the present. In other words, it is a means of transportation that is dependent on muscle power, usually consists of pedals, handlebars and steering wheels that can travel on 2 wheels, is not harmful to nature, and has proven beneficial for human health. However, it is a preferable transportation model against environmental pollution as an alternative to transportation in relation to oil. There are various types of bikes for your needs such as mountain bike, city bike and racing bike. Recently, electric bicycle models have also started to be seen frequently. Although the bicycle is used as a means of entertainment for children, it remains a means of transportation for adults. In a crowded society, it is possible to classify urban transportation systems according to motorized or non-motorized, individual transportation or public transportation or infrastructure. It is seen that the traffic density decreases in societies with an increased rate of cycling in urban transportation, and accordingly, public health and social benefits increase. The health benefits of cycling have been proven.

Today, in cities where infrastructure is not developed and bicycle lanes are not available or insufficient, it is seen that cycling brings with it security problems. Cyclists are required to wear helmets, gloves and knee pads to ensure their own safety, and to wear phosphorescent clothing to be visible in traffic. In addition, they have

the obligation to comply with the traffic rules like other motorized and non-motorized vehicle users. With the use of bicycles for transportation in traffic, certain bicycle rules have emerged primarily for cyclists in traffic and for other vehicle users. It is observed that the interest in the use of bicycles in traffic is increasing day by day with the increasing traffic density in crowded societies. It can be said that the bicycle, which has become one of the indispensable elements of urban transportation, is in an effort to find a place for itself in traffic. In cities where there are not enough bicycle lanes, it is seen that cyclists have to share the road with other vehicle drivers in traffic. It is seen that cyclists and other vehicle users in traffic have to share the road in cities with heavy traffic flow and especially on routes where there is no bicycle path. As there are mandatory rules to be followed in traffic, there are also bicycle rules that should be known. As a result of the bicycle rules in traffic that are not taken into account, cyclists are involved in various traffic accidents, especially in cities with heavy traffic flow. It is seen that one of the most important causes of traffic accidents experienced by cyclists is that the bicycle rules are not sufficiently known and ignored by the individuals in the traffic. It has been observed that the majority of accidents involving cyclists in cities with heavy traffic occur as a result of rear-end collisions with cyclists. As a result of the accidents, serious injuries occur in cyclists and it is known that some cyclists even lost their lives. This study has emerged in order to prevent such accidents and to provide social awareness. It is aimed that all motorized and non-motorized vehicle users in traffic and individuals from all education levels of the society learn the basic cycling rules. In order to serve this purpose, 7 social media posts are designed in a plain and simple way. Prepared designs cover basic and universal cycling rules. In order for the designs to be easily understood by a wide audience, they are supported by visuals. In today's digitalized technology, preparing the works as a social media post has been chosen because it is a faster and more effective way to reach the target audience.

In traditional media broadcasts, the shares are made one-way. The target audience could not participate in the process, provide instant feedback, and interact. As a result of the globalizing world and rapidly developing technology, traditional media has left its place to social media, where the communication aspect is made in multiple ways. We can define social media as a form of communication where sharing, discussion and dialogue are interactive, without time and place limitations. The potential of social media to reach large audiences has made social media posts designs important. Social media post designs are promotions designed by considering the color, visual and typography harmony of the messages to be given to the target audience in the digital environment. Social media designs should provide integrity in terms of text and visual harmony. A poorly designed image with a well-written text and slogan, a drawing or a poorly written text and a well-designed image will reduce the power of the message to be conveyed, even prevent it from being understood, and will not be enough to attract the attention of the target audience. But when you combine a good text and a well-designed image, the effect of the message you want to give will be more permanent and stronger.

Social media posts, which allow people to freely define and express themselves, are used by social media users for many purposes. One of these aims is social responsibility, social benefit and raising individuals. This study, which includes bicycle rules in traffic, is also a social responsibility project. This study contributes in terms of raising public awareness about cycling rules and in terms of learning the bike rules of the target audience with a correct and fast method. In the literature review, it was seen that there was no study on bicycle rules in traffic. It has been understood that the studies are mostly on local bicycle paths, tourist bicycle tours, bicycle competitions, bicycle use and bicycle rules in traffic are not included. With this study, which includes the rules of bicycle use in traffic, 7 social media post designs were examined and evaluated.

e-ISSN: 2630-631X

Article Type
Research ArticleSubject Area
Fine Arts, Graphic DesignVol: 8
Issue: 58
Year: 2022
Pp: 808-815Arrival
25 February 2022
Published
30 April 2022
Article ID 62148Doi Number
<http://dx.doi.org/10.31576/smryj.62148>**How to Cite This Article**
Gür, C. & Çakmak, A. (2022). "Ergenler İçin Yıkıcı Davranış Ölçeği Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 8(58): 808-815

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Ergenler İçin Yıkıcı Davranış Ölçeği Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması

Validity And Reliability Study Of Disruptive Behavior Scale For Adolescents

Cemile GÜR ¹ Aygen ÇAKMAK ² ¹ Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale, Türkiye
² Doç.Dr, Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı, Kırıkkale, Türkiye

ÖZET

Bu çalışmada "Ergenler İçin Yıkıcı Davranış Ölçeği- EYDÖ(Disruptive Behavior Scale for Adolescents (DISBA))"nin geçerlik ve güvenirlik çalışmasının yapılması amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Osmaniye İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı resmi liselere devam eden 15-18 yaş aralığında 588 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada araştırmacı tarafından hazırlanan öğrencilere ve ailelerine ait demografik bilgileri elde etmek amacıyla Genel Bilgi Formu ve öğrencilerin yıkıcı davranışlarını değerlendirmek için Ergenler İçin Yıkıcı Davranış Ölçeği (Disruptive Behavior Scale for Adolescents (DISBA)) kullanılmıştır.

Araştırmada ölçeğin geçerlilik çalışmaları kapsamında kapsam geçerliği ve yapı geçerliği, güvenirlik kapsamında Cronbach Alfa (α) katsayısı hesaplanmıştır. Güvenirlik kapsamında Cronbach alfa katsayısı tüm ölçek için 0,97 bulunmuştur. Türkçe'ye uyarlama süreci sonrasında ölçek 29 maddeden ve agresif okul davranışı, sınıfa meydan okuma, okulun önemsizliği ve otoriteye meydan okuma üzere dört alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 0 en yüksek puan 87'dir. Ergenler İçin Yıkıcı Davranış Ölçeği; 15-18 yaş aralığındaki ergenlerin yıkıcı davranışlarını değerlendirmede kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yıkıcı davranış, Ergenlik Dönemi, Lise Öğrencisi, Geçerlik ve Güvenirlik

ABSTRACT

In this study, it is aimed to conduct the validity and reliability study of the "Disruptive Behavior Scale for Adolescents" (DISBA). The study group of the research consisted of 588 students who go to high schools every day between the ages of 15-18, which affiliated to Osmaniye Provincial Directorate of National Education in the 2020-2021 academic year. In the study, the General Information Form was used to obtain demographic information about the students and their families prepared by the researcher, and the DISBA was used to evaluate the destructive behaviors of the students.

In the study, content validity and construct validity were calculated within the scope of validity studies of the scale, and coefficient of Cronbach Alpha was calculated within the scope of reliability. Within the scope of reliability, the coefficient of Cronbach's alpha was found to be 0.97 for the whole scale. After the adaptation process into Turkish, the scale consists of 29 items and four sub-dimensions for as aggressive school behavior, challenging to class, the insignificance of the school, and challenging to authority. The lowest point that can be taken from the scale is 0, and the highest point is 87. Disruptive Behavior Scale for Adolescents; it has been concluded that it is a valid and reliable scale that can be used to evaluate the disruptive behaviors of adolescents between the ages of 15-18.

Keywords: Disruptive Behavior, Adolescence, High School Student, Validity And Reliability

GİRİŞ

Ergenlik dönemi, bireyin kendi bedeninde ve zihninde arayışa çıktığı bir dönemdir. Birey kendi öz değerlendirmelerini yaparak sınırlarını belirlemek ve bilmek ister. Genellikle ergen bu dönemde "Ben nereden geldim ?, Benim bu dünyadaki amacım ne ?, Ben kimim ?" gibi sorulara cevap bulmak için uğraşır (Muss, 1988 Akt.Tunç ve Kolburan, 2019).

Bireyler genellikle çocuklukta görülen sorunları ya kendi yaratıcılıkları ile ya da ailenin desteğiyle çözüme kavuşturabilirlerken, ergenlik döneminde sorunların çözümü zorlaşmakta ve ergen bocalamaktadır. Birey ergenlik döneminde hem kimlik karmaşası yaşarken hem de fiziki görünümü de ön plana daha çok çıkmaktadır. Ergen bu dönemde genellikle kendi iç dünyasında ve aile içinde çok fazla çatışma yaşamaktadır. Dünyayı kendi gözünden görerek genellikle aile bireylerinin onu anlamadığını savunmaktadır (Balcı, 2019). Ergenler sosyalleşmeye başladıklarında pek çok faktörden etkilenirler ve topluma uyum sağlamaya çabalarlarken kendi kişiliklerini şekillendirmeye de çalışırlar (Norşenli, 2009). Ergenlik, kişiliğin yapılandırılması ve oluşturulmasında en önemli dönemlerden biri olarak kabul edilmektedir Ayrıca, zihinsel ve davranışsal bozuklukların ortaya çıkabileceği çok önemli bir zamandır. Zihinsel ve davranışsal bozukluğu olan ergenlerin erken dönemde fark edilerek müdahale edilmesi de çok önemlidir (Karimy ve diğerleri, 2013).

Bu dönemde ortaya çıkan davranış sorunlarının ilerleyen zamanlarda da ilerleyerek devam edebilmektedir. Bu nedenle, öğrenciler arasında bu tür davranışların tespit edilmesi ve bu davranışlara doğru bir şekilde müdahale

edilmesi gerekmektedir (Stringaris ve diğerleri, 2013). Çocukluk ve ergenlik yıllarında özellikle karşıt olma karşı gelme bozukluğu ve dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB), davranış bozukluğu, dahil olmak üzere yıkıcı davranış bozuklukları çocuklarda ortaya çıkabilir ve davranış problemleri okul hayatında da ortaya çıkan birçok problem ve zorluklarla ilişkili olabilir. Bu problemlere sahip bireylerde yaşamlarının devamında da sık sık otoriteye karşı çıkmak, ani sinir krizleri, yalan söyleme ve çalma gibi diğer anti-sosyal davranışlar görülebilmektedir (Undheim ve diğerleri, 2016). Günümüzde ergenlikte bu yıkıcı davranışların ortaya çıkması konusunda çok az araştırma yapılmıştır. Yapılan bir araştırmaya göre demografik özelliklere bağlı olarak ergenlerin %6'sı bu yıkıcı davranışlara sahiptir (Dray ve diğerleri, 2016). Yıkıcı davranışlara sahip olan öğrenciler özellikle akademik başarısızlık, okulu bırakma, öğretmenlerle ya da sınıf arkadaşlarıyla iletişim problemleri yaşama, uyuşturucu, alkol gibi bağımlılık yapıcı madde kullanımı gibi riskli davranışları gösterme eğiliminde bulunmaktadır (Nock ve diğerleri, 2006). Yıkıcı davranışlara sahip olan öğrenciler hem diğer öğrencilerin öğrenme süreçlerini etkilemekte hem de öğretmenin öğretme yeteneğini ve düzenini kesintiye uğratarak okulun ve sınıfın iklimini olumsuz etkilemektedir (Masood ve diğerleri, 2008).

Ergenlerin yaşadığı ortamın sosyo-ekonomik koşulları, suç oranları, ateşli silahlara ve uyuşturuculara maruz kalma ve şiddete açık olma durumu, saldırı gibi yıkıcı davranışları etkiler. Ergenlik döneminde aile ilişkileri kadar arkadaş çevresi de önemlidir. Bazı çocuklar makul bir evde yetiştirilse de, yaşatlarını rol model alıp saldırgan davranışlar sergileyebilirler. Sosyalleşme ve bir grup içinde var olma, kabul görme ve lider olma arzusu desteklenmek istedikleri çevreye zarar veren davranışlarda bulunmalarına yol açabilir (Yılmaz, 2008). Yıkıcı davranışlar; okula, okul eşyalarına, öğretmene ve okul yönetimine karşı tutumları da kapsayan birden çok davranış da içinde barındırır (Karimy ve diğerleri, 2018).

Yıkıcı davranışların ergenlik döneminde daha çok görülmesi ve bu dönemin de lise öğrenim kısmına denk gelmesi sebebiyle hem akademik başarının olumsuz etkilenmesi hem de bu davranışların ergenlik döneminde fark edilerek müdahale edilip kalıcılığının azaltılması bakımından kritik önem taşımaktadır. Yıkıcı davranışları olan ergenlerde; aileleri, bireyin kendisini ve öğretmenleri de içine alan müdahale programlarla bu davranışların çocukların ilerideki yaşamlarını olumsuz bir şekilde etkilemesinin önüne geçilebilmektedir.

Ülkemizdeki yıkıcı davranışları değerlendirmek amacıyla ergenlik dönemi için sıklıkla kullanılan ölçekler 1994 yılında Kadir Özer tarafından geçerliliği güvenilirliği yapılan “Sürekli Öfke ve İfade Tarz Ölçeği”, Otrar (2009) tarafından geçerliliği güvenilirliği yapılan “Saldırganlık Envanteri”, Ercan ve diğerleri (2016) tarafından geçerliliği güvenilirliği yapılan “Karşıt Olma Karşıt Gelme Bozukluğu Belirleme Formu”dur. Bu ölçekler yıkıcı davranışların sadece bir kısmını ölçmektedir. Bu nedenle uygulanabilirlikte sınırlılıklar bulunmaktadır. Dolayısıyla ülkemizde yıkıcı davranışları belirli kapsamlarda ölçmek için bir ölçme aracına gereksinim olduğu düşünülmektedir. Tüm bunlar düşünüldüğünde Karimy ve diğerleri (2018) tarafından geliştirilen “Ergenler İçin Yıkıcı Davranış Ölçeği”nin (Disruptive behavior scale for adolescents (DISBA)) Ergenler Üzerinde Geçerlilik Güvenirlik Çalışmasının yapılması amaçlanarak bu davranışların bu dönemde fark edilip müdahale edilerek ileride oluşabilecek madde bağımlılığı, saldırganlık, şiddet gibi davranışların önüne geçilebileceği ön görülmektedir.

YÖNTEM

Bu araştırmada, 15-18 yaş aralığındaki ergenlerin yıkıcı davranış düzeylerini değerlendirmek amacıyla Karimy, Fakhri, Vali, Vali, Veiga, Stein & Araban (2018) tarafından geliştirilen ve psikometrik özellikleri incelenen “Disruptive Behavior Scale for Adolescents (DISBA)” isimli ölçeğin Türk kültürüne ve diline uyarlama çalışmasının yapılması amaçlanmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Osmaniye İli Kadirli İlçesinde 2020-2021 öğrenim yılında tüm lise kademelerinde eğitim-öğrenimine devam eden ve yapılan araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden lise öğrencileri oluşturmaktadır.

Osmaniye İli Kadirli İlçesinde yer alan liseler Osmaniye İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nün internet sayfasından alınmıştır. Çalışma grubunu, Osmaniye İl Milli Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı Kadirli İlçesinde bulunan basit tesadüfi örnekleme yoluyla belirlenen altı lise ve bu liselerde eğitim ve öğretime devam eden 15-18 yaş aralığında 588 öğrenci oluşturmuştur. Pandemi nedeniyle veriler yüz yüze toplanamadığından okulların idarecileriyle görüşülerek online olarak verilerin toplanabileceği belirlenmiştir. Osmaniye İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden araştırmanın yapılabilmesi gerekli izinler alınmış aynı zamanda çalışmanın izin alınan okullarda yapılabilmesi amacıyla Kırıkkale Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu’ndan gerekli etik izin alınmıştır.

Çalışma grubunu oluşturan 15-18 yaş aralığındaki ergen ve ailelerine ilişkin demografik özellikler Tablo 1’de verilmektedir.

Tablo.1 Araştırmaya Dahil Edilen Ergen ve Ailelerine İlişkin Demografik Özellikler

Değişkenler	Kategori	n	%
Cinsiyet	Kız	408	69,4
	Erkek	180	30,6
Yaş	15	156	26,5
	16	173	29,4
	17	174	29,6
	18	85	14,5
Sınıf	9	176	29,9
	10	156	26,5
	11	160	27,2
	12	96	16,3
Kardeş sayısı	Tek çocuk	32	5,4
	Bir kardeş	80	13,6
	2 ve üzeri kardeş	476	81,0
Aile tipi	Çekirdek	523	88,9
	Geniş	65	11,1
Anne Eğitim	İlkokul	285	48,5
	Ortaokul	112	19,0
	Lise	129	21,9
	Üniversite	62	10,5
Baba Eğitim	İlkokul	191	32,5
	Ortaokul	128	21,8
	Lise	179	30,4
	Üniversite	90	15,3
Toplam		588	100

Tablo 1 incelendiğinde, ergenlerin % 69,4’ü kız, % 30,6’sı erkektir. Yaş dağılımları incelendiğinde, % 26,5’i 15 yaş, % 29,4’ü 16 yaş, % 29,6’sı 17 yaş ve % 14,52’si 18 yaş grubundadır. Sınıf dağılımına göre, %29,9’u 9.sınıfa devam ederken %16,3’ü 12.sınıfa devam etmektedir. Ergenlerin kardeş sayısı dağılımları incelendiğinde, %81’inin 2 ve üzeri kardeşe sahip olduğu belirlenmiştir. Aile yapısına göre ergenlerin %88,9’u çekirdek aileye %11,1’i geniş aileye sahiptir. Anne baba eğitim durumuna göre, ergenlerin annelerinin %48,5’inin, babalarının ise %32,5’inin ilkökul mezunu olduğu belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Genel Bilgi Formu: Genel Bilgi Formu araştırmaya dahil olan ergen ve aileleri hakkında demografik bilgilerin (cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, aile tipi, anne-baba eğitim durumu) belirlenmesi için araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Ergenler İçin Yıkıcı Davranış Ölçeği (Disruptive Behavior Scale for Adolescents (DISBA)): Karımy, Fakhri, Vali, Vali, Veiga, Stein & Araban (2018) tarafından geliştirilen “Ergenler İçin Yıkıcı Davranış Ölçeği” (Disruptive Behavior Scale for Adolescents (DISBA)) lise öğrencilerinin yıkıcı davranışlarını belirlemek amacıyla geliştirilmiş bir ölçektir.

Ölçek, 15-18 yaş arası ergenler tarafından doldurulabilen 29 madde 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar sırasıyla; Agresif Okul Davranışı, Sınıfa Meydan Okuma, Okulun Önemsizliği, Otoriteye (Okul Yetkililerine) Meydan Okuma şeklindedir. Ölçek maddeleri 4’lü likert tipi olup Asla (0), Nadiren (1), Genellikle (2) ve Her Zaman (3) şeklinde puanlanmaktadır. Ölçeğin yapı geçerliğini incelemek için yapılan faktör analizi sonucunda 29 maddeden oluşan dört faktörlü ve varyansın %59’unu açıklayan bir yapı göstermiştir. Ergenler İçin Yıkıcı Davranış Ölçeği 0,77 ile 0,91 arasında değişen iyi bir iç tutarlılığa sahip olup, test tekrar test güvenilirliği 0,85’tir. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda yapısal modelin verilere iyi uyum sağladığı belirlenmiştir ($\chi^2 = 17.16$, $df = 7.4$, $p = 0.02$; GFI= 0,91, NFI=0,92, CFI=0,96).

Uyarılama İşlemleri

Araştırmada “Ergenler İçin Yıkıcı Davranış Ölçeği’nin (EYDÖ) geçerlik ve güvenilirlik çalışması için öncelikle ölçeği geliştiren Karim ve ark. (2018)’dan gerekli izinler alınmıştır. Ölçeğin Türkçe’ye uyarılama sürecindeki çeviri sürecinde ölçeğin orijinal diline ve Türkçe’ye hâkim iki yabancı dil uzmanından yararlanılmıştır. Uzman paneli semantik eşdeğerlik açısından üç yabancı dil uzmanının katılımıyla; deyimsel eşdeğerlik açısından üç Türk dili uzmanının katılımıyla, deneysel ve kavramsal eşdeğerlik açısından ise üç alan uzmanının katılımıyla gerçekleştirilmiş ve ardından geri çevirme sürecine geçilmiştir. Geri çevirme sürecinde çeviri sürecindeki uzmanlardan farklı olarak iki yabancı dil uzmanı katılım göstermiştir. Pilot uygulama ve bilişsel inceleme süreci 37 ergenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Diğer taraftan uyarılama sürecinde İngilizce alanında uzman 14

öğretmen dil geçerliği için; güvenilirlik analizleri ve yapı geçerliği için ise 588 ergen katılım göstermiş ve yapılan analizler sonucunda ölçeğin son sürümü elde edilmiştir.

Araştırmada öncelikle 15-18 yaş aralığındaki 588 ergenden elde edilen veriler için ölçekten alınan ortalama puan üzerinden normallik testleri yapılmıştır. Ortalama puan üzerinden betimsel yöntemler ile ölçeğe ait dağılımın normalliği incelenmiştir. Kolmogorov-Simirnov testi sonuçları incelendiğinde ise $p < ,05$ olduğu görülmüş ve normallik şartını sağlamadığı anlaşılmıştır. Fakat, dağılımın normalliği için Kolmogorov-Simirnov testi sonuçları dışında grafiksel ve betimsel yöntemlerin de değerlendirilmesi gerektiği önerildiğinden (Abbott, 2011; Gnanadesikan, 1997; Hair vd, 2010; McKillup, 2012; Stevens, 2009; Thode, 2002) ayrıca, çarpıklık ve basıklık katsayılarının -3 ile +3 arasında olması normal dağılım gösterdiğine işaret etmektedir (Tan, 2008). Bu çalışmada kullanılan “Ergenler için Yıkıcı Davranış Ölçeği (EYDÖ)” için verilerin dağılımının normal olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 2 Verilerin dağılımına ait betimsel istatistik sonuçları

	$\bar{X}$	Ss	Çarpıklık	Basıklık	Min	Maks	Kolmogorov Simirnov
AOD	12,24	,37	-,96	2,78	,00	33,82	,00
SMO	6,78	,43	-,18	2,34	,00	18,00	,00
OÖ	7,74	,46	-,14	,79	,00	18,00	,00
OMO	5,05	,39	-,65	2,85	,00	13,00	,00
EYDÖ	31,90	,38	-,76	2,49	,00	80,04	,00

AOD: Agresif okul davranışı; SMO: Sınıfa meydan okuma; OÖ: Okulun önemsizliği; OMO: Otoriteye meydan okuma; EYDÖ: Ergenler için yıkıcı davranış ölçeği

BULGULAR

Bu bölümde ölçeğin geçerliğe ve güvenilirliğe ilişkin bulgular yer almaktadır.

Kapsam ve Dil Geçerliği

Öncelikle uyarılama sürecinin ilk adımı olan çeviri sürecinde ana dili Türkçe, yabancı dili ise İngilizce olan iki yabancı dil uzmanının katılımıyla orijinal ölçek Türkçe’ye çevrilmiştir. Çeviri sürecinin ardından ölçeğin istenilen seviyede olup olmadığının ve özgürlük derecesinin uygunluğunun belirlenmesi amacıyla kelimelerin ve/veya cümlelerin farklı anlamlarda kullanılıp kullanılmadığı incelenmiş, dil bilgisi hataları sonucunda ortaya çıkan anlam kaymalarının olup olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca, maddelerin kültürel olarak anlam değiştirip değiştirmediği ve bir maddenin kültürel olarak hedef kitleye uygulanmasının uygun olup olmadığı incelenmiş, maddelerin uyarlanan kültürde de aynı kavrama karşılık gelip gelmediği değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, uzman paneli ile ölçeğin anlamsal, deyimisel, deneysel ve kavramsal eşdeğerlik düzeyleri araştırılmıştır. Bu bağlamda, her bir maddenin Türk kültüründe de aynı kavrama karşılık geldiği ve araştırmanın amacı yönünden içeriğini ölçtüğü belirlenmiştir. Sonuç olarak gerek yabancı dil gerek Türk dili gerekse alan uzmanlarının görüşleri dikkate alınmış ve bu görüşler doğrultusunda Türk kültür ve diline uygun şekilde maddeler tekrar düzenlenmiştir.

Semantik ve uzman paneli sürecinin ardından ana dili Türkçe, yabancı dili ise İngilizce olan çeviri sürecindekilerden farklı iki yabancı dil uzmanının katılımıyla geri çevirme sürecinde maddelerin birbirleri ile uyumlu olup olmadığı incelenmiş ve her bir maddenin ortalama puanı elde edilmiştir.

Geri çevirme sürecinin ardından 37 ergenin katılımıyla soruların anlaşılabilirliği araştırılmış, kolay anlaşılmayan maddelere yönelik katılımcılardan alınan görüşler doğrultusunda araştırmacı tarafından ilgili maddeler tekrar gözden geçirilmiş ve sonuç olarak nihai ölçek elde edilmiştir. Nitekim her bir maddenin 30-40 adayın katılımı ile aynı şekilde anlaşılması garanti edilmelidir (Borsa ve diğerleri, 2012).

Geri çevirme sürecinin ardından dil geçerliğinin araştırılması amacıyla alanında uzman 14 İngilizce öğretmeninin katılımıyla (iştirak ile) dil geçerliği süreci başlamıştır. Ölçeğin öncelikle orijinal (ilk) hali, aradan geçen 2 haftalık süre sonunda ölçeğin Türkçe’ye çevrilerek uyarlanmış hali tekrar aynı gruba uygulanmıştır. Elde edilen SPSS programına aktarılmış ve eşleştirilmiş örneklem t-testi ile orijinal ölçeğe ve Türkçe uyarılmasına ait maddelerin ortalama puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olup olmadığı incelenmiştir. Veri analizi sonucunda gerçekleşen bulgular Tablo 3’te ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Tablo 3 Dil geçerliğine ilişkin analiz sonuçları

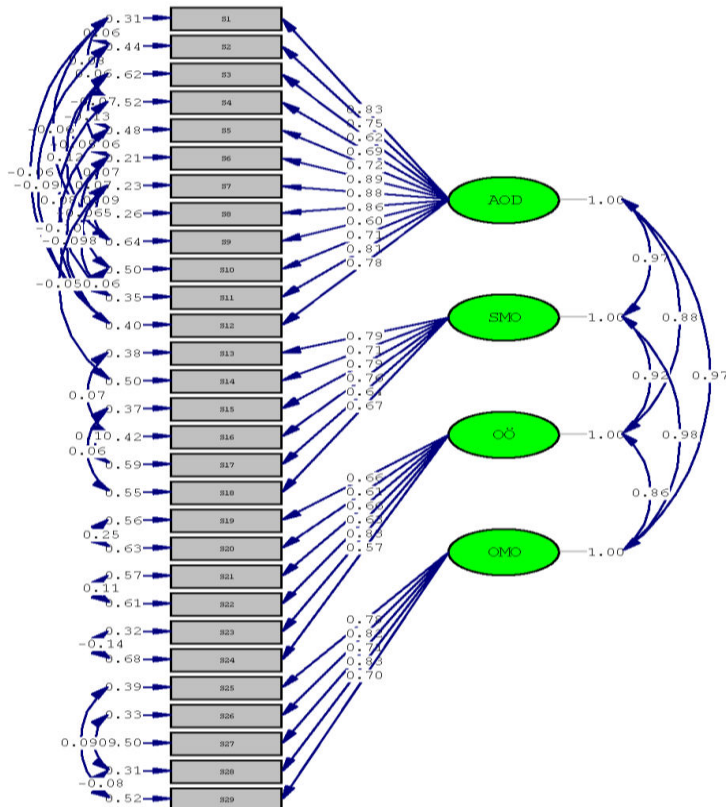
Madde	Dil	SS	t	p	Madde	Dil	SS	t	p
M1	İngilizce	-	-	-	M16	İngilizce	,92	0,29	,78
	Türkçe					Türkçe			
M2	İngilizce	,27	1,00	,34	M17	İngilizce	1,20	-0,89	,39
	Türkçe					Türkçe			
M3	İngilizce	,80	-1,00	,34	M18	İngilizce	,80	-1,00	,34
	Türkçe					Türkçe			

M4	İngilizce	-	-	-	M19	İngilizce	1,05	-0,76	,46
M5	Türkçe				M20	Türkçe			
M5	İngilizce	,27	-1,00	,34	M20	İngilizce	1,27	0,21	,84
M6	Türkçe				M21	Türkçe			
M6	İngilizce	-	-	-	M21	İngilizce	,89	-0,90	,39
M7	Türkçe				M22	Türkçe			
M7	İngilizce	,27	1,00	,34	M22	İngilizce	1,56	0,34	,74
M8	Türkçe				M23	Türkçe			
M8	İngilizce	,55	0,00	1,00	M23	İngilizce	1,21	0,22	,83
M9	Türkçe				M24	Türkçe			
M9	İngilizce	,47	-0,56	,58	M24	İngilizce	,89	-0,90	,39
M10	Türkçe				M25	Türkçe			
M10	İngilizce	1,23	0,43	,67	M25	İngilizce	1,59	0,67	,51
M11	Türkçe				M26	Türkçe			
M11	İngilizce	1,20	0,89	,39	M26	İngilizce	1,57	0,00	1,00
M12	Türkçe				M27	Türkçe			
M12	İngilizce	1,07	0,25	,81	M27	İngilizce	,96	0,00	1,00
M13	Türkçe				M28	Türkçe			
M13	İngilizce	,95	-0,56	,58	M28	İngilizce	1,14	0,23	,82
M14	Türkçe				M29	Türkçe			
M14	İngilizce	1,03	0,52	,61	M29	İngilizce	,97	0,82	,43
M15	Türkçe								
M15	İngilizce	1,29	0,41	,69					
	Türkçe								

Tablo 3 incelendiğinde, orijinal ölçeğe ve Türkçe uyarlanmasına ait maddelerin ortalama puanları arasında istatistiki açıdan anlamlı bir fark ve farklılaşma olmadığı görüldüğü (p>,05). Sonuç olarak, ölçeğin orijinal(İngilizce) ve Türkçe formatına çevrilen maddelerin aynı anlamı içerdiği belirlenmiştir.

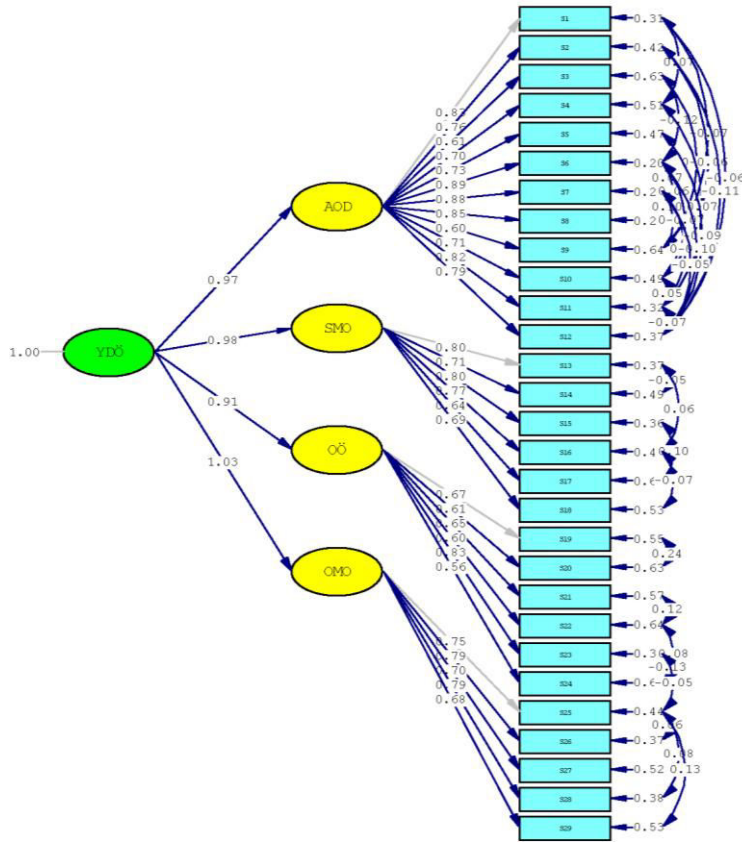
Yapı Geçerliği

Bu araştırmada ölçeğin yapı geçerliğinin araştırılması amacıyla 588 veri üzerinden birinci ve ikinci düzey DFA yapılmıştır. 29 madde üzerinden başlanan analiz süreci sonucunda; maddelerin tümünde t değerlerinin ,05 düzeyinde anlamlı olduğu; faktör yüklerinin , 30'un altında olmadığı; standart çözümlere ait hata varyans değerlerinin ise ,90'ın üzerinde olmadığı görülmüştür. Birinci düzey DFA analizi sonucunda RMSEA değerinin ,10; χ^2 derecesini serbestlik derecesine bölünmesiyle elde edilen χ^2/df değerinin 7,35 olduğu görülmüş ve istenilen uyum aralığına düşmediği belirlenmiştir. Bu bağlamda önerilen modifikasyonlar yapılmış ve modifikasyonlar sonucunda elde edilen birinci düzey DFA analizine ait standart katsayılar yol diyagramı biçiminde Şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 1 Modifikasyonlar sonucunda birinci düzey DFA analizine ait standart katsayılar yol diyagramı

Birinci düzey DFA analizinin ardından ikinci düzey DFA analizi sürecine geçilmiş ve yine maddelerin tümünde t değerlerinin ,05 düzeyinde anlamlı olduğu; faktör yüklerinin ,30'dan aşağı olmadığı; standart çözümlere ilişkin hata varyans değerlerinin ise ,90'ın üzerinde olmadığı görülmüştür. İkinci düzey DFA analizi sonucunda RMSEA değerinin ,11; χ^2 derecesini serbestlik derecesine bölünmesiyle elde edilen χ^2/df değerinin ise 7,41 olduğu görülmüş ve istenilen uyum aralığına düşmediği belirlenmiştir. Bu bağlamda önerilen modifikasyonlar yapılmış ve modifikasyonlar sonucunda elde edilen ikinci düzey DFA analizine ait standart katsayılar yol diyagramı biçiminde Şekil 2'de sunulmuştur.

boyutu için ,83; “Otoriteye meydan okuma” alt boyutu için ,87 ve ölçeğin tamamı için ise ,97 olduğu görülmüştür. Bu bağlamda, ölçeğin gerek alt boyutları gerekse tamamı açısından yüksek güvenilirliğe sahip olduğu belirlenmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmada Ergenler İçin Yıkıcı Davranış Ölçeği’nin geçerlik güvenirlik analizlerinin yapılması amaçlanmıştır. İlk olarak ölçme aracının dil geçerliliği çalışmalarında Türkçe ve İngilizceye çevrilerek uygulanmış olan formlar arasındaki maddelerin ortalama puanları arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farkın bulunmadığı ve İngilizce-Türkçe olan iki formun puanlar arası tutarlılık düzeyinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, maddelerin kültürel olarak anlam değiştirip değiştirmediği ve bir maddenin kültürel olarak hedef kitleye uygulanmasının uygun olup olmadığı incelenmiş, maddelerin uyarlanan kültürde de aynı kavrama karşılık gelip gelmediği değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, uzman paneli ile ölçeğin anlamsal, deyimse, deneysel ve kavramsal eşdeğerlik düzeyleri araştırılarak kapsam geçerliğini sağladığı belirlenmiştir.

Ergenler İçin Yıkıcı Davranış Ölçeği’nin faktör yapısının belli olması nedeni ile yapı geçerliği süreci DFA ile yürütülmüştür. DFA analizi elde edilen sonuçta ,05 anlamlılık düzeyinde t değerlerinin 1,96’dan (Şimşek, 2007; Schumacker ve Lomax, 2010); faktör yük değerlerinin ise ,30’un (Harrington, 2009) üzerinde olması, standart çözümlere ait hata varyans değerlerinin de ,90’ın altında olması gerekmektedir. (Harrington, 2009). İncelenen uyum indekslerinde ise χ^2/df değerinin 2, 3 veya 5’in altında olmasını (Bollen, 1989), RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation) değeri ,05 in altında olduğunda mükemmel, 05 ile ,08 arasında olduğunda ise kabul edilebilir veri uyumuna sirayet etmektedir. (Browne ve Cudeck, 1993). S-RMR (Standardized Root Mean Square Residual) değerinin ise ,10’un altında olması gerekmektedir (Kline, 2005). Ayrıca CFI (Comparative Fit Index) değerinin ,90 üzerinde olması ifade edilmiştir (Hu ve Bentler, 1999). Kline (2005) yaptığı çalışmada belirtilen dört değerin rapor edilmesinin yeterli bulunduğu görülmüştür.

Modifikasyon sonrası birinci düzey DFA sonuçları incelendiğinde χ^2/df değerinin 4,89; RMSEA değerinin ise ,08 olarak bulunduğu ve kabul edilebilir uyum düzeyinde olduğu görülmüştür. S-RMR değerinin ,04; CFI değerinin ise ,98 olduğu ve mükemmel uyuma karşılık geldiği belirlenmiştir. Diğer taraftan, modifikasyon sonrası ikinci düzey DFA sonuçları incelendiğinde χ^2/df değerinin 4,88; RMSEA değerinin ise ,08 olarak bulunduğu ve yine kabul edilebilir uyum düzeyinde olduğu görülmüştür. Ayrıca, S-RMR değerinin ,04; CFI değerinin ise ,98 olduğu ve mükemmel uyum gösterdiği belirlenmiştir. Bu bağlamda yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucuna göre 29 maddelik “Ergenler için Yıkıcı Davranış Ölçeği (EYDÖ)” isimli ölçeğin dört faktörlü (AOD: Agresif okul davranışı; SMO: Sınıfa meydan okuma; OÖ: Okulun önemsizliği; OMO: Otoriteye meydan okuma) yapısının ve ölçeğin tamamının yapı geçerliği doğrulanmıştır.

Ölçeğin güvenirliği konusunda Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı bire yaklaştıkça güvenirliğin yükseldiği söylenmektedir. Ölçeğin güvenirliğini Cronbach alfa güvenirlik katsayısının ,60-,80 aralığında yer alması gösterirken, bu değerin ,80 ve üzeri olması ise ölçeğin güvenirliğinin yüksek olduğunu göstermektedir. (Büyüköztürk, 2004; Şencan, 2005). Ölçeğin güvenilir olması için Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısının “Agresif okul davranışı” alt boyutu için ,93; “Sınıfa meydan okuma” alt boyutu için ,86; “Okulun önemsizliği” alt boyutu için ,83; “Otoriteye meydan okuma” alt boyutu için ,87 ve ölçeğin tamamı için ise ,97 olduğu görülmüştür. Bu bağlamda, ölçeğin gerek alt boyutları gerekse tamamı açısından yüksek güvenilirliğe sahip olduğu belirlenmiştir.

Analiz sonucunda, 29 maddelik “Disruptive Behavior Scale for Adolescents (DISBA)” isimli ölçek, 29 maddelik “Ergenler İçin Yıkıcı Davranış Ölçeği” şeklini almıştır. Ölçekten alınabilecek puanlar; en az 0 en fazla 87 olacak şekilde belirlenmiştir. Ölçekten elde edilen puanın yüksekliği, yıkıcı davranış seviyesinin belirlenmesini göstermektedir.

Yapılan bu çalışma ile Türkiye’de ergenlerde yıkıcı davranış düzeyini belirlememeye yönelik literatüre katkıda bulunmak ve bu alanda rehberlik etmeye yönelik ölçme aracı eksikliğini gidermek hedeflenmiştir. Yapılan analizlerden ve çalışma sonucundan hareket edildiğinde ortaya çıkan Türkçe formunun ergenler için yıkıcı davranış ölçeğinin geçerlik ve güvenirliği veriler aracılığıyla doğrulanmış bir ölçme aracı olduğu görülmüştür. Bu sebeple yıkıcı davranışlarla birlikte sıklıkla birlikte görülen (DEHB, saldırganlık) davranışları değerlendiren, geçerlik ve güvenirliği kanıtlanmış literatürde yer alan diğer ölçeklerle arasındaki ilişkiler incelenebilir. Tüm bunlara ek olarak farklı bölgelerde ve farklı örneklem gruplarıyla yapılacak olan çalışmalarla da ölçeğin ölçme gücüne katkı vereceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Balcı, E. (2019). *Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Saldırganlık Ve Öfke Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

- Bollen, K. A. (1989). A new incremental fit index for general structural equation models, *Sociological Methods & Research*, 17(3), 303-316.
- Browne, M., & Cudeck, R. (1993). *Alternative ways of testing structural equation models*. Testing Structural Equation Models London: Sage.
- Çelik, H. Ve Otrar M. (2009). Saldırganlık Envanterinin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 29(29), 101-120.
- Dray, J., Bowman, J., Freund, M., Campbell, E., Hodder, R., Lecathelinais, C., & Wiggers, J. (2016). Mental health problems in a regional population of Australian adolescents: association with socio-demographic characteristics. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 10(32), 1-11. doi:10.1186/s13034-016-0120-9
- Ercan, E., Ercan, E. S., Akyol-Ardıç, Ü. ve Uçar, S. (2016). Çocuklar için Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formu:Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17(Ek1), 77-84.
- Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B.J., Anderson R.E, Tatham, R., L. (2010). *Multivariate data analysis*. United States: Prentice-Hall, Inc
- Harrington, D. (2009). *Confirmatory factor analysis*. Oxford university press. Analysis. Seventh Edition, Pearson: New Jersey.
- Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural equation modeling: a multidisciplinary journal*, 6(1), 1-55.
- Karimy, M., Niknami, S., Heidarnia, A. R., Hajizadeh, I., & Montazeri, A. (2013). Prevalence and Determinants of Male Adolescents' Smoking in Iran: An Explanation Based on the Theory of Planned Behavior. *Iranian Red Crescent Medical Journal*, 15(3), 197-193. doi:10.5812/ircmj.3378
- Karimy, M., Fakhri, A., Vali, E., Vali, F., Veiga, F. H., Stein, L. A., & Araban, M. (2018). Disruptive behavior scale for adolescents (DISBA): development and psychometric properties. *Child and adolescent psychiatry and mental health*, 12(1), 1-7.
- Kline, R. B. (2005). *Principles and practice of structural equation modeling*. New York: Guilford Press.
- Masood, M., Zahra, A., Mansoor, S., Abbas, A., Fereshteh, S., Azhar, M. M.& Hassanzadeh, A. (2008). Effects of parent training on salivary cortisol in children and adolescents with disruptive behavior disorder. *Journal of research in medical sciences*, 13(2), 69-74.
- Nock, M. K., Kazdin, A., Hiripi, E., & Kessler, R. (2006). Prevalence, Subtypes, and Correlates of DSM-IV Conduct Disorder in the National Comorbidity Survey Replication. *Psychological Medicine*, 36(5), 699-710. doi:10.1017/S0033291706007082
- Schumacker R. E, Lomax R. G. A (2010). *Beginner's Guide to Structural Equation Modeling*. New York: Taylor & Francis Group.
- Stringaris, A., Maughan, B., Copeland, W. S., Costello, E., & Angold, A. (2013). Irritable Mood as a Symptom of Depression in Youth: Prevalence, Developmental, and Clinical Correlates in the Great Smoky Mountains Study. *Journal of the Amerikan Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 52(8), 831-840 . doi:https://doi.org/10.1016/j.jaac.2013.05.017
- Tan, Ş. (2008).Öğretimde ölçme ve değerlendirme KPSS el kitabı., 2. Baskı Ankara:Pegem Akademi.
- Tunç, Z., & Kolburan, Ş. (2019). Ergenlik Döneminde Benlik Saygısı ile Sigara Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Aydın Toplum ve İnsan*, 5(1), 55-70. https://dergipark.org.tr/tr/pub/aitdergi/issue/45818/578339 adresinden alındı
- Undheim, A. M., Lydersen, S., & Kaye, N. S. (2016). Do school teachers and primary contacts in residential youth care institutions recognize mental health problems in adolescents? *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 10(19), 1-11. doi:10.1186/s13034-016-0109-4

Anlamın Belirsizleştiği Çağda Sanatta Kavram Arayışları

Concept Searches in Art in the Age of Uncertainty of Meaning

Barış YILMAZ ¹ ¹ Doç. Dr.; Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Bodrum Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, Muğla, Türkiye

ÖZET

Sanatsal yaratı için kavram, biçimsel oluşum için bir çıkış, bir dayanaştır. Anlam ise bu noktada kavramı biçimlendirendir. Anlam, kavram ve biçimin oluşturduğu sanat eserinin ortaya çıkmasında, tanımlanamaz, değişken ve belirsiz yapısı itibarıyla eseri, bütünde ise sanatı aynı tanımsızlıklar ile nitelenir bir hale sokar. Bu makalede, özellikle içinde bulunduğumuz çağ ile birlikte sanat tarihinin bütünü düşünülerek anlam ve kavram üzerindeki bu değişkenlik ve tanımsızlığa etki eden faktörler incelenecektir. Çağın değişen gerçeklerinin, yönelimlerinin sanatsal hakikati nasıl etkilediği ve değiştirdiği üzerine tespitler sunulmaya çalışılacaktır. Ayrıca anlamın ve dilin sınırlandırılmış ve tek bir doğruya hitap etmeyen yapısının sanatsal yaratıda sanatçıyı nasıl etkilediği ile ilgili açıklamalara gidilmiştir. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı inceleme sonucunda, özellikle bu çağın sanatçısının kavram ve sanatsal anlam üretme pratiği içinde çıkmazda olduğu gerçeği sunularak, sanatçının, üretilmiş maddesel kaygılardan uzaklaşması gerçeğine varılmıştır. Sonuç bölümünde, sanatçı tarafından sunulan yaratımın, bu tanımsız ve menfaate dayalı anlam ve kavram öbeklerinin dışında olması gerektiği vurgulanarak, biçimsel ve teorik oluşumun çağın simülasyona dayalı gerçeğinden uzak bir şekilde gerçekleşmesi gerekliliğine ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kavram, Anlam, Belirsizlik, Post-Truth, Postmodern.

ABSTRACT

For artistic creation, the concept is an outlet, a support for formal formation. Meaning, on the other hand, is what forms the concept at this point. In the emergence of the work of art, which is formed by meaning, concept and form, it makes the work, and the art as a whole, qualify with the same indefiniteness due to its indefinable, variable and indefinite structure. In this article, the factors affecting this variability and undefinedness on meaning and concept are examined, especially considering the whole of art history with the age we live in. It is tried to present determinations on how the changing realities and orientations of the age affect and change the artistic truth. In addition, explanations have been made about how the limited structure of meaning and language, which does not address a single truth, affects the artist in artistic creation. As a result of the examination, in which the qualitative research method was used, the fact that the artist of this age was in a deadlock in the practice of producing concept and artistic meaning was presented, and the fact that the artist got away from the material concerns produced was reached. In the conclusion part, it has been emphasized that the creation presented by the artist should be outside of these undefined and benefit-based meaning and concept groups, and it has been reached that the formal and theoretical formation should take place away from the simulation-based reality of the age.

Keywords: Concept, Meaning, Uncertainty, Post-Truth, Postmodern

GİRİŞ

Görsel Sanatlar düşünün biçime dönüşümüdür. Sanatçının kaygısının tespiti dayalı bir izdüşümüdür. Sanat eseri, sanat tarihi içinde, düşün, kavram ve bununla birlikte ifadenin biçimsel bir sınırlılık oluşturması ile görülmüştür. Yani düşünsel çaba, genellikle biçimin önünde olmuştur. Bununla birlikte düşünceyi oluşturan ve sonucunda tespiti gerçekleştiren nihayetinde kavram olmuştur. Kavram ise biçimden önce bir sınırlılık oluşturmuştur. Bu durum, sanat tarihinin hiyerarşik lügatında da görülmüştür. Aklın pratiğinin elin pratiğinin yerini daha fazla alması, belki de biçimin düşünceye yetmemesi sanat eyleminin alışlagelmiş pratiğini de değiştirmiş, kavramsal sanatın biçimi öteleyip fikri önemsemesi ile yeni bir ifade bulmuştur.

Sanatçının duygu ile akıl arasındaki teraziye dengeleme çabası belki hep vardı, fakat bireysel tercihlerin dışında zamansal gerçekler de bu dengeyi oluştururken sanatçının iradesini belirlemiştir. Biçimsel ve sembolik ifadenin pek çok farklı çağırışını oluşturması, resimsel ve dilsel ifade olarak kavramı da belirsizleştirmiştir. Özellikle değerlerin bu denli hızlı değiştiği, bilginin sürekli güncellendiği ve kavram ile terimlerin popülasyonundaki artış, ifadeyi kavram ya da biçim ile sınırlamak ile doğru tespiti güçleştirmiştir. Sanat ile bilim bu anlamda anlam oluşturmada belirsizliğin teoriye dönüştüğü bir döneme girmiş, kavram ancak sorgulanmazsa kullanılabilir bir argümana dönüşmüştür.

Nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı çalışma kapsamında sanat eserinin yaratımının ve sanatın dayandığı fıkırsel dayanakların özellikle de postmodern süreç ile çelişik bir duruma girdiğinin üzerinde durulurken, tanımsızlığın ve doğru ifadenin artık çokta mümkün olmadığı ele alınmaktadır. Kavram ile birlikte, anlamın değişken yapısının ve çok anlamlılığın özellikle maddi hakikatler ile sanata yansımaya değinilecektir. Eserin ve yaratımın oluşumundaki kavramsal gerçeklerin hakikati oluşturmadığı, sadece dönemsel ve durumsal

gerçekler olduğu bilgisi çerçevesinde, anlamın yaşadığımız çağ içinde değişimi irdelenecektir. İncelemede belirlenen başlıklar sanat, sanat eseri ve anlam arasındaki ilişki çerçevesinde belirlenmiş olup, “Anlamın gerek dilsel gerekse sanatsal boyutta kavram oluşturma çabasıdaki sanatçıyı nasıl etkilediği?”, gibi sorulara cevap aranmaktadır. Anlamın oluşturulması ve gerçeklik, hakikat üzerine incelemeler bu anlamda felsefe alanında bir literatür taramasını gerekli kılmıştır. Bu taramalar ışığında ortaya çıkan “Simülasyon”, “Post-Truth” gibi kavramlar Baudrillard, Yalın Alpay, Wittgenstein gibi isimlerin eserlerini incelemeyi gerektirmiştir. Aynı şekilde Bauman, Alpay ve Kuspit’in tespitleri, “Belirsizliğin sanata nasıl yansıdığı?” konusunda aydınlatıcı olmuştur.

ÇÖKÜŞ - SANAT: ANLAMIN YENİDEN YAZILMASI

Her toplumsal yıkım ve değişim sanat tarihini ve sanat düşüncesini etkilemiş, sanatın anlamını yeni bir formata evrilmiştir. 1. ve 2. Dünya savaşları başta olmak üzere devrimler ve toplumsal çöküşler insanlık tarihi açısından düzenin yeniden kurulması ve anlamın yeniden yazılmasını ifade eder. Çünkü Dadacıların tarifinde olduğu gibi; bu akıl ve rasyonalite insanlığı içinde bulunan kaosa ve çöküşe götürmüştür. Her toplumsal olay mevcut düzenin inkârı ve yeni için atılan bir adımdır. Bu anlamda bakılınca tarih, yıkımlar ve çöküşler ile anlamın yeniden inşası ile ilerlemiş, eskiyi terketmek genellikle sancılı olmuştur. İnsanın belirsiz anlam yığınları içinde kaybolmaktansa güvenli olarak gördüğü kanıtlanmış kavram ve anlamlara sığınması bu yüzdendir. Toplumsal ideolojiler, değerler ve amaçlar anlamın kanıtlanması yönündedir. Anlam hem fiziksel hem de ruhsal, hayatta kalma ve güvende olma için düşünsel bir değerdir. Geçmiş ve bireyi değerli kılmak için olmazsa olmaz bir atıftır.

İnsanlık için yıkım ya da çöküş savaş ya da devrimler ile birlikte aslında kavramsal anlamda vuku bulmuştur. Yani toplumsal çöküşler, insana ve hayata ait değerler ile birlikte, bireyin hayatta kalmasını sağlayan yaşamsal anlamların da yıkımıdır. 1. ve 2. Dünya Savaşları’nın nedenlerini siyasal ve toplumsal bir perspektiften incelerken, aynı zamanda insani değerlerin ve insana ait bu yaşamsal kavramların yıkımı şeklinde de okunmalıdır. Sanatın öngörüsü yüksek bir hassasiyetle sorgulama çabası ile kavramın anlamını yitirdiği, belirsizleştirdiği ve bazen ise anlamını değiştirdiği zamansal tespitler görülebilir. Malevich’in 1913 tarihli “Siyah Kare” isimli eseri bu anlamda insan hırslarının, devlet ve din gibi unsurların olmadığı tinsel bir dünyayı gösterir. Nesnelere ve onlara ilişkin mantıksal zincire bir başkaldırıdır. Malevich, maddi dünyanın oluşturduğu çıkarların neden olduğu yıkıma karşı nesnesiz bir tinsellik önerir.

“Engels, tarihin akışını hızlandıran devrimleri, yirmi yıla sığabilecek olayların tek bir güne sığabildiği olağanüstü süreçler olarak tanımlar” (Kızılok, 2017). Bu olaylar, bütün zamanın toplamının eylemsel dışavurumudur. Devrimler, ihtilaller ve savaşlar insanın anlam değişikliği çabasının ürünleridir. Bu, eskinin kalkması yeni tanımlamaların oluşturulmasını istediği bir arayıştır. 1917 Ekim Devrimi mutlak ve yıkılmaz gibi gözüken tanımlamaların bittiği yeni bir kavramsal anlayışın geldiği toplumsal bir olaydır. Ekim Devrimi ve yarattığı yeni toplumsal anlayış, anlamın yeniden yazıldığı bununla birlikte sanatçı içinde imgenin yeniden düzenlendiği zamansal sıçramalardır.

Her zamanın kendi ihtiyaçları, beklentileri ve epistemolojik açıdan tanımlamaları vardır. Kavramlar ve onlara ilişkin tanımlar bu zamansal gel-git ile oturtulamaz bir kayma içindedir. Heiner Schultz’a göre kavramların ve durumların karşılıklı değişimlerinin şekillendirilebileceği yalnızca salt mantıksal dört olasılık vardır.

- ✓ Birincisi: Bir sözcüğün anlamı ve kavradığı içerik senkron ve diyakron olarak birbirleriyle aynıdır.
- ✓ İkincisi: Bir sözcüğün anlamı aynı kalır, fakat kavradığı içerik değişir. Önceki anlamından uzaklaşır. Dolayısıyla değişen gerçeklik dilsel olarak yeniden oluşturulmalı, yeniden kavranmalıdır.
- ✓ Üçüncüsü: Bir sözcüğün anlamı değişir, fakat değişim öncesinde kavradığı gerçeklik aynı kalır. Dolayısıyla değişen semantiğin realiteye uygun olması için dilsel olarak yeni ifade formları bulması gerekir.
- ✓ Dördüncüsü: Durumlar ve sözcüklerin anlamları birbirlerinden tümüyle bağımsız olarak gelişir, bu nedenle eski tekabül yetler artık kurulamaz. Hangi gerçekliğin hangi kavramla karşılanmış olduğu, ancak kavram-tarihi yöntemleriyle anlaşılabilir. (Koselleck, 2009:61-62)

Schultz’un belirttiği olasılıklar içinde birinci olasılık için belirtilen “sözcük anlamları ile durumların kalıcı biçimde birbirlerine gönderme yapmaları, dahası: orantılı ve paralel bir şekilde değişimleri, son derecedir” (Koselleck, 2009:62). Bununla birlikte semantik olarak değişimin sürekliliği kavram tarihi açısından kuşku götürmez bir gerçektir.

Schultz’un açıklamalarından ikinci örneğe tekrar gelinirse, bilgi ve düşüncenin çok rahat bir şekilde paylaşıldığı yaşadığımız çağ içinde ister kişisel tecrübeler, isterse yeni bilgilere ilişkin, yeni kavramlar tarihsel kanıtlanmışlığına varılmadan türetilmektedir. Bununla birlikte var olan ve geçmişten beri kullanılagelen kavramların içerikleri de aynı hızla yeni gerçeklikler şeklinde kullanılır olmuştur.

Gerçekliğin politik ve manipülatif direktiflerle yazıldığı günümüz toplumu, yeninin yazımı ve gerçekleşmesi arzusuyla, eskinin anlamsal yıkımına maruz kalmaktadır. Kavramın içeriğinin bu arzu ile değiştirilmesi, ideallerin gerçekleşmesi ve gerçekliğin tekrar düzenlenmesi için gerekli olmuştur. Artık kavram ve anlam tekabülîyeti belirsizleşmiştir. Şöyle de söylenebilir: “kavram ve anlam arasındaki ilişki, tarihsel olarak uzlaşılarını kaybetmiş, gayri ahlaki ve aidiyetsiz bir uzlaşıya dönüşmüştür.” Tümel bir düşünme yöntemine sahip, ruhsal ve bilişsel bir etik bütünlük peşinde koşan sanat için bu bir engel olmakla birlikte, sanatçı için içsel çatışmaya götüren de bir sebeptir. Sanat yapıtını anlamsal bütünlükler ile bir değer yaratmak olarak düşünürsek, bu kullandığı kavramlar ile yanlış ya da eksik bir bütünlüğe götürür. Kavramın mesnetsiz yapısı sanat yapıtının da söylemini yanıltır.

Sanat tarihsel açıdan kavram ve anlam ilişkisine bakarsak toplumsal tarihin yeni anlam ürettiği zamansal durumların sanat tarihsel açıdan da yeni kırılmaları ya da yıkımları getirdiği gözlemlenebilir. Bu sanatın toplum ve ona ait anlam gerçekleri ile yapılanmasıyla açıklanabilir. Her teknolojik ya da toplumsal devrim, ya da gerçeklik iddiası fikir ile birlikte biçimsel olarak ta varlığını sanatta hissettirmiştir. Zamanın gerçekliğinin ve argümanlarının biçimsel izdüşümleri yeri geldiğinde heykelde ya da tuvalde görünür olur. Yeni gerçekler ve yeni anlamlar, eski sanatsal eğilimleri klasikleştirirken kendisini yeni gerçeklikler/akımlar ile sanat tarihsel kavramlara dahil etmişlerdir. Sanat ve toplumsal belirlenimler kavram-anlam tekabülîyetsizliğinden de çıkılmaksızın çöküş ve yeniden yaratıma dayanır. Sistemin değişmesi anlamın/sözcüklerin/kavramların yeni tanımlara işaret etmesini ya da yok olmasını gerektirir. Bu radikal bir kırılmadır. Devrimler, savaşlar, toplumsal yıkımlar gibi yapıyı tarumar eden hareketler, aynı zamanda anlamsal ve dilsel değişime de dayanır. Bu, kişilerin ve toplumsal kurumların mantıksal akıl evrenini oluşturan değerler için de bir tehdit durumudur. Çünkü kişi ya da kurumlar tarihsel inandırıcılığı olan, kanıtlanmış değerler ve anlamlar üzerine yapılanmış bu yapısal model ile varlığını gerçekleştirir. Kendi gerçekliği ile birlikte evrene ait realitesini bu kavram ve anlamlar ile ilişkisinden çıkarır. Kişinin güvende evrenini sağlayan düşünsel yapısındaki mantık sistemini oluşturan yıkım belki de en yıkıcısıdır. Kavramların belirsizleşmesi, anlamın nesne ile tutarsızlığındaki açılma, dildeki bozulma (ya da gelişme), değerler hiyerarşisini bozguna uğratmıştır. Bu kavramların bilgiyi taşımadaki rolü ile açıklanabilir.

Sistemin yeniyi aradığı, anlamların miladını doldurduğu zamansal durumlar, sanatın ve sanatçının yaratımsal mekanizmalarının harekete geçtiği zamanlardır. Bu, çöküş ve yenilenmenin getirdiği kaygı ve tekinsizlik durumu ile açıklanabilir. Sanat toplumsal aklın bir sigortası gibidir. Ne zaman ki büyük bir buhran olsa sanat harekete geçer. Bu sanatsal yaratımın doğasına ilişkin psikolojik bir olgudur. Eskinin değerlerinin duruma ve koşullara yetmediği ve akıl ve duygu gibi insana ait her türlü arayışın yoğun hissedildiği durumlar sanatsal arayışın da canlandığı zamanlardır.

DİLDEKİ ANLAM KAYMASI

İnsan önce duyuları ile gözlemler, bilgi sahibi olur, daha sonra tasavvur eder ve kavramsallaştırır. Yani kavram bu tasavvurun ve haliyle doğru bilginin sonucudur. Aynı zamanda bilgiler toplamı ile kavram oluşturmak için bir eşleştirme söz konusudur. Yani tespit kavramı işaret eder. Temsil ise, yani kavramın temsili tespitin sonucudur. Modern çağda ise Foucault’a göre, temsilin anlamı olduğu gibi taşıyabilen ya da doğru anlam yaratan bir iletişim biçimi olmadığı anlaşıyor ortaya çıkmaktadır (Urhan, 2013:141-142). Ona göre on dokuzuncu yüzyıldan itibaren, kendi içine kapanmış, kendine özgü yoğunluğuna kavuşmuş, yasalarını ve kendi nesnellliğini ortaya koymuş olan dil, canlı varlıkların ve yaşamın, servetin ve değer, olayların ve insanların tarihinin yanında bir bilgi konusu haline gelmiştir (Urhan, 2013:157).

Bu doğrultuda çağdaş dil felsefesindeki dönüşüm kendisini temsil düşüncesinden, gündelik dile geçiş olarak ortaya koymaktadır. Gündelik dilci filozoflara göre, dilin temel işlevi, mantıkçı-pozitivistlerin ileri sürdüğü gibi dünyayı resmetmek, olguların tasarımını sunmak değildir. Bunun dilin işlevlerinden yalnızca biri olduğunu, ana işlevinin ise insanlar arası iletişimi sağlamak olduğunu düşünmektedirler. Bu dönem genelde Wittgenstein'm ikinci dönem çalışmalarıyla başlatılır. Ancak bu gündelik dil felsefesine genel biçimini kazandıran Austin'dir. (Çelebi, 2014:75)

Anlamın sözcük ve kavram ile tek başına sınırlandırılmayacağı ile dilin nesne ve isim ilişkisine indirgenemeyeceği kanaati (Wittgenstein, 1953) ilk defa Wittgenstein ile sorgulanmaya başlanmıştır.

Wittgenstein için anlam, sözcüklerin ya da anlatımların gündelik dil içindeki kullanımlarında belirlenir. Bununla birlikte “dilde kullanılan göstergeler çok anlamlı bir karakter taşıyarak ayrı ayrı nesnelere gönderim yapabilir” (Çakmak, 1997:142). Wittgenstein için göstergeler simgelerin açık ve net olarak kavramsal içeriklerinin tanımlanmasıdır. Simgeler yani göstergelerdeki bu belirsizlik doğru bir kurgu yapmanın önündeki en büyük engeldir. Gündelik dilde bir gösterge çok farklı şeylere gönderim yapabilir. Bu da en basit günlük iletişimlerden başlayarak felsefi ve sanatsal kuram çabalarının bulanıklaşmasına vesile olur.

Wittgenstein felsefedeki karışıklıkların da bir göstergenin işaret etme yolunun, simgesinin belirgin olmamasından kaynaklandığını belirtir. Felsefe sorunları temeline inildiğinde bu türden dil yanlışlarından başka bir şey değildir. Wittgenstein için felsefe sorunlarının kökünden çözümlenmesi için, anlamın olanağını veren simgelerin açık ve seçik olarak ifade edilebileceği bir dilin kullanılması gerekir. (Çakmak, 1997:143)

Dil ile ilgili çalışmalar Ferdinand de Saussure'un (1857-1913) çabaları ile bilimsel bir çerçeveye oturmuştur. Genel Dilbilimin kurucusu Saussure' göre dil "bireyler arasında iletişim sağlayan bir kurallar ve göstergeler bütünüdür" (1965:33). Hem Saussure hem de Wittgenstein için önermelerin doğru ve açık olması için kavram ile birlikte kavramların dizgesi ve sıralanışı da önemlidir. Fakat Wittgenstein'in asıl sorunsalı, anlamlı olarak dünya nesneleri üzerine konuşan olgusal dilin temellerini aydınlatmaktır. O olgusal dilin mantıksal uzay içindeki önermelerinin mantıksal çözümleme yöntemleriyle dünya nesneleri yerine duran ad bağlamlarına çözümlenmesinin olanaklarını çizer. Wittgenstein dilin ötesinde duran her şeyin anlamdışı olduğunu söylerken, olgu söyleminin dışında kalan her şeyi kastedir. Olgusal önermelere sahip olmayan etkinlikler, felsefe, din, etik ve estetik etkinliklerdir. Wittgenstein bu etkinliklerin bilimsel olamayacağını, dolayısıyla da dünya olguları üzerine hiçbir şey söyleyemeyeceğini belirtir (Çakmak, 1997).

Sanatta ve felsefe de dilin, sanatsal dil ve felsefi dil olarak bazen simgeleşmesi bazen ise kendi tarihsel olguları içine yerleşmesi, dildeki anlam kayması ve dilsel evrim ile ilişkilendirilebilir. İnsanın tekensizliğe karşı tedirgin tavrı, onu, zorunlu olarak dilin kendi girdabından kurtaramadığı, kanıtlanmış ve kendi disiplninde uzlaşmış sınırlara çekmiştir. Dildeki göstergenin zamana, topluma her şeyden önce kendi mantıksal analitiğine göre tutarsız yapısı felsefede de sanatta da kavramlarla sınırlanmış, ucu açık önerilere dönüşmüştür. Wittgenstein bu anlamda estetiğin de din, etik ve felsefe gibi kendi içsel doğası içinde önerimlerde bulunabileceğini söylerken, söylenemeyenin ötesinde susmak gerekir deyişini hatırlatır (Çakmak, 1997).

Wittgenstein "dile olgusal sınıırı çizerek düşünceyi metafizik öğelerden arındırmak istemiş, böylece herkes için aynı doğrulara ulaşabilecek bir teori ortaya koymaya çalışmış ve evrensel bir yaklaşımla belirsizliklerin ortadan kaldırılabileceğini tasarlamıştır" (Kahraman, 2014:77). Wittgenstein'in ilk yapıtı Tractatus'ta yaptığı bir anlam sınıırı çizmek ve söylenebilir olan ile söylenemeyenin ayırt edilebilmesini sağlamaktır.

Sanatı bir insan ürünü olarak, yani kaynağı insan olan mantıksal ve duygusal bütünlüğü içinde bir yapıdan doğma şey olarak ele aldığımızda, dilin kalıplara sıkıştırılmış sınırlı yapısı, özellikle mantıksal tutarlı bir ifadeyi karşılamakta zorlanır. Bu insan ontolojisinin dilsel ya da sanatsal anlatımla kavramın ötesine geçtiği bir anlamı da sunar. İnsan, varlık, yaşam kavramları, ifadesi fazlasıyla sübjektif algının ve bilginin sınırları ile tanımlanabilecek kavramlar olması dolayısıyla sanatın da bunlara ilişkin öneriler sunması gerçeği ışığında, önerilerin dil gibi biçimsel ve sembolik ifadeler ile gerçeğin büyük bir kısmını dışarda bırakan bir yapı ile kurgulaması kuvvetle muhtemeldir.

Dilin ifadeyi tam anlamı ile taşıması olanaksızdır. Wittgenstein ilk dönem çalışmaları ile olgusal sınıırı ve açık seçik olma gayreti, hayatı ve insanı açıklamaktan uzaktır. Daha sonra ilk yaklaşımından uzaklaşarak şekillenen bu süreç ile kendini meydana getiren çok daha ontolojik bir tasarı üzerinde durur. Wittgenstein ikinci çalışmalarında dil ile dilin örüldüğü eylemlerden oluşan bütüne dil oyunu demektedir (Wittgenstein, 1998). Burda da bu dil oyunlarının kuralları farklı farklıdır ve açık-seçik ve tutarlı bir tasarıdan bahsedilemez. Wittgenstein'e göre bu dil oyununda kesinsizliğin olması bir bilgisizlik olarak düşünülemez. Bu kesinsizlik, kuralların net olmayışından, sınırların olmayışından kaynaklanmaktadır (Wittgenstein, 1998:53).

Anlamın dil ile açıklanması ve belli bir tutarlılığa getirilmesi, dilin sürekli eklemlenen ontolojik yapısı içinde mümkün değildir. Anlam ya da ifade daima yoruma açıktır. Levinas'ta bu konuda dili; anlık, kendini çeşitleyebilen, sürekli değiştiren, sonsuz yoruma olanak tanıyan bir yapı olarak tanımlarken, her türlü ön kabulün yıkılışının başladığı yer olarak ifade etmiştir (Levinas, 1991).

SANATTA AKIL VE AKIL-ÖTESİ ARAYIŞLAR

Dil'deki içerik sorununu, yani mantıksal ve duygusal ifadeyi sınırlandırmadaki yetkinsizliğini bir aktarım problemi olarak da düşünülebilir. Dilin ifadeleri sınırlandırarak oluşturduğu sözcükler dizgesi toplumsal bir iletişim ihtiyacı ile birlikte insana ve hayata ilişkin bir olgular bütünüdür. Sanat da hayata ilişkin hükümler beyan eder. Bunlar insanın duygusal akıl dışı süzgecinden geçerek aktarılır. Aktarımın doğru, açık-seçik olması, varlığa ilişkin belirsizlik ve analitik akla sahip olduğu kadar duygusal bir varlık olan insan aklı ile engellenir.

Sanatta içerik ile duygusal aktarımın farklı sanat tarihsel dönemlerde, birinin öne çıkarken birinin geride kaldığını bazen ise aynı paralelle buluştukları görülebilir. İnsanın varlık yapısından kaynaklı insan yaratımı bir eylem olan sanat, bu bağlamda ifade de aklı bazen ise aklın ötesini, bilinçdışını ya da tını kullanmıştır.

Bunda elbette hayatı ve ona ilişkin öğeleri açıklama isteği ile birlikte belirsiz tanımlamaları olan bir evrenden bahsedilmektedir. Nesnel gerçeklik ya da doğal gerçekliği ön kabul ile alan ve bu realitenin simgesel gerçekliğini kullanan Marksçı gerçeklik bir uçta diğer ucunda ise Hegel'in tin vada Freud'un bilinçdışı önerilerini görebiliriz. Özellikle 20. yüzyıl sanat akımları içinde daha açık olarak gördüğümüz akıl, mantık ile tin, bilinçdışı karşıtlığını bir çekişme ya da tespitin güçlüğünden kaynaklı bir çıkmaz olarak görmekte mümkündür. Felsefenin de gerçeklik ile ilgili aynı paralellikteki çıkmazları ile ilgili sorgulamaları aynı kaygılarla günümüze taşınmıştır.

20. yüzyıl felsefesi, estetiği ve sanatı, gerçek, gerçeklik saptamaları ile birlikte temsil ve gösterge kavramları üzerinden incelemiştir. Sanat yapıtının ne olması gerektiği? Estetiğin nasıl olması gerektiği? Ya da olup olmaması gerektiği? Gibi soruları kapsayan arayışlar aslında, felsefi arayışın kökenindeki temel sorulara aittir. İnsanın epistemolojik ve ontolojik tanımlama ve algılama evrenine ait olan kaygılar, sanatın ve sanatçının sanatsal dışavurumuna ilişkin kaygılarla aynı çizgidedir. Gerçeğin varlığa ilişkin ya da sanata ilişkin önerileri, aklın mantıksal, nesnel öğelerle çözümlerinin yanında, aklın ötesinin sürrealist, sezinsel anlatımları ile de gerçekleşmiştir.

“Gerçek” kavramının kullanımını irdelersek gerçeğin “bilinçten bağımsız, somut ve nesnel olarak var olan” (Hançerlioğlu, 1997: 214) şeklinde açıklamaları tanımlamanın nesnel tarafında yer alırken, hakikat ile açıklanan ise gerçeğin kendisi değil, bilinçteki yansımasıdır. Hakikat'e ulaşmak aklı nesnelliğin ötesinde bir arayışa götürür. Bu bazen Freudyen yaklaşımlar ile kendini bulurken, tamamen metafiziksel bir konumda da değerlendirilmiştir. Bilinmenin sınırlarında, mantıksal önerilerin yetmediği, kavramın öngörülen gerçeklik ile gösterileni tanımladığı ama hakikatin bambaşka olabileceği bir gerçeklik vardır.

Modern insanın gerçeklik ile bağı, yaşam pratiğinin nesnel olandan düşünsel bir evreye değişmesiyle daha zihinsel ve sanal bir hale dönüşmüştür. Ayrıca kültür kodlarının üretim sistemine göre şekillendirilmesi, yani insan gereksinimlerinin kapital üretim-tüketim sistemine göre yönlendirilmesi, değerler ve tanımlar üzerinden yeniden kodlanmıştır. Gerçeklik ile ilgili tanımların yeni kodlar haline dönüşmesi ve bunun sıklığı bu çağın insan gereksinimlerinin doyumsuz ihtiyaçları ile de ilgilidir. Gerçeğin yeniden ve yeniden üretimi bugünkü dünya sisteminin rutin olgusu haline gelmiştir. Hem maddesel gereksinimlere göre temellenen gerçeklik hem de akıl ötesi, aşkınlık üzerine olan metafiziksel gerçeklik felsefede ve sanatta farklı düalistik arayışları beraberinde getirmiştir. Platon'un idealar – gölgeler, Descartes'ın özne – nesne, Baudrilard'ın ideal-reel gibi karşıtlıklı düaliteye dayalı varlık ve gerçeklik üzerine görüşleri, sanatta akıl ve tin ile görünür olur. Sanatçının gerçeklik sorgulamaları zaman zaman nesne ve onun simgesel anlamları ile bütünleşirken zaman zaman ise nesnelliğin boyunduruğundan arınma çabaları şeklinde gerçekleşir.

Sanat tarihi içinde yaratıma ilişkin sürrealist ve biliçaltı çözümler oluşturma, mantığın Dada sanat akımındaki gibi tarumar edilmesi gibi akılsal olandan uzaklaşma çabaları nesnel olandan uzaklaşarak mistisizm'e ya da aklın ötesine dayanan bir varlık bulma çabası ile ilişkilendirilebilir. Yaratmanın dolayısıyla sanatın planlı, analitik, akılsal tarafı, yaratının nesnel gerçekliğin dışındaki açıklanamayan, ruhani, mistik tarafı ile hem çekişme hem de bir olma gayretindedir. Soyut sanatın bu anlamda Kandinsky ile başlayan Malevich ve Rothko gibi sanatçılar ile devam eden teozofik fikirlerle ilgilenmesi, eserin, insanın varoluşsal gerçekliğindeki gizemi yansıtmaya çalışması ile ilişkilidir. Madde dünyasının bilinen nesneler ve onlara ilişkin biçimsel yapılarla yansıtılması gerçeğine karşı, bu temsiliyetlere izin vermeyen bir düzlem üzerine düşünmüşlerdir.

POSTMODERN KAVRAM

Postmodern terimini hem kavram olarak hem de bu kavramın kapsadığı diğer kavram ve anlamlar olarak ele aldığımızda “tanımsızlık”, “çok anlamlılık”, “belirsizlik” kavramlarının eklemlendiği bir söz dağarcığı ile karşılaşılır. Kesin bir tanımının yapılamadığı, kimine göre modernizm'in devamı, kimine göre ise yeni bir dönemi ifade eden postmodernizm için kapsayıcı bir kavram herhalde “kesinsizlik” olur. Modernist anlatının artık yetmediği ve insanı tatmin etmediği noktada doğan postmodern anlatı, kuralsızlığın, değişkenliğin, şüpheciliğin eklerini alarak tanımlamalara gitmiştir. Modernizmin kurallar ile dizayn ettiği, değişmez düsturlar ile sistemleştirdiği akıl evreni, postmodernizm ile birlikte erimiştir. Olasılık ve eleştirelilik kesinsizliği dönüşüme uğratarak mutlak doğruları öldürmüştür.

Aydınlanma, modernizm, postmodernizm gibi dönemler insan merkezli antropolojik açıklamalardır. İnsan varlığının tarihsel tutarlılıklarının sınırlandırıldığı dönemler de denilebilir. Aydınlanma tanrının merkez olduğu kutsal bir düzenden insanın merkez olduğu bir düzene geçişi temsil etmekteydi. Postmodern düzende ise ne tanrının ne de insanın merkez olduğu çok merkezlilik esastır. Bu sistem içinde insan bütünsel tutarlı bir akıl, tarih inşa eden özne değil, sürekli oluş halindeki, etkileyen ve etkilenen, bütünlükten ve tutarlılıktan yoksun, çeşitli özne konumlarında konuşan, çelişkilere düşen bir kimliğe sahiptir. Eskinin mirasının ve anlamının dönüştürüldüğü postmodern dönem içinde eklektisizm, pastiş ve postprodüksiyon tanımlamaları

sanatçının yaratımına çoklukla katılmıştır. Olana ilişkin şüphecilği beraberinde getiren postmodern yaklaşım, ne geçmişe ne de geleceğe bağlı kalmamakta, anlamı çoğaltarak grift bir hale sokmaktadır.

Öte yandan postmodernizmde hazır nesneler, hızlı üretim teknikleri, kolaj, pastiş, parodi, asamblaj, mulaj, enstalasyonlar ve fotoğraf sanatı kullanılarak kendi içinde yeni anlatım şekillerini geliştirmektedir. Kullanılan nesne ve tekniklerin bütününe bakıldığı vakit, amaç değil sadece toplumsal içeriklerin ortaya çıkışını sağlayan araç oldukları görülmektedir. (Burunsuz, 2020: 106)

Postmodern sanatçı için tek bir üslupsal tavır yoktur. Bu, “postmodernizm” tanımının belirsizliğinden ve postmodern yaklaşımın kendisinden kaynaklıdır. Çeşitlilik, üslup birliğinin olmaması, kavramsallaştırmadaki güçlüğün ve postmodern insan zihninin çıkmazları ile ilişkilidir. Artık görecelik ya da ifadedeki zorluk sanatçıyı nesneye daha fazla yakınlaştırmış, zihinsel ve kavramsal çıkmazının sığınma alanı olmuştur. Artık tek bir gerçek yoktur. Gerçekliklerin yaratıldığı yeni bir dönem vardır ve anlam bu gerçeklikler üzerinden yeni bir boyut kazanır.

Postmodern gerçeklik çoğulcu bir bütünlük sunar. Sanatçının kimi zaman pastiş, eklektisizm gibi yönelimlerle geçmişi ve bugünü bir araya getirmesi farklı zamansal anlamların yeni anlam bütünlüğü yaratması ile gerçekleşir. Modernizmdeki tinsel aşkınlık önerisi, postmodernizm ile sanatçıyı, maneviyatı olmayan, gündelik sıradanlığın konu haline geldiği bir yüzeysellik durumuna sokar. Kuspit bu farkı şöyle ifade eder:

...postsanatın, bilinçdışını kullanmadığını, kullanamayacağını iddia eder. Kuspit'e göre postsanatçı için bilinçdışı önemli değildir, çünkü onun bir benliği yoktur. Postsanatçı sadece toplumsal bir varlıktır ve toplumsallığından, gündelik varoluşundan kaçamaz, bunu istemeyi düşünmez. Modern sanat ise postsanat karşısında imkansızın peşindedir ve bunu büyü bozulmuş gündelik hayattan bir kaçışla gerçekleştirmektedir. (Ümer, 2018:51)

Kuspit modern sanatın sonu olarak ifade ettiği ve sanatın artık gösteri haline gelmesi şeklindeki açıklaması ile postmodern sanatın miladını belirtir. Postmodern gösterinin anlamı gündelik olaylar üzerinedir. Anlam kendisini gelip geçici olgular üzerinden alır. Çabuk tüketilen nesneler, olgular çağı kaynağını gündelikten alan fikirlere, anlamlara dayamıştır. Artık gerçeklik ve anlam, insanın ihtiyaçlarına göre şekillendirilmiş, manevi dayanağı olmayan tanımlamalara dönüşmüştür.

POST-TRUTH

Hakikat sonrası, hakikat ötesi, hakikatin değersizleştirilmesi/önemsizleştirilmesi, gerçeklik ötesi, gerçeklik sonrası gibi pek çok farklı anlamlandırmaya sahip olan post-truth üzerinde henüz tam bir mutabakata varılmamış bir kavramsal olarak durmaktadır. Post-Truth doğrunun, hakikatin, olguların yitirildiği bir dönemi tanımlar. Kavramı; *hakikatin önemsizleşmesi ve yalanın meşrulaştırılması* olarak tanımlayan çalışmalar da mevcuttur (Alpay, 2017:25).

Post-truth kavramı, 1992 yılında bir tiyatro oyununda literatüre girmiş ve Ralph Keyes tarafından 2004 yılında kaleme alınan *The Post-Truth Era (Hakikat Sonrası Çağ)* kitabıyla popülerlik kazanmıştır. *Göreceli gerçeklik* olarak da anımlandırılabilir bu kavram; tarihsel önem arz etmesi hasebiyle Brexit referandumu ve ABD Başkanlık seçimleri sürecinde öne çıkmıştır. (Güler, 2019:136)

2016 yılında Oxford Dictionary'nin yılın kelimesi olarak post-truth kelimesini seçmesinin ardından oldukça popüler olan bu kavram çeşitli parametrelere uygulanacak bir paradigma olarak ele alınmaktadır (Güven, 2020). Gerçek bilginin yozlaştığı, popülist söylemin hakikatin önemini yok ettiğini özellikle siyasi anlamda ifade eden post-truth kavramı, içinde yaşadığımız çağın gerçekliğinin özellikle hegemonyal güçler tarafından üretildiğini ya da değiştirildiğini söyler. Gerçekliğe ilişkin tanımlamalar ve anlamlar artık yeni gerçekliği var etmek üzerine yapılandırılır. O halde yeni anlamlar ve tanımlamalar hakikatten uzaktır artık. İrrasyonel anlam yığınları hakikati silikleştirirken, yaratılan gerçekliğin sözcülüğünü yapar. Postmodern çağın realitesini destekleyen bir kavram olan post-truth, “eskiden yalan, ajitasyon, simülasyon, propaganda veya dezenformasyon gibi farklı biçimlerde isimlendirilirken içinde bulunulan zamanda post-truth olarak yeniden adlandırılmıştır” (Cinmen, 2017). Böylece post-truth tarihinde postmodern dönem önemli bir yer edinmiştir.

Post-truth olgusunu anlamlandırma çabalarında postmodern söylemlerden oldukça fazla faydalanılabilmektedir. Post-truth kavramına gelişimsel bir tarihle bakıldığında ise postmodernist akademisyenlerin postmodernizm felsefesi altında hakikat kavramını eleştirerek tekil hakikat yerine aslında çoğul ve göreceli bir hakikatin var olduğunu ileri sürmüşlerdir. Yine postmodern felsefenin görecelilik ilkesine göre hakikatin kişiden kişiye değiştiği ifade edilmiştir. (Açıkalın ve Sarı, 2021:1691)

Postmodern dönemin göreceli gerçeklik algısı post-truth gibi yeni gerçeklikler ile anlam ve hakikati değiştirmeye çalışır. Amaç özellikle siyaseti ve sanatı kullanarak insanın değer dünyasına ve tercihsel evrenine nüfus etmektir.

Sanatın problematiğinin gerçeklik olması ve yeni gerçeklikler sunması aşıkardır. Bu anlamda sanat ve post-truth gibi gerçeklik ile ilgili iki kavram ilişkisel olarak yakın durmaktadır. Gerçekliğe toplumsal, kültürel olgusal yansımalar şeklinde açıklamalar getirirken, tinsellik bağlamında varlık ile ilişkili olarak ta açıklamalar getiren sanat, özellikle olgusal boyutta post-truth ile ilgili durmaktadır. Toplumsal ve kültürel gerçekleri eklemleyerek yaratımı oluşturan sanatçı hakikatin izinde gitmelidir. Hakikatin gerçekleşmesi eserin varlığına aittir. Önceden zaten var olanın açıklığı olarak, yaratmanın varlığını, hakikatin varlığı ilişkisinden çıkarılır. Böylece Heidegger'e göre yaratılmış olan aitliği, hakikatin varlığının aydınlatılması sayesinde gün ışığına çıkarılır ve hakikatin kendisini ortaya koyması sanatın varlığı olarak belirlenmiş olur. (Heidegger, 2011:51) Eserin gerçekliği, hakikatin iş başında olmasıyla ve hakikatin gerçekleşmesiyle belirlenebilir. Heidegger'in ifadesiyle "hakikatin gerçekleşmesi eserde işbaşındadır. Eserde olan işbaşındadır. Buna göre, olayın taşıyıcısı olarak gerçek bir eser şart koşulur" (Heidegger, 2011:55). "Heidegger sanat eserindeki hakikat arayışında bir yönüyle hakikati oluşturan ve onu bir sanat eserinde var olmasını sağlayan şeyin yine eserin kendisine bağlar. Bu, Heidegger'in hakikati sanat eserinde bir içkinlikle açıklamasını sağlar" (Çağmar, 2017:608). Yani hakikatin kendisini var olanda bulması, kendisinde zaten var olan bir mevcudiyet durumudur. Bu yüzden Heidegger'e göre hakikati dünyanın nesnel gerçekliğinin dışında aramamak gerekir. O, zaten var olandadır. Böylece hakikat, var olanın olmayana yakınlığı değil, var olanın var olmasıdır da denilebilir.

Gerçeklik, insanlık tarihi içinde olgusal olarak ele alındığında, yoruma açık ve insan gereksinimlerini karşılayan, düzen oluşturma ile ilgili bir kavram olduğu görülür. Yani bu, kavramların ve ilişkiseliliğin belli gereksinimlemeler ile oluşturulduğu suni bir yapılandırma. Suni, yapılandırılmış, ilişkisel yanlış gerçeklerle dolu bu yeni gerçeklik (post-truth) hakikatin yerini almak istese de tikel yapısı nedeniyle bu mümkün değildir. Hakikat tümeldir ve yer ile zamandan bağımsız olarak bir varlık bulur. Bu nokta da sanat hem bütünsel bir doğru, hem de huzur arayışında bir araçsallık görevi üstlenir. Yaratılmış gerçeklik insanın varlık bütünselliğinden uzaklaştığı oranda huzursuzluğu da getirmiştir. Bütünsel bir doğruluk ve bu bütünsellik içinde tutarlı ve huzurlu bir varlık alanı yaratır. Aksi hakikatten uzak ve huzursuz bir varlık alanıdır. Aydoğan (2019) bu bağlamda Rene Girard'ın düşüncelerinden yola çıkarak, devlet, yasa, iktidar gibi kavramları post-truth ile ilişkilendirmiş, toplum denilen hakikatin ancak "doğal insan hakikatinin yadsınması ve bir fetiş/kutsal ile düzene sokulması ile mümkün" (s.82) olduğunu belirtmiştir.

Freud da (2009) Uygarlığın Huzursuzluğu adlı eserinde, uygarlığı insanın özgür doğasının bastırılmasına yönelik bir süreç olarak ele almaktadır. Bu bağlamda Freud'a göre de uygarlık, hakikatin bir şekilde yadsınmasını ve disiplini gerektirmektedir. Anlaşıldığı üzere insanlık hakikati, yasanın bir yorumu olarak ele almakta, toplum ve kültürü bu yorum üzerinden inşa etmektedir. (Aydoğan, 2019:82)

Postmodern çağın gerçeklik algısı ile seküler bir yaratım temelinde olan post-truth kavramı biçimsel olarak sanata da hizmet etse sanatsal öz itibarıyla bu nesnel yapılanmanın dışındadır. Yani, Postmodern dönemin yaratıma ve gerçeğe ilişkin tanımlamaları post-truth temelinde açıklanabilir denilebilir. Bu, gerçeğin ve teorinin tanımlamaları sanatsal, sosyolojik ya da tarihsel anlamda günün ihtiyaçlarına göre şekillendirildiği bir yapılanmadır. Bu konuda Fransız Filozof Gaston Bachelard'ın "*teori her zaman konjonktüeldir; önermeleri ve genel yönü o anın temel tehlikesi tarafından belirlenir*" (Bachelard, yıl'dan aktaran Tüzen, 2008:146). Sözü postmodern dönemin öz'den uzak yaklaşımını açıklar niteliktedir. Sanatın sonunu, tarihin sonunu ilan eden yaklaşımlarıyla öz ile ve tarihselliği ile bağını kesen ve gerçekliklere yer aralayan post-teoriler hakikati gerçekten ayırmanın gerekliliğini bu dönem sanatçısına tekrar hatırlatır. Heidegger'in "Sanat Yapının Kökeni" (1950) adlı eserinde de yaratma, doğruluk, hakikat ve sanat üzerine düşüncelerinde gördüğümüz üzere "yaratmanın özü, yapının özü aracılığıyla belirlenir" (Tüzen, 2008:161).

Yapıtta olup biten nedir? Tabii ki hakikat olup biter. Öyleyse yapıt bağlamında söylenebilir ki; "Yaratmak [schaffen] bir meydana getirilmiş şey [Hervorgebrachtes] içine doğmaya gelmeye bırakmaktır [Hervorgehenlassen]. Yapıtın yapıt oluşu [Das Werkwerden des Werkes] Hakikatin olup bitmesinin [Geschehen] ve oluşunun [Werden] bir tarzıdır [Weise]. Onun özünde her şey yatar [liegen]. (Heidegger, 1989:162)

META FETİŞİZMİ VE ANLAMIN YİTİMİ

Karl Marx temel çalışması sayılan *Kapital* (1867) adlı eserinde meta kavramını şu şekilde tasvir etmiştir; "İşleyiş/oluş halinde ki kapitalist sermayenin birikim aşaması önceki toplumlardan miras kalan şeyleri, özellikle de toplumsal ilişkileri önce buharlaştırıyor ve ardından kapitalist- modernleşme süreci içinde yeniden katılaştırıyor. Yani bir metaya dönüştürüyor, şeyleştiriyor, nicelleştiriyor, gayri insanileştiriyor" (Marx, 2015:158). Marx metalaşma üzerine bu yorumuyla sıradanlaşmanın, ticarileşmenin gerçekleşmesiyle nitel ve ruhani değer tasfiyesini de işaret etmiştir. Sanat nesnesi üzerinden bir metalaşma ise sanatın doğası dolayısıyla oldukça dramatiktir. Sanatsal yaratı düşünsel ve duygusal bir etkinliktir ama özellikle hem bir ihtiyaç kaynaklı hem de işin özü itibarıyla yaratmak ya da sanat icra etmek insanın manevi tarafına yöneliktir.

Eseri bir ürün, sanatçıyı ise manevi derinliği barındırmayan ticari bir üretici konumuna sokan metasal anlayış sanatın tabiatını farklı bir noktaya getirmiştir. 20. yüzyıl sanatı özellikle postmodern diye tabir edilen dönem ile birlikte ticari ilişkiler ağına katılmış, yücelik, orijinallik, tinsellik gibi kavramlar sanatın tanımından uzaklaştırılmıştır. Kapitalizmin sanatı sanayi devrimi ile dönüştürmesi ile görünür olan bu süreç insan üretimi olan ürünlerden, ya da nesnel gerçeklerden, insanın duygu dünyasına girmeye ve onu değiştirmeye teşebbüs etmiştir.

Bauman'a göre "toplumumuz bir tüketim toplumdur" (2010:86). Başlangıcından itibaren insanlar ve canlılar üretim-tüketim döngüsünün birer elemanı olarak var olmuşlardır. 18. yüzyılda İngiltere'de başlayan sanayileşme hareketi 19. ve 20. yüzyılda hızla gelişim göstermiş; temel ihtiyaçlarını üretme-tüketme içinde olan insanlık, artan ürün çeşitliliğinin cazibesine kapılarak tüm dünyada tüketim mekanizmasının/kültürünün oluşmasına katkıda bulunmuştur.

Tüketim Kültürü modern zamanlarda sanayi ve teknolojinin üretim gücünün etkisiyle ortaya çıkan, bireylerin sosyal, kültürel, ekonomik ya da sanatsal davranış modellerini adlandırmaya yarayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Modern tüketim kültürünün temel özellikleri metalaşma, estetikleşme ve sürekli olarak farklılaşma eğilimleridir. Bu tüketim sadece maddi, somut emtiaların alınıp satılması değil aynı zamanda sanat gibi soyut nitelikleri de yapısı içerisinde barındırabilen kültür özelliklerini kapsamaktadır (Topay ve Erdem'den aktaran Şahin, 2021:1809).

Sanatın metalaşması ya da sekülerleşmesi belki hep vardı ama olmayan ya da dönüşümü metasal anlamda çok ileri götüren şey, sanatın asıl varlıksal tabiatını yoketti. Bu her şeyde olan sıradanlaşma, gelip geçicilik, hızlı üretim ve değersizleşme, sanatı kendi anlamından uzaklaştırırken, sanatın tümel ve derin düşünme sistemini dolayısıyla yaratımın doğasını gündelik ve talebe uygun bir hale dönüştürmüştür. Bu anlamda bakıldığında özellikle postmodern dönem ile birlikte gerçekleşen sanatsal çalışmaların çoğu kitsch kabul edilebilir. Tüketim kültürünün en önemli özelliklerinden biri modernizmle birlikte gelen ve "yeni"nin oluşturulmasında önemli bir kategoriye temsil eden "güncellik" eğilimidir. Tüketim kültüründe belirleyici olan herhangi bir eserin, yılın arabası gibi, yeşil alanların doğası gibi, bilinçli ya da bilinçsiz olarak bugün evrenselleşmiş olan üretim boyutu içinde üretildiği için geçici bir göstergeden ibaret olmaya mahkumdur. Bu malın/eserin üretim mantığının sürekli olarak yenilenmesi, tüketilmesi anlamına gelmektedir (Baudrillard, 2015:125).

Sanatsal yaratımın anlamının, toplumun metasal fetişizmi ile yeni bir anlama kavuşması, ya da anlamın yitimi diyebileceğimiz durum, sanatçının yaratım pratiklerinin kaygılarını seküler anlamda değiştirmiştir. 'Reprodüksiyon', 'hazır nesne' bu anlamda bu pratikler içinde öne çıkarken, metanın(sanat yapısının) değerinin ve geçerliliğinin daha fazla alana nüfusu kaygısıyla abartılı şovenist eserler görünür kılınmıştır. Kapital hesaplar ile üretilen gerçeklikler sanat aracılığıyla metasal gerçekliklere indirgenmiştir. Kuspit'in tespitleri ve Baudrillard'ın "simülasyon kuramı" gerçekliklerin dönüşümü ve sanatsal anlamın yitimi açısından önemli açıklamalardır. Gerçeklerin kitle iletişimsel araçlar yoluyla imitasyonlarının sürekli olarak kitle kültürüne sunulması 'reel' olan yapının çökmesine ve 'yeni gerçeklikler' adı verdiğimiz bir 'iç patlama' veya 'hiper-gerceklik' durumuna dönüşmesi söz konusudur. Baudrillard'ın söylediği gibi (2015:27): "*Kitle iletişimin bize verdiği gerçeklik değil, gerçekliğin baş döndürücülüğüdür.*"

Kapital sistemin şeyleri/eserleri metalaştırma gayreti hem sanat eserini hem de sanata ilişkin aurayı kısırlaştırmıştır. Sanata ilişkin bilincin bütün yüce değerleri yıkılmıştır. Sanat, ticari ilişkiler ağı ile oluşturulmuş bir sisteme dâhil olarak, tüketimdeki sıradanlığa ait bir olgu haline gelmiştir. Frank Stella'ya göre sanat, "topluma mal edilerek gizlice zehirlenmiştir; başka bir deyişle, ticari değerine yapılan vurgu ve üst sınıfların eğlence aracı olarak görülmesi sanatı bir tür toplumsal sermayeye dönüştürmüştür. Sanat, sıradan olanın içine girerek benzersizliğini yitirmiştir" (Kuspit, 2006:24).

SONUÇ

Bireyin düşünce üretmesi, kavramlar, sözcükler ya da nesnel somut ürünler meydana getirmesi bir tahayyülden başlayarak belli sınırlandırılmış alanların doğru bir dizgeye getirilmesi işidir. Kavram için ise; önceden "kabul edilmiş sınırlandırmalardır" denilebilir. Ya da şöyle açıklanabilir: Düşüncenin yani belli bir anlam ve anlamlar dizgesinin tarihsel olarak kabul edilmiş/sınırlandırılmış ögesidir. Temelde bilinç, sınırlar oluşturarak ilişkisel bir ağ oluşturur. Bu belki karşıtlıklar üzerinden var etme olarak açıklanabilir. Çünkü sınırlandırma, sınır çekme, içte ve dışta bırakma eylemidir. İçte bırakılanlar var edileni onaylarken, dışta bırakılanlar bu olgunun karşısındadır. Bu oluşturma ve var etme eylemi aynı zamanda diğer var etme eylemleri ile ilişki halindedir. Her kavram ve düşünce diğer anlam yığınları içinde konumlanır. Her sınırlandırılmış öge zamansal ve tarihsel insan ihtiyacına hitap eder. Şöyle söylenebilir: İnsan düşünsel ve eylemsel olarak sınırlanmışlıklar ile var olur. Bu konuda May (2005), Yaratma Cesareti'nde şu örneği verir: "İnsan bilincinin başlangıcına işaret eden İbrani mitinin, Cennet Bahçesi'nde Adem ve Havva'yı bir başkaldırma bağlamında

tasvir etmesi tasadüfî değil. Bilinç, cennette yasak olarak konmuş bir sınıra karşı mücadele için doğmuştur” (s.126-127).

Yaratmak, anlam oluşturmak sanatçı için bireyin ontolojik yapısı içinde mevcut sınırlandırılmış dizgeleri kullanmasını gerektirir. Yeni biçimsel ve estetik sınırlılıklar oluşturmak, tarihsel olarak çelişkileri ve belirsizlikleri barındıran kavramlar ile gerçekleşir. Bu anlamda sadece kavram üzerinden gidilen ve kavramsal olgular üzerinden üretilen bir sonuç, ister biçimsel isterse anlamsal bütünlük mahiyetinde doğru olmayacaktır. Kavramın anlam olarak ifadeyi tam olarak betimleyememesi ve tarihsel tutarsızlığı tümel bir gerçeği karşılayamayacaktır.

Sanatçının bilincin nesnel tanımlamaların dışındaki tarafını kullanmadaki becerisi bu anlamda onun tarafına talihli bir durumdur. Anlamın ve gerçeğin özellikle postmodern dönem ile farklı ilişkisel ağlara dâhil edilmesi, bu çağın sanatçısını kavramsal olarak çıkmaza sokmaktan öte yanlışa meyleden bir duruma getirmiştir. Sadece nesnel ve kavramsal düşünce ile ve bu izlemiden çıkmış biçimsel yaratımlarla hareket eden sanatçı, bu anlamda varlığını ansal olarak tarihlendirir. Bununla birlikte anlamın ve onu sınırlandıran kavramın tekabuliyetine her zaman şüphe ile yaklaşmak sanatçı için zorunluluktur. Sanatçının yapması gereken kavramın belirsizleştiği bu çağda nesnenin, biçimin, kavramın ötesine geçmek, içinde bulunduğu zamansal gerçeğin dışında bir kanaate varmasıdır. Bu sanatçının duygulanımsal özelliğini ortaya çıkarması ile mümkün olabilir. Bilinçaltı ve bilinçdışı bilinç ile birlik halinde tüm benliğini içeren bir yaratım ile bu gerçekleşir. Bu üstü bir durumdur (May, 2005:71). Yaratım ne sadece nesnel kaygılar ve eğilimlerle ne de sadece duygulanımsal edimler ile gerçekleşmelidir. “Entellektüel, iradi ve duygulanımsal işlevlerin hep birden rol almaları” (May, 2005:71) ile sağlanmalıdır. Yeni bir sunum ve gerçeklik, insan yığınları tarafından kabul edilmiş kavramsal dizgelerin dışında olmalıdır. Yaratımın başında ve yaratım sürecinde sanatçının kaygısı bu sınırlandırılmış anlam öbeklerinin ötesinde bir görüş ile şekillenmiş bir amaca hizmet etmelidir.

Nesnel kaygılardan yeri geldiğinde koparak mistik bir arayışla varlığın kendisini ifade etmeye çalışan sanatçı, bu tavrı ile varlığının belirsizliğinde kaybolan insan figürü nispetinde gerçekdışı bir örnek sayılmaz. Sanatçının, sistemin nesnel kaygılarından çıkması gerektiği konusunda May, şu açıklamayı yapmıştır:

...yaratıcı sanatçı, şair ve ermişin toplumumuzun gerçek (idealin tersi olarak gerçek) tanrılarıyla dövüşmek zorunda olmaları – uyumculuk tanrısıyla olduğu kadar, duygusuzluk, maddi başarı ve sömürücü gücün tanrılarıyla. Bunlar toplumumuzun insan yığınları tarafından tapınılan “putlar”ı (2005, s.56).

Yaşadığımız dünyanın toplumsal, siyasi ve linguistik olsun, tümel doğrulardan uzak, insan ve grupları üzerine tasarılan çıkara odaklı düzeni, sanatı, hem kendi içindeki sanatsal evreninde hem de dolaylı olarak beslendiği insan sistemleri dolayısıyla etkilemiştir. Gündelik, sıradanlık, duygudan soyutlanmışlık gibi kavramların haiz olduğu, bütüne değil, duruma hizmet eden, sınırlı belirlenmişliklerin kavramları oluşturduğu bir insan sisteminde sadece bu anlam yığınları ile gerçek bir yaratımın olanaklı olamayacağı görülmektedir. Aksi; oluşturulan simülasyona hizmet eden bir eklentiden öteye geçmez. Gerçekliği, sadece tasarılan öğelere indirgenen, dönemsel bir varoluştur.

KAYNAKÇA

Açıkalin, Ş. N., Sarı, E. (2021). Post-truth ve dijital diplomasi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11(4), 1689-1701.

Alpay, Y. (2017). *Yalanın siyaseti*. Destek Yayınları.

Aydoğan, D. (2019). Hakikat yitimi koşullarında sanat ve sinema: Simülasyon, post-truth ve gerçekçilik. *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli Dergisi*, 27(4), 79-98.

Baudrillard, J. (2014). *Sanat komplosu* (E. Gen ve I. Ergüden, Çev.). İletişim Yayınları.

Baudrillard, J. (2015). *Tüketim toplumu* (A. Şenel, Çev.). Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z. (2020). *Küreselleşme* (A. Yılmaz, Çev.). Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z. (2000). *Postmodernlik ve hoşnutsuzları* (İ. Türkmen, Çev.). Ayrıntı Yayınları.

Cinmen, I. (2017, 16 Haziran). *Gerçek ötesi neyin nesi?* Apoletli Medya.

<http://apoletlimedya.blogspot.com/2017/06/gercek-otesi-neyin-nesi.html> (15.01.2022).

Çağmar, M.Ş. (2017). Sanat eserinde hakikat: Marin Heidegger ve Walter Benjamin. *E-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 9(2), 599-611.

Çakmak, C. (1997). Wittgenstein’da dil ve felsefe ilişkisi. *Felsefe Arkivi*, 0(30), 141-151.

- Çelebi, V. (2014). Gündelik dil felsefesi ve Austin'in söz edimleri kuramı. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 4(1), 74-89. <https://doi.org/10.18491/bijop.43006>
- Güler, M. (2019). Gerçekte(N) öyle mi olmuş: Post Truth zamanlarda tarihin temsili, tarih yazımı. *Journal of Historiography*, 1(1), 136-147.
- Güven, A. (2020). Hakikatin yitimi olarak Post-Truth: Bir kavramsallaştırma denemesi. *İnsan&İnsan*, 7(23), 20-36. <https://doi.org/10.29224/insanveinsan.577956>
- Hancerlioğlu, O. (1997). *Felsefe ansiklopedisi kavramlar ve akımlar*. Remzi Kitapevi.
- Heidegger, M. (1989). Der ursprung des kunstwerkes. Erste Ausarbeitung [1931-1932]. *Heidegger - Studien*, 5, Duncker&Humbolt Verlag.
- Heidegger, M. (2011). *Sanat eserinin kökeni* (F. Tepebaşı, Çev.). De Ki Yayınevi.
- Kahraman, Y. (2014). Dil varlığının ontolojik zemini. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 75-87.
- Keyes, R. (2017). *Hakikat sonrası çağ*. (D. Özçetin, Çev.). Deli Dolu Yayınları.
- Kızılok, U. (2017, 5 Ekim). *Ekim Devrimi, sanat ve etkileri*. Marksist Tutum. <https://marksist.net/node/6030> (24 Ocak 2022).
- Koselleck, R. (2009). *Kavramlar tarihi, politik ve sosyal dilin semantiği ve pragmatikliği üzerine araştırmalar* (A. Dirim, Çev.). İletişim Yayınları.
- Kuspit, D. (2006). *Sanatın sonu* (Y. Tezgiden, Çev.). Metis Yayınları.
- Levinas, E. (1991). *Totality and infinity: An essay on exteriority* (A. Lingis, Trans.). Dordrecht, Kluwer Academic Publishers.
- Marx, K. (2015). *Kapital* (Cilt I) (N. Satlıgan ve M. Selik, Çev.). Yordam Yayınları.
- May, R. (2005). *Yaratma cesareti* (A. Oysal, Çev.). Metis Yayınları.
- Saussure, F. (1965). *Cours de linguistique générale*. Philaubs.
- Şahin, H. (2013). Postmodern sanatta eklettik nesneler. *Karadeniz Araştırmaları*, 36, 235-255.
- Şahin, H. (2021). Tüketim Kültürü Bağlamında Sanatın Metalaşması. *İdil Dergisi*, 88, 1807-1820, doi: 10.7816/idil-10-88-08
- Şaylan, G. (2009). *Postmodernizm*. İmge Yayınevi.
- Tesich, S. (1992). A Government of Lies, The Nation, January, 6/13.
- Tüzen, H. (2008). Postmodernizm mitosu. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Mayıs, (17), 145-158.
- Urhan, V. (2013). *Michel Foucault ve düşünce sistemleri tarihi*. Say Yayınları.
- Ümer, E. (2013). Bilinçdışının ve sanatın sonuna dair bir anlatının eleştirisi. *Sanat Tasarım Dergisi*, 1(4), 51-58.
- Wittgenstein, L. (1998). *Felsefi soruşturmalar* (D. Kanıt, Çev.). Küyerel Yayınları.
- Wittgenstein, L. (2010). *Felsefi soruşturmalar* (H. Barışcan, Çev.). Metis Yayınları.